กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐาน
ก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

จารุณี ศิริวัฒน์

DPU

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2557

Pre-Trial in a Class Action

Jarunee Siriwat

DPU

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2014

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
ชื่อผู้เขียน จารุณี ศิริวัฒน์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ พินิจ ทิพย์มณี
สาขาวิชา นิติศาสตร์
ปีการศึกษา 2557

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เนื่องจากกระบวนการนี้หากได้นำมาใช้ในขั้นตอนที่สำคัญอย่างถูกต้องและเหมาะสมแล้ว จะทำให้คู่ความในคดีเห็นแนวทางในการต่อสู้คดีได้อย่างชัดเจนขึ้น ทั้งประเด็นที่เป็นข้อสำคัญในคดี และพยานหลักฐานที่จะใช้อ้างอิงในคดี โดยเฉพาะเมื่อมีการนำมาใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ที่มีพยานหลักฐาน พยานเทคนิคต่างๆที่เกี่ยวข้องในคดีจำนวนมาก ซึ่งหากไม่บริหารจัดการให้มีความเหมาะสมแล้ว อาจทำให้คู่ความแต่ละฝ่ายต้องสูญเสียเวลา และค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีเป็นไปอย่างไม่คุ้มค่า

ผลจากการศึกษาพบว่า ในระบบกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในคดีแพ่งทั่วไปและในคดีพิเศษต่างๆ และนำมาใช้หลายกระบวนการ ในประเทศอังกฤษนั้น การมีคำขอให้ยอมรับข้อเท็จจริง และการแลกเปลี่ยนพยานเอกสาร เป็นกระบวนการที่สำคัญ ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกากระบวนการที่นำมาใช้อย่างจริงจัง ได้แก่ การประชุมก่อนการพิจารณาคดี ซึ่งทั้งสองประเทศนี้มีรายละเอียดของกระบวนการที่แตกต่างกันบ้าง แต่ก็สามารถให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความในคดีได้เช่นกัน สำหรับประเทศฝรั่งเศส แต่เดิมกำหนดให้ คู่ความมีหน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ผู้พิพากษามีบทบาทแต่เพียงเป็นคนกลางในการวินิจฉัยตัดสินคดี แต่ต่อมาบทบาทของผู้พิพากษาเป็นไปในเชิงรุก โดยทำหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงในคดีมากขึ้น ซึ่งแม้ประเทศฝรั่งเศสจะไม่มีกระบวนการเปิดเผยพยานก่อนการสืบพยาน แต่ผู้พิพากษาก็มีอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงในทุกชั้นการพิจารณา โดยเฉพาะในชั้นก่อนสืบพยานการค้นหาข้อเท็จจริงของผู้พิพากษาสามารถทำได้ด้วยตนเอง แม้ว่าในประเทศฝรั่งเศส การฟ้องคดีแบบกลุ่มจะทำโดยพนักงานอัยการ สมาคม หรือหน่วยงานของรัฐก็ตาม แต่ผู้พิพากษาก็สามารถใช้อำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

ส่วนในระบบกฎหมายไทยมีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติถึงการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานไว้เช่นกัน เช่น การยื่นบัญชีระบุพยาน การชี้สองสถาน การส่งสำเนาเอกสารให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง การยอมรับข้อเท็จจริงของคู่ความ เป็นต้น โดยกระบวนการดังกล่าวนี้คู่ความมีบทบาทในการกำหนดทิศทางคดี สามารถเลือกใช้พยานหลักฐานด้วยตนเอง ปัจจุบันกระบวนการเปิดเผยพยานยังไม่เอื้อต่อการค้นหาความจริงในคดีมากนัก เนื่องจากมีการนำมาใช้เพียงบางกระบวนการและบางกระบวนการก็นำมาใช้อย่างไม่เหมาะสม เช่น การยื่นบัญชีระบุพยานโดยกำหนดระยะเวลา เพื่อให้คู่ความรวบรวมพยานหลักฐานก็กระชั้นชิดจนเกินไป เนื่องจากในคดีแบบกลุ่มพยานหลักฐานมีเป็นจำนวนมาก ทำให้คู่ความไม่สามารถจัดเตรียมพยานหลักฐาน เพื่อจะใช้ในการโต้แย้งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ทัน นอกจากนี้ในประเด็นการยอมรับข้อเท็จจริงของคู่ความก็ไม่ได้กำหนดระยะเวลา ให้คู่ความปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้ประเด็นที่ควรยุติโดยคู่ความยังคงมีอยู่ในวันสืบพยาน และถึงแม้จะมีการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.... เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่ก็ไม่ได้บัญญัติแก้ไขปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด อีกทั้งยังมีกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนสืบพยานที่ไม่ได้นำมาใช้ในการดำเนินคดีแพ่ง แต่ก็มีใช้ในศาลชำนัญพิเศษ ที่เห็นความสำคัญ เช่นการประชุมก่อนการพิจารณาคดี ทำให้คู่ความในคดีแบบกลุ่มไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

วิทยานิพนธ์นี้จึงเห็นสมควร ให้นำหลักการในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนสืบพยานมาใช้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทยให้มากขึ้น ทั้งในเรื่องกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน และบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริงโดยให้มีการบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจน ซึ่งสามารถทำได้โดยการตราหรือแก้ไขกฎหมาย โดยส่งเสริมให้ศาลแพ่งนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาใช้มากยิ่งขึ้น

Thesis Title	Pre-Trial in a Class Action
Author	Jarunee Siriwat
Thesis Advisor	Assoc.Prof. Pinit Tipmanee
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

The objective of this thesis is to study the pre-trial discovery or disclosure of evidence in the class action lawsuit, which is an important process in court trial. If the pre-trial discovery is practiced correctly and properly, this will support a defense to both parties in testimony, especially in the class action suit since there is too much evidences involved including the technical ones. This may cause losing time and cost of litigation to both parties if they have not managed appropriately.

By the research, it has been found that the pre-trial discovery has already been included in the trial process prior to testimony of the legal system of many countries such as United Kingdom and the United State, either in general civil cases or other special ones. In United Kingdom, it provides as a vital process that both parties shall exchange their evidences and also be requested to admit facts. In the United States, this process is practiced genuinely in the pre-trial meeting. Both countries have their own procedure which is somewhat different but it can provide fairness to parties in the lawsuit as well. In France, it is originally stipulated that both parties have the duty to present evidence to the court, having a judge as a mediator in the jurisdiction. But later, the role of the judge has been changed to be proactive in seeking more facts in the case. Although there is no pre-trial discovery in France but the judge has the authority to find facts in throughout the jurisdiction, especially before the testimony. Even though the class action lawsuit in France is done by the prosecutor, association or government agency but the judge can use his power to find more facts efficiently as well.

According to the legal system of Thailand, the Civil Procedure Code has also stipulated about the disclosure of evidence in many processes; i.e., the submission of witness, the settlement of issues, the submission of a copy of trial document to the other party, the admission

of the facts and etc. During those processes both parties have their own right to direct the case by choosing the evidence. The current process of evidence disclosure has not yet contributed much to find facts in the case because it is applied only in some processes. Likewise, some processes are used inappropriately; for example, the duration of the submission of witness is so tight that the party has the problem of preparing the trial documents on time since there are always a lot of evidences for class action. Besides, the time period of the process of admission of the facts has not been stipulated clearly, resulting to the existing of unsettlement issues on the testimony day. Although there has been prepared to amend the Civil Procedure Code concerning the class action lawsuit, but the resolution of those problems has not yet been done at all. Moreover, the pre-trial discovery has not yet been applied in the process of pre-trial meeting in civil case, causing no genuine fairness to the party of the class action.

According to the thesis, it is appropriated to apply the principles of pre-trial discovery in the class action lawsuit much more than usual, in account of the procedure and the role and authority of the judge in seeking for the facts. This can be achieved by the enactment or amendment of laws and by encouraging the procedure of pre-trial discovery to be applied in civil court even more.

DPU

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ท่านรองศาตราจารย์ พินิจ ทิพย์มณี ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้ความเมตตาและกรุณาต่อผู้เขียน ทั้งยังได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.วรรณชัย บุญบำรุง ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ให้คำชี้แนะแก่ผู้เขียนตลอดมา ตลอดจนได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำแนวทางในการเขียน และในการค้นคว้าข้อมูลและข้อคิดต่างๆ แก่ผู้เขียนจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ที่ได้ให้เกียรติรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้สละเวลาอันมีค่าในการตรวจสอบแก้ไข อีกทั้งให้คำแนะนำข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ วุฒิพงษ์ เวชยานนท์ ที่ได้ให้เกียรติรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้สละเวลาอันมีค่าในการตรวจสอบแก้ไข อีกทั้งให้คำแนะนำข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณสุจิวรรณ รัตนประทีป ที่ได้ให้ความช่วยเหลือส่งเสริมและให้คำชี้แนะแก่ผู้เขียนอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เขียน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้เขียนขอขอบคุณ

ท้ายที่สุด ผู้เขียนขอขอบพระคุณ “บิดา” และ “มารดา” บุคคลที่สำคัญที่สุดที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เขียนได้เรียนสำเร็จ และสมาชิกทุกคนในครอบครัว “ศิริวัฒน์” ที่คอยเป็นกำลังใจให้เสมอมา

ผู้เขียนหวังว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษากฎหมายบ้างไม่มากก็น้อย หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับผิดแต่เพียงผู้เดียว

จารุณี ศิริวัฒน์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ฆ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ช

บทที่

1. บทนำ 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา 3

1.3 สมมติฐานของการศึกษา 4

1.4 ขอบเขตของการศึกษา 4

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา 4

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4

2. ที่มา แนวคิด วิวัฒนาการ รูปแบบ เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 6

2.1 ที่มา แนวคิด และวิวัฒนาการเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน 6

2.1.1 ที่มา แนวคิด เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน 6

2.1.2 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน..... 8

2.2 ที่มา แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 12

2.2.1 ที่มา แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 12

2.2.2 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 17

2.3 รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 19

2.3.1 การดำเนินคดีโดยหน่วยงานของรัฐ 19

2.3.2 การดำเนินคดีโดยเอกชน 20

2.3.3 การดำเนินคดีโดยสมาคม..... 20

3. หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ 22

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

3.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย 22

3.1.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน 22

3.1.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม 63

3.1.3 แนวทางในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 80

3.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ 93

3.2.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา ... 93

3.2.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม 116

3.2.3 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.... 125

3.2.4 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศอังกฤษ..... 127

3.2.5 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม 132

3.2.6 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศฝรั่งเศส 136

3.2.7 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม 158

4. การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 164

4.1 ข้อขัดข้องของระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน 164

4.2 ความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี 168

4.3 อุปสรรคในการลดประเด็นข้อพิพาทในการดำเนินคดี 173

4.4 ข้อจำกัดในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา 178

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ 183

5.1 บทสรุป 183

5.2 ข้อเสนอแนะ 189

บรรณานุกรม 192

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ……	200
ก ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....) พ.ศ..(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ……...……..	201
ข Text of rule 16 of the federal rules of civil procedure……..	220
ค พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 ……..…….	225
ประวัติผู้เขียน	237

DPU

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งในศาลยุติธรรมของไทย ยังคงประสบกับปัญหาเรื่องของปริมาณคดีที่มีจำนวนมาก ความล่าช้าในการดำเนินคดี และต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก กระบวนการฟ้องคดีที่ล่าช้า เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ในแต่ละปีมีปริมาณคดีที่คั่งค้างทั้งในศาลชั้นต้นและศาลสูงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในคดีนั้นๆต้องตัดสินคดีด้วยความรวดเร็ว โดยมิได้ใช้ความระมัดระวังอย่างรอบคอบและเพียงพอในการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดี ประกอบกับการพิจารณาคดีที่เน้นหนักไปในทางการต่อสู้คดี และเป็นไปตามความประสงค์ในการต่อสู้คดีของคู่ความมากเกินไป โดยศาลมิได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางของคดีอย่างแท้จริง ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หลักของศาลยุติธรรมที่ต้องอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกันกับประชาชนก็ต้องการที่จะได้รับความยุติธรรมโดยแท้จริงจากกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ความรวดเร็วในการตัดสินคดี ก็ถือเป็นสิ่งสำคัญ เช่นเดียวกัน ดังมีผู้รู้กล่าวไว้ว่า “ทำอย่างไร การบริหารงานยุติธรรมจึงจะเร็วขึ้น และทุ่นค่าใช้จ่ายมากขึ้น โดยไม่ทำให้คุณภาพของการให้บริการด้านงานยุติธรรมลดลงหรือเสื่อมเสียไป” อีกทั้งความเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ทำให้ข้อพิพาทในทางแพ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปในรูปแบบที่มีผู้เสียหายเป็นกลุ่มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งกลุ่มผู้เสียหายที่ได้ถูกทำละเมิด หรือกลุ่มผู้เสียหายที่ถูกโต้แย้งสิทธิตามสัญญา ตลอดจนกลุ่มผู้เสียหายที่เกิดจากการบริโภคสินค้า ผู้ใช้แรงงาน เจ้าหนี้ของลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยผู้เสียหายแต่ละรายต่างใช้สิทธิในการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ส่งผลให้ข้อพิพาทที่มีลักษณะเดียวกันขึ้นสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก เกิดปัญหาการพิจารณาคดีซ้ำๆ ใน

มูลเหตุที่พิพาทเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาในความไม่สะดวก ล่าช้า และเป็นการใช้ทรัพยากรในการดำเนินคดีอย่างสิ้นเปลือง

เมื่อพิจารณาถึงสภาพของปัญหาดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนพบว่าการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน เช่น การแลกเปลี่ยนพยานเอกสาร การประชุมก่อนการพิจารณาคดี การยอมรับข้อเท็จจริงของคู่ความ รวมทั้งการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา ไปใช้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น เป็นกระบวนการเร่งรัดคดี ที่มีประสิทธิภาพ และถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน บางกระบวนการไปใช้ในศาลชำนัญพิเศษบ้างแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถอำนวยความยุติธรรมได้เท่าที่ควร เนื่องจากไม่ได้นำไปใช้อย่างเป็นระบบและครบถ้วน โดยเลือกนำไปใช้เพียงบางกระบวนการเท่านั้น ซึ่งหากว่ามีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานก่อนการสืบพยานดังกล่าวไปใช้ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม แต่คำนึงถึงความรวดเร็ว และประหยัดเวลาเพียงอย่างเดียว ก็อาจทำให้ได้รับข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้องเพียงพอ ส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความ การนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานที่ทำก่อนวันสืบพยานมาใช้อย่างต่อเนื่อง ครบถ้วนเต็มรูปแบบ จะทำให้ข้อเท็จจริงที่ได้รับมีความถูกต้องเชื่อมโยงเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาข้อเท็จจริงของศาล อีกทั้งยังมีประโยชน์ที่สำคัญสองประการ คือ

1. เพื่อที่คู่ความ และศาลสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินคดี โดยสามารถกำจัดประเด็น หรือปัญหาข้อเท็จจริงต่างๆที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นข้อพิพาทออกไปได้ ทำให้เหลือประเด็นที่ต้องสืบพยานน้อยลง เหลือแต่ประเด็นข้อพิพาทที่เป็นสาระสำคัญของคดีเท่านั้น

2. เมื่อคู่ความได้ทราบข้อเท็จจริงและประเด็นข้อต่อสู้ก่อนพิจารณาคดีของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจนแล้ว ทำให้สามารถประเมินรูปคดีของฝ่ายตนได้ และมักจะนำไปสู่การตกลงประนีประนอมยอมความกันได้

แม้ว่ากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานจะเป็นประโยชน์ต่อการสืบพยานในชั้นก่อนการพิจารณา และประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ แต่ก็มิได้หมายความว่าจะสามารถนำมาใช้กับประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกันจึงจำเป็นที่บุคคลในกระบวนการดังกล่าวต้องมีความรู้ ความเข้าใจ

เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการที่มาของกระบวนการอย่างถูกต้อง เพราะเนื่องจากระบบกฎหมายของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน

ดังนั้น เพื่อให้ศาลเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการดูแล และอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน จึงจำเป็นต้องนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสม และกลมกลืนเข้ากับระบบกฎหมายไทย โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนจะมุ่งศึกษาเฉพาะ กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน ในคดีแบบกลุ่มเฉพาะประเด็นที่ยังไม่ได้นำมาใช้ในประเทศไทย หรือนำมาใช้แล้วแต่ยังคงประสบปัญหาอยู่ เนื่องจากผู้เขียนมีความเห็นว่า การฟ้องคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากนี้ หากว่ามีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างจริงจัง ครบถ้วนและเหมาะสมแล้ว จะทำให้กระบวนการฟ้องคดีในชั้นศาลที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ประหยัดเวลามากยิ่งขึ้น โดยขอนำเสนอแนวทางเพื่อให้การดำเนินกระบวนพิจารณาคดี สามารถทำให้เกิดความรวดเร็ว เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ให้เสียความยุติธรรมไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการ แนวความคิดของรูปแบบในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และวิวัฒนาการ แนวความคิดของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน

2. เพื่อศึกษากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส

3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบกระบวนการเปิดเผยพยานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส มาปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย ซึ่งจะทำให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลไทยมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟ้องคดีที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม

4. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานเป็นกระบวนการที่ช่วยลดขั้นตอนในการสืบพยานให้เหลือเพียงพยานหลักฐานที่สำคัญ และเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดี ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็วขึ้น จึงเห็นสมควรให้นำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นคดีที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน และมีพยานหลักฐานเป็นจำนวนมาก เพื่อให้การพิจารณามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานไปปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้จะจำกัดขอบเขตของการศึกษาเฉพาะกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาใช้แก้ไขปรับปรุงรูปแบบ และวิธีการในคดีแพ่งที่มีผู้เสียหายจำนวนมากของศาลไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยจะเป็นการศึกษาจากข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย และตำราของต่างประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ รวมทั้งศึกษาเอกสารรายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ รายงานการสัมมนา บทความต่าง ๆ ตัวบทกฎหมายและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาจัดรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึง แนวความคิดของรูปแบบในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตลอดจนแนวคิดและวิวัฒนาการของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร หรือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) และประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี (Common Law)

2. เพื่อให้ทราบถึง แนวทางในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ

3. เพื่อให้ทราบถึงปัญหา และข้อจำกัดในการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

4. เพื่อให้ทราบถึงข้อดีข้อเสีย ของการนำระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม นอกจากนี้ผลจากการศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่ข้อเสนอ เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานสามารถนำไปบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง

DPU

บทที่ 2
ที่มา แนวคิด วิวัฒนาการ รูปแบบ เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในบทนี้จะขอกล่าวถึงที่มา แนวคิด และวิวัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในการนำไปวิเคราะห์ปรับใช้กับการดำเนินกระบวนพิจารณาในคดีแพ่งของไทย โดยจะแยกอธิบายดังนี้ 1. ที่มา แนวคิด เกี่ยวกับกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 2. วิวัฒนาการของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งในระบบซีวิลลอว์และระบบคอมมอนลอว์ ซึ่งเป็นระบบกฎหมายหลักในปัจจุบัน

2.1 ที่มา แนวคิด และวิวัฒนาการเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน

2.1.1 ที่มา แนวคิด เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน

1) ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

การดำเนินคดีในศาลมีระบบการค้นหาข้อเท็จจริงที่ใช้กันในปัจจุบัน คือ ระบบการกล่าวหา (Accusatory System) และระบบการไต่สวน (Inquisitorial System) ระบบการกล่าวหา (Accusatory System) เป็นระบบที่ใช้กันในประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี (Common Law) โดยเริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ และต่อมาได้นำไปใช้ในอาณานิคมของประเทศอังกฤษ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ระบบนี้เป็นระบบที่ให้คู่ความต้องพิสูจน์ความจริง ศาลต้องวางตัวเป็นกลาง โดยทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ตัดสินคดีตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาพิสูจน์เท่านั้น ศาลไม่มีหน้าที่ในการเสาะหาความจริงในคดีว่าความจริงเป็นอย่างไร คู่ความในระบบนี้จึงมีบทบาทสูงมากต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง

เมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายมีบทบาทในการกำหนดทิศทางในการต่อสู้คดีกันเช่นนี้ เพื่อให้เป็นหลักประกันความยุติธรรม ระบบการกล่าวหา (Accusatory System) จึงให้โอกาสคู่ความทั้งสองฝ่ายได้มีโอกาสต่อสู้คดีกันอย่างเท่าเทียมกัน คู่ความแต่ละฝ่ายมีเสรีภาพในการกำหนดทิศทางการต่อสู้คดี จากหลักการดังกล่าวนี้ทำให้มีวิวัฒนาการเรื่องของการให้สิทธิและเสรีภาพคู่ความทั้งสองฝ่ายที่จะทำความตกลงกันในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าเรื่องพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ในชั้นศาล ตลอดจน

การยอมความก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การพิจารณาคดีในประเทศระบบจารีตประเพณี (Common Law) มีการกำหนดกระบวนการก่อนการสืบพยาน หรือที่เรียกว่า Pre-Trial Process แยกออกจากกระบวนการในชั้นสืบพยานในศาล (Trial) เพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสเตรียมคดีสำหรับการสืบพยานในศาลต่อไป

กระบวนการก่อนการสืบพยาน (Pre-trial) หมายถึง กระบวนการต่างๆทั้งหมดก่อนที่จะมีการสืบพยานในศาลจริง (Trial) เป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยคู่ความเองหากคู่ความสามารถดำเนินการในชั้นก่อนการสืบพยานอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว การดำเนินการในชั้นสืบพยานจริง (Trial) ก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรืออาจจะไม่ต้องมีการสืบพยานใดๆเลย หากปรากฏว่าคู่ความสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งของระบบกล่าวหา (Accusatory System) คือ การดำเนินคดีในลักษณะจู่โจม (Trial by ambush) หมายความว่า คู่ความจะปกปิดพยานหลักฐานฝ่ายตนไว้จนกว่าจะถึงวันสืบพยานจริงโดยคู่ความอีกฝ่ายคาดไม่ถึง แม้วิธีการนี้จะเป็นสิทธิที่คู่พิพาทสามารถทำได้ในระบบกล่าวหา (Accusatory System) แต่ก็อาจไม่เป็นธรรมกับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้อาจทำให้ต้องเสียเวลา และเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวความคิดที่จะให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา เช่นวิธีการเปิดเผยข้อมูล (Discovery)[1]

2) ระบบกฎหมายซีวิลลอว์

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการดำเนินกระบวนพิจารณาความแพ่งในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบ civil law ปลายศตวรรษที่ 19 – ต้นศตวรรษที่ 20[2]

แต่เดิมประเทศต่าง ๆ ของยุโรปตะวันตกหรือกลุ่มประเทศในภาคพื้นยุโรปมีระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีลักษณะสำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือ อำนาจศาลจะถูกจำกัดโดยสิทธิต่าง ๆ ในการดำเนินกระบวนพิจารณาของคู่ความหรือ “หลักความประสงค์ของคู่ความ” (The dispositive system) อันเป็นหลักดั้งเดิมหลักหนึ่งที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ขอบเขตของคดีและวิธีการสืบพยานเป็นไปตามความประสงค์ของคู่ความซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกว่าควรจะนำคดีมาสู่ศาลหรือไม่ รวมทั้งกำหนดขอบเขตของคดี และทิศทางหรือความเป็นไปของกระบวนพิจารณา รวมถึงเป็นผู้เลือกว่าจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจนกว่าศาลมีคำพิพากษาหรือถอนคดีออกไป ส่วนศาลจะต้องวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด และไม่มีบทบาทในเชิงรุก ใน

---

[1] ธวัชชัย สุวรรณพานิช และคณะ. (2553) . *โครงการพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ*. หน้า 7-8.

[2] วรรณชัย บุญบำรุง. (2543). *หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส*. วารสารนิติศาสตร์, 30(1). หน้า 78.

กระบวนพิจารณาหลักนี้ จึงส่งผลโดยปริยายทำให้กระบวนการพิจารณามีลักษณะเป็นแบบกล่าวหา อันมีลักษณะเป็นแบบเสรีนิยม (liberalism) ซึ่งเป็นแนวคิดในช่วงศตวรรษที่ 19

ต่อมา ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แนวคิดนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก การที่ผู้พิพากษาไม่มีบทบาทในเชิงรุก เพราะถูกจำกัดอำนาจในการสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา มีผลทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนพิจารณา ซึ่งรวมถึงความล่าช้าที่เกิดจากการกระทำของคู่ความที่ละเลยไม่ดำเนินกระบวนพิจารณา ในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด คู่ความฝ่ายที่สุจริตจึงได้รับความเสียหาย หรือเสียเปรียบคู่ความฝ่ายที่มีเจตนาประวิงคดี ปัญหาดังกล่าวทำให้มีการพัฒนาแนวคิดใหม่ในศตวรรษที่ 20 ว่าความยุติธรรมทางแพ่งเป็นรัฐบริการอย่างหนึ่ง ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ผู้พิพากษาควรจะต้องมีบทบาทโดยตรงในการให้บริการเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาโดยมีอำนาจในการควบคุมหรือกำหนดทิศทางในการดำเนินกระบวนพิจารณาภายใต้เหตุผลสนับสนุนว่า รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน และเพื่อให้ภาระหน้าที่ดังกล่าวบรรลุผลจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีบริการสาธารณะเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่งได้แก่ ศาล ผู้พิพากษา ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญให้ต้องมีอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวางในการที่จะดูแลควบคุมให้การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ปราศจากอุปสรรคอันเกิดจากความไม่ร่วมมือหรือการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตของคู่ความและบุคคลอื่น ๆ ดังนั้นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศต่าง ๆ เช่น ประมวลกฎหมายของเยอรมันในปี ค.ศ. 1877 และประมวลกฎหมายของออสเตรีย ปี ค.ศ. 1895 ได้เริ่มกำหนดขั้นตอนของกระบวนพิจารณาซึ่งมีลักษณะค่อนไปทางแบบไต่สวนมากขึ้น กฎหมายดังกล่าวมีอิทธิพลต่อฝรั่งเศสอย่างมาก

ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะเพิ่มอำนาจให้แก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนพิจารณาให้มากขึ้น เพื่อให้กระบวนวิธีพิจารณาคดีเป็นไปโดยความรวดเร็วขึ้น เพื่อขจัดอุปสรรคต่าง ๆ จากการที่คู่ความไม่กระตือรือร้นในการดำเนินกระบวนวิธีพิจารณา รวมถึงป้องกันไม่ให้คู่ความใช้สิทธิตามกฎหมายในการประวิงการพิจารณา[3]

2.1.2 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน

1) ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน มีแนวคิดพื้นฐานมาจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatory System) ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาคดีภายใต้หลักการที่ว่า “คู่ความมี

---

[3] พรพักตร์ สถิตเวโรจน์ และคณะ. (2549). *การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแพ่ง : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ.*” . หน้า 27-29.

สิทธิเท่าเทียมกัน" โดยมีลักษณะเด่นก็คือ ศาลจะมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินกระบวนพิจารณาจะมีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย จึงทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด[4]

กระบวนการ Pre-Trial Process นี้ หมายความถึงกระบวนการของวิธีพิจารณาความทั้งหมด ซึ่งจะต้องทำก่อนมีการพิจารณาสืบพยานกันจริงๆ โดยกระบวนการนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมของคู่ความ ซึ่งหากคู่ความได้เตรียมการอย่างดีแล้วก็จะทำให้กระบวนการในชั้นพิจารณาจริงเป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และอาจจะนำไปสู่การประนีประนอมยอมความกันได้ แต่ในทางตรงกันข้ามหากกระบวนการ Pre-Trial Process นี้ ถูกกำหนดให้ยุ่งยากซับซ้อนและมีเทคนิคมากเกินไป ก็อาจเป็นตัวขัดขวางและทำให้กระบวนพิจารณาจริงล่าช้าและไม่สามารถตกลงกันได้ก็ได้[5]

กระบวนการในชั้นก่อนการพิจารณาคดีแพ่งในระบบ Common Law มีปรัชญาของระบบกล่าวหา โดยคู่ความสามารถเตรียมคดีได้อย่างอิสระทำให้เกิดการดำเนินคดีในลักษณะจู่โจม (trial by ambush) ซึ่งมีลักษณะของการที่คู่ความแต่ละฝ่ายต่างปกปิดพยานหลักฐานของตนมิให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบก่อนเวลาอันสมควรจนกว่าจะถึงชั้นการพิจารณาคดี คู่ความแต่ละฝ่ายจึงจะนำมาเปิดเผยให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบโดยคู่ความฝ่ายนั้นไม่อาจคาดคิดมาก่อน (Surprise) การที่คู่ความเตรียมคดีอย่างปกปิดนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความและได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1968 ว่าทำให้คดีล่าช้าและเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งหากทำอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นได้ นอกจากนี้คดีอาจตกลงได้โดยง่ายหากคู่ความแต่ละฝ่ายสามารถทราบถึงรูปคดีที่ได้เปรียบของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้เกิดแนวคิดในการทำให้คู่ความเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา เช่น กระบวนการเปิดเผยข้อมูล (Discovery)[6]

2) ระบบกฎหมายซีวิลลอว์

ระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนเป็นระบบการพิจารณาคดีของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ถือกำเนิดพร้อมกับอำนาจรัฐที่เด็ดขาดในยุคโรมันช่วงที่เป็นจักรวรรดิ (Empire 510 ปีก่อนคริสตกาล - ศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสตกาล) ความเป็นมาของระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวน สืบทอดตามกฎหมายโรมัน ได้รับการพัฒนาโดยนักนิติศาสตร์ในกลุ่มประเทศ

---

[4] เข็มชัย ชุติวงศ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 4.

[5] พนมรัตน์ เรืองอำพัน. (2545). *การเร่งรัดกระบวนพิจารณาก่อนวันสืบพยาน*. หน้า 11.

[6] กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์. (2545). *ศาลกับการมีส่วนในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง*.หน้า 21.

ภาคพื้นยุโรป (Continent of Europe) โดยกฎเกณฑ์ที่เป็นจารีตประเพณีของชาวโรมันเป็นหลักการที่มีระบบมีเหตุมีผล สอดคล้องเท้าความถึงกันเป็นเครื่องมือในการควบคุม และชี้ขาดข้อพิพาทให้กับสังคม[7]

ในยุคกลาง (ศตวรรษที่ 6 -11) แม้อาณาจักรโรมันเสื่อมลง แต่อิทธิพลของศาสนาคริสต์มีเหนือฝ่ายกษัตริย์ พระในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในกรุงโรม มีวิธีชำระคดีกับพระที่ประพฤติฝ่าฝืนคำสอนของศาสนาอันเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้กับพระในศาสนาคริสต์ด้วยกันเองเรียกว่า Canon Law วิธีชำระคดีของพระนั้น ไม่จำเป็นต้องมีโจทก์กล่าวโทษ แต่ถือเป็นหน้าที่ของผู้นำศาสนาที่จะต้องค้นหาความจริงให้ปรากฏได้ ต่อมาเมื่ออิทธิพลของศาสนาคริสต์มีมากขึ้น พระในศาสนาคริสต์มีบทบาทมากในสังคม และเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณของประชาชนทุกคน จึงนำเอาวิธีชำระความตามแบบ Canon Law มาใช้กับบุคคลทั่วไปด้วย โดยถือว่าทุกคนอยู่ภายใต้อำนาจของพระผู้เป็นเจ้า ถ้าสมาชิกในสังคมประพฤติตนนอกรีตก็เป็นหน้าที่ของผู้นำทางศาสนา คือประมุขแห่งศาสนาเรียกว่าพระสันตะปาปาต้องพิจารณาหาความจริงให้ได้[8] ดังนั้นกฎเกณฑ์ในการพิสูจน์เมื่อพบว่ามีความผิดเกิดขึ้นโดยจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่นั้นพระสันตะปาปาต้องไต่สวนซักฟอกหาความจริงให้รู้ข้อเท็จจริงให้จงได้ ไม่ว่าจะมีผู้มากล่าวหาฟ้องร้องหรือไม่[9] ระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนนี้ยังมีอิทธิพลอยู่ภายในประเทศภาคพื้นยุโรปซึ่งเดิมเคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพระสันตะปาปาแห่งกรุงโรมด้วย[10]

จนกระทั่งศตวรรษที่ 12-13 ได้มีการฟื้นฟูกฎหมายโรมันขึ้นอีกครั้งหนึ่ง มีการนำเอากฎหมายโรมันกลับมาศึกษาด้วยเชื่อว่ากฎหมายจะเป็นเครื่องอำนวยความก้าวหน้า รักษาความมั่นคงและจัดวางระเบียบแบบแผนแก่สังคม นักกฎหมายที่ศึกษากฎหมายโรมันได้ศึกษากฎหมายของพระเจ้าจัสติเนียนอย่างเชื่อมั่นว่ากฎหมายโรมันเป็นกฎหมายที่ถูกต้องและมีเหตุผลเป็นคัมภีร์แห่งสติปัญญา (Ratio Scripta) ด้วยทัศนคติเช่นนี้ทำให้นักกฎหมายรุ่นต่อๆ มามีแนวความคิดว่าตัวอักษรกับเหตุผลเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ตัวบทกฎหมายเป็นที่มาแห่งเหตุผลและความยุติธรรม[11] ความรู้สึกของชาวยุโรปต่อกฎหมายในสมัยกลาง มีแนวโน้มที่จะยอมรับกฎหมายในแง่ของเครื่องมือในการแสวงหาความเป็นธรรม ศาสนจักรมีอิทธิพลอย่างสูงจนถึงศตวรรษที่ 16 อิทธิพล

---

[7] R.W. Lee. (1956). *Historical Conspectus of Roman Law*. Sweet and Maxwell, London. p.21

[8] สมชาย รัตนชื่อสกุล. (2545). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 6-7.

[9] โอสถ โกศิน. (2538). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3).หน้า 3.

[10] ประมูล สุวรรณศร. (2526). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 8).หน้า 2.

[11] กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2551). *ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). หน้า 26.

ของกฎหมายพระที่แทรกซึมเข้าไปในกฎหมายโรมันทำให้นักนิติศาสตร์ชาวอิตาลี ชื่อ ริคโคโบโน (Ricobono) กล่าวว่าเนื้อหาใหม่ของพระเจ้าจัสติเนียนในยุคหลังต่างจากงานดั้งเดิมของนักกฎหมายโรมันเป็นผลมาจากหลักจริยธรรมของคริสตศาสนา[12] คือ การค้นหาความจริงแท้แน่นอน เพื่อให้เกิดความยุติธรรมโดยผู้ชำระความมีบทบาทมากในการไต่สวนเอาความจริง

ระบบการพิจารณาคดีมีบุคคลอยู่สองฝ่ายได้แก่ ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนไม่จำเป็นต้องมีคนกลาง ผู้ไต่สวนหรือผู้ชำระความเป็นผู้ซักถาม และค้นคว้าหาความจริงด้วยตนเอง การพิสูจน์พยานหลักฐานของระบบไต่สวนจึงไม่มีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด เพราะมุ่งหวังเอาผลที่จะได้รู้ถึงความจริงและเท็จมากกว่า มีสาระสำคัญคือทำอย่างไรจึงจะค้นหาความจริงได้จึงไม่มีกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดเหมือนระบบกล่าวหา การพิจารณาอาจกระทำลับหลังจำเลย คือการสืบพยานอาจทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระความสามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่แล้ว[13] และใช้วิธีการค้นหาความจริงโดยวิธีที่ไม่ถูกต้องนัก กล่าวคือ มีการใช้วิธีทรมานร่างกายจำเลยด้วยประการต่างๆ เพื่อให้จำเลยยอมรับสารภาพหรือให้เล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความฟัง[14] เช่น การทรมานร่างกายโดยการซ้อมผู้ถูกไต่สวนจึงมักเกิดความลำเอียง (prejudice) เพราะการที่ให้อำนาจการชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลยพินิจของบุคคลเพียงคนเดียวโดยไม่มีการตรวจสอบ หรือคานอำนาจหน้าที่ จึงอาจเกิดกรณีที่การพิจารณาและพิพากษาเกิดจากความไม่บริสุทธิ์ใจ หรือมีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนได้ง่าย และถือว่าผู้ถูกไต่สวนเป็นกรรมของคดี ผู้นั้นจึงไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา แนวความคิดนี้ทำให้เห็นได้ว่า วิธีการค้นหาความจริงโดยการข่มขู่ ทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้รับสารภาพผิด เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายการค้นหาความจริง[15]

ในศตวรรษที่ 17 เป็นระยะเวลาที่ศาสนจักรได้เสื่อมถอยอำนาจด้วยอิทธิพลของความก้าวหน้าทางการค้าพาณิชย์ วิทยาศาสตร์และการขยายอำนาจทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักร กฎหมายได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อเรื่องศาสนาและความศรัทธาในพระสันตะปาปาเริ่มลดลง การทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเริ่มหมดไป นักกฎหมายเริ่มค้นหาวิธีการพิสูจน์ความจริงโดยมีการนำพยานหลักฐานมาสืบ แต่ศาลหรือผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นผู้ชำระคดีความแทนที่พระสันตะปาปายังคงมีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดีต่างๆ อย่างมากและผู้ที่เกี่ยวข้องในการ

---

[12] Cicognani. *Canon Law* (2nd). p.44. อ้างถึงใน กิตติศักดิ์ ปรกติ.แหล่งเดิม.หน้า 27.

[13] ชวเลิศ โสภณวัต. (2524). "กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ." *ดุลพาห,* 28(6). หน้า 38.

[14] โอสถ โกศิน. เล่มเดิม. หน้า 3.

[15] คณิต ณ นคร. (2525). "ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของอัยการ." วารสารอัยการ, 5(57).หน้า 32-33. อ้างถึงใน ณรงค์ ใจหาญ. (2546). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 26.

พิจารณาคดีมีเพียงสองฝ่ายเหมือนเดิม ได้แก่ ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนไม่จำเป็นต้องมีคนกลางโดยผู้ไต่สวน หรือผู้ทำการชำระความเป็นผู้ซักถามพยาน และเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเองทั้งหมด ภายหลังจากมีการปฏิวัติฝรั่งเศส มีการพัฒนาระบบไต่สวนในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และขยายทั่วไปในทวีปยุโรป และประเทศที่เป็นเคยเป็นอาณานิคมของประเทศที่ใช้ระบบไต่สวน เช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส ระบบไต่สวนส่วนหนึ่งมาจากระบบกฎหมายของบรรดาประเทศสังคมนิยม[16] เนื่องจากรัฐมีหน้าที่คุ้มครองประชาชนจากความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ระบบไต่สวนได้ทำให้รัฐได้มาซึ่งความจริงในคดีที่พิพาท และภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ประเทศฝรั่งเศสเริ่มหันมาใช้ระบบไต่สวน เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องคู่ความดำเนินกระบวนพิจารณาไม่สุจริต ปัจจุบันระบบไต่สวนจึงถูกนำมาใช้มากกว่าระบบกล่าวหา แต่ในบางประเทศก็ใช้ระบบผสม เช่น ประเทศอิตาลี เป็นต้น ระบบวิธีการค้นหาความจริงในคดีแบบไต่สวนจึงสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

2.2 ที่มา แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2.2.1 ที่มา แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษโดยเป็นกระบวนพิจารณาที่ใช้กันในศาลเอควิตี้ และประเทศสหรัฐอเมริกานำไปใช้จนประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นรูปแบบการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายหลายคนแต่ที่ใช้กันมาก คือ ประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ การดำเนินคดีแบบกลุ่มพัฒนามาจากเหตุผลเพื่อการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลจำนวนมาก โดยให้บุคคลในกลุ่มที่มีประโยชน์ร่วมกันนั้น ตั้งตัวแทนมาดำเนินคดีแทนเพื่อประโยชน์ของกลุ่มได้ในประเทศกลุ่มคอมมอนลอว์ ยอมรับให้เอกชนเป็นผู้ที่สามารถดำเนินคดีเพื่อตนเอง และดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นได้ ส่วนประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์นั้น ยอมรับให้เพียงหน่วยงาน หรือองค์กรของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีแทนเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหาย แม้ลักษณะสำคัญของหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเหมือนกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกันในเรื่องรูปแบบ วิธีการ และหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ คือ การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดดำเนินคดีเพื่อตนเองหรือเพื่อกลุ่มบุคคลที่มีข้อเรียกร้อง หรือมีส่วนได้เสียร่วมกัน มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกัน (common fact and common law) บุคคลที่ดำเนินคดีนี้จะมีฐานะเป็นผู้แทนคดี (representative party)

---

[16] บุญตา ส.ผาบมีชัย. (2547). *กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. หน้า 93.

คู่ความที่เป็นผู้แทนคดีมีสิทธิฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม หรือมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่ม แต่ผลของคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นมีผลผูกพันผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทุกคน ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินกระบวนพิจารณาในคดีดังกล่าวเป็นไปด้วยความยุติธรรม และสามารถที่จะให้ความคุ้มครองต่อสิทธิและประโยชน์ของประชาชนภายในรัฐได้อย่างแท้จริง

กลุ่มบุคคลต้องมีปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายร่วมกัน หมายถึง มีเหตุแห่งการฟ้องคดี (clause of action) ร่วมกัน จะมีข้อเดียวกันหรือหลายข้อก็ได้ แต่เหตุนั้นต้องเกิดจากการกระทำใดๆที่มีผลกระทบต่อกลุ่ม และการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดเหตุแห่งการฟ้องคดี อันเป็นเหตุร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้ข้อเรียกร้องของโจทก์ต้องเป็นข้อเรียกร้องเดียวกันกับกลุ่มด้วย โดยศาลจะพิจารณาจากการที่ข้อเรียกร้องของโจทก์เกิดจากเหตุการณ์ หรือการกระทำเดียวกับที่ก่อให้เกิดข้อเรียกร้องของกลุ่ม และตั้งอยู่บนข้อกฎหมายเดียวกันหรือไม่ ซึ่งศาลมีดุลยพินิจที่จะกำหนดความเป็นปัญหาร่วมกันของกลุ่มว่ามีกี่ปัญหา และในกรณีที่สมาชิกกลุ่มมีปัญหาที่เป็นปัญหาเฉพาะตัว เช่น ค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน กรณีนี้ไม่เป็นอุปสรรคที่จะถือว่ากลุ่มมีปัญหาร่วมกัน[17]

วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม[18]

1. ด้านการบริหารงานคดีของศาล เนื่องจากลักษณะของข้อพิพาทที่มีผู้เสียหายจำนวนมากนี้ หากผู้เสียหายแต่ละคนแยกกันฟ้องร้องดำเนินคดี ก็จะทำให้มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลเป็นจำนวนมาก อีกทั้งบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายเหล่านั้นอาจกระจายอยู่หลายท้องที่ หรือไม่มีความสัมพันธ์ในทางอื่นนอกจากได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงพัฒนาขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการฟ้องคดีร่วมกันในกรณีที่จำนวนผู้มีส่วนได้เสียมีจำนวนมาก และการฟ้องคดีร่วมกันเป็นไปได้ยาก (Difficult or impractical)

2. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการเยียวยาสิทธิทางแพ่ง โดยการดำเนินคดีในศาลในบางกรณีข้อพิพาทจะมีบุคคลจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบ แต่หากพิจารณาถึงจำนวนความเสียหายที่แต่ละบุคคลได้รับนั้นอาจมีจำนวนน้อย และเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแล้วไม่คุ้มค่าที่จะต้องดำเนินคดีด้วยตนเอง หรือบางทีบุคคลที่ได้รับความเสียหายอาจกลัวการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ดังนั้น การดำเนินคดีโดยผู้แทนนี้จะกำหนดให้บุคคล

---

[17] ปราณี สาโร. (2547). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ*.หน้า 34.

[18] รชฏ บุญสินสุข. (2545). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์*. หน้า 26.

ผู้เสียหายดังกล่าว ซึ่งได้ปฏิเสธการได้รับการเยียวยาสิทธิทางศาลอันเนื่องมาจากเหตุผลของค่าใช้จ่ายในทางคดีสูง หรือวิถีความคิดทางสังคมสามารถทำให้ผู้เสียหายเหล่านั้นได้รับประโยชน์ในการเข้าสู่การพิจารณาของศาลได้ อันทำให้มีการได้รับเยียวยาสิทธิโดยทางศาลมากขึ้น (To afford greater access to justice)

3. เพื่อให้มีคำพิพากษาเป็นไปในแนวทางเดียวกันในแง่ของการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของศาล (To improve judicial efficiency) การที่ศาลจะมีการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีประเด็นบางประเด็นหรือทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกับสถานการณ์เดียวกัน (The same events) โดยใช้พยานหลักฐานชุดเดียวกันซ้ำกันหลายครั้งอาจนำไปสู่การเยียวยาผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันเนื่องจากการพิจารณาพิพากษาคดีคนละคราว ซึ่งจะเป็นผลให้กระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีความมุ่งหมายให้การตัดสินคดีความในกรณีที่มีประเด็นปัญหากระทบถึงบุคคลผู้เสียหายหลายคนที่ต้องตกอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันให้เป็นไปโดยมีความสอดคล้อง

4. ลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี (Judicial economy) แม้ว่าข้อพิพาทที่มีผู้เสียหายเป็นกลุ่มจะมีบุคคลที่ได้รับผลกระทบจำนวนมากก็ตาม แต่หากพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วความเสียหายของแต่ละบุคคลอาจมีจำนวนน้อยซึ่งไม่คุ้มค่าในการที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง การดำเนินคดีโดยผู้แทนนี้จะทำให้บุคคลเหล่านั้นได้รับเยียวยาสิทธิทางศาล

5. สร้างมาตรการทางกฎหมายในการป้องปรามการกระทำอันละเมิดสิทธิของประชาชน แม้ว่าผู้เสียหายแต่ละรายในข้อพิพาทที่มีผู้เสียหายเป็นกลุ่มจะได้รับความเสียหายเป็นจำนวนน้อย แต่หากเมื่อมีการนำความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมดมารวมกันแล้ว จะปรากฏความเสียหายเป็นจำนวนมากที่ผู้ประกอบการจะต้องรับผิดหากเป็นผู้ก่อความเสียหาย ผู้ประกอบการจึงมีความเสี่ยงมาก หากว่าละเลยหน้าที่ความรับผิดต่อความปลอดภัยสาธารณะ ดังนั้น การยอมรับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ส่งผลโดยอ้อมในลักษณะของการรวมตัวกันของผู้เสียหาย เพื่อบังคับให้มีการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่กฎหมายสารบัญญัติที่มุ่งหมายคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งยังเกิดพลังของการรวมตัวส่งผลถึงอำนาจการต่อรอง หรือเรียกร้องสิทธิของประชาชน เพื่อมุ่งประสงค์ (To achieve behavioral modification) ป้องปรามการกระทำของผู้ประกอบการที่จะละเมิดสิทธิของประชาชนอีกด้วย

1) ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มีแนวคิดของการดำเนินคดีในลักษณะของกลุ่มบุคคล อันอาจถือได้ว่ามีจุดกำเนิดมาจากพัฒนาการของหลักความยุติธรรม (Equity) ในประเทศอังกฤษ โดยเริ่มจากการพิจารณาพิพากษาในศาล The Court of Chancery ที่วางแนวทางว่า หากมีผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีหรือมีส่วนได้เสียกับคดีนั้น อาจขอเข้ามาร่วมเป็นคู่ความในคดีได้เพื่อให้ได้รับความผูกพันตามคำพิพากษา ต่อมาในบางคดีปรากฏว่ามีบุคคลที่เกี่ยวข้องมากขึ้น จนไม่เป็นการสะดวกในการที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาในคดี ศาลจึงพิจารณาหลักการของการให้ดำเนินคดีแทนกันโดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องนั้นจะต้องมีผลประโยชน์ หรือมีส่วนได้เสีย หรือได้รับความเสียหายจากเรื่องเดียวกัน และมีข้อเรียกร้องที่เป็นอย่างเดียวกัน ประกอบกับคำขอให้ศาลมีคำตัดสินนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของบุคคลในกลุ่มนั้นๆ ต่อมาหลักการดังกล่าวจึงได้มีการนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย The Supreme Court of Judicature Act 1873 และมีการแก้ไขจนปัจจุบันได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย The English Rules of the Supreme Court แม้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ แต่ในเวลาต่อมาการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย และมีการพัฒนาอย่างมากในกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบจารีตประเพณี (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้นำการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้มาใช้ในการบริหารงานคดีในกระบวนยุติธรรมของศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาหลักเดียวกันนี้และนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมาย Federal Rule of Civil Procedure จากแนวทางการพัฒนากฎหมายดังกล่าวนี้ จะสังเกตเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้น หรือที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศที่ใช้กฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) พัฒนามาจากเหตุผลของประโยชน์ในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลจำนวนมาก โดยให้บุคคลในกลุ่มที่มีประโยชน์ร่วมกันนั้นตั้งตัวแทนมาดำเนินคดีแทนเพื่อประโยชน์ของกลุ่มได้ แนวคิดดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนากฎหมายที่รับรองการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระยะต่อๆ มา[19]

การดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกพัฒนาและนำมาใช้กับคดีลักษณะต่าง ๆ อย่างแพร่หลายและส่งผลให้การอำนวยความยุติธรรมในคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้เป็นหลักการที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศแองโกลแซ็กซอน และประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งระดับสหพันธรัฐ (Federal Rule of

---

[19] กรรวี สังวรวงศา. (2552). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในการเสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน*. หน้า 39.

Civil Procedure) โดยได้บัญญัติไว้ใน Rule 23 ซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้กับการดำเนินกระบวนพิจารณาในคดีที่มีผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีจำนวนมาก ซึ่งการใช้วิธีฟ้องคดีโดยคู่ความร่วมกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สะดวก โดยความหมายของคำว่า "ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันหรือ Common interest" นั้น ไม่ได้เป็นผู้ที่มีหนี้ที่จะต้องรับผิดร่วมกันหรือเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ร่วม แต่เป็นการที่คนกลุ่มหนึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการที่ตนถูกโต้แย้งสิทธิในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเดียวกัน ถือว่าเป็นการดำเนินคดีรูปแบบหนึ่งที่พัฒนาแนวความคิดมาจากการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยยอมรับให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินคดีแทน (The private attorney) กล่าวคือ ให้เอกชนสามารถฟ้องคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันได้ โดยไม่จำต้องมีการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทน โดยผลของคำพิพากษาจะผูกพันกลุ่มบุคคลที่ได้รับการดำเนินคดีแทนทั้งหมด[20]

2) ระบบกฎหมายซีวิลลอว์

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ มีแนวคิดว่าผลประโยชน์สาธารณะควรมอบหมายให้องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public interest association) เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์มากกว่าการมอบหมายให้เอกชนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ดูแล ดังนั้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่น ฝรั่งเศส และประเทศเยอรมัน จึงมีการกำหนดไว้ในกฎหมายสารบัญญัติให้คู่ความรักษาสิทธิของตนในการดำเนินคดี และมิได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งใดๆ ดังเช่น กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์[21] ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมที่ประชาชนมีอยู่ร่วมกัน หรือประโยชน์สาธารณะซึ่งถือว่าประโยชน์สาธารณะเป็นเรื่องที่รัฐต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นองค์กรรวมของสังคม[22]

แนวคิดของกลุ่มระบบกฎหมาย Civil Law จะแตกต่างออกไป สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างในแนวคิดนอกจากปัญหาข้อพิพาทที่มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมากควรเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาและเยียวยาปัญหาแทนเอกชนแล้ว ยังมีแนวคิดในเรื่องของหลักการในการคำนวณความเสียหายในลักษณะเชิงลงโทษ ซึ่งส่วนหนึ่งถือว่าเป็นรางวัลแก่เอกชนผู้เสียหายที่ได้รับเพิ่มเติมจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง โดยในระบบกฎหมาย Civil Law จะไม่มี

---

[20] จุฑามาศ วัฒนะศิริขจร. (2555). *ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีผู้บริโภค*. หน้า 13.

[21] รชฎ บุญสินสุข. เล่มเดิม. หน้า 78.

[22] พิพัฒน์ นริจฉริยางกูร. (2541). *การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีมลพิษ*. หน้า 56.

หลักการเช่นนี้ จึงไม่เป็นแรงจูงใจในการดำเนินคดีโดยเอกชนเป็นหลัก อีกหลักการหนึ่งที่แตกต่าง คือ หลักการตอบแทนค่าทนายความ ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ทนายความ สามารถมีรายได้จากการว่าความที่เกิดจากผลแพ้ชนะของคดีได้ (contingency fees) ซึ่งการเรียกค่าว่าความในลักษณะนี้เป็นแรงจูงใจส่วนหนึ่งที่ทำให้ทนายความดูแลรักษา และปกป้องผลประโยชน์ของลูกความ และพร้อมที่จะรับเรื่องเพื่อดำเนินคดีต่อไป อันเป็นจุดสำคัญที่ผลักดันในการดำเนินการแทนกันในคดีแบบกลุ่มสามารถดำเนินไปได้เพราะมีผลประโยชน์ที่เกิดจากการตอบแทนการลงทุนลงแรงไปดังกล่าวในขณะเดียวกันระบบกฎหมาย Civil Law มีหลักการที่แตกต่างออกไป การเรียกค่าตอบแทนในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับผลแพ้ชนะของคดีนั้น ไม่เป็นที่ยอมรับเนื่องจากมีลักษณะเป็นเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจมาก และขัดต่อหลักจรรยาบรรณของทนายความในระบบกฎหมายนี้ และหลักการสุดท้าย คือ ระบบกฎหมาย Civil Law ปฏิเสธแนวคิดในการที่เอกชนดำเนินการทางคดีแทนบุคคลอื่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของสาธารณะ เนื่องจากรัฐมีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องจัดการดูแลโดยผ่านองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะที่มีลักษณะของการทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นสิ่งที่สมควรมากกว่า[23]

2.2.2 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1) ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีวิวัฒนาการมาจากหลักความยุติธรรม (equity) เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ ก่อนที่จะมีการรวมหลักกฎหมาย (common law) และหลักความยุติธรรม (equity) เข้ากับ the supreme court of judicature Act 1873[24] ขณะนั้นวิธีพิจารณาความแบบ class action มีการใช้ใน the court of Chancery เท่านั้น สำหรับ Court of the Common Law แล้วไม่ยอมรับวิธีการดังกล่าว ซึ่งในเบื้องต้น the Court of Chancery ก็ยึดหลักคำพิพากษา ใช้บังคับเฉพาะคู่ความในคดีเช่นเดียวกัน คือ หากผู้มีส่วนได้เสียมีความประสงค์จะเข้ามาในคดี จะต้องร้องขอเข้ามาเป็นคู่ความก่อน จึงจะยอมรับบังคับให้ ต่อมามีจำนวนผู้มีส่วนได้เสียเพิ่มขึ้น และขยายวงกว้างมากขึ้นเรื่อยๆจนทำให้การเข้ามาเป็นคู่ความในคดีเป็นความยุ่งยากไม่สะดวก และน่าจะเป็นเหตุให้การดำเนินคดีเกิดความล่าช้าด้วย ดังนั้น ศาลจึงได้กำหนดวิธีการที่คำนึงถึงความสะดวกในการ

---

[23] Christopher Hodges,(2002, April). “Multi-party Actions: A European Approach” *Duke journal of Comp. & International law* [online]. http://www.law.duke.edu/journals/djcil/article, อ้างถึงใน รชฎ บุญสิน สุข. (2545). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์*. หน้า 78.

[24] วิชัย อริยนันทกะ และคณะ. (2549).*การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เสนอต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา*. (รายงานผลการวิจัย). หน้า 6-7.

ดำเนินคดีขึ้นในการใช้หลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า class or representative action[25] โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นกรณีที่บุคคลหลายคนมีประโยชน์ได้เสีย และมีข้อเรียกร้องร่วมกันด้วย ซึ่งศาลจะอนุญาตให้มีการฟ้องคดีโดยตัวแทนของกลุ่ม ก็ต่อเมื่อเป็นการร้องขอให้ปลดเปลื้องทุกข์เพื่อประโยชน์อย่างเป็นธรรมสำหรับทุกคนในกลุ่มโดยโจทก์เป็นผู้เรียกร้องแทน การดำเนินคดีแบบกลุ่ม จึงเป็นวิธีการดำเนินกระบวนพิจารณาที่ถูกนำมาใช้ในกรณีที่มีจำนวนผู้ที่มีส่วนได้เสียในมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีเป็นจำนวนมาก และการที่จะเข้ามาเป็นคู่ความร่วมในคดีพร้อมกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติได้โดยสะดวก เป็นการหลีกเลี่ยงการฟ้องคดีซ้ำซ้อน รวมทั้งประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา อีกทั้งยังเป็นการให้ได้มาซึ่งการชี้ขาดตัดสินซึ่งมีผลผูกพันร่วมกันด้วย

วิธีการฟ้องคดีแบบ class or representative action ซึ่งพัฒนาโดย the Court of Chancery ดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ใน R 10 ของ The Supreme Court of Judicature Act 1873 ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักการดังกล่าวและบัญญัติไว้ใน O15R12 ของ the English Rulex of the Supreme Court ต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับเอาแนวคิดดังกล่าว มาบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งระดับสหพันธรัฐ Federal Rule of Civil Procedure โดยบัญญัติไว้ใน Rule 23 เป็นหลักกฎหมายเกี่ยวกับ class action และมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังมีอีกหลายประเทศที่รับเอาหลักการดังกล่าวไปใช้ด้วยกัน เช่น ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น

2) ระบบกฎหมายซีวิลลอว์

การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในระบบกฎหมาย Civil Law วิวัฒนาการในระยะหลัง ประเทศต่างๆได้เริ่มให้สิทธิใหม่ๆกับประชาชน เช่น สิทธิเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องสุขภาพ แต่ยังไม่ได้สร้างกลไกอย่างเพียงพอที่จะให้มีการบังคับให้สิทธิ ซึ่งมีลักษณะมหาชนดังกล่าว เป็นรูปธรรม กลไกหนึ่งซึ่งมีการศึกษากันมาก คือ การที่รัฐมอบหมายให้สมาคมสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าวการดำเนินคดีของสมาคม เพื่อปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวมนั้น ส่วนใหญ่กฎหมายประเทศต่างๆมัก จะมอบสิทธิดังกล่าวให้กับสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคสมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่บางประเทศก็ได้ให้สิทธิกับสมาคมประเภทอื่นๆ เช่น สมาคมต่อต้านการแบ่งแยกเพศ และผิว โดยอาจแบ่งกลุ่มได้เป็นสองกลุ่มคือ

1. กลุ่มประเทศ ที่จำกัดสิทธิการฟ้องคดี ให้สิทธิแก่สมาคมบางสมาคม เช่น เบลเยียม เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ โดยการให้สิทธิกับสมาคมที่จะดำเนินคดีเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวมในกลุ่มประเทศดังกล่าวนี้ ค่อนข้างจะเป็นไปอย่างจำกัด

---

[25] Paul Radich and Richard Best. (1997). *Class Action : Civil Procedure*. p.265.

2. กลุ่มประเทศ ที่มีกฎหมายทั่วไปที่กำหนดให้สิทธิแก่สมาคมที่จะฟ้องคดีเกี่ยวกับส่วนได้เสียที่เป็นวัตถุประสงค์ของสมาคม เช่น เนเธอร์แลนด์ ซึ่งกำหนดเรื่องการฟ้องคดีของสมาคมไว้ในกฎหมายฉบับเดียว และใช้บังคับกับทุกสมาคม[26]

2.3 รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เนื่องจากแนวความคิดในการพัฒนาแก้ไขข้อจำกัดในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ซึ่งมุ่งที่จะคุ้มครองประชาชนส่วนใหญ่ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำในสถานการณ์เดียวกัน และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเยียวยาความเสียหายให้กับประชาชนอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ จึงมีรูปแบบในการดำเนินคดีหลายรูปแบบดังต่อไปนี้

(1) การดำเนินคดีโดยหน่วยงานของรัฐ[27]

การดำเนินคดีโดยรัฐ หรือการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest Litigation) เป็นรูปแบบแรกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยรัฐจะเข้าดำเนินคดีแทนประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งถือว่ารัฐเป็นผู้ที่ถูกกระทำ ทั้งนี้เกิดจากแนวคิดเกี่ยวกับ “รัฐสวัสดิการ” หรือแนวคิดที่ถือว่ารัฐเป็นผู้มีภาระหน้าที่ในการคุ้มครองให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ดังนั้นรัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยการใช้กลไกทางกฎหมาย อำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย [28]ซึ่งนอกจากรัฐจะเข้ามาแทรกแซงกิจการต่างๆ ของเอกชนแล้ว รัฐถือว่ารัฐเองเป็นเจ้าของสิทธิ (Public Rights) ซึ่งมีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของประชาชน มีอำนาจฟ้องคดีต่อผู้ที่กระทำการไม่สุจริตแทนประชาชนผู้ได้รับความเสียหายได้ แม้กรณีเป็นเรื่องระหว่างเอกชนด้วยกันเองก็ตาม

ต่อมา ได้มีการตั้งหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้านของรัฐ เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่ขาดทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ เช่น กรณีที่มีการตั้งผู้อำนวยการการค้าที่เป็นธรรม (Director - General of Fair Trading) ในประเทศอังกฤษเพื่อทำหน้าที่ดำเนินคดีเกี่ยวกับกฎหมายผูกขาดทางการค้าแทนผู้เสียหายจากการนั้น

---

[26] วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. *การดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก*. สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2557, จาก http://www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/Ex-40701-9.pdf

[27] วราภรณ์ มณีชื่น. (2540). *ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายโดยผู้ลงทุนจำนวนมากในคดีหลักทรัพย์*. หน้า 21.

[28] สุษม ศุภนิตย์. (2544). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. หน้า 23. อ้างถึงใน บุษรานี หงษาคำ. (2549). *ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งโดยผู้แทนกลุ่มผู้เสียหาย*. หน้า 21.

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ปรากฏว่ามีการยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ โดยมีหน่วยงานของรัฐที่มาจากการเลือกตั้ง และรับผิดชอบงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ได้แก่ Attorney General ซึ่งมีหน้าที่ฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการซื้อสินค้า หรือบริการจากผู้ประกอบการ หรือ องค์กรระดับมลรัฐ ที่เรียกว่า Local Consumer Protection หรือ หน่วยงานของสหพันธรัฐอื่นๆ เช่น Food and Drug Administration เป็นต้น[29]

2.3.2 การดำเนินคดีโดยเอกชน

การดำเนินคดีในรูปแบบนี้เกิดจากการที่เอกชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐเพื่อเรียกร้อง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเอกชนจะเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ และข้อมูลแก่ประชาชนในด้านต่างๆ รวมทั้งมีบทบาทในการดำเนินคดีฟ้องร้องคดีแทนประชาชน ดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการฟ้องคดีโดยเอกชนตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในอัตราที่สูงมาก เพราะถือว่ารัฐเป็นเพียงผู้ประสานและดูแลความสงบเรียบร้อยของสังคมเท่านั้น ดังนั้นเอกชนจึงต้องเข้ามาดูแลและปกป้องผลประโยชน์ของตนกันเอง

2.3.3 การดำเนินคดีโดยสมาคม

การดำเนินคดีโดยสมาคม เป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม” (Access to Justice) นอกเหนือจากเรื่องอื่นอีกสองเรื่อง คือ เรื่องการให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม (aide judiciare) และเรื่องวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ การดำเนินคดีของสมาคมเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวมนั้น ส่วนใหญ่กฎหมายประเทศต่างๆมักจะมอบสิทธิดังกล่าวให้กับสมาคมคุ้มครองผู้บริโภค สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่บางประเทศก็ได้ให้สิทธิกับสมาคมประเภทอื่นๆ เช่น สมาคมต่อต้านการแบ่งแยกเพศและผิว

วิวัฒนาการในระยะหลังประเทศต่างๆได้ เริ่มให้สิทธิใหม่ๆกับประชาชน เช่น สิทธิเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องสุขภาพ แต่ยังไม่ได้สร้างกลไกอย่างเพียงพอที่จะให้มีการบังคับให้สิทธิ ซึ่งที่มีการศึกษากันมาก คือ การที่รัฐมอบหมายให้สมาคม สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าว[30]

ในฝรั่งเศส เดิมจำกัดสิทธิในการที่บุคคลจะฟ้องคดีแพ่งได้เฉพาะผู้มีส่วนได้เสียในผลคดีโดยตรง และโดยชอบด้วยกฎหมาย จนกระทั่งต้นศตวรรษที่แล้ว แรงผลักดันของกลุ่มผลประโยชน์ร่วมกัน (Collective Interest) ในยุโรปนำมาซึ่งแนวคำพิพากษาที่ให้สิทธิในการฟ้อง

---

[29] แหล่งเดิม. หน้า 54-55.

[30] แหล่งเดิม. หน้า 17 .

คดีแก่สมาคมทางวิชาชีพ (syndicat professionnel) พัฒนาการนี้ต่อมาได้รับการรับรองโดยพระราชบัญญัติฉบับลงวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ. 1920 ซึ่งอนุญาตให้บางองค์กร เช่น สหภาพแรงงาน หรือสมาคมที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสวัสดิการของมหาชน มีสิทธิฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก (associations de defense) ได้ ในปี 1973 กฎหมายฉบับลงวันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1973 ยินยอมให้สมาคมผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องคดีที่จะทำให้เกิดความเสียหายโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อผลประโยชน์ร่วมกันของผู้บริโภค กฎหมายดังกล่าวให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมในการดำเนินคดีด้วย แต่ก่อนที่สมาคมจะใช้อำนาจฟ้อง พนักงานอัยการจะต้องให้ความเห็นว่าสมาคมผู้บริโภคดังกล่าวนั้นเป็นตัวแทนที่แท้จริง[31] ในกฎหมายเอกชน โดยหลักแล้วสมาคมต่างๆสามารถใช้สิทธิทางศาลเกี่ยวกับส่วนได้เสียของส่วนรวมซึ่งเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของสมาคมนั้นได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ หรือเป็นกรณีที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่สมาคมได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกของสมาคมให้ดำเนินคดีทางศาลได้เช่นกัน[32]

DPU

[31] ณรงค์ วิทยไพศาล. (2535, มีนาคม). “บทบาทของพนักงานอัยการกับการคุ้มครองผลประโยชน์มหาชนในระบบซีวิลลอว์และระบบคอมมอนลอว์” . *วารสารอัยการ* ,15(169). หน้า 34. แปลและเรียบเรียงจาก Vera Langer, “Public Interest in Civil Law, and Common Law System : the Role of the Public Prosecuter”. *The American Journal of Comparative Law* , 36.

[32] วรรณชัย บุญบำรุง . *การดำเนินคดีแพ่งแทนบุคคลอื่นและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม*. (อัดสำเนา).

บทที่ 3

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในสภาพสังคมปัจจุบันการยุติระงับข้อพิพาทส่วนใหญ่ก็ยังคงอาศัยศาลเป็นที่พึ่งของประชาชน เพื่อให้ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระงับหรือยุติลงได้ แต่ศาลเองก็ต้องประสบกับปัญหาที่ไม่สามารถจะแบกรับภาระในการระงับข้อพิพาทที่เอกชนนำขึ้นมาสู่ศาลได้ทั้งหมด ในระยะเวลาอันรวดเร็วทันต่อความต้องการของเอกชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจที่เอกชนต้องการความชัดเจนและแน่นอนในการระงับข้อพิพาท ดังนั้นจึงเกิดแนวความคิดใหม่ในการช่วยลดปริมาณงานคดีของศาลเกิดขึ้น เพื่อให้การยุติข้อพิพาทที่ขึ้นสู่ศาลนั้นสามารถเสร็จไปโดยเร็ว ทั้งนี้โดยนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาใช้ จึงทำให้คดีที่เข้าสู่การดำเนินวิธีพิจารณาคดีเป็นที่พอใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย เนื่องจากการเปิดเผยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆของคู่ความให้ได้มากที่สุด จะทำให้ไม่ต้องพิจารณาในประเด็นข้อพิพาทที่ฟุ่มเฟือยในคดี ซึ่งการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานมาใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวิธีการ เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์ต่อไปว่าการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้มีข้อบกพร่องใดบ้างอันควรได้รับการแก้ไข

3.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย

3.1.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน

3.1.1.1 หลักการ

หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน เพื่อให้คู่กรณีได้เห็นรายงานหลักฐานของแต่ละฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงการจู่โจมพยานหลักฐาน เพื่อให้ประเด็นแคบลง เพื่อให้คำพยานมั่นคง

แต่ต้น และทำให้ทราบถึงค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย โดยการเปิดเผยพยานช่วยให้คู่กรณีสามารถเตรียมตัวเพื่อให้การต่อศาล เป็นการให้ความสะดวกในการที่จะนำไปสู่การตกลงกันเพื่อให้ข้อพิพาทต่างๆยุติลงได้ และเพื่อให้การเปิดเผยพยานหลักฐานเป็นประโยชน์ ผู้ที่เตรียมคดีต้องรู้อยู่ในใจแล้วว่า การเปิดเผยพยานแบบไหนจะเป็นประโยชน์ อันไหนไม่จำเป็น หรืออันไหนเป็นผลร้าย[33] สำหรับในการดำเนินคดีแพ่งนั้น แม้เป็นกรณีระหว่างคู่ความสองฝ่ายซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันในเชิงคดี และไม่ส่งผลต่อความสงบของสาธารณะก็ตาม แต่หลักการในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานก็มีความจำเป็น เพื่อให้คู่ความทุกฝ่ายได้มีโอกาสทราบถึงแนวทางในการต่อสู้คดี ซึ่งหมายถึงการค้นหาความจริงด้วยพยานหลักฐานที่มีคุณภาพ อันจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นแล้วจะเป็นการส่งเสริมให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างรวดเร็ว

วิวัฒนาการของกฎหมายไทยในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน

1) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 มีผลใช้บังคับ[34]

สำหรับช่วงที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ.2535 มีผลใช้บังคับนั้น ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน 3 ส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การชี้สองสถาน การยื่นบัญชีระบุพยาน และการส่งสำเนาเอกสารให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง โดยมีรายละเอียดและสาระสำคัญตลอดจนประโยชน์และข้อบกพร่องต่างๆ ดังนี้

เนื่องจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้บังคับก่อนปี พ.ศ. 2535 จะได้กำหนดให้มีกระบวนพิจารณาชั้นชี้สองสถาน[35]ขึ้น เพื่อให้ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ ซึ่งศาลและคู่ความจะได้ดำเนินกระบวนพิจารณาแต่เฉพาะภายในกรอบแห่ง

---

[33] Vincent DiCarlo. (2005). *Practical Discovery Stwatagy*. California., สืบค้นเมื่อ 19 มีนาคม 2557, จาก http://www.dicarlolaw.com/Discovery Techniques.htm .

[34] กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์. *ศาลกับการมีส่วนในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง*. หน้า 68-72.

[35] การชี้สองสถานเป็นกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งในศาลชั้นต้น ซึ่งศาลกำหนดให้มีขึ้นก่อนการพิจารณา ภายหลังจากการยื่นคำฟ้อง คำให้การและคำให้การแก้ฟ้องแย้ง (ถ้ามี) โดยศาลจะตรวจคำคู่ความและฟังคำแถลงของคู่ความตามที่เห็นสมควรแล้วกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทและภาระการพิสูจน์ตามที่เห็นสมควร

ประเด็น และตามหน้าที่นำสืบดังที่ศาลได้ชี้สองสถานไว้เท่านั้น อันจะทำให้การพิจารณาคดี และการดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นต่อไปสะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่บทบัญญัติดังกล่าวยังไม่สามารถปฏิบัติตามความมุ่งหมายให้สมประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เพราะบัญญัติไว้แต่เพียงว่า ศาลจะทำการชี้สองสถานก็ต่อเมื่อ คู่ความทั้งสองฝ่ายร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นว่าการชี้สองสถานจะทำให้การพิจารณาคดีง่ายขึ้น การชี้สองสถานจะมีหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของคู่ความหรือดุลพินิจของศาล ดังนั้น ในทางปฏิบัติศาลจึงมิได้ทำการชี้สองสถานในทุกคดี ทำให้บางคดีไม่มีการชี้สองสถานหรือมีการชี้สองสถาน แต่ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทไว้กว้างเกินไป คู่ความจึงไม่สามารถจะนำสืบพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์หักล้างกันได้ ซึ่งมีผลทำให้คู่ความไม่มาศาลเพราะไม่เห็นความสำคัญของการชี้สองสถาน หรือในบางครั้งศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทไม่ครบถ้วนตามคำฟ้องและคำให้การ โดยคู่ความมิได้คัดค้านไว้ จึงทำให้คู่ความบางรายต้องแพ้คดี ทั้งนี้ เพราะศาลฎีกาถือเคร่งครัดว่าอำนาจในการวินิจฉัยคดีนั้นจะวินิจฉัยในประเด็นข้อพิพาทเพียงเท่าที่ศาลชั้นต้นกำหนดไว้เท่านั้น นอกจากนี้ในเรื่องการอ้างพยานหลักฐานยังไม่รัดกุมเพียงพอ และไม่เอื้ออำนวยแก่การชี้สองสถาน เนื่องจากคู่ความมักจะอ้างพยานหลักฐานอย่างฟุ่มเฟือยโดยอ้างว่าพยานหลักฐานที่อ้างนั้นเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญ หรือระบุอ้างพยานประเด็นซึ่งจะต้องส่งสำนวนไปสืบยังศาลอื่นไว้มากเกินไปซึ่งเป็นลักษณะของการประวิงคดี หรือแม้กระทั่งเรื่องที่คู่ความชนะคดีกันโดยอาศัยชั้นเชิงในวิธีพิจารณามากกว่าการชนะคดีโดยอาศัยพยานหลักฐาน ตลอดจนเรื่องที่ไม่ให้โอกาสศาลได้ทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความก่อนวันชี้สองสถาน เพื่อให้ศาลสามารถสอบถามให้คู่ความรับกันได้ในบางประเด็นหรือทุกประเด็น อันอาจทำให้สามารถตัดประเด็นที่ไม่จำเป็น และกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้ถูกต้องครบถ้วน เพื่อให้คดีเสร็จไปโดยรวดเร็ว[36]

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการชี้สองสถานและการอ้างพยานหลักฐาน ซึ่งในที่สุดได้ผ่านการพิจารณาเป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 3 กรกฎาคม 2535 ทั้งนี้ กฎหมายฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติม

---

[36] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2535). *ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง* (ฉบับที่ 13). (เรื่องเสร็จที่ 529/2532).

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับชี้สองสถานและการอ้างพยานหลักฐานซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน ดังนี้

1. ปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการในการชี้สองสถานโดยกำหนดให้ศาลทำการชี้สองสถานทุกคดี เว้นแต่คดีที่ไม่มีความจำเป็น กำหนดให้คู่ความมีหน้าที่ยื่นคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทต่อศาลก่อนวันชี้สองสถาน เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสกำหนดประเด็นข้อพิพาทในคดีนั้นโดยรอบคอบและรัดกุมยิ่งขึ้นโดยการตรวจคำคู่ความและคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทที่คู่ความยื่นต่อศาลประกอบกัน

2. ปรับปรุงหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน และสำเนาพยานเอกสาร โดยให้ยื่นบัญชีระบุพยานและสำเนาพยานเอกสารต่อศาลก่อนวันชี้สองสถาน หรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน หรือขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานมาจากบุคคลภายนอกก่อนวันชี้สองสถาน ซึ่งการกำหนดให้คู่ความหรือทนายความของแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ต้องเตรียมคดีของตนไว้ให้พร้อมก่อนที่จะยื่นคำฟ้อง คำให้การ และต้องเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายตนเสียตั้งแต่ต้นนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้า และความสับสนในการดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นสืบพยาน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้มีการดำเนินกระบวนพิจารณาโดยสุจริตไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันในเชิงคดี และเพื่อให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้มีโอกาสรับทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก่อนที่จะมีการชี้สองสถาน นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้ศาลได้ทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายหรือมีโอกาสตรวจสอบว่าพยานหลักฐานนั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นข้อพิพาทอย่างไร เป็นพยานหลักฐานสำคัญจริงหรือไม่ อันจะเป็นประโยชน์แก่ศาลตลอดจนคู่ความทุกฝ่ายเกี่ยวกับการพิจารณากลั่นกรองการอ้างพยานหลักฐาน เพื่อมิให้มีการประวิงคดี การกำหนดประเด็นข้อพิพาท กำหนดภาระการพิสูจน์และตัดพยานที่ไม่เป็นสาระแก่คดีออกไป อันเป็นผลให้การดำเนินคดีมีความกระชับ รัดกุมและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. กำหนดให้คู่ความมาศาลในวันชี้สองสถาน เพื่อให้ศาลสอบถามคู่ความแต่ละฝ่ายว่าในแต่ละประเด็นข้อพิพาทฝ่ายใดมีพยานหลักฐานอะไรบ้างที่จะอ้างอิงไว้เพื่อสนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของตน แล้วให้คู่ความนำพยานหลักฐานต่างๆ ออกมาพิสูจน์หักล้างกัน ซึ่งจะมีผลทำให้การดำเนินกระบวนพิจารณาภายหลังการชี้สองสถาน หรือในชั้นพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว นอกจากนี้ยังกำหนดสภาพบังคับกรณีที่คู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถานด้วย

จะเห็นได้ว่า ตามโครงสร้างของบทบัญญัติเรื่องการชี้สองสถานและการอ้างพยานหลักฐานที่แก้ไขใหม่นี้เป็นการปฏิรูปวิธีปฏิบัติเดิมของทนายความที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน เช่น ทนายความมักจะใช้วิธีการยื่นคำฟ้องและคำให้การไว้ก่อน แล้วจึงค่อยหาพยานหลักฐานมาสนับสนุนคำฟ้องและคำให้การนั้นในภายหลังโดยใช้วิธีการทยอยยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นสาเหตุให้การดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นสืบพยานเป็นไปด้วยความล่าช้าและสับสน หรือมีการจู่โจมกันในชั้นสืบพยานด้วยวิธีที่ไม่สุจริตโดยอาศัยชั้นเชิงทางวิธีพิจารณา โดยใช้วิธียื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 3 วันไว้ฉบับหนึ่งก่อน เพื่อลวงให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเตรียมตัวมาหักล้างพยานหลักฐานนั้นตามบัญชีระบุพยานที่ได้ยื่นไว้ แต่เมื่อมาถึงวันสืบพยานคู่ความฝ่ายนั้นกลับขอยื่นบัญชีระบุพยานใหม่ทั้งหมดโดยอ้างว่าเป็นการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมและขอนำพยานเข้าสืบในวันนั้น

3.1.1.2 ช่วงที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2538 มีผลใช้บังคับ[37]

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 กำหนดให้คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทต่อศาลในกรณีที่มีการชี้สองสถาน กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถาน ยื่นต้นฉบับเอกสารทั้งหมด รวมถึงพยานวัตถุอันเป็นพยานหลักฐานสำคัญต่อศาลในวันชี้สองสถาน ตลอดจนให้คู่ความขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานสำคัญมาจากบุคคลภายนอกในฐานะผู้ครอบครองก่อนวันชี้สองสถาน บทบัญญัติที่แก้ไขใหม่นี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นคู่ความหรือทนายความเตรียมตัวไม่พร้อมกับกฎหมายใหม่ และมีข้อขัดข้องในการดำเนินคดีบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ต้องยื่นต้นฉบับเอกสารพร้อมด้วยสำเนาและพยานวัตถุทั้งหมดต่อศาล หรือขอให้ศาลเรียกมาก่อนวันชี้สองสถาน ซึ่งไม่อาจปฏิบัติได้สำหรับคดีที่มีเอกสารจำนวนมาก จึงได้มีการเสนอแก้ไขกฎหมายดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง และได้ผ่านการพิจารณาเป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2538[38]

---

[37] กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์.เล่มเดิม. หน้า 72-74.

[38] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2538). *ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง* (ฉบับที่ 14). (เรื่องเสร็จที่ 262/2537).

หลักการในประเด็นสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นการปรับปรุงระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน ซึ่งเดิมให้ยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยาน “ไม่น้อยกว่า 15 วัน” แก้เป็น “ไม่น้อยกว่า 7 วัน” นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงหลักการบางประการที่ให้ศาลใช้ดุลพินิจในการชี้สองสถานตามความเหมาะสมในแต่ละคดีได้ ตลอดจนผ่อนปรนสภาพบังคับของคู่ความที่ไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน และยกเลิกหลักการทั่วไปที่ให้นำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลก่อนวันชี้สองสถาน ยกเลิกหลักการที่กำหนดให้คู่ความยื่นคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นหลักการเดิมก่อนมีการแก้ไขกฎหมายในปี 2535

3.1.1.3 วิธีการเปิดเผยพยานหลักฐาน

1. คดีแพ่งทั่วไป

1) การชี้สองสถาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ไม่ได้ให้ความหมายของ “การชี้สองสถาน” เพียงแต่บัญญัติว่าศาลต้องดำเนินการอย่างไรในวันชี้สองสถาน

การชี้สองสถาน เป็นกระบวนพิจารณาในคดีแพ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในศาลชั้นต้น เพราะทั้งการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นนั้น และการพิจารณาคดีเดียวกันในชั้นศาลอุทธรณ์กับชั้นศาลฎีกา ต้องถือตามประเด็นแห่งคดีซึ่งได้กำหนดไว้ในการชี้สองสถานของศาลชั้นต้นเป็นสำคัญหากศาลชั้นต้นทำการชี้สองสถานไว้ถูกต้องและรัดกุม ย่อมจะช่วยให้การดำเนินคดีของคู่ความและการพิจารณาคดีนั้นในทุกชั้นศาลเป็นไปด้วยความสะดวกและรวดเร็ว ตรงกันข้ามถ้าหากศาลชั้นต้นมิได้ชี้สองสถานไว้ในเรื่องที่สมควรต้องจัดทำหรือชี้สองสถานไว้ผิดพลาด ไม่ว่าจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทผิด หรือกำหนดหน้าที่นำสืบผิด เขียนรายงานกระบวนพิจารณาไว้ไม่ชัดแจ้ง ไม่รัดกุม มักจะมีข้อยุ่งยากติดตามมาในภายหลัง ไม่เฉพาะแต่ในการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นเท่านั้น หากแต่จะมีปัญหาต่อเนื่องถึงการพิจารณาคดีในศาลสูงด้วย ด้วยเหตุที่การชี้สองสถานเป็นการวางรากฐานการดำเนินคดีและการพิจารณาคดีของศาลทุกชั้นศาล จึงสมควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในกระบวนพิจารณาคดี ไม่ว่าจะเป็นศาล คู่ความหรือทนายความ แม้ว่าความรับผิดชอบโดยตรงจะอยู่ที่ศาลชั้นต้นก็ตาม[39]

---

[39] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2521). *การชี้สองสถาน*. หน้า 2- 4.

การชี้สองสถาน มีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การสอบถามคู่ความเพื่อให้คู่ความรับกันในบางประเด็น คงเหลือแต่ประเด็นที่ยังคงโต้เถียงกัน ซึ่งจะต้องสืบพยานต่อไปเพื่อที่จะทำให้ไม่ต้องสืบพยานในทุกประเด็น คดีจะได้เสร็จรวดเร็วยิ่งขึ้น[40] การสอบถามข้อเท็จจริงนั้นคู่ความมีหน้าที่ต้องตอบคำถามที่ศาลถามเอง หรือที่ศาลถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นเป็นข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานต่างๆที่จะยื่นต่อศาล ถ้าคู่ความฝ่ายที่ถูกถามไม่ตอบหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงโดยไม่มีเหตุอันสมควร มาตรา 183 วรรคสอง บัญญัติให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นได้ยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่จะอยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุผลแห่งการปฏิเสธในขณะนั้นได้ กฎหมายเปิดโอกาสให้ศาลสอบถามให้คู่ความรับข้อเท็จจริงกันได้กว้างขวาง และการสอบถามนี้นับว่าเป็นประโยชน์และมีผลต่อระบบการนั่งพิจารณาคดี เพราะหากคู่ความยอมรับข้อเท็จจริงกันได้มากน้อยเพียงใด จะเหลือประเด็นข้อพิพาทที่ต้องสืบพยานน้อยเพียงนั้น การสืบพยานก็จะใช้เวลาเพียงเล็กน้อย แต่ทุกวันนี้คดีส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการชี้สองสถานและการชี้สองสถานมักมิได้สอบถามข้อเท็จจริงกันอย่างจริงจังเพื่อให้บรรลุหลักการตามมาตรานี้ ในบางครั้งทนายความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ทำให้ศาลไม่อาจสอบถามข้อเท็จจริงเพื่อให้คู่ความยอมรับกันได้

วันชี้สองสถาน นอกจากการสอบถามของศาลซึ่งจะทำให้คู่ความยอมรับข้อเท็จจริงกันได้แล้ว ยังอาจใช้วิธีท้ากัน เพื่อที่จะไม่ต้องมีการสืบพยาน หรือไม่ต้องสืบพยานกันในบางประเด็น การท้ากัน คือ การที่คู่ความแถลงร่วมกันขอให้ศาลตัดสินชี้ขาดไปตามที่ตกลงกันเป็นข้อแพ้ ข้อชนะ[41] เป็นการเปลี่ยนแปลงประเด็นข้อพิพาท หรือประเด็นแห่งคดีมาเป็นประเด็นข้อท้าแล้วให้ศาลชี้ขาด หรือวินิจฉัยไปตามประเด็นข้อท้า เช่น ท้าสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท้าสืบพยานร่วมปากเดียว ท้าให้ผู้เชี่ยวชาญพิสูจน์ลายมือในเอกสาร ท้าให้เจ้าพนักงานไปรังวัดสอบเขตที่ดินพิพาท เป็นต้น[42]

คู่ความฝ่ายใดที่ไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ศาลทำการชี้สองสถานไปได้โดยถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลได้ทราบกระบวนพิจารณาในวันนั้นแล้วตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธี

---

[40] โสภณ รัตนากร. (2539). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 45.

[41] ฝ่ายวิชาการ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ. *คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2543*. หน้า 158.

[42] ธรรมนิตย์ วิชญเนตินัย. (2520). “ท้ากันในศาล”. *วารสารกฎหมาย* , 3(3). หน้า 144.

พิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ทวิ วรรคหนึ่ง ซึ่งหมายถึงทราบวันนัดสืบพยานที่ศาลกำหนดด้วย ศาลจึงไม่ต้องแจ้งวันนัดให้คู่ความฝ่ายนั้นทราบอีก เมื่อศาลได้ชี้สองสถานแล้วจะต้องกำหนดวันนัดสืบพยานนับแต่วันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสิบวัน[43]

การชี้สองสถานเป็นกระบวนพิจารณาที่สำคัญมาก การสืบพยานจะใช้เวลามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับวันชี้สองสถาน หากคู่ความยอมรับข้อเท็จจริงกันได้ส่วนใหญ่ หรือสละประเด็นข้อพิพาทที่ไม่จำเป็นเสีย ก็จะเหลือประเด็นที่ต้องสืบพยานน้อยลง ดังนั้น หากคู่ความ ทนายความ รวมทั้งศาล ต่างให้ความสำคัญกับวันชี้สองสถานเป็นพิเศษแล้วก็จะทำให้คดีเข้าสู่ระบบการพิจารณาน้อยลง และทำให้คดีเสร็จไปจากศาลเร็วขึ้น

2) การยื่นบัญชีระบุพยาน[44]

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของตนในคำฟ้อง หรือคำให้การ จะต้องยื่นบัญชีระบุพยานที่จะนำเข้าสืบต่อศาล

การยื่นบัญชีระบุพยานอาจแยกออกเป็น การยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรกและการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม โดยในการยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรกนั้นเป็นการอ้างพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะนำเข้าสืบต่อศาล กฎหมายกำหนดให้ต้องกระทำภายในระยะเวลาที่กำหนด กล่าวคือ ก่อนถึงวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และคู่ความจะต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งของ สถานที่ บุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ ที่จะอ้างเป็นพยานเอาไว้ ซึ่งจะต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนพอที่จะทราบได้ว่าสิ่งที่อ้างเป็นพยานนั้นหมายถึงบุคคลใด วัตถุใด หรือสถานที่ใดและคู่ความจะต้องทำสำเนาบัญชีระบุพยานเพื่อให้คู่ความทุกฝ่ายมารับไปจากศาลด้วย ทั้งนี้ การยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรกนี้ คู่ความไม่จำต้องแสดงเหตุผลประกอบ เพียงแต่ระบุรายละเอียดให้ชัดเจนเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้นก็เพียงพอแล้ว

เมื่อมีการยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรกแล้ว หากคู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ก็อาจทำได้โดยการยื่นคำร้องแสดงเหตุผลต่อศาลถึงความจำเป็นต้องยื่นบัญชีระบุพยาน

---

[43] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 184.

[44] เลอภพอักขรา พรชัย. (2547). *กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี : ผลต่อการพิจารณา*. หน้า 64-76.

เพิ่มเติม ในกรณีนี้กฎหมายกำหนดระยะเวลาให้ต้องยื่นภายใน 15 วันนับจากวันสืบพยาน ซึ่งศาลต้องอนุญาตตามคำขอนั้น แต่หากพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้ว คู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม กฎหมายกำหนดให้คู่ความนั้นต้องแสดงเหตุผลตามที่กฎหมายกำหนดว่า มีเหตุให้คู่ความฝ่ายนั้นไม่ทราบว่าจะต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานที่ตนประสงค์จะอ้างเพิ่มเติมนั้นมีอยู่ ซึ่งจะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะอนุญาตให้คู่ความนั้นยื่นบัญชีระบุพยานหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ปรากฏเหตุว่าเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญในประเด็นแห่งคดีเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมอันจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานนั้น ศาลมีอำนาจสั่งอนุญาตได้

อย่างไรก็ตาม หากเกิดกรณีที่คู่ความไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ กฎหมายได้เปิดช่องให้คู่ความอาจยื่นบัญชีระบุพยานภายหลังจากที่พ้นกำหนดเวลาได้ โดยต้องแสดงให้ศาลเห็นว่ามีเหตุอันควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลในเวลาที่กำหนดได้ ซึ่งจะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะอนุญาตให้คู่ความนั้นยื่นบัญชีระบุพยานหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ปรากฏเหตุว่าเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญในประเด็นแห่งคดีเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมอันจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานนั้น ศาลมีอำนาจสั่งอนุญาตได้

อนึ่ง การฝ่าฝืนไม่ยื่นบัญชีระบุพยานตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 88 ผล คือ ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานนั้นไม่ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 87 (2) ว่า “ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานใด เว้นแต่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานได้แสดงความจำนงที่จะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้น ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 88 และ 90 แต่ถ้าศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี โดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของอนุมาตรานี้ ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่านั้นได้”

บทบัญญัติของมาตรา 87 (2) ระบุไว้ชัดเจนว่า พยานหลักฐานที่ศาลจะรับฟังได้จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความได้แสดงความจำนงที่จะอ้างอิงด้วยการแสดงเจตนาออกมาโดยเปิดเผยว่าจะอ้างพยานหลักฐานอะไรบ้าง ซึ่งเคยมีคำพิพากษาศาลฎีการับรองหลักการดังกล่าวว่าความประสงค์ของการแสดงความจำนงที่จะอ้างพยานหลักฐานนี้ก็เพื่อมิให้คู่ความจู่โจมกันในทาง

พยานหลักฐานโดยไม่รู้ตัว[45] คู่ความที่ไม่ได้แสดงความจำนงอ้างอิงพยานโดยยื่นบัญชีระบุพยาน ก็จะไม่อาจนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบได้ แม้จะมีการนำสืบพยานนั้นแล้วก็เป็นพยานที่รับฟังไม่ได้ ดังเช่นคดีที่จำเลยอ้างพินัยกรรมที่เจ้าพนักงานที่ดินเป็นผู้รักษาไว้ในบัญชีระบุพยานของจำเลย ซึ่งเป็นสำเนาพินัยกรรมที่จำเลยรับรองและยื่นไว้แล้ว โดยไม่ได้ระบุอ้างต้นฉบับพินัยกรรมที่มีอยู่ที่จำเลย จำเลยย่อมไม่มีสิทธิที่จะส่งต้นฉบับพินัยกรรมซึ่งอยู่ที่จำเลยเป็นพยานต่อศาลได้[46] ทั้งนี้บทบัญญัติมาตรานี้ใช้กับพยานหลักฐานทุกประเภท แม้คู่ความอ้างตนเองเป็นพยานก็ต้องระบุพยาน โจทก์ไม่ระบุพยานแต่ขอสืบตัวโจทก์ที่มาศาล จำเลยคัดค้านว่าโจทก์จงใจไม่ระบุพยาน ศาลจะรับฟังคำเบิกความนี้ไม่ได้[47]จำเลยที่ไม่ยื่นบัญชีระบุพยานก็จะอ้างตนเองเป็นพยานนำสืบไม่ได้เช่นกัน จำเลยจะอ้างว่าเป็นคู่ความไม่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานไม่ได้[48]และใช้บังคับคู่ความทุกฝ่ายรวมถึงผู้ร้องสอดด้วย[49]

การกำหนดให้คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานล่วงหน้า นอกจากเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นได้รู้ตัวล่วงหน้าว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะนำสืบพยานหลักฐานใด ไม่มีการจู่โจมกันดังที่กล่าวมาแล้ว น่าจะเป็นประโยชน์แก่ศาลที่จะรู้ว่าคู่ความจะสืบพยานกันในเรื่องอะไรและต้องใช้เวลามากน้อยเพียงใดในการพิจารณาคดีด้วย ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 88 ก่อนมีการแก้ไขมิอาจช่วยให้เกิดผลดังกล่าวได้ เพราะได้กำหนดให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลเท่านั้น มิได้กำหนดให้ส่งสำเนาบัญชีระบุพยานเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับเอาไปจากศาลด้วย ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติกฎหมายปัจจุบัน ฉะนั้นหากคู่ความประสงค์จะทราบว่าคู่ความฝ่ายอื่นระบุพยานอะไรบ้าง ก็จะต้องขอตรวจดูบัญชีระบุพยานซึ่งยื่นไว้ต่อศาล ซึ่งในทางปฏิบัติก็คงไม่เป็นการสะดวกนัก นอกจากนั้นบทบัญญัติของมาตรา 88 เดิมยังอนุญาตให้คู่ความระบุอ้างพยานเพิ่มเติมได้โดยง่าย และสามารถขอเพิ่มเติมได้เรื่อยๆ จนกว่าจะเสร็จการสืบพยานของคู่ความฝ่ายซึ่งมีหน้าที่นำสืบก่อน จนถึงกับกล่าวกันว่ามีการสืบพยานไปพลาง หาพยานหลักฐานเพิ่มเติมไปพลาง คู่ความฝ่ายอื่นก็ไม่อาจทราบได้ล่วงหน้าว่าพยานหลักฐานของฝ่ายที่สืบก่อนจะมีอะไรบ้าง ศาลเองก็ไม่อาจทราบรูปคดีหรือสอบถามคู่ความ

---

[45] คำพิพากษาฎีกาที่ 1034/2503

[46] คำพิพากษาฎีกาที่ 2581/2515

[47] คำพิพากษาฎีกาที่ 145/2522

[48] คำพิพากษาฎีกาที่ 3130/2523 และ 775/2531

[49] คำพิพากษาฎีกาที่ 7572/2542

เกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดี หรือกำหนดเวลาสำหรับการดำเนินคดีได้ บทบัญญัติมาตรา 88 ในปัจจุบันจึงช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ นอกจากนั้น ความในมาตรา 88 เดิมไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่าการอ้างพยานวัตถุหรือการให้ศาลไปตรวจสถานที่หรือขอตั้งผู้เชี่ยวชาญนั้น จะต้องมีการระบุไว้ในบัญชีระบุพยานด้วยหรือไม่ แต่มาตรา 88 ปัจจุบันได้ระบุเรื่องเหล่านี้ไว้ชัดเจนว่าจะต้องระบุไว้ในบัญชีระบุพยานด้วย[50]

อย่างไรก็ตาม แม้การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง[51]จะช่วยให้คู่ความฝ่ายอื่นได้รู้ตัวล่วงหน้าว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะนำสืบพยานหลักฐานใด และช่วยแก้ไขปัญหาในเรื่องการจู่โจมพยานหลักฐานกัน อีกทั้งจะเป็นประโยชน์แก่ศาลในการพิจารณาคดีดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะในทางปฏิบัติแล้ว คู่ความก็ยังคงมีการหลีกเลี่ยงการแจกแจงรายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะนำสืบในชั้นพิจารณาด้วยการระบุในข้อสุดท้ายของบัญชีระบุพยานว่า “ระบุสรรพเอกสารในสำนวนคดีอื่นเป็นพยานทั้งสำนวน” ซึ่งแนวคำพิพากษาฎีกาปัจจุบันให้รับฟังได้[52] ทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจทราบล่วงหน้าว่าจะมีสรรพเอกสารใดบ้างมานำสืบนั่นเอง[53]

เหตุที่กฎหมายกำหนดให้มีการยื่นบัญชีระบุพยาน

การยื่นบัญชีระบุพยาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลและคู่ความทุกฝ่ายทราบถึงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ โดยเฉพาะคู่ความอีกฝ่ายจะได้เตรียมการต่อสู้คดีได้ถูกต้อง วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งของการยื่นบัญชีระบุพยานก็เพื่อให้ศาลได้ควบคุมให้การนำเสนอพยานหลักฐานเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย หากพยานหลักฐานนั้นมีลักษณะต้องห้าม เช่น ฟุ่มเฟือย เพื่อประวิง

---

[50] โสภณ รัตนากร. (2539). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 268-270.

[51] แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 และ(ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2538.

[52] คำพิพากษาฎีกาที่ 6041/2539

[53] พรพักตร์ สถิตเวโรจน์ และคณะ. (2549). *รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแพ่ง : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ.* หน้า 87.

คดี ศาลก็อาจมีคำสั่งตัดพยานนั้นเสีย วัตถุประสงค์ประการสุดท้ายก็คือ เพื่อให้ศาลควบคุมการพิจารณาคดีให้เสร็จไปในเวลาอันสมควร ทำให้ศาลนัดความได้ถูกต้องและเหมาะสม[54]

3) การส่งสำเนาเอกสารให้แก่คู่ความฝ่ายอื่น

เหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้คู่ความต้องส่งสำเนาเอกสารให้คู่ความฝ่ายอื่น เพราะพยานเอกสารมีลักษณะเป็นพยานที่มีการสื่อความหมายทางภาษา การที่จะพิสูจน์หักล้างน้ำหนักของพยานเอกสารนั้นจะทำได้โดยการพิสูจน์ว่า พยานเอกสารนั้นมิใช่เป็นเอกสารที่แท้จริง แต่เป็นเอกสารปลอม เอกสารที่แท้จริงไม่ได้มีข้อความเช่นนั้น หรือไม่มีเอกสารเช่นนั้นอยู่จริง ประเด็นเรื่องความถูกต้องแท้จริงของพยานเอกสารจึงมีผลสำคัญต่อการแพ้ชนะในคดี การคัดค้านความถูกต้องแท้จริงหรือการพิสูจน์หักล้างพยานเอกสารจะสะดวกขึ้น เมื่อคู่ความอีกฝ่ายได้มีโอกาสเห็นเอกสารเช่นว่านั้นก่อนกฎหมายจึงบังคับให้คู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารเป็นพยานต้องส่งสำเนาเอกสารให้คู่ความอีกฝ่ายมีโอกาสตรวจสอบก่อน เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้น[55]

หลักเกณฑ์การส่งสำเนาเอกสาร

(1) คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องยื่นสำเนาเอกสารให้ศาลและให้คู่ความฝ่ายอื่นๆ ฝ่ายละหนึ่งชุด โดยต้องยื่นบัญชีระบุพยานเอกสารนั้นๆ ตามมาตรา 88 ก่อนแล้วจึงยื่นสำเนาเอกสารตามไป

(2) ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ ต้องยื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน

(3) ในกรณีที่มีการอ้างอิงเอกสารเป็นพยานหลักฐานเพิ่มเติม เนื่องจากมีการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมตามมาตรา 88 วรรคสอง และวรรคสาม ก็ต้องยื่นสำเนาเอกสารนั้นพร้อมกับการยื่นคำแถลงหรือคำร้องแล้วแต่กรณี

(4) ศาลมีอำนาจอนุญาตให้ยื่นสำเนาเอกสารภายหลังระยะเวลาตามกฎหมายได้เมื่อมีเหตุอันสมควร

ข้อยกเว้นในการไม่ต้องส่งสำเนาเอกสาร ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 90 ตอนท้าย บัญญัติข้อยกเว้นที่ไม่ต้องยื่นสำเนาเอกสารทั้งต่อศาลและคู่ความอีกฝ่ายไว้ 3 กรณี ดังนี้

---

[54] เปี่ยมพร้อม สุขกิมนตรี. (2547). *ปัญหาการยื่นบัญชีระบุพยาน ในระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง*. หน้า 9.

[55] พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). หน้า 156.

(1) อ้างเอกสารเป็นชุดซึ่งคู่ความฝ่ายอื่นทราบดีอยู่แล้ว หรือสามารถตรวจตราได้โดยง่ายถึงความมีอยู่และความแท้จริงแห่งเอกสารนั้น

(2) อ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่น หรือของบุคคลภายนอก

(3) การคัดสำเนาเอกสารจะทำให้กระบวนพิจารณาล่าช้า หรือมีเหตุผลแสดงว่าไม่อาจคัดสำเนาเอกสารให้เสร็จในกำหนดเวลาที่ให้ยื่นเอกสารนั้น

(4) การสืบพยานหลักฐานในการไต่สวนคำร้องคำขอปลีกย่อย หรือสาขาคดีไม่จำเป็นต้องส่งสำเนาเอกสารล่วงหน้า

(5) คำแปลเอกสารภาษาต่างประเทศไม่ใช่พยานเอกสารโดยตรงไม่ต้องส่งสำเนาเอกสาร

สำหรับกรณีตามข้อ 1) และ 3) ผู้ที่อ้างอิงเอกสารอาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขออนุญาตงดการยื่นสำเนาเอกสารนั้นและขอยื่นต้นฉบับเอกสารแทน เพื่อให้ศาลหรือคู่ความฝ่ายอื่นตรวจดูตามเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควร

ผลของการไม่ส่งสำเนาเอกสาร

การไม่ส่งสำเนาเอกสารต่อศาลหรือคู่ความอีกฝ่ายตามมาตรา 90 นี้ไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแรงเหมือนการไม่ยื่นบัญชีระบุพยานแต่อย่างใด ทั้งที่โดยผลของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 87 แล้วพยานหลักฐานที่ไม่ได้ปฏิบัติตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 90 ต้องห้ามมิให้ศาลรับฟังเช่นเดียวกับการไม่ยื่นบัญชีระบุพยาน แต่ในทางปฏิบัติตามแนวคำพิพากษาฎีกากลับเป็นไปในทางผ่อนปรนว่า การไม่ส่งสำเนาเอกสารเป็นเพียงการดำเนินกระบวนพิจารณาผิดระเบียบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 ซึ่งคู่ความอีกฝ่ายต้องทำการคัดค้านภายใน 8 วัน มิฉะนั้นจะยกปัญหานี้ขึ้นโต้แย้งในภายหลังหรือในชั้นอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

4) การรับรองข้อเท็จจริงของคู่ความ

การขอให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริงมาจากหลักคอมมอนลอว์ จากเรื่อง Request for Admission โดยคู่ความฝ่ายหนึ่งอาจขอให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับรองข้อเท็จจริงบางประการว่าถูกต้องหรือไม่ เพื่อให้ประเด็นข้อพิพาทลดจำนวนลง หรือไม่ให้เกิดประเด็นข้อพิพาทจนทำให้คดีเสร็จสิ้นไปจากศาลอย่างรวดเร็ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย

การให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริง โดยตอบคำบอกกล่าวเป็นหนังสือก่อนวันสืบพยานนี้ เป็นเรื่องที่กฎหมายลักษณะพยานหลักฐานสากลเรียกว่า วิธีการ Interrogation คือ กระบวนการที่ให้คู่ความในคดีแพ่งสามารถตั้งคำถามในปัญหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประเด็นข้อพิพาทในคดีนั้นส่งไปให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามตอบก่อนที่จะสืบพยานกัน ถ้าคู่ความฝ่ายตรงข้ามตอบข้อเท็จจริงอะไรมา คู่ความฝ่ายที่ถามจะได้นำข้อเท็จจริงนั้นแถลงต่อศาล เพื่อฟังเป็นยุติในฐานะเป็นคำรับในศาล ไม่ต้องไปสืบพยานให้เสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายกันอีก ในต่างประเทศใช้วิธีการนี้กันมาก เป็นทางปฏิบัติของทนายความปกติแทบทุกคดี หลังจากชี้สองสถานรู้ประเด็นข้อพิพาทแล้ว ทนายความแต่ละฝ่ายจะมาพิจารณาข้อเท็จจริงว่าข้อเท็จจริงใดน่าจะรับกันได้ ไม่ต้องเอาพยานหลักฐานมาสืบให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย วิธีดำเนินการคือ ทนายความจะตั้งคำถามข้อเท็จจริงนั้น ส่งเป็นทางการไปให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามพิจารณาว่าจะรับหรือไม่ ถ้าฝ่ายตรงข้ามยอมรับข้อเท็จจริงใดก็ไปแถลงให้ศาลทราบ ถ้าคู่ความฝ่ายที่ได้รับคำถามปฏิเสธข้อเท็จจริงใด ก็ต้องสืบพยานหลักฐานกัน ถ้าปรากฏว่าฝ่ายที่ตั้งคำถามนำพยานหลักฐานมาสืบได้ชัดเจน ก็ถือว่าคู่ความฝ่ายที่ปฏิเสธดำเนินกระบวนพิจารณาไปในทางที่ไม่สุจริต และเป็นการประวิงคดี เป็นต้นเหตุให้เกิดความล่าช้าและเสียค่าใช้จ่ายในคดี ฉะนั้น เวลาพิพากษาศาลจะนำเหตุผลนี้สั่งให้คู่ความฝ่ายที่ปฏิเสธการตอบคำถามโดยไม่มีเหตุอันสมควรต้องรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมชั้นที่สุด โดยไม่คำนึงถึงผลของคดีว่าใครเป็นฝ่ายแพ้หรือชนะ ซึ่งในต่างประเทศค่าใช้จ่ายส่วนนี้จะสูงมาก สภาพดังกล่าวทำให้วิธีการ Interrogation ใช้ได้ผลในทางปฏิบัติค่อนข้างมาก

สำหรับวิธีการให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริง โดยตอบคำบอกล่าวเป็นหนังสือก่อนวันสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 100 ของไทย ปรากฏว่าในทางปฏิบัติไม่มีให้เห็นเป็นตัวอย่างเลย วิธีการดังกล่าวถูกมองข้ามไม่มีผู้นำมาปฏิบัติ ในการเรียนการสอนกฎหมายลักษณะพยานไม่ว่าจะเป็นภาควิชาการหรือภาคปฏิบัติแทบจะไม่มีเรื่องดังกล่าวอยู่เลย เหตุผลน่าจะเป็นเพราะการดำเนินคดีในประเทศไทยมุ่งให้ฝ่ายตนเองได้เปรียบทุกรูปแบบ หากมีการตั้งคำถามมา ก็คงปฏิเสธทั้งหมด และแม้ว่าศาลจะให้ฝ่ายที่ปฏิเสธคำถามเป็นผู้รับผิดในค่าฤชาธรรมเนียม ก็เป็นจำนวนไม่มากนัก การใช้มาตรการดังกล่าวจึงไม่มีสภาพบังคับในประเทศไทย

หลักเกณฑ์การสอบถามให้รับรองข้อเท็จจริงตามมาตรา 100 มีดังนี้

(1) เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์จะอ้างข้อเท็จจริงใด และต้องการให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ ก็ให้ส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่นทราบก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน คำบอกกล่าวนั้นต้องแจ้งรายละเอียดข้อเท็จจริงซึ่งตนประสงค์จะอ้างอิงว่าข้อเท็จจริงนั้นๆคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะยอมรับว่าเป็นความจริงหรือไม่

(2) ในวันสืบพยานคู่ความฝ่ายที่ส่งคำบอกกล่าวต้องร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายอื่นนั้นว่าจะรับรองข้อเท็จจริงตามที่ได้รับคำบอกกล่าวหรือไม่

(3) ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายนั้นแล้วจดคำตอบไว้ในรายงานกระบวนพิจารณา และถ้าคู่ความฝ่ายนั้นไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง กฎหมายให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว

5) การเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง

แต่เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการมาศาลของพยานและการซักถามพยานบุคคลมีหลักอยู่ว่า พยานบุคคลต้องมาศาลเพื่อเบิกความ โดยที่การเบิกความนั้นพยานทุกคนต้องเบิกความด้วยวาจา และห้ามไม่ให้พยานอ่านข้อความที่เขียนมา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลหรือเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ[56] และเมื่อพยานมาเบิกความในศาล กฎหมายกำหนดให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานได้ซักถามพยานเสร็จก่อน แล้วจึงให้คู่ความอีกฝ่ายถามค้าน[57] จากหลักกฎหมายดังกล่าวเห็นได้ว่ากฎหมายมุ่งประสงค์ให้ผู้ที่มาเบิกความเป็นพยานต่อศาลต้องเบิกความด้วยวาจาต่อหน้าศาลและคู่ความทุกฝ่าย โดยไม่ให้อ่านข้อความที่เขียนมา เพื่อไม่ให้มีการเตรียมคำเบิกความล่วงหน้า หลักดังกล่าวตรงกับกฎหมายลักษณะพยานของอังกฤษ ซึ่งพยานหมายถึงบุคคลที่ประสบเหตุการณ์มาด้วยตนเอง และพยานคือบุคคลที่มาเล่าเหตุการณ์ที่ตนประสบมาด้วยตนเองนั้นให้ศาลฟัง โดยความทรงจำของตัวไม่ต้องอาศัยการอ่านจากเอกสารหรือบันทึกเครื่องหมายใดๆ ต้องไม่มีการเบิกความตามคำชี้แนะ หรือบงการของบุคคลอื่นใด[58] ทั้งนี้น่าจะเนื่องมาจากเห็นว่า พยานที่มา

---

[56] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113

[57] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117

[58] จรัญ ภักดีธนากุล. (2551). *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3) . หน้า 447 .

เบิกความด้วยวาจาโดยไม่มีการตระเตรียมข้อความมาอ่านจะเบิกความตามจริง เพราะพยานไม่มีเวลาคิดแต่งเติมคำเบิกความ ข้อเท็จจริงที่จดจำได้และให้การจึงน่าจะเป็นความจริง ถ้าพยานจำไม่ได้และต้องอ่านข้อความ ก็คงจะเป็นเรื่องเท็จ

ผลของการยื่นบันทึกถ้อยคำพยาน

(1) เมื่อมีการยื่นบันทึกถ้อยคำพยานแล้ว คู่ความผู้ยื่นไม่อาจถอนบันทึกถ้อยคำพยานนั้นได้ และให้ถือว่าบันทึกถ้อยคำดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีแล้ว

(2) เมื่อมีการยื่นบันทึกถ้อยคำพยานแล้ว ห้ามมิให้แก้ไขเพิ่มเติมบันทึกถ้อยคำที่ได้ยื่นไว้แล้วต่อศาล เว้นแต่เป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อย เนื่องจากบันทึกถ้อยคำนั้นเปรียบเสมือนคำเบิกความของพยานในศาล ดังนั้นถ้าจะแก้ไขเพิ่มเติมก็ต้องปรากฏในคำเบิกความเมื่อตอนพยานมาศาลและตอบข้อซักถาม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการชั่งน้ำหนักพยานนั้น[59]

(3) พยานผู้ทำบันทึกถ้อยคำต้องมาเบิกความรับรองบันทึกถ้อยคำนั้น และเมื่อพยานเบิกความรับรองแล้ว ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความตอบคำซักถาม

(4) เมื่อผู้ทำบันทึกถ้อยคำมาศาลเพื่อรับรองบันทึกถ้อยคำแล้ว คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานอาจซักถามข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานเพิ่มเติมได้ เพราะบันทึกถ้อยคำพยานอาจแทนการซักถามพยานเพียงบางส่วน เมื่อเสร็จสิ้นการซักถามพยานแล้ว พยานต้องเบิกความตอบคำถามค้านและถามติงของคู่ความ

น้ำหนักและความน่าเชื่อถือของบันทึกถ้อยคำพยาน

(1) หากพยานผู้ให้ถ้อยคำมาศาลเพื่อรับรองบันทึกถ้อยคำ และตอบคำถามค้าน กับคำถามติง ถ้อยคำของพยานก็จะมีน้ำหนักเช่นเดียวกับการที่พยานมาเบิกความด้วยวาจาต่อหน้าศาล

(2) หากพยานผู้ให้ถ้อยคำไม่มาศาล ศาลจะปฏิเสธไม่รับฟังบันทึกถ้อยคำของผู้นั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี แต่ถ้าศาลเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นหรือมีเหตุสุดวิสัยที่ผู้ให้ถ้อยคำไม่สามารถมาศาลได้ ศาลอาจรับฟังประกอบพยานหลักฐานอื่นได้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

(3) หากคู่ความได้ตกลงกันให้พยานไม่ต้องมาศาล หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมหรือไม่ติดใจถามค้านพยาน ดังนี้ให้ศาลรับฟังบันทึกถ้อยคำดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีได้

---

[59] พรเพชร วิชิตชลชัย. เล่มเดิม. หน้า 315.

ทั้งนี้ผู้ให้ถ้อยคำไม่จำต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนให้ถ้อยคำ และบัญชีพยานที่ระบุผู้ให้ถ้อยคำเป็นพยานบุคคลก็ใช้ได้แล้ว ไม่ต้องระบุบันทึกถ้อยคำของพยานเป็นพยานเอกสารอีก

การเสนอบันทึกถ้อยคำของพยานที่อยู่ต่างประเทศ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 120/2 บัญญัติถึงการเสนอบันทึกถ้อยคำของพยานซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศว่า เมื่อคู่ความมีคำร้องร่วมกันและศาลเห็นสมควร ศาลอาจอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศต่อศาลแทนการนำพยานบุคคลมาเบิกความต่อหน้าศาลได้ แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิผู้ให้ถ้อยคำที่จะมาศาลเพื่อให้การเพิ่มเติม สำหรับลายมือชื่อของผู้ให้ถ้อยคำให้นำมาตรา 47 วรรคสาม[60] มาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น ในศาลทั่วไปหากพยานบุคคลมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศ ต้องการใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นแทนการมาเบิกความต่อหน้าศาล คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องมีคำร้องร่วมกัน และศาลเห็นสมควร จึงจะใช้วิธีการดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะขอใช้วิธีการดังกล่าวแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ ส่วนรายการและเนื้อหาสาระของบันทึกถ้อยคำพยานที่อยู่ต่างประเทศนั้นเหมือนกับบันทึกถ้อยคำพยานที่อยู่ในประเทศทุกประการ ผลของการเสนอบันทึกถ้อยคำ ยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำที่อยู่ต่างประเทศมีความแตกต่างกับกรณีของผู้ให้ถ้อยคำอยู่ในประเทศที่สำคัญประการหนึ่งคือ ผู้ให้ถ้อยคำไม่ต้องมาศาลเพื่อรับรองบันทึกถ้อยคำ หรือตอบคำถามค้านและคำถามติงแต่อย่างใด ศาลก็รับฟังบันทึกถ้อยคำนั้นเป็นพยานหลักฐานได้ เพียงแต่ความน่าเชื่อถือหรือการมีน้ำหนักให้รับฟังเพียงใดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

หลักเกณฑ์ที่คู่ความต้องมีคำร้องร่วมกันจึงจะขอศาลใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานได้นี้ น่าจะมีปัญหาในทางปฏิบัติ เพราะคู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะใช้บันทึกถ้อยคำในกรณีดังกล่าวมีความจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วนอกจากจะไม่ร่วมมือแล้ว มักจะคัดค้านและโต้แย้งกันอยู่เสมอ

---

[60] มาตรา 47 วรรคสาม บัญญัติว่า ถ้าใบมอบอำนาจนั้นได้ทำ....ในเมืองต่างประเทศที่มีกงสุลสยาม ต้องให้กงสุลนั้นเป็นพยาน ถ้าได้ทำในเมืองต่างประเทศที่ไม่มีกงสุลสยาม ต้องให้บุคคลเหล่านี้เป็นพยาน คือ เจ้าพนักงานโนตารีปับลิก หรือ แมยิสเตร็ดหรือบุคคลอื่นซึ่งกฎหมายแห่งท้องถานตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจเป็นพยานในเกสารเช่นว่านี้ และต้องมีใบสำคัญของรัฐบาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้องแสดงว่าบุคคลที่เป็นพยานนั้นเป็นผู้มีอำนาจกระทำการได้

อย่างไรก็ตาม ในศาลชำนัญพิเศษซึ่งมีข้อกำหนดต่างจาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็ยังคงใช้หลักเกณฑ์ตามข้อกำหนดต่อไปได้ เช่น ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 31 บัญญัติให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศต่อศาลแทนการนำผู้ให้ถ้อยคำมาเบิกความเป็นพยานต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ ทั้งนี้บันทึกถ้อยคำดังกล่าวให้เป็นไปตามที่ระบุในข้อ 30 หรือตามกฎหมายของประเทศที่บันทึกถ้อยคำนั้นได้ทำขึ้น[61]

2. คดีในศาลชำนัญพิเศษ

1) คดีล้มละลาย

(1) การกำหนดแนวทางการดำเนินคดี

คดีล้มละลายเป็นคดีไม่มีประเด็นข้อพิพาทยุ่งยาก จึงไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน แต่ศาลล้มละลายกลางได้ให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีก่อนมีการสืบพยานได้ โดยในการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีศาลอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี

2. กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น เช่น จำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยานที่จะนำมาเบิกความบันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่คู่ความประสงค์ขอให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือจากบุคคลภายนอก การเดินเผชิญสืบ และการส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น เป็นต้น

3. กำหนดตัวผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ

4. ทำการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความตกลงกัน หรือนำวิธีการอนุญาโตตุลาการมาใช้

---

[61] ธวัชชัย สุวรรณพานิช และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 78-89.

(2) การสืบพยาน[62]

1. การขอให้ศาลอื่นหรือให้เจ้าพนักงานศาลสืบพยานหลักฐานแทน

โดยปกติศาลจะต้องทำการสืบพยานเอง แต่หากศาลเห็นสมควร ก็มีอำนาจที่จะขอให้ศาลอื่นทำการสืบพยานแทนหรือมอบหมายให้เจ้าพนักงานของศาลล้มละลาย ทำการสืบพยานหลักฐานแทน โดยกระทำในหรือนอกศาลก็ได้[63] เจ้าพนักงานศาลที่จะได้รับมอบหมายนี้อาจเป็นเจ้าพนักงานคนอื่นที่ไม่ใช่ผู้อำนวยการศาลก็ได้ และศาลที่ได้รับมอบหมายอาจให้เจ้าพนักงานของศาลนั้นสืบพยานหลักฐานแทนได้

2. การบันทึกคำเบิกความของพยานในคดีล้มละลายอาจทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้[64]

1) วิธีการให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความของพยานแทนผู้พิพากษา แต่ผู้พิพากษายังคงต้องนั่งกำกับการพิจารณาอยู่ด้วย

2) วิธีให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกด้วยการจดชวเลข หรือวิธีใดๆที่สามารถจดความเป็นภาษาไทยได้ แต่วิธีนี้ต้องจัดให้มีการบันทึกด้วยวิธีอื่นประกอบ

3) วิธีบันทึกโดยใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง

4) การบันทึกโดยใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง วิธีนี้ช่วยให้รู้ข้อเท็จจริง และบรรยากาศในห้องพิจารณา

วิธีการที่ 2) 3) และ 4) ไม่มีการบันทึกเป็นหนังสือจึงไม่ต้องมีการลงลายมือชื่อพยาน แต่ศาลอาจจัดให้มีการลงลายมือชื่อของพยาน ประกอบการจดรายงานไว้ เป็นการรับรองว่าเป็นผู้ให้ถ้อยคำ วิธีการเหล่านี้ไม่ต้องมีการถอดความถ้อยคำของพยานเป็นหนังสือ เว้นแต่เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งในประเด็นที่เกี่ยวกับพยานนั้นๆ[65]

ศาลล้มละลายกลางได้นำระบบการบันทึกคำพยานด้วยระบบชวเลขมาใช้ ควบคู่กับระบบบันทึกโดยใช้เครื่องมือบันทึกเสียงมาใช้ในระยะเริ่มแรก โดยเป็นเครื่องมือที่บันทึกเสียงทุกถ้อยคำที่เกิดขึ้นจากการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นคำถามของทนายความ คำเบิกความของพยาน

---

[62] ไพโรจน์ วายุภาพ. (2542). *คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542*. หน้า 59-68.

[63] พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542,ข้อ 10.

[64] ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542,ข้อ 10.

[65] ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542,ข้อ 11.

คำถามหรือคำพูดของผู้พิพากษาตลอดระยะเวลาการสืบพยาน ในระยะเริ่มแรกเกิดปัญหาหลายประการ ทั้งในการปรับตัวของผู้พิพากษาและทนายความ แต่ศาลได้รับความสะดวก และยังเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการจัดให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยต่อเนื่อง เมื่อผลการสำรวจเป็นไปในเชิงบวก ศาลล้มละลายกลางจึงได้ปรับปรุงระบบบันทึกคำเบิกความพยานในห้องพิจารณาทั้ง 12 ห้อง ให้มีระบบบันทึกคำเบิกความพยาน ทั้งในระบบบันทึกเสียง และบันทึกภาพด้วยเสียงด้วยวีดีทัศน์ นอกจากนั้นยังมีการปรับปรุงระบบการควบคุมการบันทึกคำเบิกความพยานจากเดิมที่เจ้าหน้าที่ในแต่ละห้องพิจารณา จะเป็นผู้ควบคุมดูแลการบันทึกคำเบิกความพยาน เปลี่ยนเป็นระบบรวมศูนย์ในห้องควบคุมการบันทึกเสียงและการบันทึกภาพและเสียง ซึ่งจากการประเมินระบบการบันทึกคำเบิกความพยานของพยานระบบใหม่ พบว่ามีประโยชน์หลายประการดังนี้

1. ระยะเวลาการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีลดลงไปมาก

2. ผู้พิพากษาลดความตึงเครียด และเมื่อยล้าในการพิจารณาคดีแต่ละนัดลง ผู้พิพากษาสามารถนั่งพิจารณาสืบพยานได้หลายปากมากขึ้น และสามารถใช้สมาธิได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ความตึงเครียดในห้องพิจารณาลดลง เนื่องจากทนายความไม่ต้องระวังว่าผู้พิพากษาจะจดบันทึกคำเบิกความของพยานไว้ครบถ้วนตามที่ตนต้องการหรือไม่ ขณะเดียวกันทนายความก็จำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการว่าความมากขึ้น

4. พยานมีความพึงพอใจในการมาเบิกความต่อศาลมากขึ้น เพราะพยานลดความตึงเครียดในการเบิกความลง

5. ทำให้บรรยากาศในห้องพิจารณาเป็นไปอย่างสงบและสง่างาม นอกจากนั้นระบบการบันทึกคำเบิกความพยานเช่นว่านั้น มีส่วนสนับสนุนสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีโดยต่อเนื่องในศาลสามารถกระทำได้ โดยไม่สร้างภาระเพิ่มเติมให้แก่ผู้พิพากษา ในขณะเดียวกันผู้พิพากษาก็สามารถทำงานได้มากขึ้นภายในระยะเวลาอันสั้น

(3) การเสนอบันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล[66]

โดยหลักการเบิกความของพยาน ต้องเบิกความด้วยวาจา แต่ในคดีล้มละลายให้อำนาจศาลที่จะอนุญาตให้คู่ความใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง หรือความเห็นของผู้ที่ตนประสงค์จะอ้างเป็นพยานแทนการที่จะให้การซักถามต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนได้ แต่ศาลจะอนุญาตได้ ต่อเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย มีคำขอต่อศาลโดยยื่นคำร้องต่อศาลว่าประสงค์ใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำแสดงเหตุผลต่อศาลก่อนวันสืบพยาน ส่วนจะยื่นก่อนวันสืบพยานกี่วันก็ได้ แต่ต้องให้มีระยะเวลาพอที่ศาลจะกำหนดระยะเวลาที่คู่ความจะต้องยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาล และส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อยื่นคำร้องแล้วจะถอนคำร้องนั้นไม่ได้ บันทึกถ้อยคำดังกล่าว ถือว่าเป็นพยานหลักฐานในคดี

แม้คู่ความจะใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำของพยาน แต่เมื่อถึงวันสืบพยาน พยานคนนั้นต้องมาศาลเพื่อตอบคำถามค้านของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และตอบคำถามติงของฝ่ายที่อ้างพยานเพียงแต่ไม่ต้องเบิกความในส่วนที่ได้ทำบันทึกถ้อยคำซ้ำอีก หากพยานไม่มาศาล ศาลจะต้องปฏิเสธไม่รับฟังบันทึกถ้อยคำเป็นพยานหลักฐานในคดี เว้นแต่ศาลเห็นว่า เป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานก็ได้ แต่ต้องฟังประกอบกับพยานหลักฐานอื่นด้วย แต่หากคู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า พยานไม่ต้องมาศาลอีกหรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่ติดใจถามค้านพยาน พยานก็ไม่จำต้องมาศาลและศาลรับฟังบันทึกถ้อยคำเป็นพยานหลักฐานได้

(4) การใช้บันทึกทบทวนความจำของพยาน[67]

คดีล้มละลาย พยานอาจดูบันทึกทบทวนความจำในขณะเบิกความได้โดยได้รับอนุญาตจากศาลเช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ได้ข้อเท็จจริงตรงความจริงมากขึ้น และการเบิกความสามารถทำได้รวดเร็วโดยไม่เสียความเป็นธรรม

ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

1. กรณีคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้ว ไม่มาศาลในคดีล้มละลาย พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจาณาคดีล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 มาตรา 15 วรรคสอง บัญญัติให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นทราบกระบวนพิจารณาในวันนั้นแล้ว ศาลจึงไม่จำต้องแจ้งให้

---

[66] ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, ข้อ 14.

[67] ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, ข้อ 13.

คู่ความที่ไม่มาศาลทราบอีก ส่วน คดีแพ่งทั่วไป หาได้มีบทบัญญัติเช่นนั้นไม่ ซึ่งทางปฏิบัติศาลจะแจ้งวันนัดต่อไปให้คู่ความทราบ โดยวิธีประกาศหน้าศาลหรือหมายแจ้งไปยังภูมิลำเนาของคู่ความที่ไม่มาศาล เว้นแต่เป็นกรณีคู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถานหรือคู่ความขาดนัดพิจารณาไม่มาศาลในนัดแรก ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นทราบกระบวนการพิจารณาที่ศาลดำเนินไปในวันนั้นแล้ว หรือ ทราบนัดโดยชอบแล้ว

2. คดีล้มละลาย มีข้อกำหนดให้อำนาจศาลสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีเช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่ง คดีแพ่งทั่วไปยังไม่มี แต่ที่พบในทางปฏิบัติ คือการที่ศาลสอบถามจำนวนพยานที่คู่ความจะนำสืบ และกำหนดวันนัดสืบพยานทั้งหมดไว้ล่วงหน้า มิได้มีหลักเกณฑ์แน่ชัดในการกำหนดทิศทางของคดี จึงเป็นเรื่องของผู้พิพากษาแต่ละคนที่จะบริหารจัดการคดีของตน

3. การสืบพยานคดีล้มละลาย ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลทำการสืบพยานหลักฐานแทนได้ ส่วน คดีแพ่งทั่วไป ศาลเป็นผู้ทำการสืบพยานหลักฐานเอง ไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลที่จะมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลกระทำการแทน ดังเช่นคดีล้มละลาย

4. การบันทึกคำเบิกความพยานคดีล้มละลาย มีข้อกำหนดให้ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความให้พยานฟังได้ แต่ คดีแพ่งทั่วไป ศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความให้พยานฟังเอง ไม่มีบทบัญญัติให้ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลกระทำการแทนได้ ส่วนเครื่องมือที่ใช้บันทึกคำเบิกความพยานนั้น ในคดีล้มละลายทำได้หลายอย่าง คือ อาจใช้วิธีบันทึกเสียง บันทึกภาพและเสียง ให้เจ้าพนักงานจดชวเลข และให้นำวิธีการสืบพยาน โดยระบบประชุมทางจอภาพมาใช้ได้ ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำวิธีการบันทึกภาพและเสียงด้วยวีดีทัศน์มาใช้ ทำให้การสืบพยานทำได้รวดเร็ว แต่ คดีแพ่งทั่วไป ยังคงใช้เครื่องบันทึกเสียง โดยผู้พิพากษาเป็นผู้สรุปใจความคำเบิกความบันทึกในเครื่องบันทึกเสียงแล้วให้เจ้าพนักงานศาลถอดข้อความ

5. คดีล้มละลาย มีข้อกำหนดให้อำนาจศาลที่จะอนุญาตให้คู่ความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงที่ทำไว้ล่วงหน้า แทนการที่พยานจะต้องมาเบิกความ ตอบทนายฝ่ายที่อ้างพยานต่อหน้าศาลทั้งหมด และระหว่างพยานเบิกความจะอนุญาตให้พยานดูบันทึกทบทวนความจำที่พยานเตรียมไว้ได้เช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่ง คดีแพ่งทั่วไป ยังคงยึดหลักว่า พยานต้องเบิกความด้วยวาจาและห้ามอ่านข้อความที่เขียนมา โดยบัญญัติยกเว้นไว้ว่า เว้น

แต่จะได้รับอนุญาตจากศาล หรือพยานผู้เชี่ยวชาญ แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการอนุญาตให้พยานที่ไม่ใช่พยานผู้เชี่ยวชาญดูบันทึกทบทวนความจำที่พยานเตรียมมาได้

2. คดีภาษีอากร

1) การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม

คดีภาษีอากรเป็นคดีที่มีเอกสารจำนวนมาก และคู่ความมักไม่ยอมรับข้อเท็จจริงซึ่งกันและกัน ทำให้มีข้อเท็จจริงที่ไม่รับกันมาก จึงต้องกำหนดให้มีการสอบถามข้อเท็จจริงให้คู่ความรับกันเสียในวันชี้สองสถาน เพื่อได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทให้แคบลง และจำเป็นต้องทราบถึงจำนวนพยานบุคคล และพยานเอกสารแต่เนิ่นๆ การยื่นบัญชีระบุพยานจึงแตกต่างไปจากคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ กรณีมีการชี้สองสถาน คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ส่วนกรณีไม่มีการชี้สองสถาน ถือเป็นคดีที่ไม่มีข้อเท็จจริงยุ่งยาก คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน[68] การที่คดีภาษีอากร คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก็เพื่อให้ศาลได้มีเวลาในการตรวจสอบเอกสารและเตรียมข้อสอบถามข้อเท็จจริงเพื่อการชี้สองสถานตามข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 14

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม คู่ความต้องยื่นคำแถลงระบุพยานเพิ่มเติมก่อนระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นสิ้นสุดลง[69] เหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะคดีภาษีอากรให้ความสำคัญต่อการชี้สองสถานมาก และต้องการทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความก่อนการชี้สองสถาน ส่วนการขอเพิ่มเติมบัญชีพยาน ภายหลังเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นมาแล้ว

---

[68] ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539, ข้อ 10 วรรคหนึ่งและวรรคสอง.

[69] แหล่งเดิม. ข้อ 10 วรรคสาม.

มีหลักเกณฑ์ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสาม[70]

2) การขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารและพยานวัตถุจากผู้ครอบครอง

กรณีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์ขอให้ศาลมีคำสั่ง เรียกพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ จากคู่ความฝ่ายอื่น หรือจากบุคคลภายนอก คู่ความฝ่ายนั้นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียก โดยยื่นคำขอมาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกมาจากผู้ครอบครอง และคู่ความฝ่ายนั้นมีหน้าที่ติดตามให้ได้พยานหลักฐานมาก่อนวันนัดชี้สองสถาน หรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด[71] ทำให้ได้เอกสารมาพร้อม และสืบพยานได้รวดเร็วต่อเนื่องได้

3) การชี้สองสถาน

กรณีที่มีการชี้สองสถาน ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 11 กำหนดให้คู่ความยื่นต้นฉบับพยานเอกสารทั้งหมด ที่จะอ้างเป็นพยานต่อศาล พร้อมกับยื่นบัญชีระบุพยาน โดยไม่ต้องส่งสำเนาต่อศาลและคู่ความฝ่ายอื่น มิฉะนั้น ไม่มีสิทธินำพยานหลักฐานนั้นมาสืบ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลตามหลักเกณฑ์ในข้อ 11 วรรคสอง

ก่อนวันชี้สองสถาน ศาลอาจส่งข้อสอบถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเป็นหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้มาตอบข้อสอบถาม ในวันชี้สองสถานก็ได้ แต่ศาลต้องส่งสำเนาข้อสอบถามนั้นให้คู่ความฝ่ายอื่นด้วย[72] การกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการชี้สองสถาน การพิจารณาในวันชี้สองสถานสามารถดำเนินไปได้รวดเร็วขึ้น

---

[70] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสาม “เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง แล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้แล้ว มีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่า ตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตนหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุอันสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นว่านั้นต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานและสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดีและถ้าศาลเห็นว่า เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานเช่นว่านั้น ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้อง”

[71] แหล่งเดิม. ข้อ 12.

[72] แหล่งเดิม. ข้อ 11.

กรณีคู่ความฝ่ายใดประสงค์อ้างข้อเท็จจริงใด คู่ความฝ่ายนั้นมีสิทธิขอให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตอบว่า จะรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ โดยอาจส่งคำบอกกล่าวสอบถามไปก่อนวันชี้สองสถานหรือก่อนวันสืบพยาน แล้วแต่กรณี ไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และเมื่อถึงวันชี้สองสถานหรือวันสืบพยานศาลจะสอบถามคู่ความที่รับคำบอกกล่าวว่าจะยอมรับตามนั้นหรือไม่ หากคู่ความฝ่ายที่รับคำบอกกล่าวไม่ตอบคำถามหรือปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผล ศาลจะถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้น เว้นแต่ศาลเห็นว่า คู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบแทน หรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธได้ในขณะนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้น มายื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่เห็นสมควร[73] นอกจากนี้ศาลอาจสอบถามข้อเท็จจริงใดๆได้เอง โดยคู่ความไม่จำต้องร้องขอให้สอบถามได้โดยหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น

4) การสืบพยาน

เมื่อศาลได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทหน้าที่นำสืบในวันชี้สองสถานแล้ว ศาลจะต้องสอบถามคู่ความแต่ละฝ่ายถึงเนื้อหาสาระที่พยานแต่ละคนจะต้องเบิกความ แล้วสอบถามคู่ความแต่ละฝ่ายว่าประสงค์จะสืบพยานกี่นัด ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงจำนวนพยานด้วย สำหรับจำนวนพยานนี้อาจน้อยกว่าที่ระบุในบัญชีพยาน เพราะศาลได้สอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความ และคู่ความรับข้อเท็จจริงกันไปบ้างแล้ว เมื่อศาลทราบจำนวนวันนัดที่คู่ความแต่ละฝ่ายขอสืบพยานแล้ว ก็จะนำมากำหนดวันสืบพยาน ของคู่ความแต่ละฝ่ายไปทีเดียว[74]

เหตุที่ศาลต้องสอบถามจำนวนพยาน และเนื้อหาสาระของพยานแต่ละคนก็เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสืบพยาน ทำให้พยานแต่ละปาก ที่คู่ความจะนำเข้าสืบไม่มาเบิกความในเรื่องซ้ำๆกัน ทั้งเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย ซึ่งตามข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 19 กำหนดให้ศาลต้องสอบถามเช่นนั้น และกำหนดจำนวนวันสืบพยานของคู่ความทุกฝ่ายไปพร้อมกัน การกำหนดไว้เช่นนี้ ทำให้สามารถดำเนินกระบวนพิจารณาไปได้ อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น

การสืบพยานบุคคลศาลมีอำนาจอนุญาตให้ใช้บันทึกช่วยจำได้ คือ ให้พยานอ่านข้อความ หรือตัวเลขขณะเบิกความได้ ทำให้ศาลสามารถบันทึกคำพยาน ได้รวดเร็วและได้ความ

---

[73] แหล่งเดิม. ข้อ 15.

[74] เธียรไท สุนทรนันท์. (2528). *คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528*. หน้า 189.

ครบถ้วนสมบูรณ์ขึ้น เหตุที่ให้อำนาจศาลไว้เช่นนั้น เป็นเพราะคดีภาษีอากรเป็นคดีเกี่ยวกับเอกสารและตัวเลขซึ่งมีจำนวนมาก นอกจากนี้ในระหว่างสืบพยาน ศาลอาจอนุญาตให้พยานใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่บันทึกไว้ล่วงหน้า ประกอบการเบิกความ และถือว่าบันทึกถ้อยคำพยานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความพยานด้วย แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาล และส่งบันทึกนั้นต่อศาล และส่งสำเนาให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน[75] เหตุที่มีหลักเกณฑ์เช่นนี้ เนื่องจากคดีภาษีอากรเป็นคดีที่มีเอกสารจำนวนมาก ผลการแพ้ชนะคดีมักขึ้นอยู่กับเอกสารเป็นสำคัญ พยานบุคคลเป็นเพียงผู้เบิกความนำพยานเอกสารเข้าสู่สำนวนเท่านั้น

5) การนั่งพิจารณาคดี

คดีภาษีอากรเป็นคดีเกี่ยวกับรายได้ของรัฐที่จะนำกลับมาพัฒนาประเทศชาติโดยตรง การกำหนดนัดพิจารณาจึงต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว[76] ดังนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 จึงให้อำนาจอธิบดีศาลภาษีอากรกลางออกข้อกำหนดต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานได้ และในข้อ 21 กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดการนั่งพิจารณาคดี ณ สถานที่ใดหรือเวลาใดก็ได้ ดังนั้น การนั่งพิจารณาคดีภาษีอากรจึงอาจกำหนดให้นั่งพิจารณาในวันหยุดราชการด้วยก็ได้

การดำเนินกระบวนพิจารณาคดีภาษีอากร หัวใจของข้อกำหนดคดีภาษีอากรอยู่ที่การชี้สองสถาน โดยเน้นเรื่องการทำให้เหลือการสืบพยานน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ เพราะการสืบพยานเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คดีล่าช้า คดีใดมีการสืบพยานน้อย คดีนั้นก็เสร็จรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการทำให้เหลือการสืบพยานน้อยที่สุด เท่าที่จะน้อยได้นั้น ตามข้อกำหนดมีอยู่สองวิธี วิธีที่หนึ่ง คือ การกำหนดให้คู่ความยื่นพยานเอกสาร และพยานวัตถุต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยาน ก่อนวันชี้สองสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด วิธีที่สอง ศาลจะสอบถามคู่ความถึงข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาลว่าคู่ความรับกันได้หรือไม่ ซึ่งหากฝ่ายใดไม่ตอบคำถามตามที่ศาลถามเอง ถือว่าคู่ความอีกฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงที่ศาลถาม[77]

---

[75] ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539, ข้อ 22.

[76] เธียรไท สุนทรนันท์.เล่มเดิม.หน้า 200.

[77] ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม,ไพฤทธิ์ เศรษฐไกรกุล และปริญญา ดีผดุง. (2530). *คู่มือการดำเนินคดีภาษีอากร*. หน้า 58.

การที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากร และข้อกำหนดคดีภาษีอากรกำหนดหลักการพิจารณาคดีต่างๆ ดังที่กล่าวมานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดวิธีการต่างๆที่ไม่จำเป็น เช่น การที่พยานต้องมาเบิกความด้วยวาจาทั้งหมด โดยการใช้บันทึกช่วยจำ หรือบันทึกถ้อยคำ ทำให้ใช้เวลาในการสืบพยานน้อยลง การจำกัดระยะเวลาต่างๆไว้ค่อนข้างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นการยื่นบัญชีระบุพยาน การยื่นต้นฉบับพยานเอกสาร การให้คู่ความรับข้อเท็จจริงกัน ทำให้กระบวนพิจารณาง่ายและสะดวกขึ้น มีผลทำให้ศาลสามารถดำเนินการพิจารณาไปได้ อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว โดยไม่เสียความเป็นธรรม

ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

1. คดีภาษีอากรเป็นคดีปกครอง เน้นการพิจารณาคดีรวดเร็ว ให้ความสำคัญกับการชี้สองสถานมากกว่าคดีแพ่งทั่วไป มีกระบวนพิจารณาที่ทำให้ทราบถึงพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน โดยคู่ความมีหน้าที่ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ มาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน และคู่ความมีหน้าที่ติดตามพยานหลักฐานให้ได้มาก่อนวันชี้สองสถาน หรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ส่วนคดีแพ่งทั่วไป ไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้คู่ความต้องยื่นคำขอเช่นนั้น มาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพียงแต่ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกเอกสารส่งให้แก่ผู้ครอบครองก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน การที่คดีภาษีอากร มีบทบัญญัติเช่นนี้ ทำให้ได้พยานหลักฐานมาพร้อมก่อนลงมือสืบพยาน การสืบพยานสามารถทำได้ต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น

2. การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีภาษีอากร กรณีมีการชี้สองสถาน ต้องยื่นก่อนวันชี้สองสถาน ไม่น้อยกว่า 30 วัน เพื่อให้ศาลมีเวลาเตรียมข้อสอบถามข้อเท็จจริงในวันชี้สองสถาน ซึ่งต่างกับคดีแพ่งทั่วไป ที่คู่ความมีสิทธิยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถาน หรือก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน กรณีไม่มีการชี้สองสถาน ต้องยื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน เช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป ส่วนการขอระบุพยานเพิ่มเติมคู่ความต้องยื่นคำแถลงก่อนระยะเวลาดังกล่าวสิ้นสุด เพราะให้ความสำคัญกับการชี้สองสถานจึงมีข้อแตกต่างกับคดีแพ่งทั่วไป ที่คู่ความสามารถยื่นขอบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่มีการสืบพยานนัดแรก

3. คดีภาษีอากร คู่ความต้องยื่นต้นฉบับเอกสารทั้งหมด ที่ประสงค์อ้างเป็นพยานและพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองโดยไม่ต้องส่งสำเนาเอกสารให้อีกฝ่ายหนึ่ง จึงเป็นการเปิดเผยพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ตนมีและจะอ้างเป็นพยาน ซึ่งต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ที่มิได้กำหนดหลักเกณฑ์เช่นนี้ไว้

4. ก่อนการสืบพยานในคดีภาษีอากร ศาลจะพยายามให้คู่ความรับข้อเท็จจริงกันให้มากที่สุดในวันชี้สองสถาน เพื่อให้มีการสืบพยานกันน้อยที่สุด และข้อกำหนดข้อ 19 กำหนดให้ศาลต้องสอบถามคู่ความถึงเนื้อหาสาระของพยานแต่ละปากที่จะนำเข้าเบิกความด้วย ซึ่งคดีแพ่งหาได้ปฏิบัติและมีหลักเกณฑ์เช่นนี้ไม่

5. การสืบพยานบุคคลในคดีภาษีอากรศาลอาจอนุญาตให้คู่ความใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้าและในระหว่างพยานเบิกความ อาจอนุญาตให้พยานดูบันทึกทบทวนความจำได้ด้วย ซึ่งคดีแพ่งทั่วไป ยึดหลักเคร่งครัดว่า พยานต้องเบิกความด้วยวาจา จะอ่านข้อความที่เขียนมาในขณะเบิกความไม่ได้ แม้มีข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113[78] ก็ตาม

3. คดีคุ้มครองผู้บริโภค

1) การชี้สองสถาน

การกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีอื่นซึ่งมิใช่ผู้ไกล่เกลี่ยสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาลโดยเร็ว ข้อเท็จจริงที่สอบถามจากคู่ความต้องมิใช่ข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการไกล่เกลี่ย[79] ศาลอาจใช้ข้อมูลที่ได้จากรายงานของเจ้าพนักงานคดีเป็นแนวทางในการซักถามพยานก็ได้[80] ในการกำหนดประเด็นพิพาทและกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบก่อนหรือหลังนี้ ศาลมีความจำเป็นต้องทราบข้อเท็จจริงบางอย่างเพื่อพิจารณาประกอบคำฟ้องและคำให้การเพื่อกำหนด

---

[78] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113 พยานทุกคนต้องเบิกความด้วยวาจา และห้ามไม่ให้ พยานอ่านข้อความที่เขียนมา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลหรือ เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ

[79] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 18

[80] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 22

ประเด็นข้อพิพาทและกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบก่อนหรือหลังได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ศาลจึงอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดี ทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาล[81]

2) การสืบพยาน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551 ได้เปลี่ยนการถามพยานบุคคลโดยให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความโดยในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล[82]

นอกจากศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองแล้ว บทบัญญัติตามมาตรา 34 วรรคสอง ยังกำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลที่จะมาเบิกความเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและมิให้คู่ความที่ไม่มีทนายความต้องเสียเปรียบในการซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ การที่ศาลจะซักถามพยานบุคคลคนได้นั้น องค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี[83]ต้องทราบล่วงหน้าว่าพยานคนไหนมาเบิกความเรื่องอะไร และศาลควรจะซักถามประเด็นใดบ้างศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาลก่อนที่จะมีการสืบพยานได้ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่องค์คณะผู้พิพากษาที่จะสืบพยาน[84] ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม[85] เช่น ศาลอาจซักถามถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกำไรที่ผู้ประกอบ

---

[81]ธานิศ เกศวพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 128.

[82] พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34

[83] องค์คณะผู้พิพากษาที่จะพิจารณาพิพากษาคดี ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 25 และมาตรา 26 หากจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทในคดีผู้บริโภคมีจำนวนไม่เกินสามแสนบาท ผู้พิพากษานายเดียวเป็นองค์คณะ หากจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทในคดีผู้บริโภคมีจำนวนเกินสามแสนบาท ผู้พิพากษาสองนายเป็นองค์คณะ

[84] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 18.

[85] พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34 วรรค 2

ธุรกิจได้รับจากการประกอบกิจการที่ถูกฟ้องร้องเพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามมาตรา 42 เป็นต้น[86]

3) การเรียกพยานเอกสารและพยานวัตถุจากผู้ครอบครอง

ในคดีคุ้มครองผู้บริโภค ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นดุลยพินิจของศาล ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งศาลมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ พยานหลักฐานดังกล่าวต้องแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐาน[87]

กรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความชัดแจ้งในข้อเท็จจริงแห่งคดี และมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี อาจเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างมาหรือศาลเห็นว่าจำเป็นต้องนำมาสืบก็ได้ เช่นให้ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ การตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียนรายได้ ชื่อหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใด เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี[88] อย่างไรก็ตาม ศาลมีภาระหน้าที่ในการสืบพยานและการเรียงคำพิพากษาจำนวนมาก[89] จึงมักไม่มีกรณีที่ศาลจะเรียกสืบพยานหลักฐานที่เห็นว่าจำเป็นเจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์ หรือขอข้อมูลที่จำเป็นหรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการแล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจระบุถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติม ตามมาตรา 33

---

[86] ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์. (2551). *คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551*. หน้า 112.

[87] พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33

[88] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20

[89] ข้อมูลสถิติคดีผู้บริโภค ของศาลแขวงพระนครเหนือ

หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาตามมาตรา 36

4) การให้ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ

คดีคุ้มครองผู้บริโภคในการค้นหาความจริงของศาลบางครั้งต้องอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญประกอบการวินิจฉัย เช่น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับส่วนผสมของสินค้าหรืออันตรายของส่วนผสมอย่างใดในสินค้า หรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดแก่ผู้บริโภค หรือระยะเวลาในการรักษา[90] พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดบทบาทของศาลไว้เป็นการเฉพาะในส่วนอำนาจศาลในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะเรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว” [91]

ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

1) กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคประสงค์จะให้คู่ความฝ่ายผู้บริโภคที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่าผู้ประกอบธุรกิจ สามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อเยียวยาความเสียหาย โดยศาลมีบทบาทในเชิงไต่สวนเพื่อค้นหาความจริงในคดี กฎหมายจึงให้อำนาจศาลในการสอบถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆที่เกี่ยวเนื่องกับคดี ทั้งนี้เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความ ซึ่งศาลควรปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ในคดีแพ่งทั่วไป ศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความจริงและความสมบูรณ์ของการเบิกความของพยานบุคคล โดยไม่ว่าเวลาใดๆ ในระหว่างที่พยานเบิกความหรือภายหลังที่พยานได้เบิกความแล้ว แต่ก่อนมีคำพิพากษาให้ศาลมีอำนาจถามพยานด้วยคำถามใดๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็น เพื่อให้คำเบิกความของพยานบริบูรณ์หรือชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพื่อสอบสวนถึงพฤติการณ์ที่ทำให้พยานเบิกความเช่นนั้น ถ้าพยานสองคนหรือกว่านั้นเบิกความขัดกัน ในข้อสำคัญแห่งประเด็น เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดมีคำขอ ให้ศาลมี

---

[90] ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์.เล่มเดิม.หน้า 117-118.

[91] พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 36

อำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบปากคำพร้อมกันได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 119) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติศาลไม่ค่อยได้ใช้อำนาจตามมาตรานี้[92]

2) คดีคุ้มครองผู้บริโภค มีข้อกำหนดให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ในการช่วยเหลือศาล โดยตรวจสอบ และรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็น และรายงานศาลอันแสดงให้เห็นว่าระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคถูกออกแบบเน้นมาทางระบบไต่สวนเพื่อให้ศาลค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ[93]จะเห็นได้ว่า เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงในคดีโดยการตรวจสอบข้อเท็จจริงรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ แม้มิใช่พยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายอ้างและอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่อยู่ในคำคู่ความเลยก็ได้[94] แต่เพื่อประโยชน์ในการพิพากษาคดี ทั้งนี้จะต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำสั่งมอบหมายให้ทำ จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น[95]ส่วนคดีแพ่งทั่วไป หาได้มีบทบัญญัติเช่นนั้นไม่

3) คดีคุ้มครองผู้บริโภค เจ้าพนักงานคดีอาจมีหนังสือเรียกไปยังผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาได้ โดยให้ศาลแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานนั้นตามสมควร เพื่อให้คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้[96]เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ประสานงานไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการดำเนินการและเสนอความเห็นต่อศาลในเรื่องเกี่ยวกับพยานหลักฐานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ศาลสมควรรับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษา กล่าวได้ว่า เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยเหลือศาล

---

[92] มาโนช จรมาศ. (2522). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 และ 2 ว่าด้วยบททั่วไปและวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 647.

[93] ธานิศ เกศวพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 134.

[94] จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. (2552). “ลักษณะพิเศษของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551” . *หนังสือรวมบทความวันรพี*. หน้า 56.

[95] พงษ์เดช วานิชกิตติกูล. (2551, มิถุนายน). “แนวทางแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551”. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2557, จาก http://www.coj.go.th/jla/userfiles/doc/seminar52/vichakarn_trip/doc/presentation/consumer.

[96] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20 วรรค 2 และข้อ 21.

ในการค้นหาความจริงในคดี จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย แต่ในคดีแพ่งทั่วไป ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 ไม่ได้บัญญัติในประเด็นเรื่องการให้โอกาสคู่ความฝ่ายอื่นสามารถโต้แย้ง และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้งได้ อันเป็นการไม่ถูกต้องตามหลักการโต้แย้งคัดค้านต่อสู้คดีของคู่ความ (le principle de la contradiction)[97]หน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ คือการมาให้ความเห็นต่อศาล มิใช่มาเบิกความโดยให้คู่ความทุกฝ่ายซักถามเหมือนพยานบุคคลทั่วไป เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลหรือเป็นเพื่อนผู้พิพากษา (amicus curae) ดังนั้น ศาลจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้คู่ความซักถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญก็ได้ และคู่ความอาจตกลงกันให้กำหนดตัวผู้เชี่ยวชาญก็ได้ ในบางกรณีศาลอาจให้พยานผู้เชี่ยวชาญแสดงความเห็นเป็นหนังสือโดยไม่ต้องมาศาลก็ได้ โดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 130 มาใช้บังคับโดยอนุโลม เจ้าพนักงานคดีอาจมีหนังสือเรียกไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาได้ โดยให้ศาลแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานนั้นตามสมควร เพื่อให้คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้[98]

4. คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

1) การแจ้งกำหนดนัดพิจารณาให้คู่ความทราบ

คู่ความเมื่อได้รับหมายแจ้งกำหนดวันนัดพิจารณาให้มาศาลแล้ว จะต้องมาศาลดำเนินคดีเพื่อรักษาสิทธิของตน กรณีที่การแจ้งกำหนดนัดพิจารณานั้นได้กระทำโดยชอบแล้ว หากถึงวันนัดคู่ความไม่มาศาลตามกำหนด มาตรา 34 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาล ทราบกำหนดนัดพิจารณาในนัดต่อๆไป ที่ศาลกำหนดแล้ว โดยถือว่าเป็นหน้าที่คู่ความที่ต้องมารับทราบกำหนดในนัดต่อๆไปเอง หลักการนี้เป็นหลักการที่ดี การที่ศาลไม่ต้องแจ้งกำหนดนัดให้คู่ความทราบอีก เมื่อได้มีการแจ้งกำหนดนัด

---

[97] วรรณชัย บุญบำรุง และคณะ. (2549). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 148.

[98] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20 วรรค 2 และ ข้อ 21.

พิจารณาครั้งแรกโดยชอบแล้ว มีผลทำให้ไม่ต้องเสียเวลาในการแจ้ง ศาลสามารถทำการพิจารณาคดีติดต่อกันไปได้ เพราะไม่ต้องเสียเวลาในขั้นตอนการส่งหมาย ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาของการมีผลเป็นการส่งหมายโดยชอบอีก รวมทั้งปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากกรณีที่ไม่สามารถแจ้งวันนัดให้แก่คู่ความที่ไม่มาศาลไม่ได้ด้วยเหตุต่างๆอีก

2) การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี

การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีเป็นวิธีการบริหารงานคดีอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 27 จึงกำหนดให้มีขึ้นเพื่อทราบทิศทางและระยะเวลาในการดำเนินคดี โดยก่อนมีการสืบพยาน ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีได้ เช่น

1. ทำการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ หรือเพื่อให้มีการนำวิธีการอนุญาโตตุลาการมาใช้ซึ่งจะต้องเป็นความประสงค์ของคู่ความด้วย

2. กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี คือ การกำหนดว่าคู่ความจะต้องดำเนินกระบวนพิจารณาอย่างใด ตามที่เห็นสมควร กำหนดให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา ที่ศาลจะได้ถูกกำหนดให้ปฏิบัติ

3. กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น เช่น กำหนดจำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยาน ที่คู่ความประสงค์จะนำมาเบิกความ บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ต้องการให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการเดินเผชิญสืบและการส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น เป็นต้น

4. กำหนดรายละเอียด และระยะเวลาเกี่ยวกับการทดลองทางเทคนิค หรือวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี

5. กำหนดตัวผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ที่จะมาให้ความคิดเห็นในการประกอบการพิจารณาพิพากษาต่อศาลตามที่ศาลขอให้บุคคลดังกล่าว มาให้ความเห็นด้านใดด้านหนึ่งการกำหนดแนวทางการพิจารณาดำเนินคดีจะต้องกระทำก่อนการสืบพยาน แต่น่าจะทำพร้อมๆกับการชี้สอง

สถาน ในทางปฏิบัติน่าจะนัดชี้สองสถานและนัดพร้อม เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีไปในวันเดียวกัน[99]

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในการพบกันของคู่ความในนัดแรก ศาลต้องดำเนินการต่างๆ หลายอย่าง กรณีจำเป็นต้องมีการนัดพร้อมคู่ความ เพื่อกำหนดแนวทางในการพิจารณา ศาลจะสอบถามคู่ความถึงแนวโน้มที่จะใช้วิธีการไกล่เกลี่ย การดำเนินกระบวนพิจารณาโดยคู่ความตกลงกันกำหนดเวลา การสืบพยาน การดำเนินการต่างๆที่จำเป็น ดังนั้น การนัดพร้อมจึงมิใช่เป็นเพียงการทราบกำหนดนัดสืบพยานในนัดต่อๆไปเท่านั้น คู่ความและทนายความต้องมีความพร้อมพอสมควร เพราะอาจจะมีการสอบถามประเด็นต่างๆ การตกลงในบางประเด็นรับข้อเท็จจริงบางประการ ตลอดจนจำนวนพยาน และจำนวนนัดที่ต้องการสืบพยาน ทนายความ จึงควรให้ความสำคัญให้มาก[100]

3) การให้พยานดูบันทึกทบทวนความจำในขณะเบิกความ

การเบิกความของพยานบุคคล ในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศยึดหลักเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป คือ พยานต้องเบิกความด้วยวาจา แต่ข้อกำหนดข้อ 28 เปิดโอกาสให้พยานสามารถขอดูบันทึกทบทวนความจำที่พยานทำไว้มาดูในระหว่างเบิกความได้ โดยได้รับอนุญาตจากศาล บันทึกทบทวนความจำที่ศาลจะอนุญาตให้พยานดูได้นั้น ต้องเป็นบันทึกที่เป็นรายละเอียดของข้อเท็จจริง ซึ่งศาลเห็นว่า เป็นเพียงข้อปลีกย่อย และพยานอาจไม่สามารถจดจำได้ทั้งหมด ทั้งไม่ทำให้คู่ความอีกฝ่ายเสียเปรียบ บันทึกทบทวนความจำนี้มิใช่ข้อเท็จจริงที่พยานจะเบิกความทั้งหมด จึงแตกต่างกับบันทึกถ้อยคำ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสามารถขออนุญาตต่อศาล ขอตรวจดูบันทึกทบทวนความจำนั้นได้ เมื่อพยานเบิกความเสร็จ หากศาลเห็นสมควรอาจมีคำสั่งให้ทำบันทึกทบทวนความจำนั้นรวมไว้ ในสำนวนได้ คู่ความอาจขอตรวจดูและโต้แย้งคำเบิกความพยานปากนั้นได้ วิธีการนี้ทำให้การเบิกความของพยานทำได้รวดเร็วขึ้น

---

[99] วัส ติงสมิตร. (2540). *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ*. หน้า 50.

[100]สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2544). *การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ*. หน้า 40-41.

4) การใช้บันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล

ในการสืบพยาน คู่ความสามารถใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงที่พยานจะเบิกความหรือความเห็นของพยานทั้งหมด หรือแต่เพียงบางส่วน แทนการที่พยานต้องเบิกความตอบคำซักถาม ของฝ่ายที่อ้างพยานปากนั้นเป็นพยานได้ กล่าวคือ คู่ความสามารถทำคำเบิกความพยานที่ตนประสงค์ให้มาเบิกความต่อศาลอื่น ยื่นต่อศาลแทนการที่คู่ความฝ่ายนั้นจะซักถามพยานก็ได้ โดยมีคำขอและได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ซึ่งข้อกำหนด ข้อ 29 กำหนดให้คู่ความฝ่ายนั้นต้องมีคำขอต่อศาลก่อนวันสืบพยาน แต่มิได้บังคับว่า จะต้องยื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่ากี่วัน การยื่นบันทึกถ้อยคำนี้คู่ความฝ่ายที่มีคำขอต้องทำสำเนาหนึ่งชุด เพื่อส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ซึ่งศาลจะเป็นผู้มีคำสั่งกำหนดระยะเวลาที่คู่ความ จะต้องยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาล และส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสามารถทราบข้อเท็จจริงที่พยานจะเบิกความได้ล่วงหน้า หากคู่ความเห็นว่าไม่มีเหตุอันสมควร ก็อาจไม่อนุญาตให้ใช้วิธีการนี้ได้ ดังนั้น ในการมีคำขอคู่ความจึงควรแสดงเหตุผลที่จะยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาลด้วย

เมื่อศาลอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำแล้ว เมื่อถึงวันนัดสืบพยาน พยานปากนั้นต้องมาเบิกความด้วยวาจาต่อศาล แต่ไม่ต้องเบิกความในส่วนที่ได้ทำบันทึกถ้อยคำไว้แล้ว คงมาศาลให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ถามค้าน และให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานปากนั้นถามติง และเมื่อเสนอต่อศาลแล้วคู่ความที่ยื่นจะถอนบันทึกถ้อยคำนั้นไม่ได้ และถือว่าบันทึกถ้อยคำนั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี หากพยานไม่มาศาลในวันสืบพยาน ศาลอาจปฏิเสธ ไม่ยอมรับฟังบันทึกถ้อยคำนั้น เป็นพยานหลักฐานในคดีได้ หรือหากศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะยอมรับฟังบันทึกคำพยานนั้นไปประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้ ข้อกำหนดข้อ 29 วรรคสอง ใช้คำว่า “จะรับฟังบันทึกถ้อยคำที่ผู้ให้ถ้อยคำมิได้มาศาลนั้นประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้” จึงน่าจะแปลความหมายว่า ศาลจะรับฟังบันทึกถ้อยคำนั้นโดยลำพังมิได้ แต่จะรับฟังได้เมื่อนำไปประกอบการรับฟังพยานหลักฐานอื่น

บันทึกถ้อยคำนี้ ต้องมีรายการต่างๆ ครบถ้วนตามข้อกำหนดข้อ 30 และเมื่อยื่นต่อศาลแล้ว จะขอแก้ไขมิได้ เว้นแต่เป็นการขอแก้ไขเกี่ยวกับชื่อศาล เลขคดี วันเดือนปี สถานที่ บันทึกถ้อยคำ ชื่อ และชื่อสกุลของคู่ความ หรือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาด หรือผิดหลงเล็กน้อย

5) การบันทึกคำเบิกความพยาน

คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดข้อ 25 เปิดโอกาสให้ศาลสามารถมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความ ให้พยานฟังแทนได้ แต่ทางปฏิบัติศาลจะเป็นผู้ดำเนินการถามเองทั้งสิ้น นอกจากนี้ข้อกำหนดข้อ 26 ยังให้อำนาจศาลที่จะให้มีการบันทึกคำพยาน โดยใช้เครื่องมือที่เป็นระบบบันทึกเสียงอย่างเดียว หรือระบบภาพ และเสียงได้ด้วย

ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

1. คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถตกลงกันดำเนินกระบวนพิจารณาอย่างไรก็ได้โดยได้รับอนุญาตจากศาล หากศาลเห็นว่าการดำเนินกระบวนพิจารณาตามที่คู่ความตกลงกันจะทำให้เกิดความรวดเร็ว ศาลก็จะอนุญาต ส่วน คดีแพ่งทั่วไป ไม่มีบทบัญญัติเช่นนี้

2. คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดให้ศาลออกคำสั่งเรียกให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาลเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดี โดยศาลจะทำการไกล่เกลี่ย ทำความตกลงกับคู่ความ กำหนดระยะเวลาในการที่คู่ความจะดำเนินคดีอย่างใดต่อไปภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น ซึ่งใน คดีแพ่งทั่วไป ยังไม่มีบทบัญญัติหรือข้อกำหนดให้ศาลต้องเรียกคู่ความ มากำหนดแนวทางการดำเนินคดีก่อนการสืบพยาน ศาลเพียงแต่กำหนดทิศทางการดำเนินคดี โดยการสอบถามคู่ความถึงจำนวนพยานที่จะนำมาเข้าสืบและกำหนดวันนัดสืบพยานเท่านั้น

3. คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีบทบัญญัติเรื่องการทราบนัดของคู่ความที่ไม่มาศาลไว้โดยเฉพาะว่า หากคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลทราบวันนัดพิจารณา ในนัดต่อๆไป ที่ศาลกำหนดแล้ว ดังที่บัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 34 ต่างกับ คดีแพ่งทั่วไป ที่ไม่มีบทบัญญัติในทำนองดังกล่าว ซึ่งในทางปฏิบัติศาลจะแจ้งวันนัดต่อไปให้คู่ความที่ไม่มาศาลทราบ โดยวิธีประกาศหน้าศาล หรือมีหมายแจ้งไปยังภูมิลำเนาของคู่ความที่ไม่มาศาล คดีแพ่งทั่วไปคงมีเฉพาะกรณีคู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ซึ่งมาตรา 183 ทวิ วรรคห้า แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลทราบวันนัดพิจารณาในวันนั้น

แล้ว ซึ่งหมายถึงทราบวันนัดที่ศาลกำหนดด้วย และกรณีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณาไม่มาศาลในวันนัดอื่น ที่มิใช่วันสืบพยานนัดแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 200 วรรคสอง ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นทราบกระบวนพิจารณาที่ศาลได้ดำเนินไปในนัดนั้นแล้ว

4. การสืบพยานบุคคล คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดให้ศาลอนุญาตให้คู่ความใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้า แทนการที่พยานต้องเบิกความต่อศาลทั้งหมดได้ และในระหว่างพยานเบิกความ ศาลอาจอนุญาตให้พยานดูบันทึกทบทวนความจำหรือเอกสารที่เตรียมมาได้ ซึ่งคดีแพ่งทั่วไปยังคงยึดหลักเคร่งครัดว่า พยานต้องเบิกความด้วยวาจาโดยยังไม่มีการนำวิธีการเช่นเดียวกับ คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมาใช้

5. การบันทึกคำเบิกความพยานในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีข้อกำหนดให้อำนาจศาลที่จะให้มีการบันทึกคำพยาน โดยใช้เครื่องมือที่เป็นระบบบันทึกเสียงอย่างเดียว หรือที่เป็นระบบภาพและเสียงได้ และศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาล เป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความให้พยานฟังได้ ซึ่งในคดีแพ่งทั่วไป ผู้พิพากษาเป็นผู้บันทึกคำเบิกความพยาน และอ่านคำเบิกความทั้งหมดให้พยานฟังเอง และยังไม่มีการนำระบบการบันทึกคำพยานโดยวิธีบันทึกภาพและเสียงมาใช้ แต่ยังคงใช้วิธีการพูดใส่เครื่องบันทึกเสียงแล้วให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้ถอดข้อความ สำหรับการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาล มีข้อกำหนดให้ศาลอนุญาตให้นำวิธีการสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ได้ ซึ่งคดีแพ่งทั่วไป ยังไม่มีการกำหนดเรื่องนี้ไว้

ในการประชุมสัมมนาเชิงวิชาการหัวข้อ “โครงการพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครบองค์คณะ” เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 11 มีนาคม 2553 ณ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เพื่อระดมความคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมายดังกล่าวโดยตรงโดยมีทั้งผู้เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย[101] ดังนี้

นายสอนชัย สิราริยกุล รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เห็นด้วยกับการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานมาใช้ในประเทศไทย เพราะในปัจจุบันคู่ความและทนายความ มักจะยื่นบัญชีระบุพยานไว้ก่อนวันนัดพร้อม หรือวันสืบพยานเหมือนจะเป็นบัญชีพยานหลอก บัญชีพยานฉบับจริงจะค่อยเปิดเผยกันตอนสืบพยานแล้ว โดยใช้

---

[101] ธวัชชัย สุวรรณพานิช และคณะ.เล่มเดิม.หน้า 136-143.

วิธีการระบุพยานเพิ่มเติม ซึ่งหากมองภาพรวมทั้งหมดของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในช่วงเริ่มต้นอาจจะช้า และเสียค่าใช้จ่าย แต่ถ้าโดยผลของช่วงแรกเราทำมาดี จะส่งผลถึงช่วงกลางและช่วงปลายของการดำเนินกระบวนพิจารณา ทำให้เร็วขึ้น กระชับขึ้น ค่าใช้จ่ายและเวลาที่เสียไปจะลดลง เป็นอัตราส่วนกัน ในขณะเดียวกันประสิทธิผลของคดี และ ประสิทธิภาพของการพิจาณาคดีจะเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ดี ข้อยกเว้นต้องมีให้น้อยที่สุดบทลงโทษ (sanction) ต้องมีให้ชัดเจน และให้ใช้ได้ผล

นางดารณี ฤทธิสมบูรณ์ ทนายความ เห็นด้วยกับการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานมาใช้ในประเทศไทย เพราะน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับทนายความใหม่ ๆ ทำให้คู่ความไม่หลงข้อต่อสู้ ไม่หลงประเด็น ทำให้การสืบพยานกระชับ รวดเร็ว และจะทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายยอมรับการตัดสินของผู้พิพากษามากขึ้น

นายนทดล กิติกัมรา ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เห็นด้วยกับการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานมาใช้ในประเทศไทย เพราะในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น การเปิดเผยพยานหลักฐานเป็นขั้นตอนที่คู่ความทำกันเอง ไม่ใช่การที่คู่ความทำกันในชั้นศาล เพื่อลดขั้นตอนในการสืบพยานในชั้นศาล แต่ว่าการดำเนินการในศาลปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงแทนการซักถามพยานของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเอง หรือในชั้นชี้สองสถาน ยังเป็นขั้นตอนกระบวนการพิจารณาที่อยู่ในชั้นศาล เพราะฉะนั้น ถ้าจะนำระบบนี้มาใช้ ก็ต้องให้คู่ความเป็นผู้ดำเนินการเอง จะให้เข้ามาดำเนินการชั้นศาลก็ไม่มีประโยชน์ เพราะถึงอย่างไรก็สามารถที่จะมาสืบพยานในชั้นศาลได้อยู่แล้ว ระบบที่สืบกันเองไม่ต้องมาศาล ก็จะแยกไปในแง่ประโยชน์จะมีการแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งคงไม่มีผลเสียอะไร เพราะที่จริงแล้วทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาก็ต้องการที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงอยู่แล้ว ถ้าได้ข้อเท็จจริงจากการที่คู่ความไปสืบพยานกันเอง แล้วได้ข้อเท็จจริงที่เป็นอันยุติ ก็น่าจะเป็นการประหยัดเวลา ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดน่าจะเป็นประโยชน์ต่อศาลและผู้พิพากษา ซึ่งผลรวมก็จะเป็นประโยชน์ต่อคู่ความโดยตรง คือ ทำให้คดีในชั้นศาลเร็วขึ้น แต่ในส่วนของทนายความ หรือกรณีที่มีพนักงานอัยการ เข้ามาเกี่ยวข้อง อาจจะไม่มีผลประโยชน์ให้เห็นแน่ชัดมากนัก เพราะต้องทำแยกจากการที่ควรต้องทำการพิจารณาในศาลทั้งหมด ก็อาจจะแยกเป็นร้อยละ 70 ทำกันเอง อีกร้อยละ 30 ทำในศาล แต่ผลรวมก็จะอยู่ที่ประมาณร้อยละ 100

ส่วนเรื่องการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อแตกต่างกับการนัดพร้อมในคดีแพ่งทั่วไปที่ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คือ แม้คดีนั้นจะไม่มีการชี้สองสถาน ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ก็สามารถกำหนดแนวทางการบริหารคดีได้ ซึ่งแนวปฏิบัติของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนั้น คือ กำหนดแนวทางในการดำเนินคดีทุกคดี ในลักษณะของการสอบถามเรื่องของพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายว่ามีจำนวนพยานหลักฐานเท่าใด เพื่อกำหนดเวลาว่าแต่ละฝ่ายจะใช้เวลาในการสืบพยาน เพียงใด ซึ่งมีปัญหาว่า แม้ว่าเราจะมีบทบัญญัติที่กำหนดวันนัดพร้อม การพิจารณาคดี แต่จากบทบัญญัติที่ให้คู่ความสามารถยื่นบัญชีระบุพยานภายหลังวันสืบพยานวันแรก หรือหลังจากนั้นก็สามารถยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมได้ ทำให้วันที่กำหนดวันนัดพร้อมเพื่อพิจารณาคดี บางครั้งไม่ทราบว่าพยานแต่ละฝ่ายจะมีพยานที่แท้จริงเท่าใด ซึ่งทำให้การกำหนดวันสืบพยานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะฉะนั้น ถ้าสามารถแก้กฎหมายให้บังคับให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐาน ถ้าเป็นพยานบุคคลก็เปิดเผยชื่อของพยานบุคคลที่ต่างฝ่ายจะสืบ และข้อเท็จจริงที่พยานบุคคลของแต่ละฝ่ายจะสืบ เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอะไร อาจทำให้สามารถกำหนดได้ว่าพยานบุคคลนั้นๆเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะสืบหรือไม่ หรือว่าเป็นพยานที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่ ตรงนี้เป็นรายละเอียดที่ทำให้มีกฎหมายบังคับให้คู่ความเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะสืบ

นางกรกันยา สุวรรณพานิช ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่าการที่จะรวบรวมพยานหลักฐานให้พร้อมในวันชี้สองสถานยังเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก ถ้าก่อนวันชี้สองสถานในทางปฏิบัติคงจะยากยิ่งกว่า เพราะฉะนั้นคิดว่าในขณะนี้สิ่งที่เป็นไปได้ก็คือ ในวันที่ชี้สองสถาน ขอให้เราชี้สองสถานกันจริงจัง โดยที่คู่ความหรือทนายความก็มีความพร้อมที่จะแถลงข้อเท็จจริงของตัวเองบางส่วน ศาลเองก็พร้อมที่จะทำการชี้สองสถาน คือ พิจารณาว่ามีประเด็นข้อพิพาทยุ่งยากหรือไม่อย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่รับกันได้ และยังเหลือประเด็นข้อพิพาทอะไรบ้าง เพราะฉะนั้นแม้จากคำฟ้องก็ดี คำให้การก็ดี อาจจะมีประเด็นข้อพิพาท แต่ถ้าเรารับในข้อเท็จจริง บางประการแล้ว อาจจะทำให้ประเด็นข้อพิพาทเหลือจำกัดลงมา เมื่อประเด็นข้อพิพาทเหลืออย่างไรแล้ว หลังจากนั้นจึงควรนัดตรวจพยานหลักฐาน วันที่น่าจะเหมาะสมควรจะเป็นช่วงระหว่างวันชี้สองสถานแต่ก่อนวันสืบพยาน ก็คือในระหว่างกลางก่อนวันสืบพยาน เพื่อให้

คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบข้อเท็จจริง ทราบหลักฐานของแต่ละฝ่ายก่อน และจะได้เตรียมการในชั้นสืบพยานได้ถูกต้อง

นายสุนทร ตันเสมอ อัยการจังหวัดประจำกรม เห็นว่า ประการแรก ในส่วนภาระของคู่ความทั้งสองฝ่ายที่จะต้องมาศาลนั้นมีเพิ่มมากขึ้น เช่น การนัดตรวจพยานหลักฐาน การนัดพร้อม ภาระที่เพิ่มประการต่อมา คือ เสียเวลา และเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น ประการที่สาม คู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องใช้เทคนิคในการต่อสู้คดี เช่น อาจเป็นช่องทางให้เกิดการประวิงคดีได้ หรือว่าการเปิดเผยพยานหลักฐานบางส่วนอาจไม่ครบถ้วน และอาจเป็นช่องทางทำให้การพิจารณาคดีช้าลงได้ ถ้ามองในแง่ร้าย เช่นเดียวกับ การนัดไกล่เกลี่ยหลายครั้ง โดยไม่เริ่มต้นทำการสืบพยาน

3.1.1.4 ข้อจำกัดในการเปิดเผยพยานหลักฐาน

แม้กฎหมายจะขยายให้ทำการ Discovery กันได้อย่างกว้างขวาง แต่ก็มีข้อจำกัดดังต่อไปนี้ คือ

1. เรื่องที่ต้องการเปิดเผยข้อเท็จจริงนั้น ต้องไม่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเอกสิทธิคุ้มครอง (Privileged) ซึ่งหมายถึงข้อเท็จจริงนั้นต้องไม่เกี่ยวกับประเพณีปฏิบัติซึ่งเป็นเอกสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายพยานหลักฐานอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว อาทิเช่น ทนายความกับลูกความ แพทย์กับคนไข้ หรือบาทหลวงกับผู้ล้างบาปเป็นต้น หากคู่ความได้ข้อเท็จจริงเหล่านี้มาศาลก็จะไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน และหากศาลรับฟังพยานเหล่านี้ก็อาจจะกระทบถึงความปลอดภัยแห่งชาติ (National Security) ได้ดังกล่าว

2. ข้อเท็จจริงนั้นจะต้องไม่เป็นผลงานของทนายความซึ่งจัดเตรียมไว้สำหรับการดำเนินคดีรวมทั้งการบันทึกส่วนตัวเกี่ยวกับการสอบปากคำพยาน และมีการรวบรวมความคิดเห็นส่วนตัวของทนายความผู้นั้นไว้เพื่อการพิจารณาคดีของตน ซึ่งเอกสารและข้อเท็จจริงเหล่านั้น เรียกว่า Work Product

3. ข้อมูลที่จะทำการเปิดเผยจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับประเด็นของคดีข้อพิพาททั้งนี้ แม้ว่าข้อมูลที่เปิดเผย (Discovery) นั้นจะไม่สามารถรับฟังเป็นพยานในชั้นการพิจารณาคดีได้ก็ตาม แต่หากข้อมูลนั้นจะนำไปสู่การสืบเสาะและค้นพบพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้[102]

---

[102] วัลภา ละอองสุวรรณ. (2538). *กระบวนการก่อนการพิจารณา : ศึกษาปัญหาเปรียบเทียบกรณีการนำกระบวนการของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มาปรับใช้*. หน้า 32-34.

3.1.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3.1.2.1 หลักการทั่วไป

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นกระบวนพิจารณาที่มุ่งให้ผู้เสียหายจำนวนมากที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างทั่วถึงในคราวเดียวกัน และเพื่อเป็นการลดปัญหาเกี่ยวกับความซ้ำซ้อนในการดำเนินคดี ซึ่งกรณีความเสียหายเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก การใช้หลักการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพียงอย่างเดียวอาจจะรองรับได้ไม่เพียงพอ กล่าวคือ แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาซ้ำซ้อน และเปิดโอกาสให้มีการดำเนินคดีร่วมกัน เช่น คู่ความร่วม การร้องสอด การรวมการพิจารณา แล้วก็ตามแต่มาตรการดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดในตัวเองหลายประการ จึงยังไม่สามารถแก้ไขข้อขัดข้องที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. การเข้าเป็นคู่ความ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาในประเด็นที่คู่กรณีได้โต้แย้ง คำพิพากษาจะมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความเท่านั้น นั่นหมายความว่า ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากคำพิพากษาจะต้องผ่านการเข้าเป็นคู่ความในคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเสียก่อน และผู้ที่จะเป็นคู่ความในคดีนั้น ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในกรณีเรื่องนั้น ส่วนบุคคลผู้ไม่มีประโยชน์ส่วนได้เสียเกี่ยวข้องด้วยแล้ว ย่อมไม่มีอำนาจหรือหน้าที่ที่จะฟ้องหรือต่อสู้คดีได้[103] บุคคลซึ่งถือว่าเป็นผู้มีประโยชน์ส่วนได้เสียในคดีนั้น คือ บุคคลซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายส่วนแพ่งเกิดโต้แย้งขึ้น และบุคคลซึ่งจะต้องใช้สิทธิในทางศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55

การฟ้องคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้น เป็นกระบวนการที่จะทำให้สิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่ตามกฎหมายในส่วนสารบัญญัติได้รับการคุ้มครองและบังคับให้เกิดผลตามที่กฎหมายสารบัญญัติกำหนดไว้ การฟ้องคดีจึงเป็นการบังคับขอให้คุ้มครองตามสิทธิไม่ใช่การก่อตั้งสิทธิ[104] บุคคลจะมีสิทธิหน้าที่อย่างไรย่อมเป็นตามกฎหมายสารบัญญัติ แต่เมื่อมีความจำเป็นต้องบังคับตาม

---

[103] พระนิติการณ์ประสม. (2515). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. หน้า 51.

[104] อุดม เฟื่องฟุ้ง. (2541). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1*. หน้า 345.

สิทธินั้น จะต้องมีการฟ้องร้องต่อศาล ไม่สามารถดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของตนเองโดยพลการได้ การที่จะให้ศาลพิพากษาและมีคำบังคับให้สิทธิหน้าที่เท่านั้นเกิดผล จะต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอน และวิธีการของกฎหมายวิธีสบัญญัติ[105] ซึ่งบุคคลจะเสนอคดีต่อศาล จะต้องเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 55 กล่าวคือ เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลได้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย[106]

กรณีที่จะถือว่ามีข้อโต้แย้งสิทธิ หมายความว่า มีผู้อื่นมากระทำการหรือละเว้นกระทำการใดอันถือได้ว่าเป็นการล่วงละเมิดสิทธินั้นๆ[107] การกระทำหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดๆของบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้ขัดหรือละเมิดหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลอื่นที่พึงมีพึงได้ตามกฎหมาย และก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่บุคคลนั้นขึ้น การกระทำหรืองดเว้นเช่นนั้นถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิ[108] ซึ่งสิทธิที่จะถูกโต้แย้งได้นั้นจะต้องเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายสารบัญญัติเสียก่อน การจะถือว่ามีการล่วงเข้าไปในขอบเขตแห่งสิทธิ อันจะถือได้ว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิ ต้องพิจารณาเป็นกรณีๆไป ขึ้นอยู่กับว่าในเรื่องนั้นๆ มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิอยู่แค่ไหนเพียงใด เมื่อมีการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดๆที่บุคคลนั้นไม่สามารถที่จะขจัดปัดเป่าด้วยลำพังตนเองแล้ว จึงจะเรียกว่าเป็นการกระทำที่เป็นการโต้แย้งสิทธิ ที่ถึงขนาดที่จะต้องใช้สิทธิฟ้องคดีตามมาตรา 55 เพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาให้เป็นผลปลดเปลื้องการโต้แย้งสิทธินั้น

บางกรณีแม้จะไม่มีผู้ใดโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่เลย แต่มีความจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาล การใช้สิทธิทางศาล หมายความว่า บุคคลนั้นมีสิทธิอยู่แล้วตามกฎหมายและจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลเพื่อขอรับรองคุ้มครอง หรือบังคับตามสิทธิของตนที่มีอยู่ หรือจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

---

[105] โสภณ รัตนากร. (2536). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 32.

[106] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 บัญญัติว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้"

[107] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2518). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. หน้า 506.

[108] ประพนธ์ ศาตะมาน. (2515). *สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. หน้า 2.

ได้ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ขออนุญาตหรือให้ศาลแสดง หรือรับรองสิทธิของตนเสียก่อน[109] กรณีนี้จะต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายในส่วนสารบัญญัติไว้เป็นการชัดแจ้ง เช่น การขอตั้งผู้จัดการมรดก การขอให้ศาลมีคำสั่งแสดงว่าได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองปรปักษ์ เป็นต้น

2. คู่ความร่วม

การโต้แย้งสิทธิ และการใช้สิทธิทางศาลเป็นเรื่องสิทธิของบุคคลตามกฎหมายแพ่ง และเมื่อเกิดขึ้น บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีต่อศาลแพ่งได้ สิทธิหรือหน้าที่ที่มีอยู่นั้นอาจจะเป็นของบุคคลคนเดียว หรือหลายคน ผู้ที่จะเป็นคู่ความในคดีใดๆนั้น กฎหมายไม่ได้จำกัดว่าจะมีได้แต่เฉพาะคนเดียว อาจจะมีคนหลายคนมาฟ้องคดีร่วมกัน ก็เรียกว่าโจทก์ร่วม หรือถูกฟ้องคดีร่วมกัน ก็เรียกว่า จำเลยร่วม การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 คู่ความร่วม คือ การที่มีบุคคลหลายคนร่วมกันเป็นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยบุคคลดังกล่าวที่เป็นคู่ความร่วมฝ่ายเดียวกันนั้นจะต้องเป็นผู้มีประโยชน์ร่วมกัน (common interest)[110] ในมูลความแห่งคดี (subject-matter of the case) ซึ่งหมายความว่าต้องมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุอันเป็นรากฐานแห่งคดีนั้น[111] หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันตามกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลหลายคนนั้นต้องถูกผูกพันอยู่โดยกฎหมายที่จะต้องรับผิดต่อบุคคลอื่นร่วมกัน หรือมีสิทธิเหนือบุคคลอื่นร่วมกัน[112] มิได้หมายความเพียงแค่เป็นลูกหนี้ร่วมหรือเจ้าหนี้ร่วมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น แต่รวมถึงกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติระบุให้ต้องรับผิดร่วมกันด้วย เช่น ลูกหนี้ชั้นต้นกับผู้ค้ำประกัน ผู้จำนอง จำนำ ตัวการตัวแทน ผู้ร่วมกันทำละเมิด ผู้เสียหายร่วมกันจากการกระทำละเมิด เจ้าของร่วม หรือผู้สั่งจ่ายตั๋วเงินกับผู้สลักหลังตั๋วเงินเป็นต้น อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้เป็นคู่ความร่วมในคดีเดียวกันนั้น กฎหมายไม่ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้การดำเนินกระบวนพิจารณาของคู่ความร่วม แต่ละคนมีผลเฉพาะคู่ความคนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลต่อคู่ความร่วมคนอื่นๆและมิให้ถือว่าการดำเนินกระบวนพิจารณานั้นเป็นการทำ

---

[109] มาโนช จรมาศ. (2522). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 257 .

[110] พระนิติการณ์ประสม. เล่มเดิม.หน้า 132.

[111] หลวงจำรูญเนติศาสตร์. (2518). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*.หน้า 16.

[112] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. เล่มเดิม.หน้า 589.

แทนผู้อื่น[113] คนหนึ่งดำเนินกระบวนพิจารณาไปอย่างใดก็มีผลเฉพาะตัวไม่มีผลถึงคู่ความร่วมอีกคนหนึ่งด้วย เพราะถ้าให้มีผลถึงอีกคนหนึ่ง ก็กลายเป็นช่องทางให้เกิดการฉ้อฉลกันได้ง่าย เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกออกจากกันไม่ได้ เช่น ลูกหนี้ร่วม เจ้าหนี้ร่วม หรือบุคคลผู้ที่ต้องรับผิดร่วมกันอย่างลูกหนี้ร่วม เป็นต้น กฎหมายบัญญัติไว้ให้ทำแทนกันได้ กล่าวคือ กรณีกระบวนพิจารณาซึ่งได้ทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนหนึ่งนั้น ให้ถือว่าเป็นการทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนอื่นๆด้วย เว้นแต่เป็นกระบวนพิจารณาที่ทำให้เสื่อมเสียแก่คู่ความร่วมคนอื่นๆ ด้วยแต่การเลื่อนคดี หรือการงดการพิจารณาคดี ถือว่าคู่ความร่วมได้ทำแทนคู่ความร่วมคนอื่นๆด้วย

กฎหมายในเรื่องนี้ประสงค์จะอำนวยความสะดวกในทางปฏิบัติทำให้ไม่ต้องลำบากฟ้องเป็นคดีหลายคดีในเรื่องเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน[114] ดังนั้นคำว่า “ร่วมกัน” ควรจะหมายถึงการมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน เช่น การทำละเมิดครั้งเดียว หรือทำผิดสัญญาอย่างเดียว ทำให้มีคนได้รับความเสียหายหลายคน บรรดาผู้ที่ได้รับความเสียหายเหล่านั้นจะรวมกันเป็นโจทก์ฟ้องในคดีเดียวกันโดยทำเป็นคำฟ้องฉบับเดียวก็ได้ แต่มีข้อจำกัด คือการเข้าเป็นคู่ความร่วมตามมาตรา 59 มีการกำหนดคุณสมบัติของคู่ความร่วมไว้ว่าต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันมูลความในคดี คือ ต้องมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุอันเป็นรากฐานแห่งคดีนั้น และการดำเนินกระบวนพิจารณาก็ห้ามมิให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นทำการแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ โจทก์แต่ละคนหรือจำเลยแต่ละคน ย่อมต้องดำเนินกระบวนพิจารณาของตนไปตามรูปคดี ทั้งสืบพยานในส่วนของตนเอง โดยจะมีผลเฉพาะในส่วนของตนเท่านั้น ไม่ถือว่าทำแทนคู่ความร่วมคนอื่นด้วย การทำคำพิพากษาก็ต้องแยกวินิจฉัยเป็นรายๆไป ซึ่งผลดังกล่าวเมื่อนำมาใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แล้วจะไม่ทำให้การดำเนินคดีสะดวกขึ้นแต่อย่างใด[115]

3.1.2.2 ข้อจำกัดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น แม้จะเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติหลักในการดำเนินคดีแพ่งก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่าจะเป็นกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่สามารถทำให้การดำเนินคดีแพ่งปราศจากข้อขัดข้องโดยสิ้นเชิงแต่ประการใด หากแต่ยังมีปัญหาและข้อขัดข้องที่เป็น

---

[113] พิพัฒน์ จักรางกูร. (2535). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.* หน้า 83.

[114] สุธรรม ภัทราคม. *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.* หน้า 160.

[115] ปราณี สาโร. เล่มเดิม. หน้า 18-19.

อุปสรรคต่อการดำเนินคดีแพ่งอยู่เป็นอันมาก[116] ซึ่งสาเหตุประการสำคัญของข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าว ก็เนื่องมาจากว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อรองรับแนวคิดในการคุ้มครองประโยชน์ของปัจเจกชน แต่เมื่อสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงและมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว สภาพการณ์ของกรณีพิพาท ลักษณะของการดำเนินคดีย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่นกรณีการดำเนินคดีแพ่งของเอกชนเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเกิดจากปัญหามลพิษ หรือการดำเนินคดีแพ่งของเอกชนเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากละเมิดที่มีผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่สามารถรองรับคดีที่เกิดขึ้นใหม่ๆได้เท่าที่ควร และเกิดข้อขัดข้องในการดำเนินคดีเรื่อยมา

การนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในประเทศไทย อาจไม่ประสบผลสำเร็จเหมือนในต่างประเทศ เนื่องจากมีพื้นฐานแนวคิด และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่จะทำหน้าที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มที่จะต้องมีคุณสมบัติพิเศษ คือ ต้องสามารถคุ้มครองประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงของคดีเป็นอย่างดี และต้องไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม อีกทั้งจะต้องพร้อมที่จะรับภาระหน้าที่ในการเป็นโจทก์ที่มีมากกว่าหน้าที่โจทก์ในคดีสามัญ กล่าวคือ โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการบอกกล่าว ค่าทนายความที่สูงกว่าปกติ และยังมีหน้าที่คุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนในกลุ่ม ซึ่งในคดีสามัญ บุคคลผู้เป็นโจทก์ฟ้องคดีเพื่อตนเองจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า และไม่มีภาระต้องดูแลผลประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ดังนั้น หากจะนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นด้วยนั้น จำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกกลุ่มต้องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม รวมถึงทนายความซึ่งมีบทบาทในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างมากด้วย ซึ่งต้องมีการบัญญัติเป็นกฎหมายไว้ชัดแจ้งเพื่อไม่ให้เกิดการโต้แย้ง

นอกจากนี้อาจมีการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปใช้ในทางที่ผิด กล่าวคือ อาจนำไปฟ้องร้องผู้ประกอบการ ในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการประกอบธุรกิจโดยปกติ ซึ่งการฟ้องคดี

---

[116] สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และอื่นๆ. (2525).*วิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี : ภาคกฎหมายวิธีสบัญญัติ*. (รายงานผลการวิจัย). หน้า 63-67.

แบบกลุ่ม ทำให้เกิดภาระแก่ผู้ประกอบการหรือผู้ทำละเมิดมากเกินสมควร เพราะมีการยอมให้กำหนดเงินรางวัลให้แก่โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มและทนายความในจำนวนที่สูงด้วย

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นอีกมาตรการหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับประชาชนโดยรวมมากกว่า และช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่เนื่องจากหลักการดังกล่าวเป็นบทบัญญัติพิเศษที่มีหลักการแตกต่างจากบทบัญญัติที่ใช้บังคับในปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอน และวิธีการที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้โดยง่าย และสามารถตอบปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย[117]

3.1.2.3 ที่มาของร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ประเทศไทยได้ยอมรับแนวความคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยกำลังดำเนินการยกร่างกฎหมาย ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....) พ.ศ.....(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้เป็นฉบับที่ปรับปรุงมาจากร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ..... ตามที่กระทรวงการคลังเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา โดยให้คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งร่วมพิจารณา

ซึ่งคณะกรรมการฯได้มีมติแต่งตั้งให้คณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในวาระที่ 3 ซึ่งหากคณะกรรมการฯได้พิจารณาแก้ไขเรียบร้อยแล้วจะได้นำเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบในหลักการและเสนอรัฐสภาต่อไป[118]โดยในการยกร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ.....ของสำนักงานคณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์ฯ ได้นำหลักการส่วนใหญ่มาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ตาม Rule 23 แห่ง Federal Rules of Civil Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งผลักดันให้

---

[117] ปราณี สาโร. เล่มเดิม. หน้า 33.

[118] คนึงนิจ บุญบานเย็น. (2549). *ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม* . หน้า 131.

ผู้เสียหายร่วมกันมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. เงื่อนไขที่เหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งได้นำหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกามากำหนด โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2. การดำเนินกระบวนพิจารณาโดยส่วนใหญ่นั้น ยังอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีการกำหนดกระบวนการพิจารณาบางกรณี เพื่อใช้สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเฉพาะ

3. สิ่งจูงใจให้เกิดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ ทนายความซึ่งเป็นผู้ที่ผลักดันให้มีการฟ้องคดี ซึ่งทนายความจะเป็นผู้ทดรองค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีทั้งหมดไปก่อน โดยมีเงินรางวัลเป็นสิ่งจูงใจในการดำเนินการ

เหตุผลในการร่างพระราชบัญญัติฯดังกล่าว คือการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีครั้งเดียว และสามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายที่ไม่มีความสามารถในการฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเองได้ หรือผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจำนวนเล็กน้อย เช่น คดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นมาตรการที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และยังช่วยหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีและป้องกันความขัดแย้งกันของคำพิพากษา ตลอดจนเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง สมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ซึ่งได้นำแนวคิดและหลักการส่วนใหญ่มาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class action) ตาม Rule 23 แห่ง Federal Rules of Civil Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกาและจากการศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ปรากฏอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า The Federal Rule of Civil Procedure: FRCP เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่สามารถปรับใช้กับคดีแพ่งได้ทุกประเภท แต่คดีที่นิยมนำหลักการดำเนินคดี

แบบกลุ่มไปใช้ เช่น คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Toxic Exposure Litigation) คดีผู้บริโภค (Consumer Claim) คดีเกี่ยวกับสินค้าไม่ปลอดภัย (Product Liability) คดีเกี่ยวกับหุ้น (Security Fraud) คดีล้มละลาย (Bankruptcy) คดีละเมิดซึ่งมีผู้เสียหายพร้อมกันจำนวนมาก (Mass Torts) คดีเกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงาน (Employment Class Action) หรือแม้กระทั่งคดีที่เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ (Discriminations)

3.1.2.4 หลักกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ..... ได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่มหมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ร่างมาตรา 222/1 ถึงร่างมาตรา 222/50 ในลักษณะ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น ภาค 2 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น โดยสามารถแบ่งบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. บททั่วไป (ส่วนที่ 1 ร่างมาตรา 222/1 ถึงร่างมาตรา 222/4)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเริ่มต้นโดยการที่โจทก์ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมกับการเสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้พิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งเป็นการยกเว้นหลักคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ (res judicata) ตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยสาระสำคัญเกี่ยวกับบทบัญญัติทั่วไปดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีดังนี้

บทนิยาม (ร่างมาตรา 222/1) ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีบทนิยามที่มีความสำคัญมากได้แก่ บทนิยามคำว่า “กลุ่มบุคคล” และ “สมาชิกกลุ่ม”

(ก) บทนิยามคำว่า “กลุ่มบุคคล”

“กลุ่มบุคคล” หมายความถึง กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบของคำว่า “กลุ่มบุคคล” ได้ดังนี้

(ข) บทนิยามคำว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่มคุณสมบัติของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม จะต้องทำหน้าที่แทนสมาชิก

กลุ่มทั้งหมดซึ่งอาจมีจำนวนถึงหลายพันคนโดยที่ผู้นั้นไม่เคยพบปะกันหรือรู้จักกับสมาชิกกลุ่มมาก่อน จึงนับได้ว่าเป็นเรื่องที่เสี่ยงสำหรับผู้แทนกลุ่มที่จะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีโดยอาจไม่ได้รับคืนในกรณีที่แพ้คดี นอกจากนี้ ผู้แทนกลุ่มอาจทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับความเสียหายในกรณีที่ดำเนินคดีโดยไม่มีประสิทธิภาพ กรณีจึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้ามาควบคุมตรวจสอบผู้ที่จะเป็นผู้แทนกลุ่มโดยเคร่งครัด

คุณสมบัติของโจทก์ประการแรก คือ ข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ของผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม (Typicality) ผู้นั้นจึงต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีด้วยตนเอง หากคดีส่วนของผู้แทนกลุ่มไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้แล้ว ศาลก็ไม่สามารถอนุญาตให้เป็นผู้แทนกลุ่มได้ เงื่อนไขประการแรกนี้จะเป็นหลักประกันที่ว่าผู้แทนกลุ่มจะรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเต็มที่เพราะผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มเป็นเรื่องเดียวกับผลประโยชน์ของกลุ่มและประเด็นข้อต่อสู้หรือข้อกล่าวอ้างของผู้แทนกลุ่มย่อมเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มด้วย แต่เงื่อนไขความเหมือนกันดังกล่าวไม่ใช่เงื่อนไขโดยเคร่งครัด โดยศาลอาจจะพิจารณาแต่เพียงว่ากรณีไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มและสมาชิกก็เพียงพอแล้ว และคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่มประการที่สอง คือ ผู้แทนกลุ่มจะต้องสามารถคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเท่าเทียมกันและเหมาะสม (Adequacy of representation) เนื่องจากโจทก์ในคดีแบบกลุ่มนั้น นอกจากจะฟ้องคดีเพื่อปกป้องสิทธิของตนเองแล้ว จะต้องทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ด้วย (ร่างมาตรา 222/9(5))

คุณสมบัติของทนายฝ่ายโจทก์ การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นทนายความฝ่ายโจทก์เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างมาก เนื่องจากทนายความจะเป็นผู้รวบรวมผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันและรวบรวมพยานหลักฐานและจ่ายเงินทดรองในการดำเนินคดีทั้งหมดไปก่อน เช่น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการประกาศและส่งคำบอกกล่าวเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบ ซึ่งคดีแบบกลุ่มที่มีผู้เสียหายจำนวนมากก็จะมีค่าใช้จ่ายในการประกาศและส่งคำบอกล่าวเป็นจำนวนสูงมากด้วย ในทางปฏิบัติทนายความฝ่ายโจทก์ก็จะต้องพยายามหาวิธีการประกาศ และส่งคำบอกล่าวให้เข้าถึงสมาชิกกลุ่มมากที่สุด เพื่อรวบรวมสมาชิกกลุ่มให้เข้ามาในคดีมากที่สุด โดยมีเงินรางวัลทนายความเป็นสิ่งจูงใจ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น แม้ว่าสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะมีทนายความของตนเองอยู่

แล้ว แต่ทนายความของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนนั้นก็ไม่สามารถเข้ามาเป็นทนายความของกลุ่มได้ โดยการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นสามารถมีทนายความฝ่ายโจทก์ได้หลายคน ซึ่งอาจจะทำเป็นรูปแบบคณะทนายความในคดีแบบกลุ่มเพื่อวางแนวทางการดำเนินคดีแบบกลุ่มร่วมกัน และอาจจะมีการตั้งหัวหน้าคณะทนายความขึ้นมาคนหนึ่งเพื่อเป็นผู้รับผิดชอบในการวางแผนการดำเนินคดี หัวหน้าคณะทนายความนี้จะได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่าทนายความคนอื่น ๆ

ร่างมาตรา 222/9 (5) ได้กำหนดให้ทนายความของกลุ่มต้องสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ซึ่งรวมถึงการที่ทนายความฝ่ายโจทก์จะต้องไม่มีผลประโยชน์ที่ขัดหรือแย้งกับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งในกรณีนี้ได้เคยมีคำพิพากษาของศาลประเทศสหรัฐอเมริกาสั่งไม่อนุญาตให้เป็นผู้แทนกลุ่มเนื่องจากมีผลประโยชน์ขัดกับสมาชิกกลุ่ม เช่น เคยเป็นกรรมการในบริษัทของจำเลย นอกจากนี้ผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่สามารถออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งอาจจะมีจำนวนสูงมากซึ่งทนายความของผู้แทนกลุ่มอาจเป็นผู้ทดรองจ่ายไปก่อนในทางปฏิบัติ ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะทำการนัดไต่สวนคำร้องซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยและทนายความฝ่ายจำเลยสามารถซักถามเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้แทนกลุ่มและทนายความไม่สามารถจะดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกาเคยมีกรณีทนายความฝ่ายโจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตหาประโยชน์ เช่น กรณีทนายความฝ่ายโจทก์นำข้อมูลไปเปิดเผยแก่พรรคพวกของตนว่ากำลังจะมีการฟ้องคดีแบบกลุ่มกับบริษัทของจำเลย ขอให้รีบขายหุ้นของบริษัทดังกล่าว เนื่องจากหากมีการฟ้องคดีแบบกลุ่มแล้ว หุ้นของบริษัทจำเลยจะราคาตก กรณีเช่นนี้ถือเป็นการเอาข้อมูลภายในไปเปิดเผยเป็นการไม่สุจริตหรือกรณีเมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบกลุ่มแล้วทนายความฝ่ายโจทก์พยายามบีบบังคับจำเลย จนจำเลยไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ จำเลยจึงขอฟื้นฟูกิจการ ทำให้สมาชิกกลุ่มเสียประโยชน์จากการตัดสินใจของทนายความฝ่ายโจทก์ได้ ดังนั้น ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยตามร่างมาตรา 222/16 วรรคสอง จึงได้กำหนดว่าหากทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม สมาชิกกลุ่มสามารถร้องขอต่อศาลให้มีการเปลี่ยนตัวทนายความฝ่ายโจทก์ได้

การประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบ (ร่างมาตรา 222/12) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กระบวนการประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยในประกาศและคำบอกกล่าวที่แจ้งไปยังสมาชิกกลุ่มนั้นจะต้องแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับคดี เช่น ชื่อศาลและเลขคดี ชื่อและที่อยู่ของคู่ความและทนายความฝ่ายโจทก์ ข้อความโดยย่อของคำฟ้องและลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจน สิทธิของสมาชิกกลุ่ม ระยะเวลาการแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ผลของการออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ผลของคำพิพากษาที่ผูกพันสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ทราบถึงสิทธิของตนเองว่ามีสิทธิอย่างไร และเพื่อความสะดวกในการติดตามคดี หากประสงค์จะทราบรายละเอียดของคดีเพิ่มเติม ดังนั้น หากวิธีการในการแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบมีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะไม่ทำให้สมาชิกกลุ่มที่ประสงค์จะออกจากกลุ่มได้รับความเสียหายจากการที่ไม่ทราบเรื่องได้

การออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (ร่างมาตรา 222/13) หากสมาชิกกลุ่มไม่พึงประสงค์จะผูกพันตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มก็มีสิทธิที่จะแสดงความประสงค์ขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการแจ้งความประสงค์ต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายหลังจากระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ สมาชิกกลุ่มจำต้องได้รับอนุญาตจากศาล และเมื่อสมาชิกกลุ่มได้ออกจากการเป็นสมาชิกกุล่มแล้วก็มีสิทธิที่จะไปฟ้องคดีของตนเองได้ แต่จะไปฟ้องคดีแบบกลุ่มอีกไม่ได้เพราะจะเป็นการฟ้องซ้อน และสมาชิกกลุ่มที่ขอออกจากกลุ่มไปแล้วจะขอร้องสอดหรือขอเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในคดีแบบกลุ่มอีกไม่ได้

สิทธิของสมาชิกกลุ่ม (ร่างมาตรา 222/14) เมื่อสมาชิกกลุ่มได้ทราบเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยวิธีการประกาศและส่งคำบอกกล่าวโดยถูกต้องตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดแล้ว สมาชิกกลุ่มก็จะทราบถึงสิทธิของตนที่มีอยู่ แต่ในคดีแบบกลุ่มนั้นสมาชิกกลุ่มจะมีสิทธิจำกัดเพียงเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น เช่น สิทธิในการเข้าฟังการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม รวมทั้งมีอำนาจแต่งตั้งทนายความเพื่อเข้าฟังการพิจารณาคดีด้วย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมิได้เป็นคู่ความในคดี

2. การดำเนินกระบวนพิจารณาแบบกลุ่มตามขั้นตอนปกติ (ร่างมาตรา 222/3)

ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่ม (ร่างมาตรา 222/3) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีควรจะเป็นศาลที่มีประสบการณ์สูง เนื่องจากคดีแบบกลุ่มนั้น

ศาลจะต้องแสดงบทบาทเชิงรุกเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่มให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเพียงพอและเป็นธรรม โดยบทบาทของศาลจะเริ่มตั้งแต่การพิจารณาคัดเลือกโจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์ โดยจะพิจารณาจากผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับการเป็นโจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์ นอกจากนั้น ศาลก็ยังต้องมีบทบาทควบคุมให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยความสะดวก รวดเร็ว และยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีความสำคัญอย่างมาก จำเป็นจะต้องใช้ผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูง ร่างมาตรา 222/3 จึงได้กำหนดให้ศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง เว้นแต่ศาลแขวง มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่ม

อำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง (ร่างมาตรา 222/20) เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก จึงให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้เอง ซึ่งเป็นหลักการใช้อำนาจของศาลในระบบไต่สวน โดยในร่างมาตรา 222/20 ได้บัญญัติให้อำนาจศาลในการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเป็นพยานศาล ซึ่งคำว่า “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในคดีแบบกลุ่มนั้นจะมีความหมายแตกต่างจาก “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในคดีสามัญ โดยจะหมายถึง “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในลักษณะของ “เพื่อนศาล” เช่นเดียวกับวิธีการที่ใช้ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คือ ศาลจะเป็นผู้ขอให้มาให้ถ้อยคำซึ่งจะไม่มีการซักถามเหมือนกับการสืบผู้เชี่ยวชาญในคดีสามัญและศาลจะเป็นผู้กำหนดค่าตอบแทนและค่าป่วยการของ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” และ “ผู้เชี่ยวชาญ” เอง จะไม่ใช้อัตราที่กำหนดไว้ตามระเบียบของสานักงานศาลยุติธรรม แต่ศาลจะเป็นผู้กำหนดให้ตามความเหมาะสมของแต่ละคดี

การนัดพร้อมหรือการชี้สองสถาน (ร่างมาตรา 222/17) เป็นกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐาน ซึ่งเดิมได้เคยมีการนำหลักการนี้มากำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ.2535 มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่มีปัญหาในทางปฏิบัติ จึงไม่สามารถใช้บังคับได้จนต้องยกเลิกไปในที่สุด ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้นำหลักการนี้กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งโดยมีการปรับปรุงหลักการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสามารถใช้ปฏิบัติได้จริงและมีการให้ส่งบันทึกคำเบิกความล่วงหน้า (ร่างมาตรา 222/21 และ ร่างมาตรา 222/22) หลักการนี้เป็นหลักการเดียวกัน

กับที่ใช้อยู่ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และสถาบันอนุญาโตตุลาการของสานักงานศาลยุติธรรม ซึ่งกำหนดให้คู่ความฝ่ายที่สืบพยานส่งคำเบิกความพยานมายังศาลได้โดยไม่ต้องมีการซักถาม พยานกันต่อหน้าศาลอีก คู่ความฝ่ายตรงข้ามเพียงแต่ทำการถามค้านและถามติงเท่านั้น

3. การดำเนินกระบวนพิจารณาแบบกลุ่มตามขั้นตอนไม่ปกติ

การยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในกรณีดังต่อไปนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้ยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้โจทก์ดำเนินคดีสามัญในเฉพาะส่วนของโจทก์ต่อไป ได้แก่

(ก) กรณีที่ศาลสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการประกาศและส่งคำบอกล่าวมาวางต่อศาล เพื่อประกาศและส่งคำบอกกล่าวเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบ แต่โจทก์ไม่นำเงินค่าใช้จ่ายดังกล่าวมาวางศาล (ร่างมาตรา 222/11 วรรคหนึ่ง)

(ข) กรณีเมื่อศาลเห็นเองหรือปรากฏจากคำแถลงของคู่ความว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่เป็นประโยชน์หรือไม่สามารถคุ้มครองสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม (ร่างมาตรา 222/16 วรรคหนึ่ง)

(ค) กรณีที่ทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถทำหน้าที่เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมและศาลได้สั่งให้โจทก์หรือสมาชิกกลุ่มหาทนายความฝ่ายโจทก์เข้ามาใหม่ แต่โจทก์หรือสมาชิกลุ่มไม่สามารถที่จะหาผู้ที่จะมาทำหน้าที่ทนายความฝ่ายโจทก์ได้ ในกรณีนี้ศาลอาจมีคำสั่งให้ยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินคดีสามัญในส่วนของโจทก์ได้ (ร่างมาตรา 222/16 วรรคสอง)

(ง) กรณีมีเหตุจะให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์ตามที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา 222/25 ถ้าศาลไม่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์ หรือไม่มีสมาชิกกลุ่มร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ ศาลก็อาจมีคำสั่งให้ยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้และให้ดำเนินคดีสามัญในส่วนของโจทก์ต่อไปได้ (ร่างมาตรา 222/26 วรรคสอง)

การพิจารณาโดยขาดนัดในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแบบสามัญ หากจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา หากไม่ใช่คดีประเภทที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการสืบพยานศาลก็อาจมีดุลพินิจไม่ให้มีการสืบพยานได้ แต่ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มกำหนดว่า แม้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา ศาลจะต้องสืบพยานเสมอ และในร่าง

มาตรา 222/19 วรรคสอง กำหนดว่า หากโจทก์ไม่นำพยานเข้าสืบหรือในกรณีคู่ความทั้งสองฝ่ายหรือโจทก์ขาดนัดพิจารณา ก็ให้สมาชิกกลุ่มสามารถใช้สิทธิเข้าแทนที่โจทก์ตามร่างมาตรา 222/25 ได้ แต่นอกจากกรณีที่ได้บัญญัติเอาไว้แล้ว ก็ให้นำบทบัญญัติเรื่องการพิจารณาโดยขาดนัดมาใช้โดยอนุโลม (ร่างมาตรา 222/19 วรรคสาม) เช่น กรณีฝ่ายที่ขาดนัดมาศาลในระหว่างที่กำลังพิจารณาอยู่หรือมีการพิจารณาใหม่ ก็จะนำบทบัญญัติว่าด้วยการขาดนัดมาใช้โดยอนุโลม

การแบ่งกลุ่มย่อย กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยจะมีการกำหนดหลักการเรื่องการแบ่งกลุ่มย่อยที่แตกต่างจากหลักการแบ่งกลุ่มย่อยของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยนั้นอนุญาตให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเฉพาะเรื่องความเสียหายที่แตกต่างกันเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสะดวกในการพิสูจน์เรื่องจำนวนค่าเสียหาย แต่ในหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยได้ในทุกกรณีไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงข้อกฎหมายหรือเรื่องค่าเสียหาย

(ก) การถอนฟ้องสามารถกระทำได้ 2 ช่วง คือ การถอนฟ้องก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโจทก์ก็อาจถอนฟ้องได้เลยไม่ต้องขออนุญาตจากศาล

(ข) การประนีประนอมยอมความและการมอบข้อพิพาทในประเด็นแห่งคดีให้อนุญาโตตุลาการพิจารณา หากมีการประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณาก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโจทก์และจำเลยก็สามารถแจ้งต่อศาลว่าประสงค์จะทำการประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการ แต่หากเป็นการตกลงประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณาในประเด็นแห่งคดีหลังจากที่ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้วก็จะต้องมีการแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบเพื่อให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ประสงค์จะผูกพันกับการตกลงประนีประนอมยอมความหรือการมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณาในประเด็นแห่งคดีแสดงความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและการตกลงประนีประนอมยอมความหรือการมอบประเด็นข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณาหลังจากที่ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้วจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น ทั้งนี้ การกำหนดให้ต้องขออนุญาตจากศาลเพื่อให้ศาลเป็นผู้

พิจารณาว่าข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณานั้นมีความเป็นธรรมกับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ (ร่างมาตรา 222/29 และร่างมาตรา 222/30)

4. คำพิพากษาและอายุความ

1) คำพิพากษามีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม (ร่างมาตรา 222/35)

2) คำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มนั้นมีรายละเอียด เช่นเดียวกับคำพิพากษาในคดีสามัญ แต่มีความแตกต่างออกไปในส่วนของรายละเอียด เช่น ให้ศาลกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่ม เอาไว้ให้ชัดเจน และกำหนดหลักการและวิธีการคำนวณค่าเสียหายให้กับสมาชิก รวมถึงให้กำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความเอาไว้ด้วย (ร่างมาตรา 222/36)

3) อายุความในคดีแบบกลุ่ม สามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

(ก) อายุความของโจทก์เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/24 (2) กล่าวคือ เมื่อโจทก์ฟ้องคดีแล้วก็มีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง

(ข) อายุความของสมาชิกกลุ่มได้มีการกำหนดไว้ในร่างมาตรา 222/33 ว่าเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้อายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มสะดุดหยุดลง และหากมีพฤติการณ์ตามที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา 222/34 เกิดขึ้นก็ให้ถือว่าอายุความสะดุดหยุดลง หากอายุความการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มครบกำหนดไปแล้วในระหว่างการดำเนินคดีก็ให้มีอายุความการฟ้องต่อไปได้อีกหกสิบวัน (ร่างมาตรา 222/34)

การบังคับคดี (ร่างมาตรา 222/35)

(ก) ผู้มีสิทธิบังคับคดีแบบกลุ่ม การบังคับคดีแบบกลุ่มนั้นมีบุคคลเพียง 2 คนเท่านั้นที่มีสิทธิดำเนินการบังคับคดีแบบกลุ่มได้ คือ โจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีแทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ส่วนตัวสมาชิกกลุ่มนั้นจะไม่มีสิทธิบังคับคดีแบบกลุ่มด้วยตนเอง

(ข) วิธีการบังคับคดี เมื่อศาลมีคาพิพากษาแล้ว ศาลจะต้องแจ้งคำพิพากษาให้กับอธิบดีกรมบังคับคดีและสมาชิกกลุ่มทราบเพื่อให้อธิบดีกรมบังคับคดีเตรียมการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีแบบกลุ่ม และให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีภายในเวลาที่ศาลกำหนด (ร่างมาตรา 222/39 วรรคหนึ่ง) อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีในคดีแบบกลุ่มนั้นจะแตกต่างจาก “เจ้าพนักงานบังคับคดี” ในคดีสามัญ โดยมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้คล้ายกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย กล่าวคือ กำหนดให้มีอำนาจพิจารณาคำขอรับชำระหนี้

ออกคำสั่งเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้ และมีอำนาจเรียกผู้ที่เกี่ยวข้องมาสอบสวนเกี่ยวกับเรื่องคำขอรับชำระหนี้ได้ ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้และจะต้องรายงานให้ศาลทราบ (ร่างมาตรา 222/39 วรรคสอง ร่างมาตรา 222/41 และร่างมาตรา 222/42 วรรคหนึ่ง)

นอกจากนั้น สมาชิกกลุ่มมีสิทธิโต้แย้งคำคัดค้านคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มคนอื่นได้ (ร่างมาตรา 222/40) และหากมีการโต้แย้งคัดค้านคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มก็ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการไต่สวนและมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด สมาชิกกลุ่มที่ไม่พอใจคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อศาลได้ภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี คำสั่งศาลชั้นต้นในกรณีนี้หากคู่กรณีไม่พอใจก็สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาได้ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่ง (ร่างมาตรา 222/42)

การอุทธรณ์

(ก) สมาชิกกลุ่มมีสิทธิที่จะอุทธรณ์เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสิทธิของตนในการขอรับชำระหนี้ตามร่างมาตรา 222/42 เท่านั้น แต่หากเป็นกรณีนอกเหนือจากนี้สมาชิกกลุ่มจะไม่สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาได้อีกไม่ว่ากรณีใด ๆก็ตาม (ร่างมาตรา 222/46)

(ข) ทุนทรัพย์ในชั้นอุทธรณ์ (ร่างมาตรา 222/47)

ให้ถือราคาทรัพย์สินหรือทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลยเท่านั้น กรณีจำเลยยื่นคำร้องขออุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มกำหนดไว้ว่าให้จำเลยนำค่าฤชาธรรมเนียมมาวางศาลเฉพาะส่วนที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบต่อโจทก์เท่านั้น ไม่ต้องนำค่าฤชาธรรมเนียมในส่วนของเงินรางวัลทนายความมาวางต่อศาลด้วย

(ค) การขออนุญาตอุทธรณ์และหลักเกณฑ์การอุทธรณ์ (ร่างมาตรา 222/48)

การยื่นอุทธรณ์ไปแล้ว ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุอุทธรณ์ต้องห้ามได้กำหนดวิธีการดำเนินการไว้ 2 วิธี โดยหากเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งไปแล้วจะกลับมาใช้อีกวิธีการหนึ่งด้วยไม่ได้ ซึ่งวิธีการที่กำหนดไว้มีดังนี้

1. อุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นต่อศาลฎีกา

2. ยื่นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขของการกำหนดของประธานศาลฎีกาซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา

กรณีการอุทธรณ์นั้นไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ตามกฎหมาย แต่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อที่อุทธรณ์มานั้นเป็นกรณีไม่สมควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกา ศาลฎีกาก็มีอำนาจที่จะยกอุทธรณ์ดังกล่าวเสียก็ได้เป็นการให้อำนาจดุลพินิจแก่ศาลฎีกา ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ซึ่งเป็นกรณีที่แตกต่างจากคดีสามัญทั่วไป

เงินรางวัลทนายความ (ร่างมาตรา 222/37)

ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่ม ร่างมาตรา 222/37 กำหนดให้ทนายความยื่นบัญชีค่าใช้จ่ายต่อศาลโดยต้องแสดงจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในคดีที่ทนายความได้ใช้ไปทั้งหมด รวมถึงค่าตอบแทนการทำงานของทนายความด้วยในการพิจารณาเรื่องเงินรางวัลทนายความนั้น ศาลจะกำหนดโดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดีและเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดีด้วย

หลักการเกี่ยวกับการจ่ายเงินรางวัลทนายความที่กำหนดไว้ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยนั้นจะมีความแตกต่างกับหลักการจ่ายเงินรางวัลทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นสมาชิกจะเป็นผู้จ่ายเงินรางวัลทนายความ กล่าวคือ เงินรางวัลทนายความจะหักจากจำนวนค่าเสียหายที่สมาชิกจะได้รับ แต่ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยนั้นจำเลยจะเป็นผู้จ่ายเงินรางวัลทนายความ โดยมีหลักฐานการดำเนินคดีจำนวนไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนค่าเสียหายที่สมาชิกในกลุ่มมีสิทธิจะได้รับ กล่าวคือ หากจำเลยแพ้คดีแบบกลุ่ม จำเลยจะต้องจ่ายค่าเสียหายให้แก่โจทก์และสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งจะต้องชำระเงินรางวัลทนายความอีกด้วย กรณีการเปลี่ยนทนายความก็ให้ศาลกำหนดเงินรางวัลทนายความฝ่ายโจทก์ตามสัดส่วนที่ทนายความได้เสียไป

ลำดับของการรับชำระหนี้ในคดีแบบกลุ่ม (ร่างมาตรา 222/44)

เมื่อจำเลยได้นำเงินหรือทรัพย์สินมาวางต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้วหลังจากที่ได้มีการหักค่าฤชาธรรมเนียม ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีและใช้เงินให้เจ้าหนี้บุริมสิทธิไปแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินรางวัลทนายความให้ทนายความไปก่อนแล้วจึงจ่ายเงินให้โจทก์และสมาชิกกลุ่ม หรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอื่นที่มีสิทธิขอเฉลี่ยหนี้ แล้วแต่กรณี

กรณีบังคับชำระหนี้ได้เงินมาไม่พอกับจำนวนหนี้ ในระหว่างทนายความฝ่ายโจทก์โจทก์และสมาชิกกลุ่มก็ให้แบ่งเฉลี่ยชำระหนี้ตามสัดส่วน คือทนายความได้รับเงินรางวัลทนาย

ความไปเป็นจำนวนไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินที่บังคับคดีมาได้ในแต่ละครั้งและเงินที่เหลือจึงจะจ่ายให้แก่โจทก์และสมาชิกกลุ่ม

การจัดตั้งแผนกคดีแบบกลุ่มขึ้นในศาลฎีกา (ร่างมาตรา 222/49)

ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มกำหนดให้ประธานศาลฎีกาจัดตั้งแผนกคดีแบบกลุ่มขึ้นในศาลฎีกาเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลในการดำเนินแบบกลุ่ม และทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ค่าธรรมเนียมในคดีแบบกลุ่ม (ร่างมาตรา 222/50)

ร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้มีการบัญญัติเรื่องค่าธรรมเนียมในคดีแบบกลุ่มไว้ 3 กรณี ดังนี้

(ก) ค่าธรรมเนียมในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ คำคัดค้าน คำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีเกี่ยวกับคำขอรับชำระหนี้ต่อศาล กำหนดไว้เรื่องละ 200 บาท แต่หากเป็นเรื่องที่ขอรับชำระหนี้ไม่เกิน 20,000 บาท ก็ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

(ข) ค่าขึ้นศาลในกรณีที่มีการอุทธรณ์ เรื่องเงินรางวัลทนายความให้เสียค่าธรรมเนียมเรื่องละ 200 บาท

(ค) ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ให้ใช้อัตราเดียวกันกับที่กำหนดไว้ในตารางท้ายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง [119]

3.1.3 แนวทางในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ปัจจุบันประเทศไทยได้นำแนวคิดในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ตาม Rule 23 แห่ง Federal Rules of Civil Procedure อันเป็นบทบัญญัติทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้กับคดีแพ่งทุกประเภท เช่น คดีสิ่งแวดล้อม คดีผู้บริโภค คดีเกี่ยวกับสินค้าไม่ปลอดภัย คดีเกี่ยวกับหุ้น คดีล้มละลาย คดีละเมิดที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก โดยเพิ่มเติมหมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในลักษณะ 2 ของวิธีพิจารณาวิสามัญแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อีกทั้งประเทศไทยยังได้มีการนำมาเป็นแนวทางในการยกร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ....) พ.ศ..... เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปโดยสะดวก ประหยัด รวดเร็ว และเป็นธรรม ตาม

---

[119] จุฑามาศ วัฒนะศิริขจร. เล่มเดิม. หน้า 70-80.

หลักการดำเนินคดีที่ดี นอกจากนี้หากร่างดังกล่าวผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและประกาศใช้บังคับอย่างเป็นทางการในอนาคต นอกจากโจทก์ ทนายความ สมาชิกกลุ่ม จำเลยแล้ว ผู้พิพากษาก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพิจารณาในคดีแบบกลุ่มให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น[120]

ซึ่งเหตุผลในการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....)พ.ศ..... เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กล่าวคือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว และสามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายที่ไม่มีความสามารถในการฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเองได้ หรือผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจำนวนเล็กน้อย เช่น คดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นมาตรการที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และยังช่วยหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีและป้องกันความขัดแย้งกันของคำพิพากษา ตลอดจนเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ พัฒนามาจากร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ.... ของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.)

สำหรับกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานที่นำมาบัญญัติไว้ในร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในหลายมาตรา ตั้งแต่การเปิดเผยพยานหลักฐานด้วยการยื่นบัญชีระบุพยาน การส่งสำเนาเอกสารให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบก่อนการสืบพยาน เป็นต้น ประเทศไทยเองก็ได้มีการพยายามหลายครั้งที่จะพัฒนาระบบการดำเนินคดีให้มีประสิทธิภาพ อาทิเช่น ปี 2535 ถึงปี 2538 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2538 ตามลำดับ ในส่วนของการชี้สองสถานและการกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ แต่ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ประสบ

---

[120] ทัศนีย์ อังสนานนท์. (2551). “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)”. *รายงานพัฒนาสถาบันข้าราชการศาลยุติธรรม*. หน้า 1-2.

ความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากคู่ความยังไม่เปิดใจรับที่จะเปิดเผยพยานหลักฐานที่ฝ่ายตนมีหน้าที่นำสืบก่อน เพราะเกรงว่าจะเสียเปรียบในเชิงคดี จนกระทั่งศาลยุติธรรมได้ปรับระบบการนั่งพิจารณาคดีของศาล จากระบบเดิมที่นัดพิจารณาคดีทีละนัดเข้าสู่ระบบการพิจารณาต่อเนื่อง เพื่อต้องการให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม โดยปัจจุบันร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักการให้มีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1. การนัดพร้อมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดี

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....) พ.ศ..... เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา 222/17 ก็ได้มีการนำมาบัญญัติไว้เช่นกัน “เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และจำเลยได้ยื่นคำให้การแล้ว ให้ศาลกำหนด “วันนัดพร้อม” โดยสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาลเพื่อดำเนินการดังนี้

1) ไกล่เกลี่ย หรือนำวิธีอนุญาโตตุลาการมาใช้เพื่อให้คดีเสร็จไปทั้งหมดหรือบางส่วน

2) ให้คู่ความนำต้นฉบับพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ทั้งหมดที่ประสงค์จะอ้างอิงและอยู่ในความครอบครองของตนที่สามารถนำมาศาลได้มาแสดงต่อศาล เพื่อให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจดู ถ้าพยานหลักฐานดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่น หรือของบุคคลภายนอก คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะอ้างอิงต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานนั้นมาจากผู้ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดพร้อม

ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องทำให้คู่ความไม่สามารถนำพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนมา หรือยังไม่ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ศาลออกคำสั่งเรียกจากคู่ความฝ่ายอื่นหรือบุคคลภายนอก หรือมีเหตุจำเป็นอื่นใด ถ้าศาลเห็นสมควรก็ให้ศาลเลื่อนวันนัดพร้อมออกไปตามที่เห็นสมควร

หากคู่ความฝ่ายใดจงใจไม่ดำเนินการดังกล่าวในวันนัดพร้อม หรือวันอื่นที่ศาลได้เลื่อนไป คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาสืบในภายหลัง แต่ถ้าศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดีโดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งอนุมาตรานี้ ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่านั้นได้

3) ให้ศาลตรวจคำคู่ความ แล้วนำข้ออ้าง ข้อเถียง ที่ปรากฏในคำคู่ความเทียบกันดู และสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้าง ข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกัน ก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้าง แต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

4) กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

5) กำหนดวัน เวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่จำเป็น เช่น จำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยานที่จะนำมาเบิกความ บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ต้องการให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ การเดินเผชิญสืบ และการส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่น

ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันนัดพร้อม หรือวันอื่นที่ศาลได้เลื่อนไปให้ศาลดำเนินการตามมาตรานี้โดยให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลได้ทราบการดำเนินการในวันนั้นแล้ว และคู่ความที่ไม่มาศาลไม่มีสิทธิขอเลื่อนกำหนดนัด หรือคัดค้านประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนด เว้นแต่เป็นกรณีที่ไม่สามารถมาศาลได้ในวันนัดพร้อมหรือวันอื่นที่ศาลได้เลื่อนไปเพราะเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ หรือเป็นการคัดค้านประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

เมื่อศาลได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันนับแต่วันนัดพร้อมวันสุดท้าย และให้ถือว่าวันนัดพร้อมวันแรกตามมาตรานี้ เป็นวันชี้สองสถานตามประมวลกฎหมายนี้”

“มาตรา 222/18 ก่อนวันนัดพร้อมตามมาตรา 222/17 ไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนกระบวนพิจารณาที่ต้องกระทำในวันนัดพร้อมเสร็จสิ้น เมื่อล่วงพ้นระยะเวลา 15 วัน การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่

สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่"[121]

กระบวนการนัดพร้อมหรือการชี้สองสถาน เป็นกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานซึ่งเดิมได้เคยมีการนำหลักการนี้มากำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ.2535 มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่มีปัญหาในทางปฏิบัติจึงไม่สามารถใช้บังคับได้จนต้องยกเลิกไปในที่สุด ในร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้นำหลักการนี้กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งโดยมีการปรับปรุงหลักการเพื่อให้เกิดความเหมาะสม และสามารถใช้ปฏิบัติได้จริง และมีประสิทธิภาพ[122]โดยมีแนวคิดมาจากการที่ต้องการขจัดเสียซึ่งพยานหลักฐานในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นในการโต้เถียงอย่างแท้จริง เป็นผลจากการที่คำฟ้อง คำให้การ และพยานหลักฐานต่างๆที่คู่ความจะยื่นต่อศาลนั้นไม่สามารถแสดงข้อเท็จจริงในคดีได้ครบถ้วนถึงข้อเท็จจริงทั้งหมด และการที่จะต้องรอให้มีการสืบพยานในชั้นศาล เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงนั้นก็จะเป็นการล่าช้า เพราะต้องใช้ระยะเวลานานในการสืบ จึงต้องมีกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนสืบพยานเสียก่อน รวมทั้งการสอบถามถึงพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานหลักฐานอื่นๆ ที่จะนำสืบ ซึ่งศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการลดระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

ในร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ได้มีการนำหลักการบริหารจัดการคดีเรื่องการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีมาใช้ โดยหากไม่สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นได้ภายในวันเดียวก็สามารถนัดพร้อมอีกได้ และในวันนัดพร้อมครั้งสุดท้ายศาลจะกำหนดประเด็นและหน้าที่นำสืบ ระยะเวลาการสืบพยาน ขั้นตอนในการดำเนินคดี ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายเช่นกัน

---

[121] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. *สรุปผลการประชุมร่วมกับผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)*. หน้า 2.

[122] จุฑามาศ วัฒนะศิริขจร. เล่มเดิม. หน้า 74-75.

2. การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม

การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่)....(พ.ศ.).... เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา 222/17 ที่บัญญัติให้ “คู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามที่ศาลถามเอง หรือถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่น เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายอื่นยกเป็นข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานต่างๆที่คู่ความได้ยื่นต่อศาล ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้งให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้งได้ในขณะนั้นและเป็นข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการกำหนดประเด็นข้อพิพาท ศาลจะมีคำสั่งให้เลื่อนวันนัดพร้อมเฉพาะส่วนที่ยังไม่เสร็จสิ้นออกไป และให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้”

กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่คล้ายกันกับกระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่กระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงในกฎหมายของสหรัฐอเมริกานั้นคู่ความเป็นผู้กระทำ โดยมีความมุ่งประสงค์ที่จะให้คู่ความสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม เพื่อให้ได้คำตอบที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ตรง หรือไม่ตรงกันกับข้อมูลของฝ่ายตน การสอบถามดังกล่าว อาจมีผลเป็นการรับข้อเท็จจริง หรือไม่รับข้อเท็จจริงก็ได้ ประโยชน์ที่จะได้จากการสอบถามเช่นนี้ก็คือ เมื่อคำตอบที่ได้มานั้นตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่สอบถาม ก็เท่ากับเป็นการรับข้อเท็จจริงไปในตัว คู่ความฝ่ายที่สอบถามสามารถนำคำตอบนั้นไปใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ เป็นผลให้ไม่ต้องนำสืบพยานในข้อเท็จจริงส่วนนั้นอีก ถ้าคำตอบที่ได้มานั้นไม่ตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่ถาม คู่ความฝ่ายที่ถามก็สามารถกำหนดเป็นประเด็นที่ฝ่ายตนจะนำสืบได้ กระบวนการเช่นนี้จึงเป็นการช่วยขจัดข้อเท็จจริงที่ไม่จำเป็นในการนำสืบพยานได้เป็นอย่างดีอีกวิธีหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้ไม่อาจนำมาใช้ในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่คู่ความ และวิธีการเช่นนี้เป็นการสอบถามกันเองระหว่างคู่ความไม่ใช่เป็นกรณีให้อำนาจศาลสอบถาม เพียงแต่ให้มีการยื่นคำถามคำตอบผ่านศาลเพื่อเป็นพยานหลักฐานในคดีเท่านั้น ปัจจุบันกระบวนการนี้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ได้นำไปใช้

ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ คือช่วยให้ประเด็นปัญหาในคดีแคบลง อันจะเป็นการช่วยเร่งการพิจารณาคดีและขจัดเสียซึ่งพยานหลักฐานในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นโต้เถียงกันอย่างแท้จริง[123]

รวมทั้งได้นำหลักการเรื่องการสอบถามข้อเท็จจริงและการยอมรับข้อเท็จจริงเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทให้ชัดเจนขึ้นซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องการชี้สองสถานที่ได้เคยกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2535 แต่ในปัจจุบันได้ยกเลิกไปแล้วมาใช้ในอนุมาตราสามด้วย[124]และในปัจจุบันคดีภาษีอากรเป็นคดีที่มีเอกสารจำนวนมาก ก็ได้มีการนำแนวคิดนี้มาใช้ในการยื่นบัญชีระบุพยานเช่นกัน โดยคู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก็เพื่อให้ศาลได้มีเวลาในการตรวจสอบเอกสาร และเตรียมข้อสอบถามข้อเท็จจริงเพื่อการชี้สองสถานตามข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 14

3. การเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง

ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ....) (พ.ศ.)....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

“มาตรา 222/21 เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอ และศาลเห็นสมควร ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ที่ตนประสงค์จะอ้างเป็นพยานแทนการซักถามต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้

คู่ความที่ประสงค์จะขอเสนอบันทึกถ้อยคำแทนการซักถามพยานตามวรรคหนึ่งต้องยื่นคำร้องแสดงความจำนงพร้อมเหตุผลต่อศาลก่อนหรือในวันนัดพร้อม หรือในวันอื่นใดที่ศาลเห็นสมควรอนุญาต ให้ศาลพิจารณากำหนดระยะเวลาที่คู่ความจะต้องยื่นบันทึกถ้อยคำดังกล่าวต่อศาลและส่งสำเนาบันทึกถ้อยคำนั้นให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ก่อนวันสืบพยานบุคคลนั้น เมื่อมีการยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาลแล้ว คู่ความที่ยื่นไม่อาจขอถอนบันทึกถ้อยคำนั้น และให้ถือว่าบันทึกถ้อยคำดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีแล้ว

ผู้ให้ถ้อยคำต้องมาศาลเพื่อเบิกความตอบคำถามค้านและคำถามติงของคู่ความ หากผู้ให้ถ้อยคำไม่มาศาล ให้ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังบันทึกถ้อยคำของผู้นั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี แต่ถ้า

---

[123] พนมรัตน์ เรืองอำพัน. เล่มเดิม. หน้า 152-154.

[124] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. *สรุปผลการประชุมร่วมกับผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)*. หน้า 2.

ศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะรับฟังบันทึกถ้อยคำที่ผู้ให้ถ้อยคำมิได้มา ศาลนั้นประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้

ในกรณีที่คู่ความตกลงกันให้พยานไม่ต้องมาศาลหรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่ติดใจถามค้านพยาน ให้ศาลรับฟังบันทึกถ้อยคำดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดี"

"มาตรา 222/22 เมื่อคู่ความมีคำขอร่วมกันและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง หรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำ ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศต่อศาล แทนการนำพยานบุคคลมาเบิกความต่อหน้าศาลได้"

แต่เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการมาศาลของพยานและการซักถามพยานบุคคลมีหลักอยู่ว่า พยานบุคคลต้องมาศาลเพื่อเบิกความ โดยที่การเบิกความนั้นพยานทุกคนต้องเบิกความด้วยวาจา และห้ามไม่ให้พยานอ่านข้อความที่เขียนมา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลหรือเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ[125] และเมื่อพยานมาเบิกความในศาล กฎหมายกำหนดให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานได้ซักถามพยานเสร็จก่อน แล้วจึงให้คู่ความอีกฝ่ายถามค้าน[126] จากหลักกฎหมายดังกล่าวเห็นได้ว่ากฎหมายมุ่งประสงค์ให้ผู้ที่มาเบิกความเป็นพยานต่อศาลต้องเบิกความด้วยวาจาต่อหน้าศาลและคู่ความทุกฝ่าย โดยไม่ให้อ่านข้อความที่เขียนมา เพื่อไม่ให้มีการเตรียมคำเบิกความล่วงหน้า หลักดังกล่าวตรงกับกฎหมายลักษณะพยานของอังกฤษ ซึ่งพยานหมายถึงบุคคลที่ประสบเหตุการณ์มาด้วยตนเอง และพยาน คือบุคคลที่มาเล่าเหตุการณ์ที่ตนประสบมาด้วยตนเองนั้นให้ศาลฟัง โดยความทรงจำของตัวเองไม่ต้องอาศัยการอ่านจากเอกสารหรือบันทึกเครื่องหมายใดๆ ต้องไม่มีการเบิกความตามคำชี้แนะหรือบงการของบุคคลอื่นใด[127] ทั้งนี้น่าจะเนื่องมาจากเห็นว่า พยานที่มาเบิกความด้วยวาจาโดยไม่มีการตระเตรียมข้อความมาอ่านจะเบิกความตามจริง เพราะพยานไม่มีเวลาคิดแต่งเติมคำเบิกความ ข้อเท็จจริงที่จดจำได้และให้การจึงน่าจะเป็นความจริง ถ้าพยานจำไม่ได้และต้องอ่านข้อความ ก็คงจะเป็นเรื่องเท็จ ซึ่งแม้หลักกฎหมายดังกล่าวจะยังคงใช้อยู่ปัจจุบัน แต่ก็มีบทบัญญัติกฎหมายที่เป็นข้อยกเว้นของหลักดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะในสภาพสังคมปัจจุบันที่

---

[125] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113

[126] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117

[127] จรัญ ภักดีธนากุล. *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2551.* กรุงเทพฯ : จิรรัชการพิมพ์. หน้า 447.

สมาชิกในสังคมมีนิติสัมพันธ์กันซับซ้อนมากขึ้น ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องในคดีมีรายละเอียดมากและยุ่งยาก การที่จะให้พยานบุคคลมาเบิกความด้วยวาจาต่อศาลต้องใช้เวลาสืบพยานหลายนัด เมื่อต้องเบิกความตอบคำถามของทนายความแต่ละฝ่ายเป็นเวลานาน พยานก็เกิดความสับสน เพราะความเหนื่อยล้าและบางครั้งเข้าใจคำถามผิด มิใช่เกิดจากการจงใจเบิกความเท็จ ดังนั้น แทนที่จะได้ข้อความจริงจากพยาน กลับได้ข้อเท็จจริงที่วกไปวนมาแตกต่างกัน ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าและอาจเสียความเป็นธรรม จึงเกิดแนวความคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าว

เมื่อมีการจัดตั้งศาลภาษีอากรขึ้นตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลภาษีอากร ซึ่งให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาษีอากรโดยอนุมัติประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลภาษีอากรได้ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539

ซึ่งต่อมาแก้ไขปรับปรุงเป็นข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2544 ข้อ 29 บัญญัติว่า “ในการสืบพยานบุคคลพยาน อาจนำบันทึกทบทวนความจำหรือบันทึกถ้อยคำของพยานที่บันทึกล่วงหน้ามาใช้ประกอบการเบิกความได้” จึงเป็นการเริ่มต้นของการยื่นบันทึกถ้อยคำของพยานที่ใช้โดยมุ่งเน้นการทบทวนความจำของพยาน หรือใช้ประกอบการเบิกความ

จนต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศขึ้นตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 30 แห่ง พ.ร.บ.ดังกล่าว บัญญัติให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางโดยอนุมัติประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม

ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 29 และ 30 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการเสนอบันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล ทั้งพยานที่อยู่ในประเทศและพยานที่อยู่ต่างประเทศ โดยมีหลักการสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ พยานบุคคลสามารถทำบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรแทนการตอบคำซักถามของทนายความฝ่ายที่อ้างตนเองเป็นพยาน นอกจากบันทึกถ้อยคำดังกล่าวจะมีการจัดทำขึ้นก่อนพยาน

มาศาลแล้ว บันทึกถ้อยคำนั้นจะต้องส่งให้แก่คู่ความฝ่ายอื่นก่อนการสืบพยาน เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นได้ศึกษาทำความเข้าใจและตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานในบันทึกถ้อยคำนั้นก่อนที่จะมาถามค้านพยานในศาลในวันสืบพยาน แม้ว่าการเสนอบันทึกถ้อยคำในการสืบพยานจะได้รับความนิยมจากทั้งศาลและคู่ความเป็นอย่างมากในเวลาอันรวดเร็ว แต่ในระยะแรกก็มีคู่ความฝ่ายที่แพ้คดียกเอาการรับฟังข้อเท็จจริงตามบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของพยานมาเป็นเหตุในการอุทธรณ์คำพิพากษาต่อศาลฎีกาว่า เป็นการดำเนินกระบวนพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ไม่มีผลใช้บังคับ

4. การค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....) (พ.ศ.)....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา 222/20 กำหนดให้ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้[128] ในการนี้ศาลจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่ความก็ได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว นอกจากนี้ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ ฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว[129]อำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง (ร่างมาตรา 222/20) เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก จึงให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้เอง ซึ่งเป็นหลักการใช้อำนาจของศาลในระบบไต่สวน โดยในร่างมาตรา 222/20 ได้บัญญัติให้อำนาจศาลในการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเป็นพยานศาล ซึ่งคาดว่า “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในคดีแบบกลุ่มนั้นจะมีความหมายแตกต่างจาก “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ในคดีสามัญ โดยจะหมายถึง “ผู้ทรงคุณวุฒิ” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ”

---

[128] มาตรา 222/20 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง....(พ.ศ .....) การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

[129] ดวงทิพย์ บุญปลูก. (2555). “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศในสหภาพยุโรป : มุมมองความเป็นไปได้ในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)ในประเทศไทย”. *ดุลพาห*. หน้า 85.

ในลักษณะของ “เพื่อนศาล” เช่นเดียวกับวิธีการที่ใช้ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คือ ศาลจะเป็นผู้ขอให้มาให้ถ้อยคำซึ่งจะไม่มีการซักถามเหมือนกับการสืบผู้เชี่ยวชาญในคดีสามัญและศาลจะเป็นผู้กำหนดค่าตอบแทนและค่าป่วยการของ“ผู้ทรงคุณวุฒิ” และ“ผู้เชี่ยวชาญ” เองจะไม่ใช้อัตราที่กำหนดไว้ตามระเบียบของสำนักงานศาลยุติธรรม แต่ศาลจะเป็นผู้กำหนดให้ตามความเหมาะสมของแต่ละคดี

ข้อดีของการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานไปใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1. การนำกระบวนเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานไปใช้ในคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นคดีแพ่ง จะช่วยลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในการดำเนินคดีได้ ทั้งนี้ เป็นที่คาดหมายได้ว่า หากการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแบบกลุ่ม สามารถทำให้คู่ความเจรจายอมความกันได้ในเบื้องต้นก่อนมีการสืบพยาน หรือสามารถดำเนินการสืบพยานหลักฐานกันได้โดยกระชับเท่าที่จำเป็น ก็จะมีผลทำให้คู่ความและทนายความต้องมาดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลเพียงไม่กี่ครั้ง ค่าใช้จ่ายในการมาศาลจึงควรจะลดลง อย่างไรก็ตาม หากทนายความคิดว่าการรวบรวมพยานหลักฐานให้ครบถ้วนโดยเร็วตั้งแต่ต้น และการศึกษาพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่าย เพื่อเตรียมคดีตั้งแต่ก่อนสืบพยาน เป็นภาระงานที่เร่งรีบ ต้องใช้ความรู้ความสามารถ และเอาใจใส่คดีมากกว่าการค่อยๆทำไปหลายคดีพร้อมกันในคราวเดียว ทนายความอาจเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการดำเนินการส่วนนี้เพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อคิดคำนวณถึงค่าใช้จ่ายของบุคลากรทุกฝ่ายที่ต้องมาศาลพร้อมกันหลายนัด กับการรอคอยของคู่ความคดีอื่นด้วย การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแบบกลุ่มย่อมสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในการดำเนินคดีได้โดยไม่ต้องสงสัย

2. ทำให้การพิจารณาคดีในศาลมีความสะดวก และสามารถดำเนินไปได้รวดเร็วขึ้น เมื่อคู่ความและทนายความได้ให้ความสนใจในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆตั้งแต่เริ่มต้น คู่ความและทนายความแต่ละฝ่ายก็จะมีความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นข้อพิพาท ศาลก็จะมีโอกาสได้เตรียมการพิจารณาคดีจากการศึกษาทั้งคำฟ้อง คำให้การ และพยานหลักฐานที่มีการเปิดเผยกันก่อนสืบพยาน ทำให้ศาลสามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีได้ถูกต้องชัดเจนขึ้นข้อต่อสู้โต้แย้งกันบางประการอาจไม่มีความจำเป็นต้องตั้งเป็นประเด็นข้อพิพาทอีกต่อไป หากสามารถรับข้อเท็จจริงกันได้ หรือศาลอาจวินิจฉัยชี้ขาดไปเบื้องต้นก็ได้ นอกจากนั้นศาลยังสามารถดำเนินกระบวน

พิจารณาคดีได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีได้อย่างเหมาะสมไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ซึ่งจะส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ เสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็วและจะส่งผลให้คดีที่รอการนัดพิจารณาได้รับการพิจารณาคดีเร็วขึ้นด้วย

3. ทำให้กระบวนนัดของศาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้ศาลสามารถสอบถามตัวความเพื่อการยอมรับข้อเท็จจริงระหว่างกัน การนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาปรับใช้ในคดีแบบกลุ่ม เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความมีโอกาสต่อสู้คดีกันได้อย่างเท่าเทียม กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามแสวงหาพยานหลักฐานอื่นๆ มาหักล้างได้ อันจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมและรวดเร็ว ซึ่งอาจจะทำให้คดียุติได้โดยการพิสูจน์หลักฐานได้ทันทีโดยอาจไม่ต้องมีการพิจารณาคดีหรือสืบพยานอีก และหากมีความจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานกัน ก็จะทำให้มีการรับรู้และพิสูจน์พยานหลักฐานกับอย่างครบถ้วน คู่ความและทนายความทุกฝ่ายมีการเตรียมตัวสำหรับการซักถามและถามค้านพยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุ เพื่อให้ข้อเท็จจริงในคดีมีความกระจ่าง และเกิดความยุติธรรมในการพิจารณาคดีโดยแท้จริง ไม่มีการแพ้ชนะคดีกันโดยใช้วิธี “จู่โจมพยาน” การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแบบกลุ่มจะมีส่วนช่วยให้การพิจารณาคดีในชั้นศาลมีความยุติธรรมและเป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยคดีของศาล ทำให้การพิจารณาคดีมีความน่าเชื่อถือเนื่องจากมีกระบวนการสืบพยานหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอย่างเป็นขั้นตอน โดยไม่ได้ทำให้เกิดข้อโต้แย้งในเรื่องของพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และทำให้เกิดการสร้างหลักฐานเท็จ

4. สามารถช่วยให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มยุติได้รวดเร็วขึ้น เนื่องจากคู่ความแต่ละฝ่ายสามารถ ทราบถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง ก่อนเริ่มต้นสืบพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี ในกรณีที่คู่ความมีข้อพิพาทเพราะเกิดความเข้าใจผิดกัน หรือต้องการระมัดระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อได้เห็นพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายแล้ว อาจเกิดความเข้าใจและเจราจากันง่ายขึ้น รวมทั้งคู่ความสามารถทราบถึงความได้เปรียบเสียเปรียบกันในเชิงคดี อันจะส่งผลให้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น คู่ความจึงสามารถยอมความกันได้ตั้งแต่ในขั้นตอนการเปิดเผยพยานหลักฐาน[130]

---

[130] ธวัชชัย สุวรรณพานิช. เล่มเดิม. หน้า 118-120.

ข้อจำกัดของการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาใช้ในคดีแบบกลุ่ม

1. การนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานมาใช้ในคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากพยานหลักฐานบางประเภท คู่ความอาจทราบในภายหลังทำให้ไม่สามารถนำพยานดังกล่าวเสนอต่อศาลได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากศาลไม่อนุญาตให้เลื่อนคดี ดังนั้น ในบางคดีการเปิดเผยพยานต้องกำหนดกรอบ ต้องกำหนดเวลาที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อคู่ความ ทั้งสองฝ่ายให้เปิดโอกาสแสวงหาพยานหลักฐานมาต่อสู้คดีได้เต็มที่ สอดคล้องกับรูปคดี รวมถึงต้องยืดหยุ่นหากมีพยานหลักฐานที่พิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นหรือพบล่าสุดในเวลาที่ล่วงเลยวันเปิดเผยพยานมาแล้ว การเปิดเผยโดยไม่มีข้อจำกัดอาจกระทบต่อคุณค่าของพยานหลักฐาน เช่น พยานบุคคลอาจถูกคู่ความอีกฝ่ายคุกคาม เปิดโอกาสให้คู่ความที่ทุจริตคิดหาหนทางแก้ไขพยานหลักฐานก่อนเริ่มสืบได้

2. วิธีพิจารณาจะซ้ำซ้อนกับการสืบพยาน เท่ากับเป็นการสืบพยานถึง 2 ครั้งทำให้คดีล่าช้า

3. เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น หากไม่มีการวางแผนการบริหารจัดการที่ดี นอกจากนี้ในคดีคุ้มครองผู้บริโภค และคดีที่เกี่ยวข้องกันความบกพร่องของสินค้า ซึ่งคดีประเภทนี้จะมีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงิน ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้จะส่งผลให้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินนั้นมีจำนวนสูงมาก เนื่องจากมีผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจำนวนมาก กรณีจึงอาจเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอาจแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่ชอบจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ได้ ดังตัวอย่างเช่นทนายความแสวงหาโอกาสในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากประสงค์จะได้ค่าทนายความที่สูง แม้ว่าคดีนั้นๆ จะไม่มีมูลที่อาจจะเพียงพอที่จะฟ้องร้องกัน

4. ประเทศไทยเน้นวิธีพิจารณามากเกินไป ซึ่งแท้จริงแล้วควรที่จะเน้นข้อเท็จจริงและการค้นหาข้อเท็จจริงให้ปรากฏแล้วตัดสินคดีตามข้อเท็จจริงที่ได้ เช่น ตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจะดีมาก หากมีข้อกำหนดมากขึ้นคู่ความจะแพ้กันในระบบพิจารณามากกว่าข้อเท็จจริง

5. อัยการและทนายความจะทำงานยากลำบากมากขึ้น เนื่องจากจะต้องเตรียมพยานแต่เนิ่นๆโดยไม่มีโอกาสเตรียมคดีอื่น ๆ ทั้งยังอาจเกิดกรณีที่เตรียมพยานโดยถึงเวลาจริงแล้วไม่ต้องสืบพยาน เช่น การประนีประนอมยอมความกันก่อนสืบ อย่างไรก็ตาม หากการกำหนดนัดพิจารณาไม่สามารถหาวันนัดได้ลงตัว กรณีนัดชี้สองสถานยังต้องแทรกกับการพิจารณาคดีอื่น หากมีระบบ

เปิดเผยพยานอาจไม่มีการทำจริงจัง เป็นการเพิ่มภาระให้ศาลต้องเร่งการพิจารณาในบัลลังก์ให้เร็วขึ้นก็จะกระทบกับคดีอื่น ๆ ที่รอการพิจารณา นอกจากนี้พยานบุคคลอาจถูกคุกคามจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือการพิสูจน์เจตนาของคู่สัญญาถูกเบี่ยงเบนไปตามลายลักษณ์อักษร อาจนำไปสู่การสร้างพยานหลักฐานเท็จเมื่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามรู้และเป็นพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายก่อนการดำเนินการพิจารณาคดี มีการได้เปรียบเสียเปรียบทางด้านคดี และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น[131]

3.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ

3.2.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา

3.2.1.1 หลักการทั่วไป

หลักการสำคัญของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ปรากฏอยู่ในข้อ 26 (b)(1) ซึ่งได้ให้ความหมายของขอบเขตการเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดี ไว้ดังนี้

“เว้นแต่เป็นเรื่องที่ถูกจำกัดไว้โดยคำสั่งศาลตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดนี้ ขอบเขตการเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีให้เป็นไปดังนี้ คู่ความอาจได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงใดๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีก่อนการพิจารณาคดีก็ได้ ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเกี่ยวข้องกับข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของคู่ความฝ่ายใดก็ตาม รวมถึงการเปิดเผยข้อเท็จจริงเพื่อให้ทราบถึงการมีอยู่ (existence) รายละเอียด (description) ลักษณะ (nature) การครอบครองดูแล (custody) เงื่อนไข (condition) และสถานที่ตั้ง (location) ของหนังสือ (books) เอกสาร (documents) หรือ วัสดุสิ่งของ (tangible things) รวมถึงการระบุตัวบุคคลและสถานที่อยู่ของบุคคล (identity and location of persons) ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่จะมีการเปิดเผยนั้น และศาลอาจมีคำสั่งให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีก็ได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้อเท็จจริงที่จะมีการเปิดเผยนั้นจะไม่สามารถรับฟังได้ในชั้นพิจารณาคดีก็ตาม ก็ไม่ถือเป็นข้ออ้างที่จะคัดค้านการเปิดเผยข้อเท็จจริงหากสามารถคาดได้อย่างสมเหตุสมผลได้ว่าข้อเท็จจริงเช่นว่านั้นจะนำไปสู่การเปิดเผยพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้

---

[131] ธวัชชัย สุวรรณพานิช. เล่มเดิม. หน้า 114.

ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีดังกล่าว อยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่กำหนดไว้ในข้อ 26 (b)(2)(i),(ii),(iii)"[132]

3.2.1.2 การเปิดเผยข้อมูล (Disclosure)[133]

การเปิดเผยข้อมูลในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นไปตาม Federal Rules of Civil Procedureมาตรา 26(b)(1) ซึ่งวางหลักการสำคัญคือ คู่ความอาจค้นหาข้อมูล (discover information) ที่เกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในประเด็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ใดๆ เว้นแต่เป็นเรื่องที่ได้รับการยกเว้นเป็นพิเศษ จากบทบัญญัติดังกล่าวอาจแยกพิจารณาองค์ประกอบของมาตรา 26(b)(1) ได้ ดังนี้ คือ

(1) ใช้กับการเปิดเผยข้อมูลทุกกรณีแต่ไม่ใช้กับกรณีเปิดเผยข้อมูลโดยกฎหมาย

(2) ข้อมูลที่เปิดเผยต้องเกี่ยวข้องกับประเด็นไม่ว่าจะเป็นคู่กรณีฝ่ายใดก็ได้

(3) ข้อมูลที่เปิดเผยอาจไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นพยานในศาลก็ได้

(4) ข้อมูลการเงินโดยปกติแล้วถือว่าไม่เกี่ยวข้องกับประเด็น เว้นแต่ กรณีค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ การประกันภัย

(5) เอกสิทธิเป็นข้อมูลที่ไม่อาจเปิดเผยได้ แม้จะเกี่ยวกับประเด็น เช่น ความลับของลูกความ

3.2.1.3 ขั้นตอนการเปิดเผยพยานหลักฐาน

การเปิดเผยข้อมูลโดยปกติแล้ว จะเริ่มต้นภายหลังการยื่นคำให้การของจำเลยแล้วไม่นาน และดำเนินต่อไปจนเกือบจะเริ่มมีการสืบพยานในศาล ขั้นตอนต่างๆในการเปิดเผยพยานหลักฐานมีดังต่อไปนี้คือ

---

[132] Rule 26 (b) (1) Discovery Scope and Limits.

Unless otherwise limited by order of the court in accordance with these rules, the scope of discovery is as follows: Parties may obtain discovery regarding any matter, not privileged, that is relevant to the claim or defense of any party, including the existence, description, nature, custody, condition, and location of any books, documents, or other tangible things and the identity and location of persons having knowledge of any discoverable matter. For good cause, the court may order discovery of any matter relevant to the subject matter involved in the action. Relevant information need not be admissible at the trial if the discovery appears reasonably calculated to lead to the discovery of admissible evidence. All discovery is subject to the limitations imposed by Rule 26(b)(2)(i), (ii), and (iii).

[133] ธวัชชัย สุวรรณพานิช และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 8-11.

1. ขั้นตอนการประชุมร่วมกัน (Discovery Conference)

ขั้นตอนนี้เป็นการประชุมเพื่อหารือกันเกี่ยวกับการดำเนินคดี การประชุมต้องดำเนินการเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ การประชุมจะเป็นการหารือเรื่องคำฟ้องและคำให้การของแต่ละฝ่าย นอกจากนี้ยังมีการหารือความเป็นไปได้ที่จะมีการระงับข้อพิพาทกัน หากยังไม่สามารถที่จะตกลงระงับข้อพิพาทกันได้ คู่ความต้องเตรียมแผนในการเปิดเผยข้อมูล (discovery plan) โดยแผนดังกล่าวจะมีเนื้อหาที่จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูล ระยะเวลาและรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลทั้งการเปิดเผยแบบบังคับ และการเปิดเผยโดยสมัครใจในขั้นตอนนี้คู่ความอาจทำความตกลงกันเป็นอย่างอื่นเรื่องระยะเวลาหรือข้อจำกัดที่กำหนดในกฎหมายขั้นตอนการประชุมร่วมกันนั้นถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะการเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการจะเริ่มต้นได้เมื่อมีการประชุมร่วมกันแล้วเท่านั้น

2. ขั้นตอนการเริ่มเปิดเผยข้อมูล (Initial disclosure)

เมื่อมีการประชุมร่วมกันแล้วขั้นตอนต่อไปจึงจะมีการเริ่มเปิดเผยข้อมูล ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการเปิดเผยข้อมูลอย่างบังคับ (mandatory disclosure) ตาม Fed.R.Civ.P. 26(1)

3. ขั้นตอนการเปิดเผยข้อมูลโดยความต้องการของคู่ความ (Party-initiated discovery)

เมื่อการเปิดเผยข้อมูลอย่างบังคับเสร็จสิ้นลงคู่ความจึงอาจส่งคำขอให้คู่ความอีกฝ่ายหรือพยานเพื่อขอข้อมูล ขั้นตอนดังกล่าวอาจใช้เวลานานโดยเฉพาะคดีที่มีพยาน หรือข้อมูลมาก

4. การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนสืบพยาน (Pretrial disclosure)

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการก่อนการสืบพยานเป็นขั้นตอนที่ใกล้จะเริ่มมีการสืบพยาน คู่ความต้องเปิดเผยข้อมูลของพยานผู้เชี่ยวชาญ และพยานหลักฐานอื่นที่จะนำสืบในชั้นศาล

3.2.1.4 วิธีการเปิดเผยข้อมูล

Fed.R.Civ.P. กำหนดการเปิดเผยข้อมูลไว้ 2 อย่าง คือ การเปิดเผยโดยกฎหมาย และการเปิดเผยโดยความต้องการของคู่ความ ซึ่งอาจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างดังจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

1. การเปิดเผยโดยกฎหมาย (Mandatory disclosure)

การเปิดเผยโดยกฎหมายนั้นคู่ความต้องเปิดเผย 2 ขั้นตอน ดังได้กล่าวมาแล้ว คือ ขั้นตอนการเริ่มเปิดเผยข้อมูล (Initial disclosure) และขั้นตอนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนสืบพยาน (Pretrial disclosure)

(ก) ข้อมูลที่คู่ความต้องเปิดเผยในขั้นตอนการเริ่มเปิดเผยข้อมูลภายใน 14 วันหลังจากการประชุมร่วมกันได้สิ้นสุดลง กฎหมายบังคับให้คู่ความต้องเปิดเผยข้อมูลต่อไปนี้

1. สำเนาหรือรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสาร ข้อมูล และสิ่งของต่างๆ ซึ่งอาจใช้สนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของคู่ความ

2. การคำนวณค่าเสียหายและเอกสารสนับสนุน

(ข) ข้อมูลที่คู่ความต้องเปิดเผยในขั้นตอนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนสืบพยาน (Pretrial disclosure) กฎหมายบังคับให้คู่ความต้องเปิดเผยข้อมูลต่อไปนี้เพิ่มเติมคือ

1. พยานผู้เชี่ยวชาญ โดยต้องเปิดเผยก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 30 วัน

2. ชื่อ และสถานที่ติดต่อพยานบุคคลฝ่ายตน โดยต้องเปิดเผยก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 90 วัน

3. พยานหลักฐานวัตถุและพยานเอกสาร โดยต้องเปิดเผยก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 90 วัน

2. การเปิดเผยโดยความต้องการของคู่ความ

การเปิดเผยข้อมูลโดยความต้องการของคู่ความนั้นอาจทำได้ 5 วิธี คือ

1. การบันทึกคำพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาล

2. การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม

3. การแสดงพยานเอกสารและวัตถุพยาน

4. การตรวจสอบร่างกายและจิตใจของคู่ความ

5. การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริง

3.2.1.5 วิธีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน มี 5 วิธี

1. การบันทึกคำพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาล (Deposition)

หลังจากคดีได้เริ่มขึ้นคู่ความก็สามารถที่จะทำการบันทึกคำพยานนอกศาล (Deposition) และไม่ว่าพยานคนนั้นจะเป็นคู่ความหรือไม่ก็ตาม การบันทึกคำพยานนอกศาลนี้มาจากหลัก Equity ครั้งหนึ่งเคยเป็นหลักปฏิบัติในการนำมาซึ่งพยานหลักฐาน ต่อมาเมื่อมีกฎหมาย Field Code ในปี ค.ศ.1848 จึงได้นำ Deposition มาไว้เป็นส่วนหนึ่งของ Discovery ตั้งแต่นั้นมา[134]

วิธีการบันทึกคำพยานนอกศาล (Deposition) นี้ คู่ความจะต้องแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบเวลาและสถานที่ในการ Deposition รวมถึงชื่อของพยานที่จะทำการไต่สวน[135] เพื่อจะได้มีโอกาสมาถามค้านและหากพยานไม่ได้เป็นคู่ความกันก็จะต้องออกหมาย subpoena เพื่อบังคับพยานคนนั้นให้ทำการเบิกความ และอาจระบุให้นำเอกสารต่าง ๆ มาด้วย แต่ถ้าในกรณีที่พยานเป็นคู่ความด้วยกันเองก็ไม่จำเป็นต้องออกหมาย เพราะถือว่าหนังสือแจ้งที่ส่งไปเป็นการบอกกล่าวให้ทราบแล้ว ซึ่งการบันทึกคำพยานนอกศาลจะกระทำนอกศาลต่อหน้าผู้มีอำนาจกระทำ แต่มิใช่ผู้พิพากษา กรณีหากมีการคัดค้านคำถามใด ๆ อาจทำได้แต่จะไม่มีผู้วินิจฉัยว่าคำถามนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่คงปล่อยให้ปรากฏเป็นหลักฐานไว้ เพื่อศาลจะได้มีคำสั่งในภายหลัง ส่วน Deponent (ผู้ให้ถ้อยคำเป็นพยาน) หากปฏิเสธที่จะไม่ตอบคำถาม คู่ความผู้ทำการไต่สวนก็จะต้องขอศาลให้มีคำสั่งบังคับให้พยานตอบคำถามดังกล่าว ดังนั้น การพิจารณาคดีโดยใช้ Deposition ก็เพื่อจะได้มาซึ่งคำเบิกความอันเกี่ยวกับประเด็นข้อโต้เถียง ซึ่งคำเบิกความนี้ก็จะได้ใช้เป็นหลักฐานในคดีต่อไป

การ Deposition สามารถทำได้ 2 วิธี ด้วยกันคือ Oral deposition และ Deposition on written interrogatories ซึ่งวิธีที่ทนายความนิยมใช้กันมากมักจะเป็น Oral Deposition เพราะเป็นวิธีที่ยืดหยุ่นง่ายและมีประสิทธิภาพสูงในการได้รับคำตอบที่มีการเปิดเผยข้อมูลหรือมีการเสนอแนะเงื่อนไขปัญหาใหม่ ๆ ที่ต้องการ แต่วิธีการดังกล่าวจะมีข้อเสีย คือ ต้องรับภาระในด้านค่าใช้จ่ายสูงมากโดยเฉพาะเมื่อพยาน (Deponent) อาศัยอยู่ในระยะทางที่ไกลมาก ส่วน Deposition on written

---

[134] John C.Mccoid. (1974). *Civil Procedure Cases and Materials* (St.Paul Minn: West Publishing Co., p.266.

[135] John C. Mccoid. *Civil Procedure Cases and Materials.* p. 266.

interrogatories นั้น ถือได้ว่าเป็นวิธีเดียวในการ Discovery ที่กระทำต่อผู้ที่มิใช่คู่ความเท่านั้นโดยจะใช้วิธีการเขียนคำถามไปยังพยาน แต่วิธีนี้เป็นวิธีที่ยุ่งยากจึงไม่นิยมใช้กัน[136]

1.1 การบันทึกคำพยานนอกศาล โดยการสอบถามโดยปากเปล่า (Deposition upon oral examination)

การบันทึกคำพยานนอกศาลโดยการสอบถามปากเปล่าอยู่ภายใต้บทบัญญัติที่ 30 ของ The Federal Rule of Civil Procedure การบันทึกคำพยานนอกศาลเป็นกระบวนการให้พยานเบิกความภายใต้คำสาบานอย่างเป็นทางการนอกศาล (ซึ่งโดยปกติจะทำ ณ สำนักงานทนายความ) มีการซักถาม ถามค้าน ถามติง อย่างเดียวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาในศาล โดยมีผู้จดชวเลขเป็นผู้บันทึกคำพยาน และคำถามที่นำมาถามพยานนั้น จะเป็นคำถามที่ทนายความของคู่ความฝ่ายที่ต้องการ ใช้คำพยานนั้นเป็นข้อมูล คำพยานนอกศาลนี้จะถูกเตรียมไว้ในขั้นตอนการดำเนินคดีหากสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้ภายใต้กฎหมายลักษณะพยาน[137]

การบันทึกคำพยานนอกศาล จะเป็นกระบวนการที่ใช้กันมากเพราะสามารถทำได้ง่าย โดยการทำหนังสือแจ้งไปยังคู่ความอีกฝ่ายโดยไม่ต้องให้ศาลมีคำสั่ง แต่ถ้าบุคคลที่จะมาให้การเป็นพยานไม่ใช่คู่ความในคดีจะต้องมีหมายศาลให้มาให้การ (subpoena) เว้นแต่บุคคลนั้นจะมาให้การโดยสมัครใจ ทนายความของคู่ความแต่ละฝ่ายที่จะทำการบันทึกคำพยานนอกศาลจะต้องกำหนดหัวข้อในหมายที่ส่งไปให้พยานที่จะมาให้การ และหากพยานเป็นผู้ทำเอกสาร หรือวัตถุใดๆ หรือมีเอกสาร หรือวัตถุใดๆอยู่ในความครอบครองในหมายนั้นๆ จะต้องกำหนดว่าต้องนำพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองมาด้วย[138]

แม้ว่าการบันทึกคำพยานนอกศาลมักจะใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเป็นสำคัญก็ตาม แต่การบันทึกคำพยานนอกศาลก็กลับมีวัตถุประสงค์อื่นได้อีก เช่น เป็นการบังคับให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงที่โต้แย้งกัน และเป็นการตอกย้ำให้พยานมีน้ำหนักมากขึ้น

---

[136] Milton D.Green. (1972). *Basic Civil Procedure.* New York : The Foundation Press,lnc. p.132.

[137] Charles Platto. *Pre-trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide*. London : Graham & Trotman. p.239.

[138] James JR Fleming. *Civil Procedure fifth edition*. p.291.

การบันทึกคำพยานนอกศาล ถือว่าเป็นวิธีการในการค้นหาข้อเท็จจริงที่มีความยืดหยุ่น (flexibility) สามารถพิสูจน์พยานด้วยการถามได้โดยทันที และพยานไม่มีโอกาสที่จะทำการซักซ้อมก่อนจะตอบคำถามเหมือนกับการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Interrogatories) ทั้งยังสามารถทำให้ผู้สอบถามตีกรอบคำถามเพื่อให้ได้คำตอบอย่างที่ต้องการ การบันทึกคำพยานนอกศาลนับเป็นประโยชน์ต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริง เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อเข้าสู่กระบวนพิจารณาพยานที่เป็นคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือพยานที่ให้การเป็นปฏิปักษ์ คู่ความก็จะถูกถามคำถามที่สำคัญต่อคดี และถามค้านในกระบวนการบันทึกคำพยานนอกศาลนี้ทันที[139]

การบันทึกคำพยานนอกศาล แม้จะมีประโยชน์ในคดีอย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้นแต่ถือว่าเป็นเครื่องมือในการสืบพยานที่เสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นค่าทนายความทั้งสองฝ่าย ค่าป่วยการพยาน ค่าจ้างผู้จดชวเลข หรือค่าบันทึกคำพยาน เป็นต้น และหากเป็นการบันทึกคำพยานกับพยานที่ไม่ใช่คู่ความในคดี อาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปหาพยานอีกด้วย

ในบางกรณี การบันทึกคำพยานนอกศาลมีข้อจำกัดในการเข้าถึงพยานมากกว่าการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Interrogatories) เนื่องจากการบันทึกคำพยานนอกศาลพยานจะถูกร้องขอให้มาให้การเฉพาะเรื่องที่พยานคิดว่าจดจำเรื่องราวนั้นได้ ในขณะที่มีการถามคำถามเท่านั้น แต่การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามนั้น พยานสามารถให้การถึงข้อมูลทั้งหมดที่คู่ความฝ่ายนั้นหาได้ (require a party to respond with any available information) ไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงเรื่องราวที่พยานจำได้ ยกเว้นพยานที่จะต้องการเป็นพยานที่เป็นองค์กร บริษัท ในกรณีนี้องค์กรนั้นจะต้องจัดหาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานมาทำการให้การเพื่อบันทึกคำพยานนอกศาลต่อไป[140]

1.2) การบันทึกคำพยานนอกศาล โดยการบันทึกคำพยานเป็นลายลักษณ์อักษร (Deposition upon written question)

การบันทึกคำพยานนอกศาล โดยการบันทึกคำพยานเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่ภายใต้บทบัญญัติที่ 31 ของ The Federal Rule of Civil Procedure ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะไม่ใช้ในกรณีของการดำเนินการระหว่างคู่ความที่อยู่ในประเทศเดียวกัน แต่จะเป็นประโยชน์ในการประหยัดเวลา

---

[139] Ibid.,p.292.

[140] Ibid.,pp.292-293.

และค่าใช้จ่าย สำหรับการฟ้องร้องคู่ความที่อยู่ต่างประเทศ คู่ความหรือพยานอาจจะถูกร้องขอให้มาให้การก่อนนอกศาล โดยให้การปากเปล่าภายใต้คำสาบานจากคำถามที่แสดงมาเป็นลายลักษณ์อักษร (Giving oral answer under oath to written questions) ขอบเขตในการสอบถามคำพยานก็เป็นเช่นเดียวกับรูปแบบ Oral Deposition เพียงแต่ว่าคำถามที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะต้องแสดงวันที่ล่าสุด ข้อเสียของ Deposition upon written question จะอยู่ที่กระบวนการนี้ไม่มีความยืดหยุ่น และไม่สามารถเห็นถึงปฏิกิริยาตอบโต้ของพยานต่อคำถามเหล่านั้นได้ และด้วยสาเหตุนี้เองทำให้กระบวนการบันทึกคำพยานนอกศาล โดยการสอบถามโดยลายลักษณ์อักษร ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับการบันทึกคำพยานนอกศาล โดยการบันทึกคำพยานปากเปล่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพยานที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคู่ความฝ่ายนั้นหรือพยานที่เป็นหัวใจสำคัญของคดีหรือในประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนในการสอบถามพยาน

2. การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Written Interrogatories)

การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม แต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของคำคู่ความในหลัก Equity ต่อมาเมื่อกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหรัฐอเมริกาได้นำหลักกฎหมายดังกล่าวมาใช้ก็ได้แยกออกจากคำคู่ความและนำมาใช้โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของ Discovery กล่าวคือ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจมีหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายตรงข้ามเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นจะต้องตอบคำถามโดยการเขียนตอบภายใต้คำสาบาน เว้นแต่ว่าจะมีคำคัดค้านและแสดงเหตุผลแห่งการคัดค้านแทนการตอบคำถาม[141] ซึ่งหลักการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามนี้จะใช้กับคู่ความในคดีด้วยกันเองเท่านั้น การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามมีประโยชน์มากสำหรับใช้ในการสอบถามชื่อและที่อยู่บุคคลที่รู้ข้อเท็จจริงในเรื่องนั้น ๆ[142] รวมทั้งการสอบถามเกี่ยวกับพยานเอกสารของคู่ความฝ่ายตรงข้ามหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคำคู่ความเพื่อให้ประเด็นในคดีกระจ่างชัดขึ้น[143] ประโยชน์ของการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม ก็คือ เมื่อคำตอบที่ได้รับมานั้นตรงกันกับข้อเท็จจริง หรือข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่สอบถามไปก็เท่ากับเป็นการรับ

---

[141] Rule 33 (a). *Federal Rules of Civil Procedure*.

[142] คดี Hitchcock V. Ginsberg. (1949). *240 lowa* , 678(37). N.W.2d. p.302.

[143] Charles Alan Wright. (1983). *The Law of Federal Courts, Fourth edition* (St.Paul Minn :West Publishing Co., p.576.

ข้อเท็จจริงกันไปในตัว คู่ความฝ่ายที่สอบถามสามารถนำคำตอบเหล่านั้นไปใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้ เป็นผลให้ไม่ต้องทำการสืบพยานในข้อเท็จจริงส่วนนั้นอีก ถ้าคำตอบที่ได้มานั้นไม่ตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่สอบถาม คู่ความฝ่ายนั้นก็จะสามารถกำหนดเป็นประเด็นที่ฝ่ายตนจะนำสืบพยานได้ กระบวนการเช่นนี้จึงเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ช่วยกลั่นกรองข้อเท็จจริงและขจัดข้อเท็จจริงที่ไม่จำเป็นในการนำสืบได้เป็นอย่างดีวิธีหนึ่ง อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้ไม่อาจนำมาใช้ในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่คู่ความในคดี และวิธีการนี้เป็นการสอบถามระหว่างคู่ความด้วยกันเองไม่ใช่เป็นกรณีที่ให้อำนาจสอบถาม เพียงแต่ให้มีการยื่นคำถามคำตอบผ่านศาล เพื่อเป็นพยานหลักฐานในคดีเท่านั้น[144]

การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามอยู่ภายใต้บทบัญญัติที่ 33 ของ The Federal Rule of Civil Procedure การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามประกอบไปด้วยชุดข้อมูลคำถามและชุดข้อมูลคำตอบ ซึ่งคู่ความฝ่ายที่ถูกถามต้องให้การอย่างเด่นชัด และครบถ้วนโดยเป็นลายลักษณ์อักษรภายใต้คำสาบาน (separately and fully in writingunder oath) ภายใต้ The Federal Rule of Civil Procedure คู่ความฝ่ายที่ถาม จะถามคำถามไปยังอีกฝ่ายได้ไม่เกิน 25 คำถาม เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้ถามได้มากกว่านี้ การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามจึงแตกต่างกับการบันทึกคำพยานนอกศาล ตรงที่การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามจะกระทำกับผู้ที่เป็นคู่ความเท่านั้น คำตอบที่ได้จะร่างโดยทนายความของฝ่ายตรงข้ามและผ่านการเซ็นชื่อกำกับโดยคู่ความฝ่ายนั้น

การสอบถามจะไม่จำกัดประเด็น ภายใต้ความรับรู้ของคู่ความฝ่ายนั้นข้อเท็จจริงที่สอบถามอาจจะเป็นการร้องขอให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามค้นหาพยานหลักฐานที่อยู่กับคู่ความฝ่ายนั้นมากกว่าจะร้องขอเฉพาะที่เป็นคำตอบ กระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม จึงเป็นเครื่องมือของการค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery) ในเรื่องของการขอความร่วมมือจากคู่ความในการค้นหาพยานหลักฐานที่คู่ความฝ่ายนั้นมีบันทึกไว้[145]

---

[144] ภานุ รังสีสหัส. (2542). “กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี”. *ดุลพาห*. หน้า 140.

[145] Charles Platto. *Pre-trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide*. London : Graham & Trotman. p.240.

หากมีแนวโน้มว่าคู่ความฝ่ายตรงข้ามจะไม่ตอบคำถาม หรือไม่มีการตอบคำถามตามที่ได้ส่งให้ตอบ คู่ความฝ่ายที่ส่งสามารถที่จะใช้อำนาจของศาลในการบังคับให้ตอบประเด็นที่ศาลจะพิจารณา คือ การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามที่ส่งไปให้ตอบนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ (เช่น คำถามที่ส่งไปให้ตอบนั้นอยู่ภายใต้เอกสิทธิที่จะไม่ตอบหรือให้ข้อมูลนั้นได้) และในกรณีข้อมูลที่ต้องการให้ตอบเป็นข้อมูลที่คู่ความฝ่ายนั้นบันทึกไว้ในเชิงธุรกิจ ขอบเขตในการค้นหาบันทึกเหล่านั้น จะต้องให้โอกาสฝ่ายที่ร้องขอให้ตอบ ตรวจสอบข้อมูลและ ทำการคัดสำเนาหรือสรุปข้อเท็จจริงในบันทึกเหล่านั้นได้ด้วยเช่นกัน

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม คือ ทำให้คู่ความฝ่ายที่ถูกถามอย่างน้อยก็จะต้องทำการสืบเสาะหาคำตอบเพื่อเตรียมตัวที่จะตอบคำถามเหล่านั้น (investigation in preparing answer) ในขณะที่การบันทึกคำพยานนอกศาลจะเป็นเพียงการตอบที่อาศัยความรู้เดิมที่มีอยู่ หรือเพียงเรื่องราวที่พยาน หรือคู่ความจดจำได้

กระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม ทำให้เกิดคำถามเกิดขึ้นว่าคู่ความฝ่ายที่ถูกถามมีหน้าที่ที่จะหาข้อมูลเพิ่มเติมอยู่เรื่อยๆ สำหรับคำถามที่ได้ตอบไปแล้วหรือไม่เพียงใด หรือหากมีข้อมูลใหม่ที่ผิดแปลกแตกต่างออกไป คู่ความจะสามารถเปลี่ยนแปลงคำตอบได้หรือไม่ บทบัญญัติที่ 26 (e) ซึ่งทำการแก้ไขแล้ว ระบุให้คู่ความสามารถเพิ่มเติมคำตอบของตนได้ทั้งในกระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม และกระบวนการขอให้คู่ความยอมรับข้อเท็จจริง (แต่ไม่รวมถึง กระบวนการบันทึกคำพยานนอกศาล) ถ้าคำตอบที่ได้ส่งไปแล้วไม่สมบูรณ์, ไม่ถูกต้องหรือมีข้อมูลบางอย่างขาดหายไป ก็สามารถแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อมูลเหล่านั้นได้ ทั้งบทบัญญัติที่ 26 (e) นี้ ยังกำหนดว่าข้อมูลที่เพิ่มขึ้นนี้อาจจะมาจากผู้เชี่ยวชาญของตน หรือมาจากหน้าที่ที่จะต้องเปิดเผยข้อมูลที่ไม่จำเป็นต้องถามก่อน (a party's obligation to disclose certain information without being asked)[146]

กระบวนการนี้จะมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการบันทึกคำพยานนอกศาล แม้ว่าในการสอบถามจะไม่จำกัดขอบเขตก็ตาม แต่อาจจะมีขอบเขตมากกับคู่ความฝ่ายที่ต้องตอบ และเพื่อเป็นการจำกัดขอบเขตนี้ บทบัญญัติที่ 33 (c) ของ The Federal Rule of Civil Procedure บัญญัติอนุญาตให้คู่ความฝ่ายที่ตอบคำถามสามารถที่จะบ่ายเบี่ยง ขอบเขตบางอย่างกลับไปยังคู่ความฝ่ายที่ถาม

---

[146] James JR Fleming, Civil Procedure fifth edition, p.295.

3. การแสดงพยานเอกสารและวัตถุพยาน (Production of document and things)

การแสดงเอกสาร หรือวัตถุพยานเคยเป็นหลักปฏิบัติอย่างหนึ่งในศาลชานเซอรี่ และหลักนี้ก็ได้นำมาบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหรัฐอเมริกาตามมาตรา 34 ซึ่งให้มีการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery) โดยการให้คู่ความมีสิทธิที่จะขอให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามแสดงหรือเปิดเผยเอกสารหรือวัตถุพยาน ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสารที่จะใช้เป็นพยาน[147] โดยคู่ความสามารถร้องขอให้มีการตรวจค้นวัตถุพยาน (ในรูปของเอกสารหรือแม้แต่ข้อมูลในเครื่องคอมคอมพิวเตอร์) รวมทั้งการเข้ามายังสถานที่ หรือตรวจสอบทรัพย์สิน การร้องขอให้มีการแสดงพยานเอกสารและพยานวัตถุตามหัวข้อนี้ ก็เพื่อที่จะบรรยายถึงวัตถุที่ต้องการตรวจสอบได้อย่างละเอียด เฉพาะเจาะจงและอย่างมีเหตุผล[148]การแสดงพยานเอกสารและวัตถุพยานหรือการขออนุญาตในการตรวจค้นพื้นที่ หรือค้นหาทรัพย์สิน อยู่ภายใต้บทบัญญัติที่ 34 ของ The Federal Rule of Civil Procedure บทบัญญัตินี้ กำหนดให้คู่ความแต่ละฝ่ายสามารถร้องขอให้อีกฝ่ายแสดงพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุที่เกี่ยวข้อง หรือคู่ความอาจจะถูกร้องขอเข้าไปยังสถานที่ของคู่ความฝ่ายนั้นเพื่อทำการตรวจสอบ รังวัด คัดลอก บันทึกภาพ หรือทดสอบวัตถุพยาน หรือทรัพย์สินอื่นใดที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายนั้น โดยไม่จำเป็นว่าคู่ความฝ่ายที่ร้องขอจะทราบถึงความมีอยู่ของเอกสารหรือวัตถุพยานนั้นก่อนล่วงหน้า

บทบัญญัติที่ 34 นี้ อนุญาตให้ทำการร้องขอเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน 30 วัน ระยะเวลานี้อาจผ่อนคลายหรือขยายได้โดยศาล ในการร้องขอให้แสดงพยานเอกสาร โดยแยกออกจากการขอบันทึกคำพยานนอกศาล (Deposition) แต่ก็เฉพาะกับผู้ที่เป็นคู่ความเท่านั้น ในกรณีที่เป็นเอกสารของผู้ที่ไม่ได้เป็นคู่ความจะต้องทำการออกหมายศาล (subpoena to nonparty) ภายใต้บทบัญญัติที่ 45[149]

นอกจากนั้นเอกสารหรือวัตถุพยานที่จะขอให้เปิดเผยจะต้องเป็นเอกสารที่อยู่ในความอารักขาหรืออยู่ในบังคับ หรือเป็นของคู่ความผู้ซึ่งจะต้องทำการเปิดเผยจึงจะเข้าทำการตรวจสอบได้

---

[147] Milton D. Green. *Basic Civil Procedure*, p.135.

[148] James JR Fleming. *Civil Procedure* (fifth edition). p.297.

[149] Charles Platto. *Pre-trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide.* London : Graham & Trotman. p. 240-241.

และในปี ค.ศ 1970 ได้มีการแก้ไขมาตรา 34 ให้มีขอบเขตในการที่จะขอตรวจสอบเอกสารให้กว้างขึ้นโดยมีชนิดของเอกสารหลายชนิดที่จะขอให้ทำการเปิดเผย นอกจากนั้นยังมีการอนุญาตให้ทำการทดสอบหรือทดลองวัตถุพยานต่าง ๆ และรวมทั้งการอนุญาตให้เข้าไปในที่ดินหรือทรัพย์สินอย่างอื่น เพื่อทำการจัดสำรวจถ่ายภาพทรัพย์สินเหล่านั้น[150] เป็นต้น

4. การตรวจสอบร่างกายและจิตใจของคู่ความ (Physical and mental Examination)

การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของบุคคล มีบัญญัติอยู่ในมาตรา 35 ของFederal Rule ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิธีการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery) วิธีเดียวที่ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งก่อน และหลักเกณฑ์ในการร้องขอต่อศาลนั้นคู่ความที่ร้องขอจะต้องแสดงให้ศาลเห็นความจำเป็นในการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ โดยการขอตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งหากมิเช่นนั้นแล้ว ก็ไม่มีทางอื่นใดที่จะได้ข้อมูลเหล่านั้นมาซึ่งการแสดงเหตุผลดังกล่าวในทางกฎหมายคอมมอนลอว์เรียกว่า “good cause”[151]การขอให้มีการตรวจสอบสภาพร่างกายหรือจิตใจนี้ จะเป็นการสะท้อนถึงสภาพของคู่ความว่าแตกต่างไปจากที่เคยบันทึกไว้หรือไม่ การตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจมักจะใช้ในกรณีที่เป็นการดำเนินคดีเรียกร้องค่าเสียหายอย่างในคดีละเมิด หากคู่ความอ้างถึงสภาพร่างกายที่ได้รับความเสียหาย การตรวจสอบจะยืนยันถึงสภาพร่างกายและจิตใจว่าคู่ความได้รับความเสียหายมากน้อยเพียงใด[152]

การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจจะใช้ในกรณีที่สภาพร่างกายหรือจิตใจของคู่ความเป็นประเด็นในคดี เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาทำให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บโดยประมาท ข้อเท็จจริงที่จำเลยจะต้องรู้ คือ โจทก์ก็ได้รับบาดเจ็บเพียงใด พิการหรือไม่ ซึ่งจำเลยจะต้องร้องขอต่อศาลทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันจะนำไปสู่การตัดสินใจได้ว่าจะประนีประนอมยอมความหรือจะเตรียมการถามค้านพยานผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์นำมาอย่างไร[153]

คู่ความผู้ซึ่งจะขอตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ อาจจะขอตรวจโดยการขอรายงานการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของแพทย์ซึ่งได้เคยทำการตรวจรักษาไว้ หากพิจารณาบทบัญญัติใน

---

[150] Delmar Karlen and others. *Civil procedure Case and Materials.* p. 269

[151] Mark A. Dombroff. (1986). “Federal Civil Practice”, *The Trial Lawyer’s Guide* 30.p.136.

[152] James JR Fleming. *Civil Procedure.* (fifth edition). p.299.

[153] Milton D. Green. *Basic Civil Procedure*. p.136.

เรื่องนี้นับว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างคนไข้และแพทย์ (Priviledge) ซึ่งศาลจะมีคำสั่งอนุญาตก็แต่เฉพาะในกรณีจำเป็นเท่านั้น หากศาลอนุญาตก็ถือได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวนำไปสู่การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณากันอย่างสมบูรณ์ที่สุดมาตรา 35 การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของคู่ความ คำว่า "คู่ความ" ไม่ได้หมายถึง คู่ความในคดีเท่านั้นแต่ยังหมายถึงบุคคลผู้อยู่ในความอารักขาหรืออยู่ในความดูแลตามกฎหมายของคู่ความด้วย

5. การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริง (Request for Admission)

การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงเป็นหลักที่มาจากประเทศอังกฤษในกฎหมาย Federal Equity Rules of 1912 และเมื่อสหรัฐอเมริกานำมาใช้ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย Field Code ของรัฐ New York ในปี 1848 ต่อมาเมื่อสหรัฐอเมริกามี กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในปี 1938 หลักดังกล่าวก็ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 36[154]

ตาม Rule 36 การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงเป็นวิธีการที่บังคับให้มีการยอมรับเพื่อที่จะได้จำกัดประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลงและเหลือเฉพาะประเด็นที่เป็นข้อโต้เถียงอันจะนำมาพิสูจน์กันในวันพิจารณาคดี โดยวิธีนี้อนุญาตให้คู่ความมีสิทธิแจ้งเป็นหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายหนึ่งถามถึงข้อเท็จจริงใด หรือความสมบูรณ์ของเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่งเพื่อให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามนั้นยอมรับและเมื่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้รับหนังสือก็จะต้องตอบไปภายในเวลา 30 วัน ว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธหากไม่ปฏิเสธและไม่ตอบภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ก็ถือว่าข้อเท็จจริงนั้นเป็นอันยุติตามที่คู่ความฝ่ายแรกแจ้งไป[155]นอกจากนั้นการขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการขอให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี (Motion for Summary Judgment)[156]ได้เลยโดยไม่ต้องมีการพิจารณาคดีกันต่อไป

กระบวนการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันกระบวนการที่ยากลำบากในการชี้ให้เห็นถึงความถูกต้องของเอกสาร หรือความแท้จริงของวัตถุพยาน ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันถึงความถูกต้องและ

---

[154] John C. Mccoid. *Civil Procedure Cases and Materials*. p.72.

[155] Milto D. Green. *Basic Civil Procedure*. p.138.

[156] คดี Kasar V.Miller Printing Mach Co., 36 F.R.D.200 (W.D.Pa.1964) และคดี Water Hammer Arrester Corp. V. Tower, 7 F.R.D.620 (E.D.Wis 1947).

แท้จริง บางครั้งกระบวนการขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริง ก็จะใช้เพื่อประโยชน์ในการจำกัดประเด็นแห่งคดีให้แคบลง แทนที่จะใช้กระบวนการอื่นตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

คู่ความอาจจะถูกต้องขอให้ยอมรับถ้อยคำหรือความเห็นในข้อเท็จจริง หรือการปรับข้อกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง ทั้งในขณะอยู่ในกระบวนการทางศาลแล้วหรือเวลาใด หลังจากที่ได้เริ่มการดำเนินคดี

การยอมรับข้อเท็จจริงที่อีกฝ่ายร้องขอ จะถือว่าเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงนั้นภายใน 30 วัน เว้นแต่คู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอจะกระทำการดังนี้

1. ให้การปฏิเสธเรื่องนั้น

2. ให้การโดยบรรยายเหตุผลว่า ทำไมคู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอให้ยอมรับไม่สามารถยอมรับความถูกต้องนั้นได้ หรือจำเป็นอย่างไรถึงปฏิเสธเรื่องนั้น

3. เขียนว่า “คัดค้าน” (objections) ลงในคำร้องขอ

แต่อย่างไรก็ตามคู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอให้ยืนยันข้อเท็จจริง จะไม่ได้รับอนุญาตให้ปฏิเสธคำร้องขอ โดยมีสาเหตุมาจากการที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น เว้นแต่ว่าจะแสดงให้เห็นว่ามีการตรวจสอบข้อมูลอย่างสมเหตุสมผลแล้ว แต่ก็ยังคงไม่สามารถยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องนั้นได้อยู่ดี ทั้งคู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอ ให้ยืนยันข้อเท็จจริงจะไม่ได้รับอนุญาตให้หลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถามเพียงเพราะว่าประเด็นนั้นเป็นหัวใจของเรื่องที่พิพาท หรือเป็นประเด็นสุดท้ายของการดำเนินคดี[157]

การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงอยู่ภายใต้บทบัญญัติที่ 36 ของ The Federal Rules of Civil Procedure โดยบัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอโดยคู่ความอีกฝ่ายให้ทำการยอมรับข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับคดี บทบัญญัติที่ 36 นี้ เป็นบทบัญญัติสุดท้ายของกระบวนการในการค้นหาความจริง การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงมีประโยชน์ในการหลีกเลี่ยงการต่อสู้ในประเด็นซึ่งไม่มีข้อโต้แย้ง และเมื่อข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องถูกเปิดเผยออกมาแล้ว กระบวนวิธีพิจารณาจะสามารถใช้ต่อสู้ เพื่อควบคุมคู่ความอีกฝ่ายได้โดยง่าย[158]

---

[157] Ibid., pp.302-303.

[158] Charles Platto. *Pre-trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide.* London : Graham & Trotman. p.241-242.

3.2.1.6 การประชุมก่อนการพิจารณาคดี (Pre - trial Conference)

บทบัญญัติที่ 16 The Federal Rule of Civil Procedure เป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่อง “การประชุมก่อนการพิจารณา การกำหนดเวลา และบริหารจัดการ” (Pre-trial Conferences, Scheduling and Management) ซึ่งบัญญัติให้ศาลทำการปรึกษาหารือกับทนายความของคู่ความโดยทางโทรศัพท์ ทางจดหมาย หรือโดยวิธีอื่นใดตามความเหมาะสมที่เกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินกระบวนพิจารณาต่างๆ ก่อนการพิจารณาคดี ทั้งนี้ เพื่อที่จะให้ศาลได้ทำการออกคำสั่ง (Scheduling Order) กำหนดวันที่ ให้แน่นอนในการดำเนินกระบวนพิจารณาดังกล่าวให้เสร็จสมบูรณ์ โดยคำสั่งดังกล่าวจะต้องออกภายใน 120 วัน นับแต่โจทก์ยื่นคำฟ้อง

กระบวนพิจารณาที่ศาลจะต้องมีคำสั่งกำหนดเวลา มีดังนี้ คือ[159]

1. กำหนดเวลาเกี่ยวกับการแก้ไขคำคู่ความ
2. กำหนดเวลาเกี่ยวกับการยื่นและไต่สวนคำร้องต่างๆ
3. กำหนดเวลาเกี่ยวกับการดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริง
4. กำหนดวันประชุมร่วมก่อนการพิจารณาคดี (Pre - trial Conference)
5. เรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

กำหนดเวลาดังกล่าว เมื่อศาลมีคำสั่งแล้วจะทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เว้นแต่จะแสดงให้ศาลเห็นถึงเหตุจำเป็น ทั้งนี้ เพื่อมิให้คู่ความใช้สิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวนานเกินควร อันจะทำให้การพิจารณาล่าช้าออกไป

วัตถุประสงค์ของการประชุมก่อนการสืบพยานในศาล (Pre - Trial Conference)

1. เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีกระบวนการจัดการในการฟ้องคดี

2. เพื่อเป็นการสร้างระบบการดำเนินคดีและควบคุมเพื่อไม่ให้คดีถูกหน่วงเหนี่ยวเพราะขาดการจัดการที่ดี

3. เพื่อสนับสนุน กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานให้มีประสิทธิภาพ และขจัดกระบวนการดำเนินกระบวนพิจารณาที่ไม่จำเป็น

4. เพื่อให้การพิจารณามีคุณภาพโดยมีการเตรียมความพร้อมโดยตลอด

5. เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก และเพื่อให้มีการตกลงยอมความกันในคดี

---

[159] วัลภา ละอองสุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 45-50.

การประชุมก่อนการพิจารณาคดี ไม่ได้เป็นการบังคับให้ศาลต้องทำในทุกคดีแต่อยู่ในดุลพินิจของศาล (discretion) ว่าจะทำการประชุมหรือไม่ โดยศาลจะพิจารณาจากรูปคดี หากเป็นคดีที่ยุ่งยากซับซ้อนมีโจทก์ จำเลยหลายคน พยานหลักฐานมีจำนวนมาก ศาลก็จะกำหนดให้มีการประชุมก่อนการพิจารณา รวมทั้งใช้กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง หรือกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีอื่นๆควบคู่กันไป เพื่อเป็นการวางแผนกระบวนพิจารณาให้จำกัดอยู่ในประเด็นข้อพิพาทจริงๆ

ในบทบัญญัติที่ 16 นี้ จะเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการออกคำสั่งกำหนดระยะเวลา (scheduling order) ในการทำกิจกรรมต่างๆ ก่อนการพิจารณา เริ่มตั้งแต่การประชุมเพื่อกำหนดเวลาการวางแผนการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณา การกำหนดประเด็นที่จะต้องพิจารณาในการประชุม และการดำเนินการต่างๆ ในขั้นตอนของการประชุมก่อนการพิจารณาระหว่างทนายความทั้งสองฝ่ายและผู้พิพากษา รวมทั้งการให้อำนาจผู้พิพากษาในการกำหนดมาตรการลงโทษ (sanction and punishment) แก่คู่ความที่ไม่ปฏิบัติตามกำหนดการที่วางไว้ หรือสร้างปัญหาให้คดียืดเยื้อ

คำสั่งและการประชุมก่อนการพิจารณาคดี จะครอบคลุมเรื่องต่างๆคือ เขตอำนาจ การแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง ประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่สำคัญของคดี ค่าทนายความ การตกลงระงับข้อพิพาท ระยะเวลาและข้อจำกัด ในการค้นหาพยานหลักฐานทุกอย่าง ซึ่งรวมทั้งบันทึกพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกคำพยานล่วงหน้าและคำร้องให้ส่งพยานเอกสาร การไต่สวนคำร้องต่างๆซึ่งอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐาน เช่น เรื่องของความน่าเชื่อถือของพยาน ในเรื่องความเสียหาย ฯลฯ

การประชุมก่อนการพิจารณาคดี มีวัตถุประสงค์เป็นการวางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีโดยรวม เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีดำเนินไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการกำหนดประเด็นข้อพิพาทและขจัดหรือยอมรับข้อเท็จจริง ซึ่งไม่เป็นสาระหรือไม่มีผลต่อการดำเนินคดี

การประชุมก่อนการพิจารณาคดี จะช่วยให้มีการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอื่นได้ เนื่องจากการประชุมก่อนการพิจารณาคดี จะเปิดโอกาสให้คู่ความได้พบและปรึกษาหารือกัน เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาคดี และเป็นโอกาสอันดีที่คู่ความซึ่งผ่านขั้นตอนการค้นหาข้อเท็จจริงมา

อย่างดีแล้ว ทำการหาวิธีการระงับข้อพิพาทที่เหมาะสมกับตน จนข้อพิพาทยุติได้ในชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีนี้

ในการประชุมก่อนการพิจารณาคดี จะมีการพิจารณาและดำเนินการเรื่องต่างๆดังนี้[160]

1) การจัดรูปแบบและการทำให้ง่ายขึ้นซึ่งประเด็นต่างๆ รวมทั้งการขจัดข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่ไม่สำคัญ

2) ความจำเป็นหรือความต้องการในการแก้ไขคำคู่ความ

3) ความเป็นไปได้ในการยอมรับข้อเท็จจริง หรือเอกสาร เพื่อหลีกเลี่ยงภาระการพิสูจน์ที่ไม่จำเป็น การรับกันในข้อเท็จจริงของเอกสาร รวมทั้งการขอให้ศาลวางข้อกำหนดล่วงหน้าเกี่ยวกับการยอมรับได้ของพยานหลักฐาน

4) การหลีกเลี่ยงภาระการพิสูจน์ที่ไม่จำเป็น รวมทั้งพยานหลักฐานที่รวบรวมไว้

5) การระบุพยานบุคคลพยานเอกสารที่จำเป็น กำหนดการยื่น และแลกเปลี่ยนแถลงการณ์ก่อนการพิจารณารวมทั้งกำหนดวันนัดของการประชุมครั้งต่อไป และกำหนดวันนัดพิจารณา

6) ความเป็นไปได้ในการเสนอเรื่องต่างๆ ให้ผู้พิพากษาประจำศาล หรือ ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา

7) ความเป็นไปได้ในการประนีประนอม หรือใช้กระบวนการยุติธรรมพิเศษอื่นๆ เพื่อระงับข้อพิพาท

8) รูปแบบและเนื้อหาของคำสั่งก่อนการพิจารณา

9) การยกเลิกคำร้องที่ค้างการพิจารณา

10) ความจำเป็นในการยอมรับเอากระบวนการพิเศษต่างๆ เพื่อจัดการกับความยุ่งยากหรือกระบวนการที่ยืดเยื้อ ซึ่งคาดหมายได้ว่าจะมีประเด็นที่ยุ่งยากซับซ้อน หรือปัญหาที่เกี่ยวกับการพิสูจน์อย่างไม่เป็นปกติ

11) เรื่องอื่นๆ ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่การจำหน่ายออกไป

---

[160] Rules 16 (c), Federal Rule of Civil Procedure.

ขั้นตอนในการประชุมก่อนการพิจารณา จะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้[161]

1) การประชุมเพื่อกำหนดระยะเวลาในครั้งแรกและคำสั่งกำหนดเวลา ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุม

2) การประชุมก่อนการพิจารณาเบื้องต้น

3) การประชุมเพื่อค้นหาพยานหลักฐาน

4) การประชุมเพื่อตกลงระงับข้อพิพาท

5) การประชุมก่อนการพิจารณาครั้งสุดท้าย

คำสั่งระหว่างกระบวนการก่อนการพิจารณา (Pre – trial Order) เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมใดๆ ตามบทบัญญัติที่ 16 นี้ ศาลจะต้องมีคำสั่งเพื่อบันทึกผลการประชุมไว้ คำสั่งนี้จะเป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป เว้นแต่จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยคำสั่งอื่นๆ ต่อมาในภายหลัง คำสั่งหลังจากประชุมพิจารณาครั้งสุดท้าย จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้เลย เว้นแต่ จะเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อป้องกันความไม่ยุติธรรมซึ่งจะเกิดแก่การดำเนินคดีต่อไป[162]และในวันนี้คู่ความก็อาจมาตกลงกันยุติข้อพิพาทที่มีต่อกันได้ เนื่องจากได้ผ่านกระบวนการ Discovery มาแล้ว ซึ่งกระบวนการ Pre-Trial Conference มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในการประชุมผู้พิพากษาจะมีบทบาทตั้งแต่เริ่มแรก คือ ตั้งแต่มีการเริ่มยื่นฟ้องซึ่งในการประชุมดังกล่าว ศาลจะเป็นผู้กำหนดระยะเวลาที่แน่นอน เช่น ในการกำหนดเวลาในการแก้ไขคำฟ้อง การยื่นคำร้องก่อนการพิจารณา (pre – trial motion) การค้นหาพยานหลักฐานให้สำเร็จสมบูรณ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับพยานผู้เชี่ยวชาญ การจัดประชุมเพิ่มเติม การกำหนดวันพิจารณาในเบื้องต้น หรือวันพิจารณาที่แน่นอน หลังจากประชุมเพื่อกำหนดระยะเวลาแล้วผู้พิพากษาจะออกคำสั่งกำหนดระยะเวลาซึ่งระบุถึงวันเวลา ขีดจำกัดด้านเวลา และข้อจำกัดอื่นๆ ของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีอันเป็นผลมาจากการประชุมเพื่อกำหนดระยะเวลา หลังจากนั้นผู้พิพากษาอาจจะดำเนินการประชุมก่อนการพิจารณาเบื้องต้น เพื่อกำหนดถึงกระบวนการอื่นๆ การค้นหาพยานหลักฐานและการตกลงระงับข้อพิพาท เพื่อจำกัดประเด็นข้อกฎหมาย และข้อเท็จจริงที่จะเข้า

---

[161] James G. APPLE. " Case Management in the courts of the United States". *บทบัณฑิตย์* , 58(1). หน้า 67.

[162] Rules 16 (e). *Federal Rule of Civil Procedure.*

สู่การพิจารณาให้แคบลง ผู้พิพากษาจะพิจารณาถึงความสลับซับซ้อนของคดี ขอบเขตของการค้นหาพยานหลักฐาน ฯลฯ เพื่อกำหนดตัวแปรในการค้นหาพยานหลักฐานสำหรับคู่ความ แต่ละฝ่าย ซึ่งรวมถึงข้อจำกัดในด้านจำนวนและขอบเขตในการบันทึกคำพยานไว้ล่วงหน้า กฎเกณฑ์และข้อจำกัดในการส่งพยานเอกสารและการจัดตั้งสถานที่เก็บพยานเอกสาร ในบางขั้นตอนของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะต้องประเมินถึงความเป็นไปได้ในการระงับข้อพิพาท และมีคำสั่งให้มีการประชุมเพื่อยุติข้อพิพาท (Settlement Conference) ซึ่งผู้พิพากษาประจำศาล (Magistrate) หรือผู้เชี่ยวชาญ (Special Master) โดยผู้ที่เข้าร่วมไม่เพียงแต่จะมีทนายความทั้งสองฝ่ายในคดีเท่านั้น แต่รวมถึงตัวโจทก์ จำเลย รวมทั้งผู้รับมอบอำนาจในการดำเนินคดี ทั้งจากโจทก์และจำเลยซึ่งมีอำนาจในการระงับข้อพิพาทจะเข้ามาร่วมในการประชุม เพื่อกำหนดทิศทางในการระงับข้อพิพาท[163] ทั้งนี้ การจัดการประชุมก่อนการสืบพยานเช่นว่านี้ อาจจัดขึ้นในเวลาใดๆ หลังจากที่มีการยื่นคำคู่ความของคู่ความทั้งสองฝ่ายได้เสร็จสิ้นลงแล้วก็ได้ แต่ต้องมีขึ้นก่อนการเริ่มต้นสืบพยานในศาล และในการสรุปผลการประชุม ทนายความของคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องยกร่างและเซ็นชื่อลงในรายงานการประชุมเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ตามที่ได้ตกลงกัน จุดมุ่งหมายของการวางข้อกำหนดดังกล่าวนี้ก็เพื่อที่จะเร่งการพิจารณาคดีและลดค่าใช้จ่ายด้วยการขจัดเสียซึ่งพยานหลักฐานในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นในการโต้เถียงกันอย่างแท้จริง

ในวันประชุมก่อนการสืบพยานในศาลนี้ อย่างน้อยจะต้องมีทนายความคนหนึ่งในคณะทนายความของคู่ความแต่ละฝ่ายมาร่วมในการประชุมก่อนการพิจารณา และจะต้องได้รับมอบอำนาจที่จะตัดสินใจยอมรับประเด็นต่างๆที่จะมาถกเถียงกันในการประชุมร่วมกันก่อนการพิจารณานี้ ในกรณีมีเหตุสมควรศาลก็อาจแจ้งให้คู่ความมาปรากฏตัวต่อศาลหรืออาจจะโทรศัพท์พูดคุยกับคู่ความโดยตรงเพื่อที่จะทำความตกลงกันในข้อพิพาท[164]และในการประชุมครั้งสุดท้าย (Final Pre – trial Conference) จะเป็นวันที่ศาลทำการแถลงปิดกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจะเห็นถึงความเป็นไปได้ที่การพิจารณาคดีจะใช้ระยะเวลานานเท่าใด และมีความยุ่งยากซับซ้อนมากเพียงใด โดยผู้พิพากษาจะกำหนดประเด็น หน้าที่นำสืบ รายละเอียดวิธีการเสนอพยานหลักฐาน การ

---

[163] James G. APPLE. " Case Management in the courts of the United States.". *บทบัณฑิตย์*, 58(1). หน้า 68-69.

[164] ภานุ รังสีสหัส. (2542). **"**กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี**"**. *ดุลพาห,* 1(46). หน้า 135.

ซักถามและถามค้านพยาน รวมถึงการออกคำสั่งในประเด็นอื่นๆ ซึ่งในวันนี้หากคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำตามกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ในการที่ผู้พิพากษาจะกำหนดทิศทางและสามารถประเมินได้ว่าจะหาทางระงับข้อพิพาทต่อไปในทิศทางใด[165] ซึ่งแม้คดีจะไม่สามารถสิ้นสุดได้ในชั้นนี้ก็ตาม แต่คดีก็ได้ผ่านกระบวนการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเป็นระเบียบ ง่าย และสะดวกมากขึ้นต่อการพิจารณาต่อไป[166]

ในกรณีที่คู่ความหรือทนายความ หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำสั่งก่อนการพิจารณา หรือไม่มีคู่ความหรือทนายความ หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้าร่วมในการประชุม หรือคู่ความหรือทนายความของคู่ความไม่ตระเตรียมในการเข้าร่วมประชุม หากคู่ความกล่าวอ้างหรือศาลเห็นเองศาลก็จะออกคำสั่งตามที่เห็นสมควร ดังนี้[167]

1) คำสั่งปฏิเสธ ไม่อนุญาตให้คู่ความฝ่ายที่ฝ่าฝืนคำสั่ง ดำเนินการคัดค้านข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือห้ามมิให้คู่ความฝ่ายนั้นนำเสนอพยานหลักฐานบางประเด็น

2) คำสั่งยกคำคู่ความทั้งหมดหรือบางส่วน หรือระงับการพิจารณาไว้ชั่วคราวจนกว่าจะได้มีการปฏิบัติตามคำสั่งหรือยกฟ้องทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือระงับการพิจารณาไว้ชั่วคราวจนกว่าจะได้มีการปฏิบัติตามคำสั่งหรือยกฟ้องทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือมีคำพิพากษาซึ่งไม่เป็นคุณกับคู่ความที่ฝ่าฝืนนั้น

3) คำสั่งละเมิดอำนาจศาล เว้นแต่เป็นการไม่ปฏิบัติตามเกี่ยวกับการส่งผลตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ

ผู้พิพากษาอาจกำหนดให้คู่ความ หรือทนายความของคู่ความนั้น หรือทั้งคู่ชำระค่าใช้จ่ายตามสมควรที่เกิดขึ้น เนื่องจากการไม่ปฏิบัติตนตามกฎ ซึ่งรวมถึงค่าทนายความแทนการออกคำสั่งเช่นว่านั้น หรือเพิ่มเติมจากคำสั่งเช่นว่านั้น เว้นแต่จะเห็นเป็นการไม่ปฏิบัติตนเช่นนั้น มีเหตุอันสมควรและเหตุแห่งการกำหนดค่าใช้จ่ายไม่ถูกต้อง

---

[165] Rules 16 (d). *Federal Rule of Civil Procedure.*

[166] James G. APPLE. " Case Management in the courts of the United States.". *บทบัณฑิตย์*, 58(1). หน้า 68.

[167] Rules 37 (b). *Federal Rule of Civil Procedure.*

นอกจากการลงโทษกรณีไม่เปิดเผยข้อมูลตามที่ศาลสั่งแล้ว ยังมีการกระทำกรณีอื่นๆที่ผู้ฝ่าฝืนอาจถูกลงโทษได้ คือ

ก) กรณีไม่เข้าร่วมการบันทึกคำให้การพยานนอกศาล (Depositions) ไม่ว่าจะเป็นผู้ขอให้มีการบันทึกคำให้การนอกศาล หรือผู้ต้องเบิกความนอกศาลไม่เข้าร่วม

ข) กรณีไม่ตอบคำถามในการบันทึกคำให้การพยานนอกศาล

ค) การไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนด (Mandatory discovery)

ง) การไม่ยอมรับข้อเท็จจริง

จ) การไม่ทำแผนการเปิดเผยข้อมูลก่อนการสืบพยาน (Discovery plan)[168]

3.2.1.7 ข้อจำกัดในการเปิดเผยพยานหลักฐาน

1. เรื่องที่ต้องการเปิดเผยข้อเท็จจริงนั้นต้องไม่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ เอกสิทธิคุ้มครอง (Privileged) ซึ่งหมายถึงข้อเท็จจริงนั้นต้องไม่เกี่ยวกับประเพณีปฏิบัติซึ่งเป็นเอกสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายพยานหลักฐานอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว อาทิเช่น ทนายความกับลูกความ แพทย์กับคนไข้ หรือบาทหลวงกับผู้ล้างบาป เป็นต้น หากคู่ความได้ข้อเท็จจริงเหล่านี้มาศาลก็จะไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน และหากศาลรับฟังพยานเหล่านี้ก็อาจจะกระทบถึงความปลอดภัยแห่งชาติ (National Security) ได้ดังกล่าว

2. ข้อเท็จจริงนั้นจะต้องไม่เป็นผลงานของทนายความซึ่งจัดเตรียมไว้สำหรับการดำเนินคดี รวมทั้งการบันทึกส่วนตัวเกี่ยวกับการสอบปากคำพยาน และมีการรวบรวมความคิดเห็นส่วนตัวของทนายความผู้นั้นไว้เพื่อการพิจารณาคดีของตน ซึ่งเอกสารและข้อเท็จจริงเหล่านั้นเรียกว่า Work Product

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหรัฐอเมริกา ในช่วงแรกไม่ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของการสืบเสาะและข้อเท็จจริง ในเรื่อง Work Product มาก่อนต่อเมื่อมีคดี Hickman v.Taylor, 329 u.s. 495,91 L.Ed.451 (1947) เกิดขึ้นจึงได้มีหลักในเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

---

[168] ธวัชชัย. เล่มเดิม. หน้า 22.

3. ข้อมูลที่จะทำการเปิดเผยจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับประเด็นของคดีข้อพิพาท ทั้งนี้ แม้ว่าข้อมูลที่เปิดเผย (Discovery) นั้นจะไม่สามารถรับฟังเป็นพยานในชั้นการพิจารณาคดีได้ก็ตาม แต่หากข้อมูลนั้นจะนำไปสู่การสืบเสาะและค้นพบพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้[169]

แม้ว่า Discovery จะเป็นกระบวนการซึ่งช่วยลดขั้นตอนการดำเนินกระบวนพิจารณาในศาล แต่ก็ยังมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการนี้โดยวิจารณ์ว่า Discovery มีข้อเสียซึ่งทำให้ไม่เกิดผลดีกับกระบวนพิจารณาตามวัตถุประสงค์ ข้อเสียดังกล่าวก่อตัวขึ้นจากมุมมองของตัวความเองต่อการดำเนินกระบวนการ Discovery โดยทนายความ เรียกว่า Discovery Abuse โดยสามารถแยกพิจารณาออกได้ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมวิชาชีพทนายความซึ่งสูงเกินไป เนื่องจากการทำงานที่มากขึ้นหรือเกินความจำเป็นของทนายความ ในขั้นตอนต่างๆของการ Discovery (Excessive Discovery or Over Discovery) โดยตัวความจำยอมต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายดังกล่าวโดยไม่มีทางโต้แย้ง เนื่องจาก Discovery เป็นขั้นตอนที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมาย ในประเด็นนี้ฝ่ายที่ยกขึ้นกล่าวอ้าง เน้นถึงการขาดจรรยาบรรณ ในการทำงานของทนายความ ซึ่งมุ่งหาประโยชน์จากการทำงานที่มากเกินความจำเป็น (ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ) ทำให้กระบวนการ Discovery ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น อาจจะกล่าวได้ว่าค่าใช้จ่ายในกระบวนการ Discovery เป็นสิ่งที่ชดเชยสำหรับการลดระยะเวลาของการพิจารณาคดีชั้นสืบพยานลงไป[170]

2. ค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นย่อมบีบให้ตัวความคำนึงถึงผลชนะ หรือแพ้คดีมากกว่าความถูกต้อง ยุติธรรม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการขโมย ซ่อน ทำลาย ดัดแปลงเอกสาร หรือการกล่าวข้อความเท็จหรือปิดบังข้อเท็จจริงของตัวความในระหว่างขั้นตอน Discovery

3. ตัวความที่เป็นผู้บริหารระดับสูงเริ่มเกิดความเบื่อหน่ายต่อเทคนิคการดำเนินกระบวนการ Discovery เนื่องจากคิดว่าได้ไม่เท่าเสีย หรือไม่คุ้มค่าที่ต้องเสียเวลาการทำงาน หรือเสียโอกาสทางธุรกิจของตนไป ซึ่งเมื่อคิดคำนวณจากมุมมองทางธุรกิจแล้ว ตัวความก็จะให้ความสนใจแก่การ Discovery น้อยลงกว่าการที่ตนจะต้องไปศาล เพื่อดำเนินกระบวนพิจารณาซึ่งตนจักพลาดไม่ได้เลย

---

[169] วัลภา ละอองสุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 32-34.

[170] Fleming Jame,Geoffrey C.Hazard and John Leubsdrf. (2001). *Civil Procedure*. p 228.

4. ตัวความที่ทราบจุดอ่อนตามข้อ 2. และข้อ 3. ก็จะใช้เวลาและค่าใช้จ่ายเป็นเครื่องต่อรองในการเจรจา โดยเฉพาะในคดีซึ่งไม่มีมูลคดีหนาแน่น และตัวความที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า ย่อมต้องใช้จำนวนค่าใช้จ่ายในกระบวนการ Discovery เป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ อันจะทำให้ผู้ที่มีฐานะทางการเงินด้อยกว่าจำต้องยุติคดีไป โดยไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร[171]

สืบเนื่องจากปัญหาข้างต้น ศาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเน้นการกำหนดมาตรการเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ซึ่งได้แก่[172]

การตัดจำนวนวันดำเนินการ (Cut – of dates) โดยศาลจะกำหนดเร่งการดำเนินการ Discovery ในทุกๆคดี คำสั่งนี้จะบีบให้ทนายความต้องดำเนินการ Discovery ในแนวทางที่ถูกต้องและจะไม่เกิดผลเสีย หรือผลกระทบต่อวิชาชีพหรือชื่อเสียงของตน (Defensive Discovery) เพราะเมื่อศาลมีคำสั่งแล้ว ทนายความจะต้องเข้าดำเนินการให้สอดคล้องกับคำสั่งโดยเร็วที่สุด และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ทนายความหลีกเลี่ยงที่จะเร่งดำเนินการ Discovery โดยไม่มีเหตุอันควรแล้ว ทนายความผู้นั้นอาจถูกลงโทษในฐานกระทำผิดต่อวิชาชีพ (Legal Malpractice)[173]

มาตรการที่ศาลเรียกพบ เพื่อขอความคืบหน้า รวมทั้งการประชุมก่อนการสืบพยานในศาล (Status Calls Pre-trial conference) โดยศาลอาจมีคำสั่งด่วนให้ทนายความเข้าพบหรือมาที่ศาลเป็นการด่วน เพื่อขอทราบความคืบหน้าของการ Discovery และกำชับให้ตัวความและทนายความดำเนินการ Discovery ต่อไปจนเสร็จสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงเวลาและค่าใช้จ่ายหรือหาทางยุติเรื่องราวระหว่างกัน หากพบเห็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏออกมาจากการ Discovery ที่ผ่านมาว่า ตนเสียเปรียบในทางคดี

---

[171] Ibid.

[172] วัลภา ละอองสุวรรณ. เล่มเดิม.หน้า 44-45.

[173] John J.Kenelly. (1985).“Effective Discovery,Vis-à-vis Abuse of Discovery-Which is Which?”. *The Trial Lawyers Guide*, (Vol.29). p.265.

3.2.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1. หลักการ

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการคุ้มครองประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ นั้นถือว่าประโยชน์ประชาชนไม่ใช่ประโยชน์ของรัฐ แต่เป็นเรื่องของความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งมักจะขัดแย้งกับประโยชน์ของรัฐ สถานะหรือลักษณะของตัวแทนของรัฐในการคุ้มครองประโยชน์ประชาชน จึงเป็นไปในลักษณะแบบต่อสู้ บนสมมติฐานในความไม่สมบูรณ์ของสิทธิของประชาชนที่ถูกละเลยจากรัฐ หรือความไม่สมบูรณ์ของการเป็นตัวแทนของประชาชนโดยรัฐ ซึ่งรัฐอาจมีแนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อผลประโยชน์ที่แท้จริงของประชาชน ดังนั้น ประชาชนจึงต้องทำการปกป้องผลประโยชน์ในทางแพ่งของตนเอง[174] ซึ่งหากมีกรณีพิพาทเกิดขึ้น ผู้เสียหายจะต้องดำเนินคดีด้วยความสามารถของตนเอง รัฐจะไม่เข้ามาแทรกแซง แม้จะเป็นกรณีที่มีความเสียหายร่วมกันของประชาชนเป็นจำนวนมากก็ตาม ดังนั้นเมื่อผู้เสียหายหลายคนต้องการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ที่ทำให้เกิดความเสียหาย แม้ความเสียหายจะเกิดจากเหตุการณ์เดียวกัน หรือสถานการณ์เดียวกัน ก็จะต้องแยกกันฟ้องต่างหากจากกัน หรือต้องร่วมกันฟ้องในลักษณะของโจทก์ร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแต่ละคดีสูงมาก และทำให้เกิดความยุ่งยากในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ ตลอดจนเกิดความซ้ำซ้อนในการนำคดีที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันเข้าสู่การพิจารณาของศาล จึงได้มีการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกำหนดให้เอกชนหรือบุคคลที่มีส่วนได้เสียสามารถดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นที่มีสิทธิอย่างเดียวกันในคดีที่มีประเด็นข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายเดียวกันกับตนได้

ประเทศสหรัฐอเมริกา ยอมรับให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเพื่อเป็นการแก้ไขวิธีการฟ้องคดีร่วมกันในมูลคดีที่มีกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่มีสิทธิอย่างเดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน และเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการนำคดีที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันเข้าสู่การพิจารณาของศาล โดยมีมาตรการทางกฎหมายที่กำกับดูแลการ

---

[174] Mauro Cappelletti. (1975). " Govermental and Private Advocates for the Public Interest in Civil Litigation : A Comparative Study," . *Michigan Law* (Review 73, No.793 (1975, April), p.830. อ้างถึงใน พิพัฒน์ นรัจฉริยางกูร. (2541). *การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีมลพิษ*. หน้า 56 .

ดำเนินคดีแทนของผู้แทนกลุ่ม เพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มิได้เข้ามารักษาสิทธิของตนในคดี เช่นการกำหนดบทบาทของศาลจากเดิมที่มีบทบาทในเชิงรับและปล่อยให้การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปตามความประสงค์ของคู่ความ ให้มีบทบาทเชิงรุกในการไต่สวนการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีแทน และเปลี่ยนแปลงบทบาทของทนายความจากเดิมที่มุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของลูกความของตนเองเพียงอย่างเดียวมาเป็นการดำเนินคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ทั้งของลูกความของตนและของสมาชิกกลุ่มที่ลูกความของตนได้เป็นผู้แทนกลุ่มทั้งหมด ตลอดจนมีการกำหนดมาตรการคุ้มครองการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่มให้มีความถูกต้องเป็นธรรม และรักษาสิทธิของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ด้วยการกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่ม และการกำหนดให้ต้องแจ้งการบอกกล่าวสิทธิของสมาชิกกลุ่มและคำพิพากษาต่อสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มได้ทราบ[175] เพื่อให้สมาชิกที่ไม่ได้เข้ามาในคดีทราบสิทธิของตนและดำเนินการใดๆ ตามกฎหมายเพื่อรักษาสิทธิของตนได้

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับรองให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ทั้งศาลระดับสหพันธรัฐ (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) ซึ่งผู้เสียหายสามารถเลือกที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ศาลใดก็ได้ โดยศาลแต่ละระดับมีบทบัญญัติแยกต่างหากจากกันเป็นการเฉพาะของตนเอง แต่หลักการที่มีการยอมรับว่าเป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติสำหรับการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลาย คือ หลักกฎหมาย class action ซึ่งบัญญัติไว้ใน Rule 23 ของ Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) หรือหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหพันธรัฐ

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตาม Rule 23 เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่อาจนำไปใช้กับการดำเนินคดีตามกฎหมายสารบัญญัติได้ทุกประเภท เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายป้องกันการผูกขาดทางการค้า กฎหมายล้มละลาย กฎหมายละเมิด กฎหมายหลักทรัพย์ เป็นต้น[176] การดำเนินคดีแบบกลุ่ม สามารถดำเนินการได้ทั้งในฐานะที่เป็นโจทก์ และจำเลยแต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะถูกนำไปใช้สำหรับการฟ้องคดีโดยโจทก์ หรือที่เรียกว่า plaintiff class action เป็นส่วนใหญ่โดยใช้ในกรณีที่มีบุคคลจำนวนมากตกอยู่

---

[175] รชฎ บุญสินสุข. เล่มเดิม. หน้า 89.

[176] แหล่งเดิม. หน้า 4.

ในสถานการณ์เดียวกันมีข้อเรียกร้อง หรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกัน และการวินิจฉัยข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ดังกล่าวมีผลกระทบต่อสมาชิกของกลุ่มทุกคน ซึ่งช่วยทำให้ปริมาณคดีลดลงรวมทั้งช่วยประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้เป็นจำนวนมาก

2. หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในทางกฎหมาย คำว่า " Class Action " หรือการดำเนินการโดยผู้กระทำการแทน (a representative action) เป็นรูปแบบของกฎหมายที่กลุ่มประชาชนจำนวนมากรวมตัวกันนำคดีสู่ศาล (is a form of lawsuit where a large group of people collectively bring a claim to court) รูปแบบของการรวมตัวเพื่อฟ้องคดีนั้น มีต้นกำเนิดจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นระบบ Common Law และยังคงความเป็นรูปแบบการฟ้องคดีของสหรัฐอเมริกาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเห็นได้จากรูปแบบการฟ้องคดีชนิดนี้ที่หลากหลายออกไป อย่างไรก็ตาม เมื่อเร็วๆนี้ ระบบ Civil Law ในประเทศยุโรปหลายๆประเทศ ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยยินยอม ให้องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องศาลได้ในนามกลุ่มผู้บริโภค[177]

การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือที่เรียกกันว่า "Class Action" คือ การดำเนินคดีแพ่งที่บุคคลหนึ่ง หรือหลายคนได้ดำเนินคดีเพื่อตนเอง หรือเพื่อกลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน โดยสมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้าร่วมในการพิจารณาคดีในฐานะคู่ความและไม่ถือว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดี แต่คำพิพากษาจะผูกพันคู่ความและสมาชิกของกลุ่มทุกคน เหตุผลสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็คือ ความเป็นไปไม่ได้ที่จะดำเนินคดีกันไปเป็นรายบุคคลแต่ละคนแยกกันไป ซึ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ โจทก์หรือเรียกว่า ผู้แทนกลุ่ม(Class Representative) และทนายความของกลุ่ม จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนสมาชิกอื่น โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าโจทก์และทนายความดังกล่าว มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำหน้าที่และมีคุณสมบัติอื่นๆ ที่ถูกต้องทำทั้งหมด ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มทั้งหมดจะถูกผูกพันในผลของคำพิพากษาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ว่าผลของคำพิพากษาที่ตัดสินมาจะเป็นบวก หรือลบต่อสมาชิก อย่างไรก็ดี ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ จะต้องมีการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มก่อนว่า คดีในลักษณะใดบ้างที่อยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะ

---

[177] วิชช์ จีระแพทย์ . (2555). "มาทำความเข้าใจกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของประเทศไทย". *อัยการนิเทศ*. หน้า 50.

อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ ซึ่งโดยปกติแล้วหลักเกณฑ์ที่จะนำมาพิจารณานั้นมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

ประการแรก เพื่อให้แน่ใจว่าผู้แทนของสมาชิกและทนายความสามารถจะทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์แทนสมาชิกอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

ประการที่สอง เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นวิธีการที่เหมาะสม กว่าการดำเนินคดีโดยวิธีอื่นๆ

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีประวัติความเป็นมาจากประเพณีปฏิบัติของศาล Chancery ของประเทศอังกฤษซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1842 ในกฎหมายสหพันธรัฐ (Federal Rules) มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเป็นระยะๆ การดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกนำมาใช้อย่างแท้จริงในปี ค.ศ. 1938 โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะนำมาใช้ทั้งในตัวบทกฎหมายและวิธีพิจารณาความตามหลักความยุติธรรม (Equity) โดยมีความพยายามที่จะจัดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในลักษณะที่เข้ากันได้กับรูปแบบโดยตรง (True)[178] รูปแบบผสม และรูปแบบโดยอ้อม อย่างไรก็ตามหากพิจารณาตามกฎของ Rule 23 แห่ง The Federal Rules of Civil Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกาจะเห็นได้ว่า ลักษณะของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในรูปแบบโดยตรงและผสมนั้นจะมีผลให้สมาชิกกลุ่มต้องผูกพันในคำพิพากษา ในขณะที่รูปแบบโดยอ้อมนั้นคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้มาศาลแต่ร้องสอดเข้ามา และยอมรับที่จะผูกพันในคำพิพากษานั้น

โดยเหตุที่ไม่มีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างรูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎเดิม โดยเฉพาะรูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยอ้อมซึ่งมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติเนื่องจากไม่มีการพิพากษาไปถึงสิทธิและความรับผิดชอบของบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นคู่ความ ทั้งกฎเดิมยังขาดวิธีการในการดำเนินการเพื่อหยั่งให้เกิดความยุติธรรมโดยเฉพาะในเรื่องของการแจ้งข้อมูล (Notification) ให้สมาชิกกลุ่มทราบไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคำสั่ง หรือคำพิพากษาที่อาจจะเกี่ยวพันหรือมีการขยายอำนาจให้ผูกพันสมาชิกกลุ่มได้ ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1966 Rule 23 จึงแก้ไขกฎเดิมโดยยกเลิกลักษณะ 3 ข้างต้นแล้ว กำหนดวิธีการในการดำเนินคดีแทนกันโดยให้ความสำคัญกับ

---

[178] วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ. (2549). *ร่างรายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action)*". หน้า 8-10.

เรื่องความเป็นธรรม และการทำหน้าที่แทนกันอย่างเหมาะสม ทั้งยังให้ความสำคัญกับการที่คำพิพากษาจะมีผลผูกพันสมาชิกในกลุ่มไม่ว่าจะมีลักษณะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกหรือไม่

ปัจจุบัน Rule 23 แห่ง The Federal Rules of Civil Procedure แก้ไขกฎเดิมแต่ยังคงสาระสำคัญในการดำเนินกระบวนพิจารณาแบบกลุ่มซึ่งจะตกเป็นภาระของคู่ความซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มในการแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่างๆในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปอย่างครบถ้วนก่อนที่จะเป็นที่พอใจแก่ศาล ศาลจึงอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยหลักแล้วศาลพิจารณาหลักเกณฑ์ 4 ประการเบื้องต้นก่อนที่จะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ประการแรก สมาชิกกลุ่มต้องมีความชัดเจนว่ามีอยู่จริง

ประการที่สอง คือ ผู้แทนของกลุ่มต้องเป็นสมาชิก

ประการที่สาม ต้องเป็นกรณีที่มีมูลในการบังคับคดี นอกจากนี้ ต้องมีองค์ประกอบที่ชัดแจ้งตามที่กฎ Rule 23 (a) กำหนด[179] กล่าวคือ ประการแรก สมาชิกในกลุ่มมีจำนวนที่ทำให้การเข้ามาเป็นคู่ความทุกคนในการดำเนินคดีเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ (Numerosity) ประการที่สอง ผู้เสียหายที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มได้นั้นต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน (Common Law and Common Fact หรือที่เรียกว่า Commonality) ประการที่สาม ข้อเรียกร้องของตัวแทนกลุ่มเป็นแบบเดียวกันกับข้อเรียกร้องของสมาชิก (Typicality)

ประการที่สี่ คือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องมีการพิจารณาแต่งตั้งผู้แทนสมาชิกกลุ่มที่มีตัวตนจริงและมีความเหมาะสมเพียงพอที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม (Adequacy) แม้ว่าสมาชิกนั้นจะไม่ได้เข้ามาร่วมในคดีและไม่ทราบชื่อก็ตาม[180] ในการนี้ตลอดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะคอยตรวจสอบคุณสมบัติของผู้แทนสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่สมาชิกอย่างเพียงพอและในขณะเดียวกันสมาชิกก็มีหน้าที่ตรวจสอบความสามารถของผู้แทนกลุ่มเช่นเดียวกัน นอกจากผู้แทนกลุ่มแล้วการดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจมีทนายความของสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมในการดำเนินคดีได้หลายคนเช่นเดียวกันกับจำนวนสมาชิกที่มีจำนวนมาก

---

[179] Michelle Parsons, European Class Actions. *South Carolina Journal of International Law and Business* (Volume 4, Issue 2 Spring). p.36.

[180] Robert H. Klonoff. (1999). "Class Action and Other Multi-Party Litigation in a Nutshell**".** *West Group,St. Paul*. Minn. p.33.

ในทางปฏิบัติแล้ว ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อทนายความของกลุ่มมาก เพราะเป็นบุคคลที่จะปกป้อง และรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

สำหรับประเภทคดีที่ถูกกำหนดให้มีการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่มนั้น ในประเทศสหรัฐอเมริกามิได้กำหนดประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ ดังนั้น คดีทุกประเภทที่มีข้อเท็จจริงที่ตรงตามหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถนำมาฟ้องคดีได้ อย่างไรก็ดี แม้จะไม่ได้กำหนดประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ Rule 23 (b) แยกประเภทคดีที่สามารถนำมาดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ดังนี้

ประการแรก เป็นคดีที่มีลักษณะของการดำเนินคดีที่หากแยกดำเนินคดีในแต่ละรายแล้ว ผลของการพิจารณาพิพากษาอาจจะแตกต่างออกไปไม่มีมาตรฐาน ซึ่งคดีที่มีลักษณะดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่สมาชิกกลุ่มต้องการที่จะฟ้องร้องเพื่อขอให้มีการรับรองสิทธิ (declaratory) หรือเพื่อขอให้ศาลออกข้อกำหนด (injunctive) อันเป็นการเยียวยา (relief) สิ่งที่สมาชิกกลุ่มต้องการ ซึ่งในกรณีเช่นนี้หากคำพิพากษาที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันออกไป จำเลยตามคำพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาที่หลากหลายนั้นด้วย นอกจากนี้ การฟ้องร้องเพื่อขอให้รับรองสิทธิ และขอให้ศาลออกข้อกำหนดเพื่อเยียวยาสิ่งที่สมาชิกกลุ่มต้องการโดยรวมยังหมายความรวมถึง การฟ้องร้องเพื่อขอให้คุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ (civil rights)[181] และการฟ้องร้องคดีที่เกี่ยวกับแรงงานอีกด้วย[182]

ประการที่สอง เป็นคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์หรือคดีละเมิด ซึ่งถ้าหากมีการแยกการดำเนินคดีแล้ว ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินคดีอาจไม่เท่าเทียมกัน ทั้งอาจทำให้สมาชิกคนอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมดำเนินคดีเสียสิทธิในการจะได้รับผลประโยชน์อีกด้วย กรณีนี้จึงเป็นเรื่องของกองทุนที่จำกัด (Limited Fund) ที่มีสมาชิกหลายคนเรียกร้องจำเลยจากกองทุน ดังกล่าว

ประการที่สาม เป็นคดีที่มีลักษณะของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งถ้าหากมีการฟ้องร้องกันเป็นรายบุคคลแล้ว ค่าเสียหายที่เรียกร้องมีจำนวนน้อยไม่คุ้มค่า แต่ถ้าหากได้นำมารวมกันแล้วจะทำให้มีอิทธิพลต่อคดีมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภค[183] เมื่อ

---

[181] วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 43.

[182] Rule (b)(2) แห่ง The Federal Rules of civil Procedure.

[183] Rule (b)(3) แห่ง The Federal Rules of civil Procedure.

พิจารณาตามหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องของการจัดลักษณะคดีตามลักษณะของข้อเรียกร้องเป็นสำคัญโดยพิจารณาจากผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมากและรูปแบบการดำเนินกระบวนพิจารณาที่เป็นธรรมและเหมาะสม

ศาลจะพิจารณาว่าคดีที่ได้มีการร้องขอดังกล่าวนั้นมีมูลหรือไม่ ซึ่งหากศาลพิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุญาต ศาลก็จะมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและกำหนดให้มีการประกาศและส่งคำบอกกล่าวไปให้สมาชิกกลุ่มทราบ ซึ่งขั้นตอนการประกาศและส่งคำบอกกล่าวนี้ในทางปฏิบัติในคดีแบบกลุ่มที่มีสมาชิกกลุ่มเป็นจำนวนมากนั้นจะมีการจ้างบริษัทที่เชี่ยวชาญ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้เสียหายมากที่สุด และเมื่อได้มีการประกาศและส่งคำบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มแล้ว สมาชิกกลุ่มที่ไม่ต้องการผูกพันกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หลังจากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มของศาล ซึ่งศาลจะมีกระบวนการพิจารณาคดีในเบื้องต้น (Pre – Trial) กล่าวคือ กระบวนการก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาล ผู้พิพากษาจะให้คู่ความเจรจาตกลงกันก่อน ในชั้น Pre-trial นี้มีขั้นตอนที่เรียกว่า Discovery Process คือ ผู้พิพากษาจะสั่งให้คู่ความนำพยานหลักฐานที่มีอยู่มาโต้แย้งกัน กระบวนการดังกล่าวนั้นคู่ความจะเป็นผู้ดำเนินการกันเองไม่ใช่กระบวนการที่ทำกันต่อหน้าศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยืนยันว่าเอกสารที่กล่าวอ้างนั้นมีอยู่จริง เพื่อให้มีการบันทึกไว้เป็นทางการ และเพื่อหลีกเลี่ยงความล่าช้าในการพิจารณาคดี[184] กระบวนการดังกล่าวจะมีการบันทึกรายละเอียดไว้เพื่อให้เป็นพยานหลักฐานที่สามารถนำมาเสนอต่อศาลได้ ในทางปฏิบัติจะมีการบันทึกเทปการดำเนินการดังกล่าวไว้โดยจะมีจ่าศาลเป็นผู้จดประเด็นพิพาทที่ยุติแล้ว

หากเป็นคดีที่มีความซับซ้อนมากก็จะมีการทำ Pre-trial หลายครั้ง โดยวิธีการดำเนินการนั้น ทนายความแต่ละฝ่ายจะนำพยานหลักฐานมาโต้แย้งกัน โดยจะไม่มีศาลหรือคนกลางเข้าร่วมในกระบวนการดังกล่าวด้วย ยกเว้นในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกันระหว่างคู่ความอย่างมากจนเห็นว่าไม่อาจดำเนินการต่อไปได้จึงมีการตั้งคนกลางเข้ามาเพื่อยุติข้อขัดแย้งดังกล่าว

ในกระบวนการ Pre-Trial หากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่นำพยานหลักฐานมาแสดงหรือพยานไม่ยอมมาปรากฏตัวก็สามารถขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานหลักฐานนั้นมาได้ เว้นแต่ศาล

---

[184] Antonio Gidi. (2003). " Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries," *The American Journal of Comparative Law* (vol.51). p.316.

เห็นว่าพยานนั้นไม่เกี่ยวข้องกับคดีหรือไม่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีได้ ก็สามารถสั่งงดสืบพยานคนนั้นได้ ในการสืบพยานหลักฐานฝ่ายหนึ่งจะส่งคำถามที่เป็นลายลักษณ์อักษรไปให้อีกฝ่ายหนึ่งพร้อมกับบัญชีพยานหลักฐานที่ต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งนำมาแสดง โดยคู่ความแต่ละฝ่ายก็จะทราบอยู่แล้วว่าตนต้องการพยานหลักฐานอะไรจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และแต่ละฝ่ายก็มีทนายความเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวจึงไม่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติ แต่อย่างใด

ในกระบวนการ Pre-Trial แม้ว่าผู้พิพากษาจะไม่อยู่ด้วยในขั้นตอนที่คู่ความโต้แย้งพยานหลักฐานกัน แต่ในระหว่างนั้นผู้พิพากษาจะกำหนดช่วงระยะเวลาไว้สำหรับให้ทนายความสามารถโทรศัพท์สอบถามผู้พิพากษาได้ตลอดช่วงระยะเวลาที่ได้มีกระบวนการดังกล่าวดำเนินอยู่

การแสดงรายละเอียดของแต่ละคดีนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามข้อเท็จจริง และประเภทของคดี โดยกรณีที่เป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก การแสดงข้อเท็จจริงก็จะทำโดยการกรอกรายละเอียดลงในแบบฟอร์มตามที่กำหนด แต่หากเป็นคดีที่มีความซับซ้อน เช่น คดีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ก็จะมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดว่าจะต้องแสดงรายละเอียดอะไรบ้าง

อย่างไรก็ดี กระบวนการ Pre-Trial โดยเฉพาะวิธีการ Discovery Process นั้นมีค่าใช้จ่ายสูงมาก และปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจะมีการดึงข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองของตนเอาไว้ไม่ยอมส่งมอบให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ต้องใช้วิธีการขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานหลักฐานนั้น ซึ่งมีผลทำให้กระบวนการดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายสูงมาก ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในกระบวนการ Discovery Process อาจแก้ไขได้โดยผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบต้องจำกัดระยะเวลาที่ใช้ในการทำ Discovery Process ให้ชัดเจนเพื่อเป็นการควบคุมค่าใช้จ่ายโดยหากคู่ความดำเนินการไม่เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ คู่ความต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอขยายระยะเวลาแต่ต้องแสดงเหตุผลในการขอขยายระยะเวลาให้เป็นที่พอใจแก่ศาล[185]

3. ข้อจำกัดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เมื่อพิจารณาจากปัญหาที่เกิดขึ้นจากประเทศที่ใช้กฎหมายนี้มาก่อนแล้ว พอที่จะแยกพิจารณาออกได้ดังนี้

---

[185] คนึงนิจ บุญบานเย็น. เล่มเดิม. หน้า 98.

1. การกำหนดสมาชิกกลุ่มในบางกรณีทำได้ลำบาก

2. การแสวงหาผลประโยชน์อันไม่อันควร จริงอยู่ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น อำนวยประโยชน์ให้สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ที่เสียประโยชน์ได้รับความเป็นธรรม จากการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจมีพลังหรืออำนาจมากกว่า ตัวอย่างเช่น ข้อพิพาทของบริษัทกับพนักงานในบริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปีทศวรรษ 1960 ถึง 1970 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในจะใช้ในกรณีการฟ้องเรียกร้องสิทธิต่างๆ ตัวอย่างเช่น นักโทษรวมกลุ่มฟ้องเรียกร้องให้มีการปรับปรุงเรือนจำ การฟ้องของสิทธิในการได้รับเงินประกันสังคม เป็นต้น ต่อมาในระยะหลังลักษณะของคดีจะมุ่งมาที่ข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์ การคุ้มครองผู้บริโภค และคดีที่เกี่ยวข้องกันความบกพร่องของสินค้า ซึ่งคดีประเภทนี้จะมีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงิน ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้จะส่งผลให้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินนั้นมีจำนวนสูงมาก เนื่องจากมีผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจำนวนมาก กรณีจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอาจแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่ชอบจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ได้ ดังตัวอย่างเช่น ทนายความแสวงหาโอกาสในการฟ้องคดีแบบกลุ่มเนื่องจากประสงค์จะได้ค่าทนายความที่สูง แม้ว่าคดีนั้นๆ จะไม่มีมูลที่อาจจะเพียงพอที่จะฟ้องร้องกันหรือประโยชน์ที่จะได้แก่สมาชิกโดยแท้จริงอาจไม่ได้เกิดจากการฟ้องร้อง มีผู้ให้ความเห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ทำให้ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นต่อธุรกิจสินค้าและบริการต่างๆ ที่ต่อมาก็จะผลักภาระค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไปสู่ผู้บริโภคจากการจำหน่ายสินค้าหรือคิดค่าบริการที่

นอกจากนั้นการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ยังส่งผลกระทบในทางขัดขวางความเจริญในเรื่องของนวัตกรรมใหม่ๆ เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตทางด้านการเงินการตลาด และที่สำคัญเป็นผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ

3. การบอกกล่าวไปยังสมาชิก ตามแนวคิดของการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิก (opt in) หรือการขอออกจากกลุ่ม (opt out) นั้น จำเป็นต้องมีการบอกกล่าวให้สมาชิกที่เกี่ยวข้องได้ทราบ ปัญหาข้อเสียประการหนึ่งอาจเกิดขึ้นจากความล้มเหลวหรือไม่เหมาะสมในการแจ้งหรือบอกกล่าวไปยังสมาชิก

4. การได้ตัวแทนของกลุ่มที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแน่นอนว่าจะทำให้เกิดผลเสียต่อสมาชิกของกลุ่มที่ต้องผูกพันในผลของการดำเนินคดีดังกล่าวด้วย

5. การบังคับตามคำพิพากษาอาจมีข้อยุ่งยากในการจัดการ ทั้งนี้ เนื่องจากคดีแบบกลุ่มในแต่ละคดีนั้นมีสมาชิกที่ผูกพันต่อคำสั่งหรือคำพิพากษาจำนวนมาก ดังนั้น หากกลุ่มชนะคดีและมีคำพิพากษาให้ได้รับค่าเสียหายเป็นตัวเงิน ข้อยุ่งยากอาจเกิดขึ้นจากการที่จะแบ่งส่วนเฉลี่ยให้แก่สมาชิกแต่ละบุคคล ในบางครั้งสมาชิกแต่ละคนอาจมีสิทธิที่จะได้รับชำระเงินตามคำพิพากษาแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ความยุ่งยากและซับซ้อนจึงเพิ่มมากขึ้น

3.2.3 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แห่งสหพันธรัฐ หรือ Federal Rules Civil Procedure (FRCP) ข้อที่ 26 ได้บัญญัติขอบเขตการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งทั่วไปว่า “คู่ความอาจไม่ได้รับสิทธิพิเศษจากการเปิดเผยพยานตามข้อเรียกร้อง หรือกล่าวอ้าง”[186] ส่วนการเปิดเผยพยานหลักฐานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะเฉพาะ มี 2 ขั้นตอน

โดยได้อธิบายไว้ในส่วนของ I.A.[187] กฎหมาย FRCP นี้ไม่ได้บัญญัติเรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแบบกลุ่มไว้ต่างหาก จึงต้องศึกษาในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น คู่มือในการฟ้องคดีที่ซับซ้อน (Manual for Complex Litigation)

1. การอนุญาตเบื้องต้น (Pre certification)

โจทก์สามารถยื่นข้อเรียกร้องให้มีการอนุญาตเบื้องต้นในกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานได้ตามที่กำหนดไว้ ในกฎหมาย FRCP ข้อที่ 23 (A) และ (B) ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

สำหรับคู่ความที่ต้องการข้อมูลของสมาชิกที่ไม่ได้เข้ากลุ่มในระหว่างมีการอนุญาตเบื้องต้นในการเปิดเผยพยานหลักฐาน ศาลอาจไม่อนุญาตตามคำขอ เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เห็นถึง

---

[186] FED. R. CIV. P. 26(b)(1).

[187] MICHAEL C. SMITH, O’CONNOR’S FEDERAL RULES: CIVIL TRIALS 307,(2006). (“The court may allow discovery and conduct hearings on the issue of class certification, as well as decide whether discovery on the merits should proceed, before determining whether to certify the class.”).

(g) Discovery. Representative parties and intervenors are subject to discovery in the same manner as parties in other civil actions. Other class members are subject to discovery in the same manner as persons who are not parties,but may be required by the court to submit to discovery procedures applicable to the representative parties and intervenors.

ความจำเป็นที่จะต้องใช้ข้อมูลดังกล่าวอย่างชัดเจน โจทก์จะร้องขอข้อมูลจากสมาชิกที่ไม่ได้เข้ามาในกลุ่มในขณะที่มีการอนุญาตเบื้องต้นในการเปิดเผยข้อมูลของสมาชิกกลุ่มไม่ได้ แต่บางครั้งอาจได้รับอนุญาตหากเป็นการร้องขอข้อมูลที่จะนำไปสู่การเพิ่มเติมหลักฐานที่สำคัญ โดยศาลต้องแน่ใจได้ว่า การเปิดเผยข้อมูลไม่ใช่เป็นเครื่องมือของทนายความเพื่อค้นหาข้อมูลโดยไม่ชอบ โดยควรจะมีชื่อโจทก์ที่ตรงกับคุณสมบัติในการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวกับสมาชิกที่ไม่ได้เข้ากลุ่ม

เมื่อปรากฏว่าข้อมูลที่ร้องขอให้มีการเปิดเผยเพิ่มเติมเป็นข้อมูลส่วนตัวของสมาชิกที่ไม่ได้เข้ากลุ่ม ศาลจะใช้คำสั่งป้องกันการโต้ตอบความเป็นส่วนตัวของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ากลุ่ม โดยอาศัยกฎหมาย Class Action Fairness Act of 2005 ซึ่งได้กล่าวถึงข้อจำกัดในบางประการที่เกี่ยวกับเปิดเผยข้อมูลของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ากลุ่ม ไว้ในรายงานวุฒิสภาคณะกรรมการตุลาการ เรื่อง "การเปิดเผยข้อมูลที่จำกัด" ที่อาจช่วยแก้ไขปัญหา เช่น ความเป็นพลเมือง และจำนวนเงินที่เป็นข้อโต้เถียงในคดี

เพื่อพิจารณาชั่งน้ำหนักเกี่ยวกับอำนาจสิทธิส่วนบุคคล และอำนาจศาล ในขั้นตอนของการเปิดเผยข้อมูล โดยคณะกรรมการ จะระบุว่า กรณีส่วนใหญ่โจทก์อาจไม่มีความจำเป็นเพียงพอเพื่อขอรายชื่อสมาชิกทั้งหมด หรือข้อมูลรายละเอียดที่จะช่วยให้สนับสนุนคดีของโจทก์ในบางคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก กระบวนการดังกล่าวก็ไม่มีความจำเป็น เว้นแต่กลุ่มที่เสนอจะระบุว่าจะต้องได้รับการอนุญาต

2. การเปิดเผยพยานหลักฐานหลังจากการอนุญาต (Post certification Discovery)

กระบวนการนี้แตกต่างจากการอนุญาตเบื้องต้น เกิดขึ้นภายหลังจากมีการอนุญาตดังกล่าวแล้ว โดยศาลจะทำการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ภายใต้สมมติฐานว่าสมาชิกในกลุ่มที่เป็นโจทก์ได้รับทราบหรือเห็นชอบในการกระทำของตัวแทนกลุ่มหรือไม่ ในปี 1940 ศาลใน Hansberry v. Lee ได้จัดให้มีการพิจารณาเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่ม และตัวแทนในปัญหาว่าตัวแทนได้ดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ของพวกเขาอย่างถูกต้องแท้จริงหรือไม่ แพทริควุลีย์ ได้ให้ความเห็นว่า กรณีดังกล่าว ถือเป็นตัวอย่างที่ดีที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนจะสามารถใช้สิทธิของตน

ในการตรวจสอบการดำเนินคดีของตัวแทน (อัยการ)[188]โดยการร่วมแสดงความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนในการเปิดเผยพยานหลักฐาน เช่น การปฏิบัติหน้าที่ที่ต่างไปจากวัตถุประสงค์หรือการไม่ให้ข้อมูลสมาชิกอย่างเพียงพอ

3.2.4 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศอังกฤษ

3.2.4.1 หลักการทั่วไป

โดยหลักการในการดำเนินคดีแพ่ง พยานเอกสารต่างๆ มีส่วนสำคัญต่อผลของการต่อสู้คดีกันในคดีแพ่งทุกคดี พยานเอกสารของคู่ความฝ่ายหนึ่งจะเป็นประในชั้นพิจารณาคดี เมื่อได้อ้างส่งต่อศาลโดยใช้อ้างหรือสืบประกอบกับพยานหลักฐานอื่น การเปิดเผยเอกสารเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่ายสามารถตรวจสอบ หรือคัดถ่ายสำเนาพยานเอกสารเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีต่อไป กฎหมายอังกฤษได้กำหนดการเปิดเผยและตรวจสอบเอกสารไว้ใน Part 31 ของ Civil Procedure Rules โดยอาจจำแนกได้เป็น 2 กรณี คือ การเปิดเผยและตรวจสอบเอกสารโดยไม่มีคำสั่ง (Automatic Discovery) และการเปิดเผยและตรวจสอบเอกสารโดยมีคำสั่ง (Discovery by order)[189]

3.2.4.2 วิธีการเปิดเผยพยานหลักฐาน

1. กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery of document)

กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง ตามกฎหมายอังกฤษ บัญญัติไว้ใน Rule of the Supreme Court Order 24 Rule 1 เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงต่อศาลหรือคู่ความอีกฝ่ายในเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มีอยู่ในความครอบครองของตนหลักในการเปิดเผยเอกสารมีดังนี้

1) หลังจากพ้นกำหนดการยื่นคำให้การแล้ว คู่ความจะต้องเปิดเผยเอกสารที่อยู่ในความครอบครองในส่วนที่เป็นประเด็นในคดี

2) นอกจากที่บัญญัติใน Order 24 Rule of the Supreme Court แล้วจะต้องไม่ทำการใดที่เป็นการขัดขวางคู่ความไม่มีการดำเนินกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงนี้

---

[188] Patrick Woolley. (1997). *Rethinking the Adequacy of Adequate Representation*". (75 TEX. L. REV). pp.571, 573.

[189] พรพักตร์ สถิตเวโรจน์. (2549). *การเปิดเผยพยานบุคคลโดยให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยพยานเพิ่มเติมในประเทศที่ใช้ระบบ Common Law : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาอังกฤษ.* หน้า 24.

กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง ตามกฎหมายอังกฤษแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง โดยไม่ต้องมีคำสั่งศาล (Discovery without order)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปี ค.ศ. 1964 การเปิดเผยพยานเอกสาร (Discovery of Document) นี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีคำสั่งจากมาสเตอร์เท่านั้น แต่หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบัน คู่ความสามารถดำเนินการ Discovery ได้ โดยการแลกเปลี่ยนบัญชีรายชื่อพยานเอกสารภายใน 14 วัน หลังจากสิ้นสุดระยะเวลายื่นคำให้การ และรายการเอกสารดังกล่าวจะต้องทำตามแบบที่กำหนดโดยแยก

ส่วนที่ 1 รายการเอกสารต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในความครอบครองดูแลหรือมีอำนาจที่จะนำมาได้โดยแยกย่อยออกเป็นเอกสารซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นยินยอม ที่จะยินยอมเปิดเผยและไม่ยินยอมที่จะเปิดเผย

ส่วนที่ 2 รายการเอกสารต่าง ๆ ซึ่งในวันที่แลกเปลี่ยนรายการเอกสารนั้นไม่ได้อยู่ในความครอบครองดูแล หรืออยู่ในอำนาจที่จะนำมาได้ของคู่ความฝ่ายนั้นๆ

เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำการเปิดเผยรายการเอกสารต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดต้องการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร คู่ความฝ่ายนั้นต้องทำเป็นหนังสือแจ้ง (Notice to inspect) ไปยังคู่ความอีกฝ่ายเพื่อทำการขอตรวจเอกสาร โดยจะตรวจให้แล้วเสร็จภายใน 7 วัน พร้อมทั้งกำหนดสถานที่จะขอตรวจสอบแล้วยังมีสิทธิที่จะทำการคัดลอกเอกสารต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วย

อย่างไรก็ดี การเปิดเผยเอกสารโดยไม่มีคำสั่งนั้นจะไม่มีผลใช้บังคับในคดีซึ่งเริ่มต้นด้วยหมาย Originating Summon และในคดีซึ่งราชวงศ์อังกฤษเข้าเป็นคู่ความ รวมทั้งคดีอุบัติเหตุทางบกเกี่ยวเนื่องกับยานพาหนะซึ่งจำเลยได้รับความคุ้มครองให้ไม่จำต้องเปิดเผยเอกสารของตน เว้นแต่จะมีคำสั่งของศาลให้ทำการเปิดเผย

นอกจากนั้นศาลอาจมีคำสั่งตามคำร้องขอของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้งดเว้น การเปิดเผยเอกสารของคู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือให้จำกัดประเภทของเอกสารที่จะต้องเปิดเผยเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาจำหน่ายคดีหรือเพื่อช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีก็ได้[190]

---

[190] พนมรัตน์ เรืองอำพัน. เล่มเดิม.หน้า 26.

1.2 กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง โดยมีคำสั่งศาล (Discovery by order)

ซึ่งบัญญัติไว้ใน Order 24 Rule 3 ของ Rules of The Supreme Court การเปิดเผยพยานเอกสารโดยต้องมีคำสั่งศาลโดยทั่วไปมี 2 กรณีที่จะต้องใช้วิธีการนี้คือ

1. กรณีที่เป็นข้อยกเว้นของการเปิดเผยพยานเอกสารโดยต้องไม่มีคำสั่งศาลหรือ กรณีที่คู่ความไม่สามารถปฏิบัติตามวิธีการเปิดเผยพยานเอกสารโดยไม่ต้องมีคำสั่งได้

2. กรณีที่คู่ความไม่ยอมเปิดเผยเอกสารตามที่ตนมีหน้าที่[191]

ในทั้ง 2 กรณีคู่ความที่ต้องให้มีการเปิดเผยเอกสารจะต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งโดยคำขอนั้นจะต้องยื่นไปพร้อมกันกันเอกสารภายใต้คำสาบาน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานว่าเอกสารดังกล่าวจะต้องทำการเปิดเผยเอกสารอาจยอมรับความมีอยู่ของเอกสารหรือปฏิเสธโดยอ้างว่าเอกสารดังกล่าวเกี่ยวกับประเด็นข้อเท็จจริงในคดี ซึ่งในกรณีเช่นนี้ มาสเตอร์ ก็จะเป็นผู้ทำการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสารดังกล่าวเสียเองหรือในอีกกรณีหนึ่งอาจมีคำสั่งให้คู่ความผู้ซึ่งทำการปฏิเสธซึ่งยื่นคำแถลงแสดงความเป็นมาของเอกสารที่ตนเป็นเจ้าของหรืออยู่ในความอารักขาและหากไม่มีเอกสารนั้นแล้วก็ต้องแสดงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดและเอกสารดังกล่าวอยู่ที่ใด[192]

นอกจากนี้จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นในหลักการเดียวกันคู่ความอาจขอตรวจเอกสารที่อ้างถึงในคำคู่ความ (Pleading) หรือเอกสารภายใต้คำสาบานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้ด้วย และเมื่อมาสเตอร์มีคำสั่งให้คู่ความนั้นเปิดเผยเอกสารดังกล่าวแล้วแต่คำสั่งไม่เป็นผลไม่สามารถบังคับให้ทำการเปิดเผยเอกสารดังกล่าวได้เช่นนี้หากเป็นโจทก์ มาสเตอร์ก็อาจมีคำสั่งยกฟ้องหรือหากเป็นจำเลยก็อาจมีคำสั่งยกคำให้การไปเลยก็ได้หรือหากเป็นกรณีที่มีการขัดคำสั่งอย่าง

---

[191] R.S.C. Order 24 Rule 3. *Order for discovery*.

"(1) Subject to the provisions of this rule and of rule 4 and 8, the Court may order any party to a cause or matter (whether begun by writ, originating summons or otherwise) to make and serve on any other party a list of a documents which are or have been in his possession, custody or power relating to any matter in question in the cause or matter, and may at the same time or subsequently also order him to make and file an affidavit verifying such a list and to serve a copy thereof on the other party.

[192] R.J. Walker. *The English Legal System*. p. 290.

เห็นได้ชัด มาสเตอร์ก็อาจมีคำสั่งแสดงให้เห็นว่าคู่ความนั้นละเมิดอำนาจศาล (contempt of court) ไปเลยก็ได้

2. การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Interrogatories)

ในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่ง คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจต้องตอบคำถามภายใต้คำสาบานโดยคำสั่งของมาสเตอร์ (Master) ซึ่งวิธีการนี้มีวัตถุประสงค์สองประการคือ

1) เพื่อให้มีการยอมรับข้อเท็จจริงอันเป็นการจำกัดประเด็นข้อพิพาทให้เหลือน้อยลง

2) เพื่อจำกัดขอบเขตของข้อโต้แย้งของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง

การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม ตามที่บัญญัติไว้ใน R.S.C. Order 26 มาสเตอร์ (Master) จะเป็นผู้กำหนดระยะเวลาในการตอบคำถามภายใต้คำสาบาน โดยคู่ความซึ่งตอบคำถามอาจปฏิเสธไม่ตอบคำถามหล่านั้นได้โดยอ้างเอกสิทธิคุ้มครอง (Privilege) ของคู่ความ แต่การปฏิเสธต้องสาบานตนและอาศัยเหตุแห่งการปฏิเสธ คำตอบย่อมมีผลผูกพันคู่ความ คู่ความฝ่ายที่ขอให้ตอบคำถามจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ เนื่องจากอาจอ้างคำตอบเช่นว่านั้นเป็นพยานในคดีทั้งหมดทุกคำตอบ[193]

3. การแลกเปลี่ยนพยานหลักฐาน (Exchange of Evidence)

คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องเปิดเผยพยานอย่างหมดเปลือก ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีก่อนที่จะเริ่มต้นการพิจารณาคดี การเปิดเผยล่วงหน้านี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1) เป็นการอนุญาตให้คู่ความ สามารถประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของคดีล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนพิจารณา

2) ส่งเสริมให้มีการแก้ไขปัญหาระหว่างคู่ความด้วยกันเอง

3) เป็นการป้องกันคู่ความแสดงพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายไม่เคยทราบมาก่อนว่ามีพยานหลักฐานนั้นๆ (taking evidence by surprise at trial)

4) เป็นการป้องกันการเลื่อนคดีอย่างไม่มีเหตุผล

---

[193] พรพักตร์ สถิตเวโรจน์. เล่มเดิม. หน้า 28.

นอกเหนือจากการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายแล้ววัตถุประสงค์ของกระบวนการนี้ ยังต้องการให้คู่ความทำการแลกเปลี่ยนรายงานของผู้เชี่ยวชาญเป็นลายลักษณ์อักษรและถ้อยแถลงของพยานซึ่งคู่ความแต่ละฝ่าย ต้องการใช้อ้างในการดำเนินคดี[194]

4. การกำหนดทิศทางในการดำเนินคดี (Summons for direction)

กระบวนการนี้มีขึ้นเพื่อการจัดการให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความยุติธรรม รวดเร็วและประหยัด โดยการเปิดโอกาสให้ศาลและคู่ความร่วมกันกำหนดทิศทางในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาต่อไป[195]เงื่อนไขในการขอกำหนดทิศทางในการดำเนินคดี มีดังนี้

1) ต้องเกี่ยวกับเนื้อหาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคดีหรือเป็นไปได้ที่จะเกี่ยวข้อง และ

2) ต้องเกี่ยวข้องกับแนวทางต่างๆที่จะนำมาใช้ในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีต่อไปเพื่อเป็นหลักประกันความเป็นธรรมหรือทางเศรษฐกิจ

สำหรับคำขอที่จะออก Summons for Directions นี้ จะต้องทำตามแบบฟอร์มซึ่งต้องระบุรายละเอียดต่างๆของคำขอ และแบบฟอร์มนี้ยังเปิดช่องให้กรอกข้อความตามที่ต้องการ และสามารถจะเพิ่มเติมคำร้องคำขอต่างๆไว้ได้ ผู้กรอกคำขอนี้อาจจะลบข้อความหรือย่อหน้าต่างๆในแบบฟอร์มได้ในข้อที่ไม่เกี่ยวข้อง โดยรูปแบบมาตรฐานนี้มี 30 รายการขึ้นอยู่กับคู่ความว่าจะใช้ไปในทิศทางใดและจะเว้นที่ไว้เพื่อสำหรับกรอกข้อความเพิ่มเติม เช่น การแก้ไขหมายและคำให้การเป็นต้น[196]

5. การมีคำขอให้ยอมรับข้อเท็จจริง (Notice for admit)

คู่ความอาจยื่นหนังสือบอกกล่าวให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อเท็จจริงได้ภายใน 21 วัน นับแต่วันที่คดี หรือประเด็นที่คู่ความยื่นขอนั้นได้ถูกบันทึกลงในสารบบความ เพื่อให้เกิดการยอมรับกันในคดีหรือเนื้อหาสาระในคดี โดยคู่ความฝ่ายที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวอาจปฏิเสธการยอมรับข้อเท็จจริงนั้นภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นต้องออก

---

[194] จาตุรันท์ จันทะนะ. (2547). *กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี : ผลต่อการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยคู่ความ*. หน้า 91-92.

[195] Inn of Court School of Law. supra note 30. p.153.

[196] พนมรัตน์ เรืองอำพัน. เล่มเดิม. หน้า 43-45.

ค่าใช้จ่ายในการที่จะต้องพิสูจน์ประเด็นข้อนั้นด้วย ทั้งนี้ หากคู่ความนั้นไม่ปฏิเสธภายในระยะเวลาที่กำหนดย่อมถือได้ว่าคู่ความนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นๆ แล้ว[197]

3.2.4.3 ข้อจำกัดในการเปิดเผยพยานหลักฐาน

คู่ความสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างเพื่อปฏิเสธการเปิดเผยเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่งได้ คือ กรณีที่เอกสารนั้นเป็นเอกสารที่มีเอกสิทธิคุ้มครอง (Privileged) ทั้งนี้คู่ความซึ่งประสงค์จะอ้างเอกสิทธิในเอกสารจะต้องระบุเอกสารนั้นๆไว้ในรายการเอกสารในส่วนของรายการเอกสารซึ่งตนไม่ยินยอมที่จะเปิดเผย โดยจะต้องอ้างเหตุซึ่งทำให้เกิดเอกสิทธิคุ้มครองให้ไม่ต้องเปิดเผยเอกสารนั้นไว้อย่างชัดเจนด้วย[198]

3.2.5 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1. หลักการทั่วไป

ในอังกฤษ มีหลักทั่วไปว่าข้อกล่าวอ้างเรื่องประโยชน์สาธารณะไม่อาจถูกอ้างโดยปัจเจกบุคคล เว้นแต่เขาได้รับความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำความผิดดังกล่าว กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลไม่มีสิทธิมาศาลเพื่อดำเนินคดี โดยมีวัตถุประสงค์ยับยั้งการกระทำผิดต่อสาธารณะ และศาลไม่มีอำนาจให้คำสั่งยินยอมหรือตัดสินให้ชดใช้ค่าเสียหาย หลักเกณฑ์นี้ถูกกำหนดโดย House of Lords ซึ่งไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของ Lord Denning M.r. ที่ว่าบุคคลแต่ละคนซึ่งกระทำการในทำนองอัยการฝ่ายเอกชน (Private Attorney General) สามารถฟ้องคดีเพื่อให้มีคำสั่งในเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะได้ “หาก Attorney General ปฏิเสธที่จะอนุญาตในกรณีที่สมควร หรือหน่วงเหนี่ยวในการให้คำอนุญาตโดยไม่สมควร หรือไร้เหตุผล หรือกรณีการดำเนินการล่าช้า ดังนั้น ในระบบอังกฤษโดยทั่วไป ปัจเจกบุคคลจึงไม่อาจดำเนินคดีหรือบังคับตามข้ออ้างที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ มีเพียงหน่วยงานหรือตัวแทนของรัฐที่กำหนดเท่านั้นที่จะดำเนินการในขอบเขตของประโยชน์สาธารณะซึ่งอยู่ในอำนาจของพวกเขา หน่วยงานหรือผู้แทนที่สำคัญซึ่งสามารถคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ คือ Attorney General

---

[197] Charles Platto. *Pre-Trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide*. London. p.98.

[198] Mauro Cappelletti. *Civil Procedure*. The Hague Boston London. (chapter 6). p.16.

2. หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีโดยองค์กรของรัฐ

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เป็นการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนับได้ว่าเป็นกลไกที่เก่าแก่มากของกลุ่มประเทศแองโกลแซ็กซอน สามารถพบกลไกดังกล่าวย้อนอดีตไปได้จนถึงยุคกลางของประเทศอังกฤษ โดยเป็นกระบวนพิจารณาที่ใช้กันในศาลเอควิตี้ แต่วิวัฒนาการดังกล่าวในประเทศอังกฤษได้ถึงทางตัน เนื่องจากมีคำพิพากษาของศาลในปี ค.ศ. 1910 วินิจฉัยว่าผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นเงื่อนไขในการที่ศาลจะรับฟังจะไม่เกิดขึ้นเนื่องจากสิทธิการได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกัน

การดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชน ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าว ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ มีแนวความคิดว่าประโยชน์ของประชาชนไม่ใช่ประโยชน์ของรัฐ แต่เป็นเพียงความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งอาจขัดแย้งกับประโยชน์ของรัฐ ดังนั้นประชาชนจึงต้องปกป้องผลประโยชน์ทางแพ่งของตน จึงมีการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) โดยเอกชนขึ้นเพื่อแก้ปัญหากรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายจำนวนมาก ในประเทศอังกฤษ อัยการสูงสุดในประเทศอังกฤษมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดี Relator Action เนื่องจากโดยทั่วไปเอกชนไม่มีสิทธิฟ้องคดีที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ การดำเนินคดีดังกล่าวจะทำได้โดยการร้องขอของเอกชนต่อพนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาว่าจะให้ความยินยอมในการดำเนินคดีหรือไม่ และเมื่อได้รับความยินยอมแล้ว ในระหว่างการดำเนินคดี พนักงานอัยการยังเป็นผู้ควบคุมการดำเนินคดี เอกชนไม่มีอำนาจดำเนินการใดๆในนามของตนได้โดยอิสระจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจควบคุมเด็ดขาดในกระบวนการ Relator Action

ตำแหน่ง Attorney General เพิ่งปรากฏเรียกขานเป็นครั้งแรกเมื่อค.ศ. 1461 มีประวัติความเป็นมาสืบเนื่องจากตำแหน่ง King’s Attorney และ King’s Serjeant ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการ

ปกป้องรักษาผลประโยชน์ขององค์อธิปัตย์ (Severeign's interests) ในศาลหลวง ตั้งแต่ครั้งศตวรรษที่ 13[199]

Attorney General เป็นเจ้าพนักงานทางกฎหมายสูงสุดของพระมหากษัตริย์ เป็นผู้แทนกษัตริย์ในทางอรรถคดีทั้งปวง นอกจากอำนาจต่างๆในคดีอาญาแล้ว ยังมีหน้าที่ปรึกษาแนะนำรัฐบาลในปัญหากฎหมายทั้งปวงและมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของกษัตริย์ ของรัฐและของสาธารณชนในศาลยุติธรรม และรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยภายในประเทศ[200]

Attorney General เป็นบุคคลซึ่งได้รับการรับรองโดยกฎหมายมหาชนอังกฤษให้มีสิทธิเป็นตัวแทนสาธารณะในศาลยุติธรรม และศาลมีอำนาจที่จะแสดงสิทธิมหาชนเฉพาะในคดีซึ่งอัยการสูงสุดดำเนินการโดยตำแหน่ง หรือเมื่อมีคำบอกกล่าว เช่น ในกรณี relator action ถ้าอัยการสูงสุดปฏิเสธที่จะให้ความยินยอมในการดำเนินคดีของ relator โดยคำร้องขอของปัจเจกบุคคล ศาลก็ไม่มีอำนาจสอบถามเหตุผลในการปฏิเสธ ความรับผิดชอบของอัยการสูงสุดในการเป็นตัวแทนและคุ้มครองประโยชน์สาธารณะในการดำเนินคดีแพ่งอาจกล่าวได้ว่ามีขอบเขตกว้างและครอบคลุมในหลายๆเรื่อง รวมถึงการบังคับตามกฎหมายอาญาในกระบวนพิจารณาคดีแพ่ง (ไม่ว่าเขาจะกระทำการโดยตำแหน่งในฐานะคู่ความในคดีหรือเป็นคู่ความในนาม relator action)กล่าวคือการคุ้มครองกระบวนพิจารณาของศาลโดยดำเนินคดีหมิ่นประมาทศาลและในวิธีการอื่น การเป็นตัวแทนกษัตริย์ในกระบวนคดีแพ่งที่สำคัญซึ่งทำโดยหรือทำต่อกษัตริย์ การแทรกแซงในกระบวนพิจารณาคดีแพ่งระหว่างคู่ความเอกชน ไม่ว่าจะเป็นคู่ความหรือเป็นที่ปรึกษาของศาล (amicus curiae) ในกรณีอื่นซึ่งความรับผิดชอบของอัยการสูงสุดขยายออกไปถึง ได้แก่ อำนาจตรวจสอบดูแลโดยทั่วไปในเรื่องที่จะกระทบต่อเรื่องการกุศล กระบวนพิจารณาเพื่อแสดงความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายหรือความมีผลของการสมรส การเป็นตัวแทนประโยชน์สาธารณะต่อ tribunals ซึ่งตั้งขึ้นโดย Tribunals Enquiry Act 1921 และกรณีอื่นๆที่กฎหมายกำหนดให้ดำเนินคดี[201]

---

[199] สุรินทร์ ถั่วทอง. (2524) . "ความเป็นอิสระของอัยการ (อังกฤษ)". *วารสารอัยการ* ,44(4). หน้า 80.

[200] สุข เปรุนาวิน. (2526). ระบบอัยการในต่างประเทศในระบบอัยการสากล. หน้า 47-48.

[201] Jack I.H JACOB,Sir., (1982). "The Reform of Civil Procedure Law". *In The Reform of Civil Procedure Law and Other Essays in Civil Procedure* (edited by Lord Upjohn). London : Sweet and Maxwell, pp.166-167.

แม้ว่าในทางทฤษฎี Attorney General จะมีบทบาทมากในคดีแพ่งรวมถึงหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนประโยชน์ของชุมชน และป้องกันการกระทำความผิดของบุคคลที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อความสงบสุขในสังคม ดังนั้น Attorney General จึงอาจมีอำนาจตามกฎหมายในคดีแพ่งที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะทั่วไป เนื่องจาก Attorney General เป็นทั้งผู้แทนของกษัตริย์ในการดำเนินคดีแพ่ง และเป็นผู้แทนประโยชน์สาธารณะด้วยในเวลาเดียวกัน และในฐานะผู้แทนประโยชน์สาธารณะ Attorney General มีอำนาจนำคดีขึ้นสู่ศาลเมื่อมีการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายแต่ข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ Attorney General ไม่ค่อยมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในคดีแพ่ง การเข้าร่วมของ Attorney General ในคดีแพ่งมักเป็นกรณีที่ Attorney General เป็นโจทก์แต่เพียงในนาม (nominal plaintiff) ในคดี Relator Action[202]

Relator Action เป็นกรณีที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอ้างว่ามีสิทธิห้ามปรามการแทรกแซงสิทธิสาธารณชนมีสิทธิที่จะระงับความเดือดร้อนรำคาญต่อสาธารณะ (public nuisance) หรือมีสิทธิที่จะบังคับให้มีการปฏิบัติตามหน้าที่ต่อสาธารณะ อาจฟ้องคดีดังกล่าวได้ถ้าได้รับความยินยอมจาก Attorney General คดีเช่นนี้ การฟ้องคดีจะทำในนาม Attorney General ในฐานะคู่ความที่จำเป็นและจะถูกเขียนว่า “ The Attorney General at the relation of A.B.” [203]

การดำเนินคดีทางแพ่งที่เกี่ยวกับการละเมิดประโยชน์สาธารณะที่มีพนักงานอัยการเป็นคู่ความสำคัญในคดี เอกชนจะไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ได้หากไม่มีพฤติการณ์พิเศษ เพราะตามธรรมเนียมแล้วเฉพาะพนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิทำเช่นนั้นได้ เนื่องจากพนักงานอัยการนั้นตามกฎหมายถือเป็นตัวแทนของประโยชน์สาธารณะ เพราะแต่เดิมพนักงานอัยการเป็นตัวแทนในการดำเนินคดีของกษัตริย์ และผลประโยชน์ทั้งหลายของสาธารณะล้วนเป็นของกษัตริย์ โดยหลักแล้วพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของสาธารณะอาจเริ่มต้นคดีในนามของตน หรือ Relator จะเกิดขึ้นโดยการร้องขอของฝ่ายเอกชนผ่านทางพนักงานอัยการ ซึ่งความยินยอมนี้เป็นดุลพินิจเด็ดขาดของพนักงานอัยการที่แม้ศาลก็ไม่อาจเพิกถอนได้ และการให้ความยินยอมของพนักงานอัยการนี้ถือเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมในการกลั่นกรองเรื่องราวก่อนฟ้องคดีเพื่อมิให้เกิดมีคดีรกโรงรกศาล

---

[202] Mauro Cappelletti and J.A. Jolowicz. *supra note 21.* p.101.

[203] Jack I.H JACOB. *Sir.supra note 39*.p.167.

ในขณะที่พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมเด็ดขาดเหนือกระบวนการ Relator Action กฎหมายก็ยังไม่เปิดช่องให้ Relator มีสิทธิในการดำเนินคดีและให้คำปรึกษาในทางคดีแก่ประชาชนในนามของพนักงานอัยการ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ในหลายกรณี Relator กลายเป็นผู้สนับสนุนที่ดีในคดี และเป็นผู้ให้คำตอบกับศาลและคู่ความทุกฝ่ายได้มากกว่าพนักงานอัยการ แม้ว่า Relator อาจมีอำนาจควบคุมกระบวนพิจารณาอยู่บ้าง แต่มิอาจดำเนินการใดๆในนามของตนเองได้โดยอิสระจากพนักงานอัยการ[204] ยิ่งกว่านั้นพนักงานอัยการยังสามารถเข้าดำเนินคดีแทน Relator ได้ตลอดเวลา แม้กรณีเช่นนี้จะไม่ค่อยเกิดขึ้น และคำร้องคำขอทั้งหลายในคดีต้องถูกส่งให้ Attorney General ด้วย หากมีการแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง หรือมีข้อตกลงนอกศาล ก็ต้องได้รับความเห็นชอบจาก Attorney General

3. ข้อจำกัดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การที่พนักงานอัยการเป็นหน่วยงานของรัฐ มาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือคุ้มครองประโยชน์สาธารณะของประชาชนผู้เสียหาย ส่งผลให้การทำหน้าที่ของพนักงานอัยการปราศจากความเป็นอิสระ เนื่องจากพนักงานอัยการมีรูปแบบการดำเนินงานภายใต้อำนาจบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น นอกจากนี้การที่พนักงานอัยการไม่ใช่คู่ความโดยตรง ซึ่งไม่มีส่วนได้เสียใดๆในคดี ทำให้พนักงานอัยการขาดความกระตือรือร้น เอาใจใส่ในการทำหน้าที่ ซึ่งจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินคดี อันจะส่งผลเสียต่อประชาชนผู้เสียหาย และข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง คือ พนักงานอัยการยังไม่มีความพร้อมในเรื่องความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านอื่นๆเท่าที่ควร ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีที่ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ

3.2.6 การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานของประเทศฝรั่งเศส

3.2.6.1 หลักการทั่วไป

ในประเทศฝรั่งเศสไม่มีขั้นตอนที่เรียกว่า Trial ในความหมายเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์[205]แนวคิดในสมัยแรก ๆ การดำเนินกระบวนวิธีพิจารณาความแพ่ง

---

[204] The Law Reform Commission of British Columbia. (1980). *Report on Civil Litigation in the Public Interest LRC.* p.46.

[205] C.N. Ngwasiri. (1991). " Pre-trial Civil Proceedings in England and Frence : A Comparative Study ". *Civil Justice Quarterly*. p.290.

ฝรั่งเศสที่ปรากฏในระบบกฎหมาย เช่น พระราชกำหนดของโกแบร์ท ปี ค.ศ. 1667 หรือประมวลกฎหมายนโปเลียน ฉบับปี ค.ศ. 1806 ยังเป็นระบบที่มีลักษณะค่อนไปในทางแบบกล่าวหา กระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับการริเริ่มของคู่ความแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ว่าจะมีบทบัญญัติบางประการที่กำหนดให้เป็นอำนาจของผู้พิพากษาในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนพิจารณาก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริงของคดี และจะมีคำสั่งต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนพิจารณาเฉพาะกรณีที่คู่ความได้ร้องขอเท่านั้น มีน้อยครั้งที่ศาลจะมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรด้วยตนเองและตามความเป็นจริงแล้วคดีจะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษา คดีขององค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของคดีก็ต่อเมื่อคู่ความฝ่ายที่มีความกระตือรือร้นให้มีการพิจารณาและพิพากษาคดีเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอแล้ว จึงได้ร้องขอให้มีการพิจารณาและพิพากษาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษา

ข้อเท็จจริงดังกล่าวเห็นได้ว่าคู่ความมีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินคดีทั้งในส่วนสาระของคดีและการดำเนินกระบวนพิจารณา ผู้พิพากษาเพียงแต่พิจารณาข้ออ้างและข้อโต้แย้งที่คู่ความเสนอมาว่าฝ่ายใดจะมีเหตุผลน่าเชื่อถือมากกว่ากันเท่านั้น ซึ่งเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดที่ว่า ผู้พิพากษาไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ของเอกชน

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในศตวรรษที่ 20 เพราะการที่ผู้พิพากษาไม่มีบทบาท ในเชิงรุกเนื่องจากถูกจำกัดอำนาจในการสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา มีผลทำให้คดีเกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนพิจารณา ซึ่งรวมถึงความล่าช้าที่เกิดจากการกระทำของคู่ความที่ละเลยไม่ดำเนินกระบวนพิจารณาในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด คู่ความฝ่ายที่สุจริตจึงได้รับความเสียหายหรือเสียเปรียบคู่ความฝ่ายที่มีเจตนาประวิงคดี ปัญหาดังกล่าวทำให้มีการพัฒนาแนวคิดใหม่ในศตวรรษที่ 20 ว่าความยุติธรรมทางแพ่งเป็นรัฐบริการอย่างหนึ่ง กฎหมายของประเทศต่าง ๆ เช่น ประมวลกฎหมายของเยอรมันในปี ค.ศ. 1877 และประมวลกฎหมายของออสเตรีย ปี ค.ศ. 1895 ได้เริ่มกำหนดขั้นตอนของกระบวนพิจารณาซึ่งมีลักษณะค่อนไปทางแบบไต่สวนมากขึ้น กฎหมายดังกล่าวมีอิทธิพลต่อฝรั่งเศสอย่างมาก

ในวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 มีการตรารัฐกฤษฎีกา กำหนดให้มีผู้พิพากษาที่มีบทบาทในการควบคุมติดตามการดำเนินกระบวนพิจารณาที่เรียกว่า “le judge charge’ de suivre la proce’dure” แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการบังคับใช้ เนื่องจากผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติบังคับใช้

กฎหมาย คือ ผู้พิพากษาและคู่ความไม่ให้ความร่วมมือ ต่อมามีรัฐกฤษฎีกาฉบับ ลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1958 และฉบับลงวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1965 กำหนดให้มีผู้พิพากษาซึ่งเรียกว่า le judge des mises en e'tat ในศาลบางศาล ต่อมาเปลี่ยนเป็น le judge de la mise en e'tat (JME) ซึ่งกำหนดให้ศาลอื่น ๆ จะต้องมีผู้พิพากษาดังกล่าวปฏิบัติหน้าที่ ในที่สุดประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับใหม่ ค.ศ. 1975 ซึ่งตราขึ้นโดยรัฐกฤษฎีกาที่ 75-1123 ลงวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 1975 ได้กำหนดหลักการให้มีผู้พิพากษาที่มีบทบาทในการควบคุมติดตามการดำเนินกระบวนพิจารณาเอาไว้ด้วย[206]

3.2.6.2 วิธีการเปิดเผยพยานหลักฐาน

1. รูปแบบของวิธีพิจารณาความแพ่ง

คดีจะเริ่มต้นโดยการที่โจทก์ส่งหมายเรียก (assignation) ให้แก่จำเลย โดยพนักงานส่งหมาย (huissier) ซึ่งหมายเรียกดังกล่าว มีผลเท่ากับเป็นคำฟ้องของโจทก์ (vaut conclusion) โจทก์จึงจำต้องจัดการให้จำเลยอยู่ในสภาพที่พร้อมจะต่อสู้คดีได้ โดยต้องทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสทราบรายละเอียดเกี่ยวกับคดีของตนซึ่งเป็นไปตามหลักการเผชิญหน้าของคู่ความ หรือหลักฟังความทุกฝ่าย (le principe de la contradiction)[207] ดังนั้น ในหมายเรียกจะต้องระบุรายละเอียดต่างๆ ให้ได้รายละเอียดพอสมควร เช่น ระบุข้อความเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี ของการออกหมายเรียก ชื่อ นามสกุล อาชีพ และภูมิลำเนาของโจทก์และจำเลย เรื่องที่ฟ้อง เหตุและพฤติการณ์ที่ฟ้อง ชื่อศาลที่จะพิจารณาคดี การแต่งตั้งทนายความของโจทก์เป็นต้น[208] ภายหลังจากเสร็จสิ้นขั้นตอนส่งหมายเรียกและเมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยแต่งตั้งทนายความได้ผ่านพ้นไปแล้ว ทนายความฝ่าย

---

[206] ธิรพันธ์ รัศมิทัต. (2508). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส. หน้า 11.

[207] หลักการเผชิญหน้าของคู่ความ หรือรับฟังพยานหลักฐานทุกฝ่ายนั้น เป็นหนึ่งใน golden rules หรือหลักการพิจารณาทั่วไปอย่างหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความโดยมีเหตุผลเนื่องมาจากว่าข้อพิจารณาในคดีมีข้อพิพาทนั้นเป็นผลที่เกิดจากการเผชิญหน้ากันของคู่ความในคดีโดยวิธีการนำข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆมาแสดงต่อศาลโดยอิสระ กรณีจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คู่ความทุกฝ่ายจะต้องมีโอกาสได้ทราบข้อเท็จจริงที่เป็นข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และมีโอกาสโต้แย้งต่อสู้ทุกประเด็นของคดีที่ได้มีการพิจารณากัน ซึ่งสิทธิต่างๆ เหล่านี้อาจเรียกได้ว่า “หลักการต่อสู้คดีโดยอิสระ” (le principe de la liberte de la defense)

[208] ธิรพันธ์ รัศมิทัต. เล่มเดิม. หน้า 11.

โจทก์จะเสนอคำฟ้องแก่ศาลโดยนำมายื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ศาลที่เรียกว่า greffier เพื่อดำเนินการต่อไป

การดำเนินกระบวนพิจารณาความแพ่งในศาลชั้นต้นฝรั่งเศส จะเริ่มต้นตั้งแต่โจทก์ส่งคำฟ้องให้แก่จำเลย โดยพนักงานส่งหมายจะเป็นผู้ส่งคำฟ้องให้แก่จำเลยสำหรับเนื้อหาในคำฟ้องมีดังต่อไปนี้

1. วันเดือนปี

2. ชื่อ นามสกุล อาชีพ ภูมิลำเนา สัญชาติ และวัน เดือน ปี และสถานที่เกิดสำหรับกรณีที่โจทก์เป็นบุคคลธรรมดา หากเป็นกรณีที่โจทก์เป็นนิติบุคคลจะประกอบด้วยชื่อสำนักงานที่จดทะเบียน และผู้แทนทางกฎหมาย

3. ชื่อนามสกุล ที่อยู่ และลายมือชื่อพนักงานส่งหมาย

4. ชื่อนามสกุล และภูมิลำเนา หรือสำนักงานที่จดทะเบียนของจำเลย

5. ชื่อศาลที่จะพิจารณาพิพากษาคดี

6. ข้อความเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและมูลเหตุแห่งการฟ้องร้องคดี

นอกจากบทบัญญัติเฉพาะดังกล่าวแล้ว ตามมาตรา 15[209] ได้วางหลักทั่วไป โดยกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ในการที่จะให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสได้ทราบรายละเอียดต่างๆ ของคดี (les elememts du proces) ทั้งนี้ เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งโต้แย้งได้ดังนี้

ประการแรก ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่คู่ความแต่ละฝ่ายได้ยกขึ้นเป็นข้อสนับสนุนข้อหา หรือข้อต่อสู้ของตน

ประการที่สอง มาตรา 15 ได้วางหลักทั่วไปต่อไปว่าคู่ความจะต้องดำเนินการให้คู่ความแต่ละฝ่ายมีโอกาสได้ทราบถึงรายละเอียดที่เกี่ยวกับพยานหลักฐานต่างๆ ที่ตนได้เสนอเข้าสู่คดี (les elements du preuve) พยานหลักฐานดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นวัตถุ เอกสาร หรือในลักษณะด้วยวาจา

---

[209] Article 15 The parties shall be held to make known in due time to each other the set of facts giving rise to their claim, the items of evidence they shall produce and points of law they shall rely upon so that each of them shall be in a position to prepare his case.

ที่คู่ความประสงค์ให้ศาลเชื่อ ตามข้อกล่าวอ้างหรือข้อต่อสู้ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งคำคู่ความต่างๆ และพยานเอกสารที่ได้เสนอต่อศาล มีการดำเนินการในเวลาอันสมควรหรือไม่[210]

ขั้นตอนการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่ง

เมื่อโจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาล ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะพิจารณาจ่ายคดีไปตามแผนกหรือองค์คณะต่างๆ ซึ่งผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกจะเรียกทนายความของคู่ความมาศาลในวันนัดพิจารณาครั้งแรกเพื่อพิจารณาว่าเอกสารและข้อเท็จจริงในสำนวนคดีมีครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และมีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารในคดีโดยผู้พิพากษาคนเดียวที่ เรียกว่า ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน (le juge de la mise en e'tat) หรือ JME ก่อนที่จะมีการพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาหรือไม่[211]

ในการสืบพยานนั้น ผู้พิพากษาซึ่งมีหน้าที่สืบพยาน มีบทบาทในการซักถามพยานในประเด็นต่างๆ ที่เห็นว่าจะช่วยให้องค์คณะผู้พิพากษาได้รับทราบถึงข้อเท็จจริงที่จำเป็นโดยครบถ้วน หรือซักถามพยานที่คู่ความได้เสนอแนะ การซักถามพยานจึงเป็นอำนาจโดยเด็ดขาดของศาลแต่เพียงผู้เดียว และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 214 วรรคหนึ่งยังได้บัญญัติห้ามมิให้คู่ความพูดสอดแทรกในระหว่างที่พยานเบิกความ หรือห้ามคู่ความซักถามพยานโดยตรง หรือกระทำการใดๆ ที่จะทำให้มีอิทธิพลต่อพยาน โดยกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงไม่ให้พยานถูกขัดขวางหรือรบกวนโดยการขัดจังหวะของคู่ความ หรือโดยการตั้งคำถามที่อาจจะทำให้พยานหลงเข้าใจประเด็นโดยผิดพลาด คู่ความที่ฝ่าฝืนอาจถูกศาลสั่งขับไล่ออกจากศาลได้ ศาลจึงมีบทบาทในเชิงรุกในการซักถามพยาน แต่ก็มิได้เป็นการตัดสิทธิคู่ความโดยเด็ดขาด เพราะมาตรา 214 วรรคสอง บัญญัติว่า ภายหลังจากที่พยานได้ให้การเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความสามารถที่จะเสนอให้ศาลสอบถามพยานในบางประเด็นได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่าคำถามดังกล่าวเกี่ยวกับประเด็นหรือไม่ และศาลอาจจะปฏิเสธไม่ถามพยานก็ได้[212]

---

[210] พรพักตร์ สถิตเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 15.

[211] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 758-759.

[212] วรรณชัย บุญบำรุง. (2543). "การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส: ตัวอย่างของกระบวนพิจารณาที่ค่อนไปทางแบบไต่สวน". *ดุลพาห* , 47(1). หน้า 67.

ผู้พิพากษาที่มีหน้าที่ในการซักถามพยาน โดยหลักแล้วเป็นหน้าที่ขององค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเพื่อที่จะได้สามารถรับรู้ข้อเท็จจริงโดยตรงและสังเกตเห็นอากัปกิริยาของพยานในขณะเบิกความเพื่อช่วยในการประกอบการวินิจฉัยคดี แต่ในทางปฏิบัตินั้นอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการที่จะให้ผู้พิพากษาทั้งองค์คณะจะต้องมาสืบพยานด้วยตนเอง ซึ่งในบางครั้งการสืบพยานก็ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับคดีมากนักและเสียเวลาโดยไม่จำเป็น ดังนั้น จึงเกิดความคิดให้ผู้พิพากษาคนเดียวเป็นผู้สืบพยานโดยเจ้าหน้าที่ศาลเป็นผู้บันทึกคำเบิกความไว้และจัดทำรายงานการสืบพยานเสนอองค์คณะผู้พิพากษาต่อไปซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 225 ได้กำหนดวิธีการเลือกผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่สืบพยานไว้ 3 วิธี คือ[213]

1. กำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้สืบพยานในกรณีที่เห็นว่าการสืบพยานบุคคลเป็นประเด็นสำคัญแห่งคดี

2. กำหนดให้ผู้พิพากษาคนเดียวซึ่งเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้สืบพยาน ซึ่งเรียกผู้พิพากษาคนเดียวที่ทำหน้าที่นี้ว่า le juge commissaire หรือ le juge commis ผู้พิพากษาคนเดียวนี้เป็นหนึ่งในองค์คณะผู้พิพากษาที่จะสามารถอธิบาย หรือตั้งข้อสังเกตต่อผู้พิพากษาคนอื่นๆในองค์คณะพิจารณาพิพากษาได้ดี

3. กำหนดให้มีการเลือกผู้พิพากษาคนอื่นในศาลเดียวกันเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสืบพยาน ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาไม่สามารถสืบพยานได้ หรืออาจมีการส่งประเด็นไปให้ศาลอื่นเป็นผู้สืบพยานบุคคลแทนได้

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสได้กำหนดบทบาทให้กับผู้พิพากษาประเภทหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “le juge de la mise en etat” (JME) หรือที่เรียกว่า preparatory judge[214] มีอำนาจหน้าที่รวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี อันจะทำให้คดีอยู่ในสภาพที่พร้อมที่จะทำการพิจารณาชี้

---

[213] วรรณชัย บุญบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 61.

[214] Christian Dadomo and Susan Farran. (1996). *The French Legal System,Second edition (London : Sweet & Maxwell)*. p.172.

ขาดตัดสินคดี โดยองค์คณะผู้พิพากษา[215] นอกจากนั้นยังช่วยในการเริ่มตั้งทิศทางของคดีตั้งแต่เริ่มต้นด้วย[216] และเป็นหลักประกันว่าคู่ความจะไม่ประวิงการพิจารณา และยังเป็นการทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี[217] โดยมีการเริ่มใช้วิธีการดังกล่าวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2508 จนกระทั่งได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปี พ.ศ. 2514-2515 JME คือ ผู้พิพากษาประจำแผนกหรือคณะที่รับผิดชอบคดีซึ่งแต่ละแผนก หรือแต่ละคณะจะมี JME หลายคน และผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก หรือคณะจะเป็นผู้กำหนดว่า JME คนใดที่จะรับผิดชอบคดีใด การดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นนี้ โดยหลักเป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องกล่าวอ้างข้อกล่าวหา หรือข้อต่อสู้นั้น คำขอต่างๆและประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีให้ศาลทราบ ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวจะต้องระบุไว้ในคำคู่ความ

ในส่วนของ JME นั้น คดีทุกคดีไม่ได้ถูกส่งเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาคดีขององค์คณะผู้พิพากษา[218] (renvoi a l'audience) ในทันที แต่จะต้องเข้าสู่การพิจารณาของ JME เสียก่อน (มาตรา 762) โดย JME จะเป็นผู้ควบคุมดูแลให้การดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นนี้เป็นไปโดยถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการส่งคำคู่ความและพยานเอกสารต่างๆของคู่ความ (มาตรา 763)

2. อำนาจของผู้พิพากษาและสิทธิของคู่ความในกระบวนพิจารณา

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษา JME ที่เป็นส่วนสำคัญในการช่วยสนับสนุน รวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี มี 6 ประการ คือ

1) อำนาจในการรับฟังคู่ความ และประนีประนอมข้อพิพาท (มาตรา 767)

ซึ่งต้องกระทำต่อหน้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่ว่าเมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้รับหมายเรียกแล้วไม่มาศาล ทั้งนี้เพื่อที่ JME จะได้สอบถาม และรับฟังข้อเท็จจริงโดยตรงจากคู่ความเพื่อพิจารณาประกอบกับคู่ความและพยานเอกสาร และผู้ร่างกฎหมายยังเล็งเห็นว่า การดำเนินการ

---

[215] John Bell, Sophie Boyron and Simon Whittaker. (1998). *Principles of French Law (Oxford University Press Inc.,)*. p.93.

[216] Christian Dadomo and Susan Farran. *Supra note 150*. p.172.

[217] C.N. Ngwasiri. (1990). *The Role of Judge in French Civil Proceedings*. 9 Civil Justice Quarterly. pp.167,168.

[218] Mauro Cappelletti and Bryant Garth, (1978). *Access to Justice* (Vol.I). Italy : Tipografia Mori & C.s.n.c.p.488.

ดังกล่าวอาจเป็นช่องทางให้คู่ความได้มีโอกาสที่จะประนีประนอมยอมความกันในที่สุด (มาตรา 768) นอกจากนี้ JME ยังมีอำนาจที่จะฟังคำชี้แจงของตัวความโดยตรง รวมทั้งผู้แทนของตัวความด้วย (มาตรา 20)[219]

2) อำนาจในการรวบรวมข้อมูล และเอกสารของคดี ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย หรืออำนาจในการสืบสวนต่างๆที่เกี่ยวกับคดี (Investigatory Powers)

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศฝรั่งเศส ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ควรจะทำให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด ดังนั้น ผู้พิพากษาของฝรั่งเศส จึงมีอำนาจที่จะค้นหาความจริงได้ด้วยตนเอง โดยการสืบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ รวมถึงค้นหาพยานหลักฐานไม่เฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความส่งมาในคดีเท่านั้น อำนาจสืบสวนของผู้พิพากษาทำให้ผู้พิพากษาสามารถที่จะถามคำถามหรือตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อที่จะสืบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ ที่จะต้องอาศัยความรู้เป็นพิเศษ นอกจากนั้นยังมีอำนาจที่จะสั่งคู่ความให้มาปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อตอบคำถามหรือสอบสวนพยาน มาตรการสืบสวนแต่ละอย่างจะทำโดยคำสั่งของศาลภายใต้ข้อกำหนดและข้ออ้างอิง ซึ่งรวมถึงกำหนดวันและเวลาที่จะมีการสืบสวนและการจำกัดเวลาที่จะแล้วเสร็จ รายงานการสืบสวนนั้นจะต้องสรุปรวมอยู่ในสำนวนคดีและส่งให้แก่คู่ความแต่ละฝ่ายเพื่อให้รู้ถึงข้อเท็จจริงในคดีของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะนำมาสู่ศาล[220] สรุปได้ว่าผู้พิพากษา JME มีอำนาจที่จะสืบสวนเกี่ยวกับคดี เช่น ไปเผชิญสืบตรวจสอบวัตถุพยาน หรือสั่งให้พยานผู้เชี่ยวชาญทำความเห็น รวมถึงสามารถจะตรวจสอบคู่ความและพยานต่างๆได้ด้วย

3) อำนาจในการสืบสวนส่วนบุคคลของผู้พิพากษา (Personal investigations of the judge)

การสืบสวนส่วนบุคคลของผู้พิพากษา มีเจตนารมณ์ที่จะให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาที่จะได้รับความรู้เป็นการส่วนตัวสำหรับข้อเท็จจริงที่พิพาท ผู้พิพากษาสามารถที่จะค้นหาข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ได้ กระบวนการนี้ให้แนวทางแก่ผู้พิพากษาที่จะได้รับความรู้ด้วยตนเองในแง่มุมของคดีโดยไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ กระบวนการนี้สามารถนำไปใช้ได้ในทุกคดีที่การตรวจสอบวัตถุสิ่งของ หรือสมมติฐานต่างๆ อาจจะช่วยในการแก้ปัญหาหรือให้เกิดความชัดเจนใน

---

[219] วรรณชัย บุญบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 124.

[220] C.N. Ngwasiri. supra note 153. p169.

คดีได้ภายใต้กระบวนการนี้ผู้พิพากษาสามารถที่จะไปดูการสาธิตในคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดได้เป็นต้น ถ้าความรู้พิเศษนั้นมีความจำเป็นเพื่อค้นหาความจริง ผู้พิพากษาหรือศาลอาจมีคำสั่งให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบข้อเท็จจริงต่างๆก็ได้[221] และเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ผู้พิพากษาก็มีสิทธิที่จะพูดคุยกับบุคคลอื่นๆอีก เมื่อสืบสวนเสร็จแล้วผู้พิพากษา JME จะดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาโดยวิธีอื่นๆต่อไป[222]

สำหรับในเรื่องพยานหลักฐานนั้น หากคู่ความฝ่ายใดอ้างอิงพยานเอกสารใด จะต้องเปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตรวจสอบพยานเอกสาร คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอให้ศาลสั่งได้ (มาตรา 133) ซึ่งอยู่ในดุลพินิจของศาลว่าจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ คำสั่งของศาลดังกล่าวเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา ต้องห้ามอุทธรณ์ในทันที คำสั่งของศาลดังกล่าวจะกำหนดระยะเวลาและค่าปรับในกรณีมีการฝ่าฝืนคำสั่ง (มาตรา 134) และศาลอาจปฏิเสธไม่ยอมรับฟังพยานเอกสารที่ไม่ได้แลกเปลี่ยนกันภายในเวลาอันสมควรได้ (มาตรา 135) นอกจากนั้นผู้พิพากษา JME ยังมีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้รวมการพิจารณาเข้ากับคดีอื่นที่เกี่ยวข้อง (junction d'instance) หรือแยกคดีออกเป็นหลายคดี (disjunction d'instance) หรือมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการสิ้นสุดของคดี เช่น การทิ้งฟ้อง การประนีประนอมยอมความ เป็นต้น (มาตรา 766 และมาตรา 769)[223]

4) อำนาจในการสั่งให้คู่ความมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล (Personal appearance of the parties)

มาตรการนี้เป็นมาตรการที่คล้ายกับมาตรการสืบสวนอื่นๆ การปรากฏตัวของคู่ความจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าในกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่บังคับให้คู่ความมาปรากฏต่อตัวหน้าศาลโดยไม่มีคำสั่งศาล ผู้พิพากษา JME มีอำนาจที่จะเรียกทนายความของคู่ความให้มาศาลเพื่อสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่สนับสนุนข้อต่อสู้หรือข้อกล่าวหา (moyens) ที่คู่ความไม่ได้ยกขึ้น เพื่อให้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่จำเป็นต่อการพิพากษาคดี หรือมีคำสั่งให้ คู่ความนำต้นฉบับพยานเอกสารมาแสดงหรือเพียงแต่ส่งสำเนามา (มาตรา 765) นอกจากนี้ ยังมีอำนาจสั่งให้คู่ความเรียกบุคคลภายนอกที่

---

[221] Graham & Trotman. supra note 153. p.170.

[222] C.N. Ngwasiri. supra note 153. p.170.

[223] วรรณชัย บุญบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 124-125.

เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นคู่ความ ถ้าหาก JME เห็นว่าเป็นการจำเป็นต่อการพิพากษาคดี (มาตรา 768-1)[224] การสั่งการดังกล่าว JME จะกำหนดระยะเวลาให้คู่ความปฏิบัติ โดยคำนึงถึงลักษณะความเร่งด่วนหรือความยากง่ายของการปฏิบัตินั้น[225] และอาจมีการขยายระยะเวลาได้ (มาตรา 764) หากคู่ความไม่ปฏิบัติตามคำสั่งให้แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลา JME อาจมีคำสั่งให้การดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อมูล และเอกสารสิ้นสุดลง (la cloture de l'instruction) ซึ่งจะมีผลทำให้คู่ความไม่สามารถยื่นพยานเอกสาร หรือข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้อื่นๆได้อีก

สำหรับความมุ่งหมายของการเชิญคู่ความให้มาปรากฏตัวต่อศาล ก็เพื่อให้ผู้พิพากษาได้รับคำตอบต่างๆที่ต้องการ โดยคำถามต่างๆจะถูกเตรียมไว้ล่วงหน้าโดยผู้พิพากษาเอง หรือโดยคู่ความทั้งสองฝ่ายอาจจะส่งบัญชีรายการคำถามที่ศาลอาจจะใช้ถามแก่คู่ความฝ่ายตรงข้าม คู่ความจะไม่ได้รับอนุญาตให้ตอบคำถามโดยอ่านเอกสาร ซึ่งกฎเกณฑ์นี้มีไว้เพื่อเป็นการประกันว่าจะได้รับคำตอบในทันทีทันใด ส่วนน้ำหนักของคำตอบของคู่ความนั้นผู้พิพากษาจะเป็นผู้ประเมิน และผู้พิพากษายังมีสิทธิที่จะอ้างกฎหมายในกรณีที่คู่ความปฏิเสธไม่ตอบหรือไม่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามนั้นได้ และไม่ว่าผลจะเป็นอย่างไรคู่ความแต่ละฝ่ายก็จะได้รับสำเนารายงานสรุปของการพิจารณาแบบนี้ด้วย[226]

5) อำนาจในการสั่งปิดการพิจารณาคดีในชั้นรวบรวมข้อมูล และเอกสารของคดี (la cloture de l'instruction)

การสั่งปิดการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดีโดยผู้พิพากษา JME นี้มีได้ใน 2 กรณี ดังนี้[227]

1. เมื่อ JME พิจารณาเห็นว่าข้อมูลและเอกสารที่จำเป็นต่อการพิจารณาพิพากษาคดีครบถ้วนแล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สำนวนคดีพร้อมที่จะทำการพิพากษาได้ JME จะมีคำสั่งปิดการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี และส่งสำนวนไปยังองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นเจ้าของสำนวนเพื่อเปิดโอกาสให้ทนายความของคู่ความได้ทำการแถลงด้วยวาจาเกี่ยวกับประเด็นข้อ

---

[224] แหล่งเดิม. หน้า 124.

[225] C.N. Ngwasiri. supra note 153. p.168.

[226] Ibid., p.171.

[227] วรรณชัย บุญบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 126.

พิพาทต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษา ตาม วัน เวลา ที่ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลได้กำหนด (หรือตามที่ JMEกำหนดในกรณีที่ได้รับมอบหมาย) (มาตรา 779)

2. เป็นกรณีที่มีลักษณะเป็นการลงโทษคู่ความฝ่ายที่ไม่ดำเนินกระบวนพิจารณาภายในระยะเวลาที่กำหนด โดย JME อาจมีคำสั่งดังกล่าวเอง หรือโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งร้องขอ แล้วส่งสำนวนไปยังองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นเจ้าของสำนวน แต่ในกรณีที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งร้องขอ หาก JME จะปฏิเสธคำร้องขอจะต้องทำในรูปคำสั่งโดยมีเหตุผลประกอบคำสั่ง ซึ่งคำสั่งในกรณีหลังนี้ต้องห้ามอุทธรณ์ (มาตรา 780) อย่างไรก็ดี ก็มีข้อยกเว้นตามมาตรา 776 (3) ที่สามารถอุทธรณ์ได้[228] แต่ถ้าเป็นกรณีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้ว กรณีเห็นได้ว่าคดีจะไม่สามารถอยู่ในสภาพที่จะทำการพิพากษาได้ ในกรณีนี้ JME อาจมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ (une ordonnance de radiation) โดยมีเหตุผลประกอบคำสั่งดังกล่าวต้องห้ามอุทธรณ์ แต่ก่อนที่ JME จะมีคำสั่งจะต้องแจ้งให้ทนายความของคู่ความทราบเสียก่อน (มาตรา 781)

กฎหมายห้ามอุทธรณ์คำสั่งปิดการพิจารณาดังกล่าวของ JME (มาตรา 782) แต่เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกา[229] วินิจฉัยว่าหากคำสั่งปิดการพิจารณาของ JME มีผลเป็นการกระทบต่อสิทธิการต่อสู้คดีของคู่ความ ในกรณีนี้สามารถอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้

คำสั่งปิดการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดีนี้มีความสำคัญอย่างมากในกระบวนพิจารณา โดยภายหลังจากที่ JME ได้มีคำสั่งดังกล่าวแล้ว คู่ความไม่สามารถที่จะยื่นข้อต่อสู้หรือข้อกล่าวหา (conclusions) รวมทั้งพยานต่างๆเข้าสู่การพิจารณาได้อีก (มาตรา 783) การที่กฎหมายได้กำหนดหลักการนี้ไว้ ก็เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้คู่ความพยายามที่จะประวิงเวลาในการพิจารณาคดี และเพื่อเร่งรัดให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

แต่อย่างไรก็ตาม การใช้หลักการดังกล่าวโดยเคร่งครัดอาจจะเป็นผลเสียได้ กฎหมายจึงกำหนดข้อยกเว้นให้มีการดำเนินกระบวนพิจารณาดังต่อไปนี้ ภายหลังที่ JME ได้มีคำสั่งดังกล่าวแล้วได้แก่ คำร้องสอดเข้ามาในคดีโดยสมัครใจของบุคคลอื่นนอกจากคู่ความ คำร้องขอเกี่ยวกับค่าเช่า ค่างวดผ่อนส่งชำระหนี้ ดอกเบี้ย และดอกผลอื่น รวมทั้งค่าใช้จ่ายของทนายความที่เกิดขึ้น

---

[228] C.N. Ngwasiri. *supra note 137*. p.296.

[229] วรรณชัย บุญบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 126-127.

ภายหลัง คำสั่งปิดการพิจารณาและคำนวณถึงเวลาก่อนที่จะเริ่มกระบวนพิจารณาในชั้นองค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน[230]

6) มีอำนาจออกคำสั่งเพิกถอนคำสั่งปิดการพิจารณา (revocation de l'ordonnance de cloture)

ในบางกรณีอาจมีการเพิกถอนคำสั่งปิดการพิจารณาดังกล่าว ของ JME ได้[231] (revocation de l'ordonnance de cloture) ซึ่งการเพิกถอนคำสั่งปิดการพิจารณานี้อาจทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมาได้ ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดเหตุดังกล่าวไว้ค่อนข้างเคร่งครัด เนื่องจากเป็นบทยกเว้น โดยกำหนดว่าคำสั่งดังกล่าวอาจถูกเพิกถอนได้ ในกรณีที่ JME หรือผู้พิพากษาในองค์คณะเจ้าของคดีพิจารณาเห็นว่ามีเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง (une cause grave) (มาตรา 784) เช่น มีข้อเท็จจริงเกิดขึ้นใหม่ซึ่งจะมีผลทำให้ประเด็นแห่งคดีเปลี่ยนแปลงไป แต่สำหรับกรณีที่มีการแต่งตั้งทนายความภายหลังจากที่ JME มีคำสั่งปิดการพิจารณาดังกล่าวนั้น ไม่ถือว่าเป็นเหตุจำเป็นในตัวเองที่จะขอให้เพิกถอนคำสั่ง ส่วนในกรณีที่มีคำร้องสอดโดยสมัครใจของบุคคลภายนอกคดีนั้น คำสั่งดังกล่าวจะถูกเพิกถอนได้ก็ต่อเมื่อเป็นกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของคดีไม่สามารถที่จะทำการพิพากษาคดีได้ทุกประเด็น เช่น การร้องสอดที่ทำให้เกิดประเด็นขึ้นใหม่ ซึ่งจะต้องทำการรวบรวมข้อมูลและเอกสารเพิ่มเติมโดย JME นอกจากนี้ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความพยายามที่อาจจะมีการร้องขอให้เพิกถอนคำสั่งดังกล่าว กฎหมายยังได้กำหนดว่าการกำหนด วัน เวลา ที่คู่ความจะแถลงด้วยวาจาต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของคดี ให้กำหนดวันดังกล่าวโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ (มาตรา 779) ส่วนปัญหาที่ว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจสั่งเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวนั้น ต้องพิจารณาว่าในขณะนั้นสำนวนคดีอยู่ในอำนาจพิจารณาของใคร โดยกฎหมายได้กำหนดให้ JME ยังคงมีอำนาจในการมีคำสั่งเกี่ยวกับกระบวนพิจารณาได้แม้จะเป็นภายหลังจากที่ JME ได้มีคำสั่งปิดการพิจารณาแล้วก็ตาม[232] ทั้งนี้ จนกว่าจะได้มีการพิจารณาในขั้นองค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของคดี (l'ouverture des debats) และเมื่อได้มีการพิจารณาโดยองค์คณะผู้พิพากษาแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวเป็นผู้มีอำนาจในการมีคำสั่ง

---

[230] C.N. Ngwasiri. *supra note 153*. p.175.

[231] Ibid., *supra note* 137. p.296.

[232] วรรณชัย บุญบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 128.

มาตรการสำหรับผู้ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของ JME

ถ้าทนายความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ JME กำหนดไว้ ศาลก็มีอำนาจที่จะยกขึ้นพิจารณาเอง หรือโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีคำร้องขอสั่งปิดการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสาร แล้วส่งคดีไปสู่ศาลในชั้นพิจารณา (Trial) จริงๆ (มาตรา 780) ถ้าไม่มีทนายความฝ่ายใดปฏิบัติตามขั้นตอนที่ JME กำหนดดังกล่าวเลย ศาลก็จะส่งคำบอกกล่าวให้แก่คู่ความทั้งสองฝ่าย เพื่อสั่งจำหน่ายคดีต่อไป[233]

3. มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี (les measures d'instruction)

ในประเทศฝรั่งเศสนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาในการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี (les measures d'instruction)ได้ด้วยตนเอง เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีซึ่งจำเป็นต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดี[234] แต่ว่าอำนาจของศาลฝรั่งเศสในการสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้นั้นไม่ได้เป็นการปลดเปลื้องภาระหน้าที่ของคู่ความในการที่ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้างแต่อย่างใด[235]

นอกจากนี้ผู้พิพากษาในประเทศภาคพื้นยุโรปยังสามารถที่จะค้นหาข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยตนเอง วิธีการที่ไม่จัดว่าอยู่ในประเภทของพยานหลักฐาน ตัวอย่างเช่น โดยปกติแล้วคู่ความในคดีในประเทศภาคพื้นยุโรปไม่สามารถให้การเป็นพยานได้[236] เนื่องจากคำให้การของคู่ความในคดีไม่สามารถรับฟังเป็นพยานได้ แต่ว่าผู้พิพากษาสามารถที่จะเรียกคู่ความในคดีมาซักถามเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีได้ ในประเทศฝรั่งเศสประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสได้ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาอย่างกว้างขวางในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีทั้งในชั้นเตรียมคดีและในระหว่างการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาสามารถสั่งให้ดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยตนเอง และสามารถที่จะเรียกให้คู่ความมาเบิกความในข้อเท็จจริงใดที่เห็นว่าจำเป็นต่อการวินิจฉัยคดีได้ (la comparution personnelle des parties)[237] และผู้พิพากษาสามารถที่จะเรียกคู่ความมาศาลเพื่อ

---

[233] Christian Dadomo and Susan Farran. Supra note 150. p.172.

[234] มาตรา 10 และ 143 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส

[235] มาตรา 9 และ 146 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส

[236] ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 เป็นต้นมา ในประเทศเนเธอร์แลนด์ คำเบิกความของคู่ความที่เป็นบุคคลธรรมดาสามารถรับฟังเป็นพยานได้

[237] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 8

ซักถามได้ด้วย[238] ซึ่งวิธีการเหล่านี้แม้จะไม่จัดอยู่ในประเภทของพยานหลักฐานแต่ก็มีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลในฐานะที่ศาลมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นอิสระ

งานเขียนของ Henri Motulsky ถือได้ว่ามีอิทธิพลสำคัญที่ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสนับแต่ปี ค.ศ. 1971 และทำให้ระบบไต่สวน (le systeme inquisitoire) มีอิทธิพลเหนือระบบกล่าวหาในกระบวนวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสอย่างเด่นชัดที่สุดนับแต่นั้นเป็นต้นมา สิ่งที่แสดงถึงอิทธิพลของระบบไต่สวนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับใหม่ของฝรั่งเศส ซึ่งผู้พิพากษาจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนพิจารณา ผู้พิพากษาจึงมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม สั่งงดการสืบพยาน หรือมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ได้แก่ บทบัญญัติให้มีผู้พิพากษาผู้เตรียมความพร้อมของคดี (le juge de la mise en etat) สำหรับคดีที่ยังสามารถส่งเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลในทันที (renvoi a l audience) ในชั้นเตรียมความพร้อมของคดีเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงนั้น ผู้พิพากษาผู้เตรียมความพร้อมของคดีจะมีอำนาจหน้าที่รวบรวมรายละเอียดและเอกสารของคดีให้ครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลต่อไป ดังนั้น ผู้พิพากษาผู้เตรียมความพร้อมของคดีจะมีอำนาจเรียกทนายความของคู่ความให้มาศาล เพื่อสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เป็นข้อสนับสนุนข้อกล่าวหา หรือข้อต่อสู้ที่คู่ความไม่ได้ยกขึ้นอ้าง หรือให้ชี้แจงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่จำเป็นต่อการพิจารณาคดี เป็นต้น เมื่อการรวบรวมรายละเอียดและเอกสารในคดีเสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้พิพากษาผู้เตรียมความพร้อมของคดีจะส่งเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของศาลต่อไป

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเรื่องมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง (les measures d instruction) ของศาลเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย มาตรา 10 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ได้บัญญัติว่า “ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงใดก็ได้ที่ชอบด้วยกฎหมาย” และมาตรา 143 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องเดียวกันว่า “ข้อเท็จจริงที่มีความสำคัญต่อการชี้ขาดตัดสินคดีอาจได้รับการดำเนินการตามมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงทุกประการที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีการร้องขอจากคู่ความหรือ

---

[238] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 184-189

เมื่อศาลเห็นชอบ" เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาในการรวบรวมข้อมูลและเอกสารในคดีและในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมตามมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงดังกล่าวมาข้างต้น ผู้พิพากษาฝรั่งเศสในปัจจุบันไม่ได้มีอำนาจหน้าที่เพียงควบคุม และเร่งรัดการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเท่านั้น แต่ยังมีอำนาจหน้าที่สำคัญที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในคดีเพื่อดูแลให้การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปด้วยดี ซึ่งการที่ผู้พิพากษามีอำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้เองเมื่อเห็นชอบนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความต้องการจะนำกระบวนวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสไปสู่ระบบการไต่สวน ซึ่งผู้พิพากษาจะมีบทบาทที่เด่นชัดในการดำเนินกระบวนพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐาน

หลักเกณฑ์ในการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 143 กำหนดไว้ว่า เมื่อคู่ความร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นสมควรเอง ข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการวินิจฉัยคดีของศาลสามารถนำเอามาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีทุกอย่างที่กฎหมายรับรองมาใช้ได้ จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นผลว่าการสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีขึ้นสามารถกระทำได้โดยการร้องขอของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือโดยศาลสั่งเองเมื่อศาลเห็นสมควร

ตามมาตรา 10 และมาตรา 143 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ศาลสั่งให้มีขึ้นจากการที่คู่ความในคดีร้องขอหรือที่ศาลเห็นชอบกำหนดให้มีขึ้นเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ศาลในเรื่องที่จำเป็นเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่มีความสำคัญในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาล ดังนั้น จึงสามารถกำหนดบทบาทและขอบเขตของมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ดังนี้ มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงมีบทบาทในการให้ความกระจ่างชัดแจ้งต่อศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนขอบเขตของมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นจำกัดอยู่เฉพาะการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเท่านั้น ศาลไม่มีอำนาจสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อทราบรายละเอียดของคดีเพิ่มเติมในเรื่องที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายได้โดยหลักแล้วศาลจะกำหนดมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงขึ้นมาในระหว่างการพิจารณาเพื่อศาลจะได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่จะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีความกระจ่างชัดเจนขึ้น แต่มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนี้อาจจะมีขึ้นก่อนที่จะมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลก็ได้ ถ้ามีเหตุอันสมควรก่อนการดำเนินกระบวนพิจารณา

ใดๆที่จะต้องเก็บรักษาหรือพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดซึ่งมีความจำเป็นต่อการพิจารณาพิพากษาคดี[239] แต่มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงล่วงหน้าก่อนคดีขึ้นสู่ศาลนี้เฉพาะผู้มีส่วนได้เสียเท่านั้นที่จะร้องขอต่อศาลให้มีขึ้น ศาลไม่มีอำนาจที่จะหยิบยกขึ้นมาสั่งเอง ดังเช่นมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในระหว่างการพิจารณา

มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงมีอยู่ 4 ประเภท กล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเองของผู้พิพากษา (les verifications personnelles du juge) มาตรา 179 ถึง มาตรา 183 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ผู้พิพากษาอาจศึกษาข้อเท็จจริงที่พิพาทในคดีได้ด้วยตนเอง โดยต้องมีคู่ความในคดีอยู่ด้วยหรือคู่ความถูกศาลเรียกให้มา ทั้งนี้ เพื่อผู้พิพากษาจะได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงดังกล่าวด้วยตนเอง ผู้พิพากษาอาจทำการสังเกตการณ์ ประเมิน วิเคราะห์ หรือลำดับเหตุการณ์ที่ตนเห็นว่าจำเป็นได้ โดยอาจจะออกไปเดินเผชิญสืบ ณ สถานที่นั้นๆ เองก็ได้ถ้าจำเป็น[240]

การที่ผู้พิพากษาได้ไปตรวจอาคาร ที่พักอาศัย สถานที่ประกอบการ ที่ดินในบางครั้งย่อมจะทำให้ผู้พิพากษาได้รับรู้ข้อเท็จจริงด้วยความแน่นอนยิ่งขึ้น นักกฎหมายบางท่านเห็นว่า การตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเองของผู้พิพากษาไม่มีประโยชน์ เนื่องจากผู้พิพากษาไม่มีความรู้ด้านเทคนิคที่จำเป็นอันจะทำให้ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสามารถให้ผู้ชำนาญการมาช่วยเหลือได้[241] ผู้ชำนาญการนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา (un consultant) ไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ ผู้ชำนาญการจะให้คำปรึกษาด้วยวาจา และพบว่าผู้พิพากษาฝรั่งเศสรับฟังความเห็นของผู้ชำนาญการบ่อยครั้งขึ้น[242]

การตรวจสอบข้อเท็จจริงของผู้พิพากษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้พิพากษาได้มีความรู้โดยตรงในองค์ประกอบของคดีบางอย่าง โดยไม่จำเป็นที่จะต้องให้ขึ้นอยู่กับความเห็นของ

---

[239] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 145

[240] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 179

[241] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 181

[242] M.N. CHEHATA, (1982). *Le role du juge dans l'administratration de la prevue*. en droit francais et en droit egytian, these ,LIMOGES. p.143.

ผู้เชี่ยวชาญแต่อย่างเดียว แต่มิได้หมายความว่าการตรวจสอบข้อเท็จจริงของผู้พิพากษาจะสามารถแทนที่ผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะในกรณีที่ความเห็นของผู้ชำนาญการเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแทนได้

คำสั่งของศาลที่ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้สามารถที่จะดำเนินการได้โดยทันทีถ้ามีเหตุอันควร โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้กำหนดสถานที่ วัน และเวลา ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงผู้พิพากษาจะดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเอง หรือว่ามอบหมายให้ผู้พิพากษาคนอื่นที่อยู่ในองค์คณะเป็นผู้ดำเนินการก็ได้[243] ผู้พิพากษาสามารถเรียกคู่ความมาซักถามปัญหาข้อสงสัยในคดี หรือจะเรียกบุคคลใดที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความจริงให้ปรากฏให้มาให้การก็ได้[244]

การตรวจพิสูจน์ การประเมิน การให้ถ้อยคำ การจำลองเหตุการณ์ ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของผู้พิพากษาให้จัดทำเป็นรายงานกระบวนพิจารณา แต่ในกรณีที่คดีนั้นจะถูกตัดสินเป็นคดีถึงที่สุดแล้ว การบันทึกไว้ในคำพิพากษาสามารถใช้แทนการจัดทำรายงานได้[245]

2. การให้คู่ความมาเบิกความที่ศาลด้วยตนเอง (la comparution personnelle des parties) มาตรา 184 ถึงมาตรา 198 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ผู้พิพากษาอาจสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาศาลด้วยตนเองได้ในทุกกรณี[246] มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ให้คู่ความมาศาลนี้ทำให้ศาลมีโอกาสได้ฟังคู่ความเป็นการส่วนตัว เพื่อที่จะนำเอาคำเบิกความของคู่ความไปประกอบการพิจารณาข้อเท็จจริงที่พิพาทในคดี ซึ่งคำเบิกความของคู่ความนี้ศาลอาจจะถือเอาเป็นพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ คำสั่งศาลให้คู่ความมาเบิกความที่ศาลด้วยตนเองนั้นให้องค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิพากษาคดีหรือผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งในองค์คณะซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ไต่สวนคดีนั้นเป็นผู้มีอำนาจสั่ง[247]

3. การให้บุคคลภายนอกมาเบิกความในคดี (les declarations des tiers) มาตรา 199 ถึงมาตรา 231 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ในกรณีที่อาจรับฟังพยานบุคคลได้ ผู้พิพากษาอาจรับฟังคำเบิกความของบุคคลภายนอก ซึ่งจะทำให้เกิดความกระจ่างต่อข้อเท็จจริงที่

---

[243]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 180

[244]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 181

[245]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 182

[246]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 184

[247]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 185

พิพาทที่บุคคลภายนอกนั้นได้ทราบมาด้วยตนเอง คำเบิกความนี้ให้ทำเป็นหนังสือ (Attestations) หรือให้ทำโดยการไต่สวน (Voie d enquete) แล้วแต่ว่าเป็นการเบิกความโดยทำเป็นหนังสือ หรือเป็นการเบิกความด้วยวาจา[248]

4. การให้มีผู้ชำนาญการดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง (les measures d instruction executes par un techicien) มาตรา 232 ถึงมาตรา 284-1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ในกระบวนพิจารณาคดีในศาลมักพบปัญหาทางเทคนิคอยู่บ่อยครั้งที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญพิเศษ ซึ่งผู้พิพากษาไม่มีในการวินิจฉัยชี้ขาด ดังนั้น ในกรณีนี้การให้ผู้ชำนาญการเข้ามามีส่วนร่วมในคดีจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ตามมาตรา 232 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสผู้พิพากษาอาจแต่งตั้งบุคคลใดที่ตนเห็นว่าเหมาะสมมาให้ความกระจ่างชัดขึ้นแก่ตนโดยการตรวจสอบข้อเท็จจริง (les consultation) การให้คำปรึกษา (la consultation) หรือการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญให้ทำรายงานความเห็นเสนอในเรื่องที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญ (l'expertise) การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญทำรายงานความเห็นเสนอศาลนั้นเป็นวิธีการที่มีมาแต่เดิม วิธีการนี้ก่อให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นวิธีการที่ล่าช้า ค่าใช้จ่ายสูง และถูกนำไปใช้ให้บิดเบือนไปจากวัตถุประสงค์โดยคู่ความที่ประสงค์จะใช้วิธีการนี้แก้ไขความบกพร่องในเรื่องพยานหลักฐานของตน และประสงค์จะถือเอาประโยชน์จากความล่าช้าของมาตรการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น ศาลจะสั่งให้มีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญให้ทำรายงานความเห็นเสนอต่อศาลก็ต่อเมื่อการแต่งตั้งบุคคลให้ทำการตรวจสอบข้อเท็จจริง หรือการแต่งตั้งให้บุคคลให้คำปรึกษาหารือนั้นไม่เพียงพอที่จะให้ความกระจ่างแก่ผู้พิพากษานั้น[249] คดีที่ไม่มีข้อยุ่งยากจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าศาลไม่สามารถสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในเรื่องของการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเองของผู้พิพากษา และการให้คู่ความมาเบิกความที่ศาลด้วยตนเองก่อนที่จะมีคดีขึ้นสู่ศาลได้

---

[248]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 199

[249]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 263

เงื่อนไขในการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี

1. ระยะเวลาในการมีคำสั่ง ตามมาตรา 144 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส มีอำนาจสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตั้งแต่มีคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลจนกระทั่งการพิจารณาคดีสิ้นสุดลง และศาลมีอำนาจออกมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ทั้งในศาลชั้นต้น และในศาลอุทธรณ์ เว้นแต่ในชั้นฎีกาเท่านั้นที่ศาลจะพิจารณาเฉพาะข้อกฎหมายจึงไม่มีอำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงได้

2. ผู้พิพากษาที่มีอำนาจสั่ง จากหลักที่ว่าผู้พิพากษามีอำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในช่วงใดของการพิจารณาคดีก็ได้ ทำให้ศาลทุกศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีมีอำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ ไม่ว่าศาลนั้นจะเป็นองค์คณะผู้พิพากษาหรือเป็นผู้พิพากษานายเดียว แต่ในความเป็นจริงแล้วจะมีการกระจายอำนาจในการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง (la generalization du pouvoir d'ordonner une mesure d' instructon) ออกไปยังผู้พิพากษาในชั้นไต่สวนคดีด้วย เช่น ผู้พิพากษาผู้เตรียมความพร้อมของคดีในศาลจังหวัด (le juge de la mise en etat devant les tribunaux de grande instance)

3. อำนาจในการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา ในการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี จะมีทั้งการใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงประโยชน์ของมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เหมาะสม

1) การใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงประโยชน์ของมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง ผู้พิพากษาต้องปฏิเสธการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ไม่มีความจำเป็น เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาของคู่ความ ประโยชน์ของมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ก. ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในคดี (Pertinience des faits) ผู้พิพากษาจะสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงใดก็ต่อเมื่อข้อเท็จจริงนั้นมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นในคดี ผู้พิพากษามีอำนาจอิสระในการใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นของข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาไม่ได้มีอำนาจอิสระเด็ดขาด ศาลฎีกา (la cour de cassation) สามารถเข้ามาสอดส่องดูว่าข้อกล่าวหาและข้อต่อสู้ (les conclusions) ของคู่ความไม่ได้ถูกเบี่ยงเบนไป และศาลฎีกามีอำนาจยับยั้งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เห็นว่าข้อเท็จจริงที่หยิบยกขึ้นอ้างนั้นเป็นการ

สนับสนุนข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายที่ร้องขออ้างขึ้นมา เนื่องจากศาลไม่มีอำนาจสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อทราบรายละเอียดของคดีเพิ่มเติมในเรื่องที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายได้

ข. ผู้พิพากษาไม่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะพิพากษาคดี[250]ผู้พิพากษาจะสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ต่อเมื่อ ผู้พิพากษาไม่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะพิพากษาคดี ในกรณีนี้ผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจโดยอิสระ จากบทบัญญัติของมาตรา 144 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสจะเห็นได้ชัดเจนว่ามาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นมีลักษณะสำคัญในฐานะเป็นบทเสริม (Caractere subsidaire) ที่จะทำให้องค์ประกอบของพยานหลัก ฐานที่จะอ้างต่อศาลนั้นสมบูรณ์ การให้มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงมีบทบาทหลัก (Titre principle) ในการแสวงหาพยานหลักฐานจึงไม่อาจทำได้

ค. คู่ความในคดีไม่มีปัจจัยเพียงพอที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้าง ผู้พิพากษาจะสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง ก็ต่อเมื่อคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้นไม่มีปัจจัยเพียงพอที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นได้ [251] ไม่ว่าในกรณีใดผู้พิพากษาไม่อาจสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อแก้ไขความบกพร่องของคู่ความในการดำเนินการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ[252] ดังนั้นจากบท บัญญัติในมาตรา 146 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส จึงเป็นการเน้นย้ำถึงลักษณะที่เป็นบทเสริมหรือลักษณะสำรอง (Caractere subsidaire) ของมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง และจากบทบัญญัติตามมาตรานี้ผู้พิพากษาจะสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อแก้ไขความบก พร่อง (la carence) ของคู่ความไม่ได้

ความหมายของคำว่า “ความบกพร่อง (la carence) ตามมาตรา 146 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการตีความ ในที่สุดก็มีความคิดเห็นสอดคล้องกับความเห็นของนักกฎหมายฝรั่งเศสท่านหนึ่ง ชื่อ JEAN DEVEZE ได้กล่าวไว้อย่างชัดแจ้งว่า “ถ้าการละเลยทุกอย่างในการดำเนินการเกี่ยวกับการสืบพยาน (l’administration de la preuve) แม้ว่าจะเป็นไปโดยไม่เจตนาก่อให้เกิดความบกพร่องขึ้นแล้ว อำนาจของผู้พิพากษาจะลดลงอย่างมาก” ดังนั้นความหมายของคำว่า “ความบกพร่อง” (la carence) นี้ จึงหมายความถึงความ

---

[250]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 144

[251]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 146 วรรค 1

[252]ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 146 วรรค 2

ละเลยเพิกเฉยของคู่ความในการดำเนินการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ที่เป็นไปโดยเจตนาเมื่อคู่ความมีความเป็นไปได้ที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น บทบัญญัติมาตรา 146 วรรค 2 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสจึงแสดงให้เห็นว่ามาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงไม่ได้มีเพื่อปลดเปลื้องภาระของคู่ความในการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์

2) การใช้ดุลพินิจเลือกมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงมาตรา 147 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส บัญญัติว่า ผู้พิพากษาจะต้องเลือกสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเท่าที่เพียงพอต่อการพิพากษาคดีโดยใช้กระบวนการที่ง่ายที่สุดและสิ้นเปลืองน้อยที่สุด เนื่องจากการสั่งให้มีมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นจะต้องเสียค่าใช้จ่าย และใช้เวลาในการดำเนินการ ผู้พิพากษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเลือกสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเท่าที่เห็นว่าจำเป็น ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดและถ้าผู้พิพากษาเห็นว่ามาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงใดที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอไม่เหมาะสม ผู้พิพากษาอาจสั่งไม่รับคำร้องขอนั้น และใช้อำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงใดๆก็ได้ที่ตนเห็นว่าเหมาะสมที่สุดได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ถ้าผู้พิพากษาเห็นว่าเป็นการสมควร ผู้พิพากษาอาจสั่งให้รวมมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงหลายๆมาตรการเข้าด้วยกันได้ทุกเมื่อ แม้ว่ามาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ได้สั่งให้มีขึ้นมาก่อนแล้วนั้นจะอยู่ในระหว่างการดำเนินการก็ตาม[253] บทบัญญัติตามมาตรา 148 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสนี้แสดงให้เห็นถึงหลักการประหยัดมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง (Principle d'economie des measures d'instruction) ซึ่งก่อให้เกิดความยืดหยุ่นเป็นอย่างมากในกระบวนวิธีพิจารณา

ข้อสังเกตในเรื่องมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง

1. การดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักการพิจารณาคดีที่ต้องให้โอกาสคู่ความแต่ละฝ่ายโต้แย้งคัดค้านได้ (le principle de la contradiction) การดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงของผู้พิพากษา หรือของผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง จึงต้องให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้โต้แย้งคัดค้านกันตามรูปแบบที่เหมาะสมกับคู่ความแต่ละฝ่าย และเป็นเรื่องสำคัญด้วยว่าการให้มีการโต้แย้งคัดค้านกันระหว่างคู่ความนั้นจำเป็นต้องมีขึ้นใน 2 ขณะด้วยกันคือ ทั้งขณะที่ศาลวินิจฉัยชี้ขาดผลการดำเนินมาตรการแสวงหา

---

[253] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 148

ข้อเท็จจริง และขณะที่อยู่ในระหว่างการดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้น เช่นการมาเบิกความที่ศาลของคู่ความตามมาตรา 192 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส และการไต่สวนบุคคลภายนอกที่มาเบิกความเป็นพยานตามมาตรา 209 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสนั้นต้องกระทำต่อหน้าทนายความของคู่ความทุกฝ่าย หรือโดยมีหมายเรียกทนายความเหล่านั้นเข้ามา เช่นเดียวกับกรณีการทำรายงานความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเสนอศาล (l'enpertise) จักต้องให้คู่ความแต่ละฝ่ายโต้แย้งคัดค้านได้ด้วย

2. การดำเนินมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล ถือเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการสืบพยาน (l' administration de la prevue) ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของศาลเท่านั้น ผู้พิพากษาไม่มีภาระหน้าที่ที่จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์ (la charge de la prevue) ดังเช่นคู่ความในคดีแต่อย่างใด ดังนั้น การที่ผู้พิพากษาไม่ใช้อำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริง เมื่อคู่ความไม่ได้ร้องขอ ทั้งที่ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะดำเนินการสั่งเองได้นั้น คู่ความจะมากล่าวหาให้ผู้พิพากษาต้องรับผิดเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นเพราะผู้พิพากษาไม่ดำเนินการสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงแทนตนไม่ได้ ในกรณีนี้มีความจำเป็นต้องศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างภาระหน้าที่ในการพิสูจน์ (la charge de la prevue) และการดำเนินการเกี่ยวกับการสืบพยาน (l' administration de la prevue) ภาระหน้าที่ในการพิสูจน์เป็นการที่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างในคดีมีภาระที่จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างข้างต้น คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่นำพยานหลักฐานเข้าสืบก็จะได้รับผลเสียของคดีตามมา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าภาระหน้าที่ในการพิสูจน์เป็นความเสี่ยงในเรื่องพยานหลักฐาน (le risqué de la prevue) กล่าวคือ คู่ความฝ่ายใดที่มีภาระหน้าที่ในการสืบแต่เพิกเฉยไม่นำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้างก็จะต้องแพ้คดีไป แต่การที่ผู้พิพากษามีอำนาจสั่งมาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงในทุกๆเรื่องที่ชอบด้วยกฎหมายเองในเมื่อคู่ความไม่ได้ร้องขอ (le pouvoir d' ordonner d'office) ตามที่บัญญัติในมาตรา 10 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสนั้นเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการสืบพยาน (l'administration de la prevue) ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้พิพากษาเท่านั้น ไม่ได้หมายความ

ว่าผู้พิพากษามีภาระหน้าที่ในการนำสืบพยานหลักฐาน (la charge de la prevue) ที่จะต้องเสี่ยงต่อความเสียหายของผลคดีที่อาจเกิดขึ้นดังเช่นคู่ความด้วย[254]

3.2.6.3 ข้อจำกัดในการเปิดเผยพยานหลักฐาน

ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส ศาลมีอำนาจออกหมายเรียกคู่ความให้มาปรากฏตัวในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดีได้ แต่การใช้วิธีการนี้ก็มีปัญหาในการใช้อำนาจดังกล่าว 4 ประการ คือ

1. คู่ความต้องเสนอคำร้องคำขอเป็นพิเศษที่จะให้ใช้วิธีการนี้[255]

2. หลักฐานที่ต้องการจะต้องมีความชัดเจนว่าเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในเรื่องนี้ เช่น หลักฐานนั้นอาจเป็นสัญญาประกันภัยซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้รับประกันภัย[256]

3. แม้ว่าศาลจะได้ออกคำสั่งแล้วก็ตาม แต่บุคคลผู้ครอบครองหลักฐานต่างๆนั้นก็อาจคัดค้านได้ เช่น ยกข้ออ้างเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของเอกสารขึ้นมา หรือยกข้ออ้างเกี่ยวกับเอกสิทธิหรือแม้แต่เรื่องความลับทางวิชาชีพเพื่อที่จะไม่ต้องมาศาล[257]

4. ทนายความบางส่วนคิดว่ากระบวนการนี้เป็นการละเมิดสิทธิของคู่ความและพยานในการเปิดเผยข้อเท็จจริงมากเกินไป[258]

3.2.7 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3.2.7.1 หลักการทั่วไป

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยถือประโยชน์เอกชนเป็นเรื่องที่รัฐต้องรับผิดชอบ ในฐานะที่เป็นองค์กรรวมของสังคม ดังนั้นสถานะหรือลักษณะของตัวแทนรัฐในการคุ้มครองประโยชน์ประชาชนจึงเป็นไปในลักษณะของตัวแทนรัฐในการคุ้มครองประโยชน์ประชาชนจึงเป็นไปในลักษณะการมอบความไว้วางใจและสิทธิของตนให้

---

[254] ธนกร วรปรัชญากูล . (2554). *เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง "การนำระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนไปใช้ในศาล : แนวคิดและวิธีปฏิบัติของศาลต่างประเทศและศาลไทย*. หน้า 123-128.

[255] Graham & Trotman. supra note 51. p.112.

[256] Ibid.

[257] Ibid.

[258] James Beardaley. (1986**).** "Proof of Fact in French Civil Procedure". *The American Journal of Comparative Law* (vol .34 number 3). p.172.

ตัวแทนของรัฐไปดำเนินการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน[259] ลักษณะของหน่วยงานที่ดำเนินการเพื่อประโยชน์ประชาชนจึงเป็นไปในลักษณะที่ประชาชนมอบอำนาจให้กับรัฐดำเนินการก่อนแล้ว รัฐจึงหาหน่วยงานมาดำเนินการต่อไป เป็นเรื่องการคุ้มครองประโยชน์ประชาชนโดยตรง ที่รัฐจำต้องกระทำเพื่อส่วนรวม[260]

3.2.7.2 หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีโดยองค์กรของรัฐ[261]

ประเทศฝรั่งเศสไม่มีกฎหมายที่กำหนดไว้โดยเฉพาะในเรื่องของการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเอกชนแต่มีการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นในสองลักษณะคือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคล (Association's suit) และการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's suit) การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคล และการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคล (Association's suit)

ประเทศฝรั่งเศส ยอมรับให้องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อกลุ่มบุคคลซึ่งได้จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายเฉพาะเป็นผู้มีสิทธิดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น เช่น สมาคมทางการค้า (Trade-unions) มีอำนาจฟ้องคดีเกี่ยวกับการค้าหรือที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสมาคมที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายพิเศษโดยจำกัดคดี และขอบเขตอำนาจฟ้อง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสมาคมที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ เช่น สมาคมครอบครัว สหพันธ์ต่อต้านโรคพิษสุราเรื้อรัง สมาคมต่อต้านการแบ่งแยกผิว เป็นต้น ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) กรณีที่กฎหมายกำหนด

กรณีที่กฎหมายกำหนดให้สมาคมมีอำนาจในการดำเนินคดีทางศาลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสมาคมจะกำหนดเงื่อนไขในการดำเนินคดีทางศาลของสมาคมที่แตกต่างกัน

---

[259] พิพัฒน์ นรัจฉริยางกูร. เล่มเดิม. หน้า 57.

[260] Harald Koch, (2001 ,Spring/Summer). *Non-class Group Litigation under EU and German Law.* Duke Journal of Comparative Law, อ้างโดยรชฎ บุญสินสุข เชิงอรรถที่ 9. หน้า 79.

[261] คนึงนิจ บุญบานเย็น. เล่มเดิม. หน้า 116-121.

ออกไป แม้กระทั่งสมาคมที่มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันก็อาจจะถูกกำหนดหลักเกณฑ์ของการใช้อำนาจทางกฎหมายที่แตกต่างกันได้ โดยสามารถแยกและกำหนดเงื่อนไขของการมอบอำนาจของกฎหมายได้เป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวกับตัวสมาคมและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการฟ้องคดี ดังนี้[262]

เงื่อนไขที่เกี่ยวกับตัวสมาคม โดยปกติการที่กฎหมายกำหนดให้สมาคมใดสมาคมหนึ่งมีอำนาจในการฟ้องคดีมีข้อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของสมาคมว่า ตรงตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ เพื่อเป็นหลักประกันว่าสมาคมจะมีความตั้งใจดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ยังพิจารณาจากระยะเวลาการจัดตั้งสมาคมว่าได้ก่อตั้งมายาวนานแค่ไหน เพื่อเป็นหลักประกันเกี่ยวกับความตั้งใจและความมั่นคงของสมาคม และช่วยป้องกันไม่ให้มีการจัดตั้งสมาคมขึ้นเพียงเพื่อให้สามารถดำเนินคดีใดคดีหนึ่งเท่านั้น ตัวอย่างเช่น สมาคมคุ้มครองเรื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องก่อตั้งมาอย่างน้อยหกเดือน สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สมาคมศึกษาและสมาคมคุ้มครองโบราณสถาน ต้องมีการก่อตั้งมาอย่างน้อยสามปี สมาคมต่อต้านการดื่มสุรา สมาคมคุ้มครองแหล่งต้นน้ำ สมาคมต่อต้านการเหยียดผิว ต้องมีการก่อตั้งมาแล้วอย่างน้อยห้าปี ซึ่งส่วนใหญ่กฎหมายจะกำหนดระยะเวลาห้าปี แม้กระนั้น สมาคมบางสมาคม แม้จะมีวัตถุประสงค์และระยะเวลาตรงตามที่กฎหมายกำหนดก็ยังต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐอีกด้วย เช่น สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เงื่อนไขที่เกี่ยวกับการฟ้องคดี กฎหมายกำหนดไว้ว่า สมาคมบางสมาคมจะฟ้องคดีได้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งหมายถึงเฉพาะบุคคลธรรมดาที่ได้รับความเสียหายจากการละเมิด เนื่องจากไม่ถือว่าสมาคมเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายที่แท้จริง แต่ถือเป็นเสมือนอัยการของเอกชน

เงื่อนไขเรื่องความยินยอมของผู้เสียหายในการฟ้องคดีความยินยอมของผู้เสียหายในการฟ้องคดีโดยทั่วไปมักจะเป็นการละเมิดต่อเรื่องความเป็นส่วนตัวที่ผู้เสียหายไม่ประสงค์ที่จะได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจจากการดำเนินคดีด้วยตนเอง เช่น เรื่องการละเมิดทางเพศ เรื่องการเหยียดผิว เป็นต้น

---

[262] วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. *การดำเนินคดีของสมาคมแทนผู้เสียหายเป็นจำนวนมากในฝรั่งเศส*. หน้า 16. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

2) กรณีที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ

การที่หน่วยงานของรัฐมีอำนาจในการอนุญาตให้สมาคมใดสมาคมหนึ่งฟ้องคดีที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสมาคมได้เป็นผลมาจากกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ แต่ขอบเขตการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐยังไม่มีความแน่นอน เนื่องจากบางกรณีมีกฎหมายกำหนดเงื่อนไขการให้อำนาจของหน่วยงานของรัฐไว้ แต่บางกรณีก็ไม่มีการกำหนดเงื่อนไขแต่อย่างใด

3) กรณีที่ได้รับมอบหมายจากสมาชิก

กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสยอมรับให้สมาคมสามารถฟ้องคดีเพื่อเป็นการปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวมโดยไม่จำเป็นที่จะต้องได้รับอำนาจจากรัฐ 2 กรณี คือ

1. กรณีที่สมาชิกของสมาคมรวมตัว เพื่อส่วนได้เสียเฉพาะแต่ละบุคคล จากแนวคำพิพากษาของศาลสูงสุดฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ.1929 ได้ยอมรับให้สมาคมสามารถดำเนินการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายที่สมาชิกของสมาคมมีสิทธิได้รับ แต่จำกัดขอบเขตเฉพาะเรื่องความรับผิดทางแพ่งเท่านั้น

โดยคำพิพากษาของศาลสูงฉบับลงวันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ.1929 ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่ยอมรับให้สมาคมทำการฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมนั้นได้ โดยศาลได้วินิจฉัยว่าสมาชิกของสมาคมสามารถที่จะฟ้องคดีร่วมกันโดยสมาคมได้ หากสมาชิกแต่ละคนสามารถฟ้องร้องคดีดังกล่าวเป็นการส่วนตัวได้ โดยความเสียหายที่สมาคมได้รับถือเป็นความเสียหายโดยส่วนรวมของสมาชิกสมาคม

2. กรณีที่สมาชิกของสมาคมรวมตัวกันเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของสังคมส่วนรวม ซึ่งมีลักษณะทั่วไป สิทธิในการฟ้องร้องคดีของสมาคมเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นส่วนได้เสียของสังคมส่วนรวมโดยอาศัยอำนาจหรือมูลเหตุมาจากทั้งกรณีที่เป็นการปกป้องส่วนได้เสียของสมาชิกและเป็นเรื่องการดำเนินตามวัตถุประสงค์ของสมาคมที่จะปกป้องส่วนได้เสียของสังคมส่วนรวม เช่น

คำพิพากษาของศาลสูงฉบับลงวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ.1982 วินิจฉัยว่า เนื่องจากสมาคมมีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการศึกษาและการคุ้มครองนกที่อพยพมา สมาคมจึงมีส่วนได้เสียโดยตรงกับการกระทำที่เป็นการคุกคามและทำให้นกดังกล่าวตาย จึงเป็นความเสียหายทางจิตใจที่เกิดขึ้นโดยตรงและเป็นเรื่องส่วนตัวของสมาคมเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และกิจกรรมของสมาคม

2. การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's suit) [263]

หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีแทนในประเทศฝรั่งเศส คือ อัยการฝรั่งเศส ซึ่งดำเนินคดีในฐานะคู่ความหรือร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความแทนบุคคลอื่นโดยสมัครใจ หรือโดยมีผู้ยื่นคำขอให้อัยการฝรั่งเศสเข้ามาเป็นคู่ความในคดีตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้อัยการฝรั่งเศสอาจทำการร้องสอดเป็นคู่ความในคดีเพื่อเสนอความเห็นทางกฎหมายในสาระสำคัญใด ๆ ได้เมื่อได้รับคำร้องขอ โดยคดีที่อาจได้รับคำขอให้ร้องสอดเป็นคู่ความเพื่อเสนอความเห็นทางกฎหมาย ได้แก่

1) การยื่นฟ้องคดีที่เกี่ยวกับการเป็นผู้อนุบาลของบุคคลไร้ความสามารถ หรือการรับรองหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิการเป็นผู้อนุบาล

2) ในกระบวนวิธีพิจารณาที่กำหนดให้ห้ามดำเนินคดีเป็นการชั่วคราว และการรวมคดีที่ไม่อาจชำระหนี้ได้ของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือล้มละลายและการลงโทษประการอื่นและในคดีเกี่ยวกับสถานะของบุคคล

3) ในการดำเนินคดีเพื่อทำการชำระบัญชีและการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวกับความรับผิดของกรรมการบริษัท

เมื่ออัยการของฝรั่งเศสได้รับคำขอดังกล่าว จะมีหน้าที่ทำความเห็นทางกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และศาลจะเป็นผู้พิจารณาและตัดสินคำขอให้อัยการร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้ อีกทั้งอัยการฝรั่งเศสยังมีอำนาจในการโต้แย้งคำสั่งหรือนโยบายสาธารณะ (Order public) ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงว่าคำสั่งหรือนโยบายเป็นปรปักษ์ต่อประโยชน์สาธารณะ การดำเนินคดีโดยหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐหรือพนักงานอัยการ เป็นเรื่องของการกระทำตามแนวความคิดในเรื่อง Parens patriea เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public interest) เช่น การให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าประเทศฝรั่งเศสมีรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์ของกลุ่มบุคคล เช่น สมาคมเป็นผู้ฟ้องคดีแทน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ เช่น อัยการฝรั่งเศส ซึ่งทั้งสองลักษณะต่างต้องมีการร้องขอเพื่อให้มีการดำเนินคดีแทน เว้นแต่มีกฎหมายกำหนดให้สมาคม หรืออัยการฝรั่งเศสมีสิทธิดำเนินคดีแพ่งแทนได้

---

[263] รชฎ บุญสินสุข. เล่มเดิม. หน้า 84-85.

3.2.7.3 ข้อจำกัดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

พนักงานอัยการ เป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งไม่มีส่วนได้เสียใดๆในคดีอาจทำให้พนักงานอัยการขาดความกระตือรือร้น หรือความเอาใจใส่ในการดำเนินคดีเท่าที่ควร ซึ่งจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนผู้เสียหาย ยิ่งไปกว่านั้นการที่พนักงานอัยการไม่ใช่คู่ความโดยตรง แต่มีลักษณะที่เป็นกลางอย่างตุลาการ ยังถูกวิจารณ์ว่าจะเป็นอุปสรรคต่อการที่พนักงานอัยการจะดำเนินการอย่างเต็มความสามารถในการเป็นตัวแทนที่มีลักษณะแบบเลือกฝ่าย (partisan party)[264]

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งที่แสดงถึงความไม่พร้อมของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีแทนประชาชน ได้แก่ เรื่องความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านอื่นๆที่มิใช่เพียงในเรื่องกฎหมายเท่านั้น ทั้งจากโครงสร้างขององค์กรอัยการและลักษณะทางวิชาชีพกึ่งตุลาการ ไม่ได้ทำให้พนักงานอัยการมีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน มากไปกว่าทนายความ หรือแม้แต่ประชาชนโดยทั่วไปทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีที่ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ[265] ในขณะที่ความจำเป็นที่ต้องมีการแทรกแซงของรัฐในคดีแพ่งในเรื่องที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่พนักงานอัยการยังไม่สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถได้ทัน เป็นเหตุให้มีการก่อตั้งหน่วยงานพิเศษต่างๆในประเทศต่างๆเป็นจำนวนมาก เช่น สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สำนักงานคุ้มครองการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้สามารถฟ้องคดีต่อศาลในเรื่องที่ได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายที่ทำให้ประชาชนเสียหาย แต่หน่วยงานพิเศษของรัฐดังกล่าวยังมีแนวโน้มที่จะมีโครงสร้างและจิตสำนึกในรูปแบบของระบบราชการ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างเคร่งครัดและไม่เป็นเชิงรุก ทำให้ไม่สามารถแสดงบทบาทที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคมที่เกิดใหม่ได้อย่างเพียงพอ[266]

---

[264] ณรงค์ วิทยไพศาล. เล่มเดิม. หน้า 39.

[265] Mauro Cappelletti and J.A Jolowicz, supra note 7.

[266] วรรณชัย บุญบำรุง. *การดำเนินคดีแพ่งแทนบุคคลอื่นและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม*. (อัดสำเนา).

บทที่ 4
การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน
ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในบทนี้จะศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานโดยจะเป็นการศึกษาถึงแนวทางในการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ข้อดีของกระบวนการ ทำให้คดีความเสร็จสิ้นไปจากศาลได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากคู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้ข้อเท็จจริง และสามารถประเมินคดีของตนได้ว่า สมควรที่จะมีการประนีประนอมยอมความหรือดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ รวมทั้งข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการนำไปใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อไป โดยจะวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ข้อขัดข้องของระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน ความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี อุปสรรคในการลดประเด็นข้อพิพาทในการดำเนินคดี ข้อจำกัดในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ข้อขัดข้องของระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ ในการเปิดเผยข้อเท็จจริงต่อศาล หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งในเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มีอยู่ในความครอบครอง ทำให้คู่ความสามารถเข้าถึงพยานหลักฐานต่างๆ ที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการเปิดเผยพยานเอกสารนี้ เป็นวิธีการเปิดเผยพยานหลักฐานอย่างหนึ่ง เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในการพิสูจน์ความผิด ดังนั้นคู่ความแต่ละฝ่ายจึงควรต้องเปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง โต้แย้งคัดค้าน หรือต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในกระบวนการนี้จึงมีความใกล้เคียงกับขั้นตอนการยื่นบัญชีระบุพยาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 ที่กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานหรือสนับสนุนข้ออ้าง หรือข้อเถียงของตนในคำฟ้อง หรือ

คำให้การจะต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน และในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ก็ได้กำหนดระยะเวลาให้ยื่นบัญชีระบุพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันนัดพร้อมและชี้สองสถาน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้ว่าระยะเวลายื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งทั่วไป จะมีการกำหนดระยะเวลาที่แตกต่างจากในคดีแบบกลุ่มแล้วก็ตาม แต่ระยะเวลาเพียง 15 วันในการรวบรวมพยานหลักฐานก็ยังไม่เพียงพอแก่การรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีแบบกลุ่มที่มีพยานหลักฐานเป็นจำนวนมาก และมีผู้เสียหายหลายคน อีกทั้งพยานหลักฐานต่างๆก็เป็นความรู้ทางเทคนิคเฉพาะ จึงต้องอาศัยระยะเวลาในการรวบรวมข้อเท็จจริงเข้าสู่สำนวน และทนายความเองก็ต้องใช้ความระมัดระวังในการคัดเลือกพยานหลักฐานต่างๆ เพราะเนื่องจากในชั้นศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ต้องถือตามประเด็นแห่งคดีที่ได้กำหนดไว้ในศาลชั้นต้นเป็นสำคัญ การรวบรวมพยานหลักฐานจึงต้องใช้ความระมัดระวัง และรัดกุม เพื่อที่ในวันกำหนดนัดพร้อม หรือวันชี้สองสถาน ศาลจะได้ทำการสอบถามให้คู่ความยอมรับข้อเท็จจริงกัน เพื่อให้คงเหลือแต่ประเด็นข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญ ที่จะนำสืบในชั้นศาลเท่านั้น ซึ่งแม้ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังกล่าวนี้จะยังไม่ได้มีการนำมาประกาศใช้ก็ตาม แต่ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการนำมาใช้ก็จะมีปัญหา เนื่องจากระยะเวลาที่ศาลได้กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานเพียง 15 วัน ยังไม่เพียงพอแก่การที่คู่ความที่เกี่ยวข้องจะสามารถจัดเตรียมและรวบรวมเอกสารพยานหลักฐานต่างๆได้ทันภายในกำหนด หรือแม้แต่ศาลเองก็ยังต้องใช้เวลาในการศึกษาสำนวนมาก่อนเบื้องต้น

ปัญหาในเรื่องนี้เคยเกิดขึ้นแล้ว เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 ที่กำหนดให้คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทต่อศาลในกรณีที่มีการชี้สองสถาน โดยให้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานหรือวันสืบพยาน ไม่น้อยกว่า 15 วัน บทบัญญัติที่เคยแก้ไขนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นคู่ความ หรือทนายความเตรียมตัวไม่พร้อมกับกฎหมายฉบับนี้ และมีข้อขัดข้องในการดำเนินคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ต้องยื่นต้นฉบับเอกสารพร้อมด้วยสำเนาและพยานวัตถุทั้งหมดต่อศาล ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระแก่ทนายความ และไม่

อาจปฏิบัติได้ สำหรับคดีที่มีเอกสารจำนวนมาก ต่อมาจึงได้มีการเสนอแก้ไขกฎหมายดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง โดยตัดข้อความดังกล่าวทิ้งไป และจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติที่ถูกยกเลิกไปนี้มีข้อความทำนองเดียวกันกับ ในเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ..... เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ที่ได้กำหนดระยะเวลาให้ยื่นบัญชีระบุพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันนัดพร้อมและชี้สองสถาน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากร่างดังกล่าวประกาศใช้ ก็ต้องมีปัญหาในทำนองเดียวกันกับที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เนื่องจากระยะเวลาที่กำหนดไว้ยังมีความไม่เหมาะสม คู่ความหรือทนายความต้องมีความพร้อมในการเตรียมคดีมากขึ้น จึงเกิดการต่อต้าน ทั้งที่แท้จริงแล้วการเตรียมพยานหลักฐานไว้ล่วงหน้าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่การระงับข้อพิพาท เนื่องจากพยานหลักฐานที่ได้มีการนำมาแสดงในวันนัดพร้อม เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้น จะทำให้คู่ความจำนนต่อพยานหลักฐาน ศาลสามารถตัดประเด็นที่คู่ความรับกันได้ทันที ในศาลภาษีอากรได้เห็นความสำคัญของระยะเวลาในการเตรียมคดีในชั้นก่อนสืบพยานของกระบวนการในชั้นนี้ จึงได้กำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2544 ข้อ 15 วรรคหนึ่ง โดยกำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่า 30 วัน กรณีดังกล่าวจึงทำให้คดีภาษีอากรได้พยานหลักฐานมาพร้อมก่อนที่จะมีการสืบพยาน การสืบพยานจึงสามารถทำได้ต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งสร้างความชัดเจน ในการกำหนดทิศทางในคดีได้เป็นอย่างมาก

ในปัญหานี้เมื่อครั้งที่มีการประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ หัวข้อ “ โครงการพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครบองค์คณะ” เมื่อพฤหัสบดีที่ 11 มีนาคม 2553 ณ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาได้แสดงความคิดเห็นไว้ ซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมายโดยตรง คือ นายสอนชัย สิราริยกุล รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นด้วย กับการเปิดเผยพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย “ปัจจุบันในการยื่นบัญชีระบุพยานไว้ก่อนวันนัดพร้อม หรือวันสืบพยานเหมือนจะเป็นบัญชีพยานหลอก บัญชีฉบับจริงจะยื่นในวันสืบพยาน โดยใช้วิธีการสืบพยานเพิ่มเติม ซึ่งหากมองภาพรวมกระบวนการช่วงเริ่มต้นอาจจะช้าและเสียค่าใช้จ่าย แต่ถ้าโดยผลช่วงแรกทำมาดีก็จะทำให้กระบวนพิจารณาเร็วขึ้น กระชับขึ้น” นอกจากนี้ นางกรกันยา สุวรรณพานิช ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่า “การรวบรวมพยานหลักฐานให้พร้อมในวันชี้สองสถานนั้นเป็นไปได้ค่อนข้างยาก

แต่ควรทำการชี้สองสถานกันอย่างจริงจัง" จึงเห็นได้ว่าความคิดเห็นของบุคคลทั้งสองเป็นแนวทางเดียวกับที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ข้างต้น กล่าวคือ หากมีการกำหนดระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานไว้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะทำให้ทนายความมีความพร้อมในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ และเมื่อถึงวันนัดพร้อม ศาลก็สามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาท และหน้าที่นำสืบให้เสร็จไปได้ในคราวเดียว ดังนั้น การกำหนดระยะเวลาที่เร่งรัดเช่นนี้ จะส่งผลเสียต่อคดีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหากได้มีนำมาใช้กับคดีแบบกลุ่มด้วยแล้ว ก็ย่อมจะทำให้ปัญหาในลักษณะดังกล่าววนกลับมาสร้างปัญหาอีกเช่นเดิม อีกทั้งหากมีการนำมาใช้ในคดีแบบกลุ่ม ก็จะทำให้ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ผู้ร่างกฎหมายจึงควรที่จะต้องพิจารณา และตระหนักถึงผลกระทบอย่างถี่ถ้วน

ในประเทศอังกฤษ ได้มีการบัญญัติวิธีการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้ใน Rule of the Supreme Court Order 24 Rule 1 ซึ่งการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้นคู่ความจะเริ่มดำเนินการแลกเปลี่ยนรายชื่อพยานเอกสารที่ต้องการเปิดเผยข้อมูลซึ่งต้องกระทำภายใน 14 วันหลังจากสิ้นสุดระยะเวลายื่นคำให้การ เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำการเปิดเผยรายการเอกสารต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดต้องการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร คู่ความฝ่ายนั้นต้องทำเป็นหนังสือแจ้ง (Notice to inspect) ไปยังคู่ความอีกฝ่ายเพื่อทำการขอตรวจเอกสาร โดยจะตรวจให้แล้วเสร็จภายใน 7 วัน พร้อมทั้งกำหนดสถานที่ที่จะขอตรวจสอบ นอกจากนี้ยังมีสิทธิที่จะทำการคัดลอกเอกสารต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วย ซึ่งรวมระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการแลกเปลี่ยนเพื่อเปิดเผยรายการเอกสารก็จะใช้ระยะเวลาประมาณ 21 วันในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสารทั้งหมด จะเห็นได้ว่าประเทศอังกฤษ ให้ความสำคัญกับการเปิดเผยพยานหลักฐาน โดยพิจารณาได้จากระยะเวลาที่กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานเพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสตรวจสอบพยานเอกสาร ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากตามหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้น มีวัตถุประสงค์ต้องการให้คู่ความต่อสู้คดีกันโดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย ขจัดอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินคดี คือการดำเนินคดีในลักษณะจู่โจมอีกฝ่ายแบบคาดไม่ถึง จึงต้องเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรมีการขยายระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานในร่างจากเดิมที่ได้ บัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

แพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ....ในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ว่าให้ยื่นบัญชีระบุพยานและสำเนาพยานเอกสารต่อศาลก่อนวันนัดพร้อมและวันชี้สองสถาน ไม่น้อยกว่า 15 วัน เป็นให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานและสำเนาเอกสารต่อศาลก่อนวันนัดพร้อมและวันชี้สองสถาน ไม่น้อยกว่า 30 วัน แต่เนื่องจากร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวยังไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงเห็นสมควรให้มีการนำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยให้เพิ่มหมวดการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม

4.2 ความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี

จากการศึกษาพบว่าการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี หรือการประชุมก่อนการพิจารณาคดี เป็นกระบวนการที่ศาลจะเข้ามาควบคุมคดีให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างเป็นระบบ โดยศาลจะเข้ามาควบคุมคดีภายหลังจากที่มีการยื่นฟ้อง กำหนดกระบวนการและกิจกรรมต่างๆที่สำคัญที่ต้องกระทำก่อนฟ้อง ซึ่งในคดีแพ่งทั่วไปจะทำการกำหนดแนวทางในวันชี้สองสถาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ได้บัญญัติกระบวนการที่ศาลจะต้องดำเนินการ คือ พิจารณาตัดประเด็นข้อพิพาทที่ไม่สำคัญในคดี และสอบถามคู่ความให้ยอมรับข้อเท็จจริงที่สามารถยอมรับได้ในบางประเด็น นอกจากนั้นแล้วศาลจะกำหนดจำนวนพยานที่จะนำสืบทั้งหมดโดยไม่ให้นำสืบพยานหลักฐานที่ไม่จำเป็น และจะกำหนดวันนัดสืบพยานโจทก์และจำเลยตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนพิจารณา ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้มีการกำหนดกรอบขั้นตอนของการปฏิบัติการประชุมก่อนการพิจารณาคดีไว้อย่างชัดเจน แต่มีการกำหนดไว้ในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ.2545 ข้อ 7 ซึ่งมีข้อความว่า “ให้ศาลกำหนดให้มีการประชุมคดีโดยอาจกำหนดนัดพร้อมคู่ความทุกฝ่าย หรือนัดชี้สองสถาน เพื่อกำหนดประเด็นในคดี และเพื่อที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานทั้งหมด...” อันเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม ซึ่งแม้จะทำให้มีความยืดหยุ่นก็ตาม แต่ก็ทำให้การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีของผู้พิพากษาแต่ละคนแตกต่างกันไป ไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานที่มีจำนวนมากครบถ้วนได้ในคราวเดียว อีกทั้งยังไม่สามารถกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนว่าคดีจะสิ้นสุดลงเมื่อใด ทำให้เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากโดยไม่สามารถควบคุมได้

นอกจากนั้นแล้ว ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่าการกำหนดแนวทางก่อนการพิจารณาคดี เป็นวิธีการบริหารจัดการคดีอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก จึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยนำมากำหนดไว้ใน ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 27 ว่าก่อนมีการสืบพยานศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีที่สำคัญ ได้แก่

1. ทำการไกล่เกลี่ย เพื่อให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ หรือ เพื่อให้มีการนำวิธีการอนุญาโตตุลาการมาใช้ซึ่งจะต้องเป็นความประสงค์ของคู่ความด้วย

2. กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี คือ การกำหนดว่าคู่ความจะต้องดำเนินกระบวนพิจารณาอย่างใด ตามที่เห็นสมควร กำหนดให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา ที่ศาลจะได้ถูกกำหนดให้ปฏิบัติ

3. กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น เช่น กำหนดจำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยาน ที่คู่ความประสงค์จะนำมาเบิกความ บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ต้องการให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการเดินเผชิญสืบและการส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น เป็นต้น

4. กำหนดรายละเอียด และระยะเวลาเกี่ยวกับการทดลองทางเทคนิค หรือวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี

5. กำหนดตัวผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ ที่จะมาให้ความเห็นในการประกอบการพิจารณาพิพากษาต่อศาลตามที่ศาลขอให้บุคคลดังกล่าว มาให้ความเห็นด้านใดด้านหนึ่ง การกำหนดแนวทางการดำเนินคดีจะต้องกระทำก่อนการสืบพยาน แต่น่าจะทำพร้อมๆกับการชี้สองสถาน ในทางปฏิบัติน่าจะนัดชี้สองสถานและนัดพร้อม เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีไปในวันเดียวกัน

ในการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีนี้ ในร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้มีการนำมาบัญญัติไว้เช่นกัน ซึ่งเป็นการนำแนวคิดมาจากศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และเมื่อครั้งที่ได้มีการประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ หัวข้อ “โครงการพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ” เมื่อพฤหัสบดีที่ 11 มีนาคม 2553 ณ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่าง

ประเทศ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาได้แสดงความคิดเห็นไว้ ซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมายโดยตรง คือ นางกรกันยา สุวรรณพานิช ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่า “การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน ช่วงเวลาที่น่าจะเหมาะสม ควรจะเป็นช่วงระหว่างวันชี้สองสถานแต่ก่อนวันสืบพยาน คือ ในระหว่างกลางก่อนวันสืบพยาน เพื่อให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบข้อเท็จจริง ทราบหลักฐานของแต่ละฝ่ายก่อน และจะได้เตรียมการในชั้นสืบพยานได้ถูกต้อง” นอกจากนี้ นายสอนชัย สิราริยกุล รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เห็นว่า “ในการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้นประสิทธิผลของคดี และประสิทธิภาพของการพิจารณาคดีจะเพิ่มขึ้น ข้อยกเว้นต้องมีให้น้อยที่สุด บทลงโทษ (sanction) ต้องมีให้ชัดเจน และให้ใช้ได้ผล” ปัจจุบันในศาลล้มละลายกลาง ก็ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเบื้องต้นให้ผู้พิพากษาปฏิบัติในวันนัดพร้อมไว้เช่นกัน ในข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549 ข้อ 14 ซึ่งมีข้อความในทำนองเดียวกันนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี เนื่องจากเห็นว่าการดำเนินการเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดี จำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางเบื้องต้นเพื่อกระตุ้นให้มีการบริหารจัดการในการดำเนินคดีที่ดี มีประสิทธิภาพ ขจัดกระบวนการที่ไม่จำเป็น สร้างระบบการดำเนินคดีและควบคุมเพื่อไม่ให้คดีถูกประวิง หรือหน่วงเหนี่ยวเพราะขาดการบริหารจัดการ จึงได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในวันประชุมคดี โดยให้ผู้พิพากษาปฏิบัติตามบทบัญญัติที่ 16 The Federal Rule of Civil Procedure ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่อง การประชุมก่อนการพิจารณา การกำหนดเวลา และการบริหารจัดการ (Pre-trial Conferences, Scheduling and Management) โดยบัญญัติให้ทนายความของคู่ความ หรือคู่ความมาประชุมพร้อมกันที่ศาลก่อนเริ่มการพิจารณา เพื่อปรึกษาหารือกับทนายความของคู่ความ ที่เกี่ยวกับกรอบระยะเวลาในการดำเนินกระบวนพิจารณาต่างๆ ก่อนการพิจารณาคดี ทั้งนี้ เพื่อที่จะให้ศาลได้ทำการออกคำสั่ง (Scheduling Order) กำหนดวันที่ให้แน่นอน ในการดำเนินกระบวนพิจารณาดังกล่าวให้เสร็จสมบูรณ์โดยจะครอบคลุมเรื่องต่างๆคือ เขตอำนาจ การแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง ประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่สำคัญของคดี ค่าทนายความ การตกลงระงับข้อพิพาท ระยะเวลาและข้อจำกัด ในการค้นหาพยานหลักฐานทุกอย่าง รวมทั้งบันทึกพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกคำพยานล่วงหน้าและ

คำร้องให้ส่งพยานเอกสาร การไต่สวนคำร้องต่างๆซึ่งอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐาน เช่น เรื่องของความน่าเชื่อถือของพยาน ในเรื่องความเสียหาย ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนที่ควรจะต้องมีการดำเนินการสอบถามในวันที่มีการประชุมก่อนการพิจารณา ในเรื่องต่างๆดังนี้

1. คู่ความต้องเตรียมแผนในการเปิดเผยข้อมูล (Discovery plan) โดยแผนดังกล่าวจะมีเนื้อหาที่จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูล ระยะเวลาและรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลทั้งการเปิดเผยแบบบังคับ และการเปิดเผยโดยสมัครใจในขั้นตอนนี้

2. ตรวจสอบความพร้อมของคู่ความ พยานหลักฐาน และสำนวนคดีก่อนวันนัดสืบพยาน

3. พิจารณา และสอบถามถึงการดำเนินกระบวนพิจารณาในการค้นหาข้อเท็จจริงของคู่ความว่ามีความเหมาะสมเรื่องค่าใช้จ่ายหรือไม่ และเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

4. กำหนดแนวทางต่างๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าคดีจะดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ก็ได้มีการนำกระบวนการประชุมก่อนการพิจารณานี้ไปใช้กับคดีแบบกลุ่ม ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นอย่างมากทำให้การพิจารณาคดีเสร็จไปจากศาลโดยเร็ว ในการประชุมก่อนการพิจารณาในคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องการเปิดเผยพยานแยกไว้เป็นการเฉพาะ จึงให้นำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา จึงใช้วิธีการเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยจะเห็นได้ว่าขั้นตอนที่ควรจะต้องดำเนินการสอบถามในวันประชุมก่อนการพิจารณาของประเทศสหรัฐอเมริกา ตามที่กล่าวมาข้างต้น ประการแรก ได้เน้นย้ำให้คู่ความกำหนดขั้นตอนในการเปิดเผยข้อมูลให้มีความชัดเจนโดยกำหนดให้ในวันประชุมคู่ความต้องมีการเตรียมแผนในการเปิดเผยข้อมูลที่มีเนื้อหารายละเอียดในเรื่องของระยะเวลา และรูปแบบที่แน่นอน ซึ่งการกำหนดแผนดังกล่าวนั้น กล่าวคือ การให้ทนายความทำแผนการดำเนินคดีของตน โดยมีรายละเอียดในการทำหน้าที่ทนายความ เพื่อใช้ในการตรวจสอบคุณสมบัติของทนายความในการปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มซึ่ง

มิได้เป็นคู่ความในคดี ให้ได้รับความเป็นธรรม เช่น เรื่องของการติดต่อโจทก์ หรือสมาชิกกลุ่ม พยานหลักฐานที่ได้มีการรวบรวมไว้ บัญชีงบประมาณ และที่สำคัญ คือวิธีการในการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่ม และแผนการในการจัดแบ่งจำนวนค่าเสียหาย ซึ่งหลังจากที่ศาลได้มีการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะได้ใช้แผนดังกล่าวของทนายความ ประกอบในการใช้ดุลพินิจพิจารณาแต่งตั้งทนายความผู้นั้นว่ามีคุณสมบัติเพียงพอในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้หรือไม่ และเพื่อเป็นการสอดส่องดูแลการทำงานความคืบหน้าในการทำหน้าที่ทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีให้เป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนด้วย แต่ในการควบคุมกระบวนการดังกล่าวนั้นไม่ควรสร้างภาระให้แก่ทนายความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเกินจำเป็น ประการที่สอง ตรวจสอบความพร้อมของคู่ความ พยานหลักฐานและสำนวนคดีก่อนวันนัดสืบพยาน เช่นในวันประชุมคดี การค้นหาพยานเอกสารใดๆของคู่ความอาจเกิดความล่าช้า เนื่องจากเป็นเอกสารที่ต้องออกโดยหน่วยงานราชการซึ่งต้องใช้ระยะเวลา คู่ความจึงมีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาแสดงได้ภายในวันที่ศาลกำหนด ดังนี้ หากศาลได้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานและทราบถึงความไม่พร้อมดังกล่าวแล้ว ศาลก็จะได้มีคำสั่งไปเสียทีเดียวและกำหนดวันที่เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการร่วมกันหาทางออกในการแก้ปัญหา ประการที่สาม พิจารณาและสอบถามถึงการดำเนินกระบวนพิจารณาในการค้นหาข้อเท็จจริงของคู่ความว่ามีความเหมาะสมเรื่องค่าใช้จ่ายหรือไม่ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น มีกระบวนการต่างๆมากมายที่คู่ความจะต้องดำเนินการ และต้องบริหารจัดการให้กระชับที่สุด เพื่อเป็นการควบคุมค่าใช้จ่าย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องควบคุมกระบวนการ และควบคุมตรวจสอบค่าใช้จ่ายให้อยู่ภายในกรอบที่กำหนด เพราะหากไม่วางแผนบริหารจัดการให้ดีแล้ว อาจเกิดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น อันจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกกลุ่มในการได้รับสิทธิให้ชดใช้ในภายหลัง ซึ่งอาจไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการฟ้องร้อง และประการสุดท้าย กำหนดแนวทางต่างๆเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าคดีจะดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ กรณีดังกล่าว เพื่อเป็นการเปิดช่องให้ผู้พิพากษาสามารถกำหนดแนวทางได้ตามความเหมาะสมกับคดี โดยคำนึงถึงความรวดเร็ว และประสิทธิภาพ ในการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนผู้ได้รับความเสียหายเป็นหลัก

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความซับซ้อนแห่งคดีในคดีแบบกลุ่ม หากไม่ได้มีการกำหนดกระบวนการในการประชุมก่อนการพิจารณา ให้มีความเหมาะสมชัดเจนแล้ว หรือ

กำหนดกรอบการใช้ดุลพินิจในวันประชุมไว้อย่างกว้างๆ ไม่เป็นระบบขั้นตอนแล้ว ก็จะทำให้ผู้พิพากษาแต่ละคนต่างใช้ดุลพินิจในการบริหารจัดการคดีของตน ตามที่ได้ปฏิบัติมาอย่างเคยชิน ดังนั้น อาจทำให้เกิดความผิดพลาดได้รับข้อเท็จจริงในคดีที่ไม่ครบถ้วน และเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากแนวปฏิบัติในการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีแพ่งที่ผู้พิพากษาได้ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ก็ไม่ได้เป็นไปในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน กรณีดังกล่าว ทำให้เกิดเหตุขัดข้องและเป็นอุปสรรคในทางปฏิบัติ

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นสมควร ให้มีการบัญญัติเพิ่มเติมประเด็นที่สำคัญบางประเด็นที่ศาลควรสอบถามในวันประชุมก่อนการพิจารณาคดี หรือในวันชี้สองสถาน เพื่อให้การประชุมก่อนการพิจารณาคดีในคดีแบบกลุ่มมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยให้บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การดำเนินกระบวนพิจารณาในวันประชุมก่อนการพิจารณาคดี จึงจะเป็นไปตามกรอบที่วางไว้ คู่ความทั้งสองฝ่ายก็สามารถทราบข้อมูล เกี่ยวกับพยานหลักฐานทั้งหมดในการดำเนินคดี และรู้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินคดีที่แน่นอน อีกทั้งยังเป็นการควบคุมค่าใช้จ่ายให้อยู่ภายในกรอบที่ได้มีการกำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มต้นคดี

4.3 อุปสรรคในการลดประเด็นข้อพิพาทในการดำเนินคดี

การยอมรับข้อเท็จจริงของคู่ความ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเด็นข้อพิพาทลดจำนวนลง หรือไม่ให้เกิดประเด็นข้อพิพาท จนทำให้คดีเสร็จสิ้นไปจากศาลอย่างรวดเร็ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย มาตรา 100 ได้บัญญัติในเรื่องการยอมรับข้อเท็จจริงโดยมีสาระสำคัญว่า “เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์จะอ้างข้อเท็จจริงใด และต้องการให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ ก็ให้ส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่นทราบก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน คำบอกกล่าวนั้นต้องแจ้งรายละเอียดข้อเท็จจริงซึ่งตนประสงค์จะอ้างอิง ว่าข้อเท็จจริงนั้นๆคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะยอมรับว่าเป็นความจริงหรือไม่ ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายนั้นแล้วจดคำตอบไว้ในรายงานกระบวนพิจารณา และถ้าคู่ความ

ฝ่ายนั้นไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง กฎหมายให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว”

บทบัญญัติดังกล่าว เป็นกระบวนการที่ทำให้คู่ความยอมรับข้อเท็จจริง ในพยานเอกสารทั้งหมด หรือฉบับใดฉบับหนึ่งที่คู่ความประสงค์จะใช้อ้างอิงในศาล ซึ่งทำให้ลดระยะเวลาในการนำสืบ เป็นการแบ่งเบาภาระศาล แต่กรณีดังกล่าว ก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน ให้แก่คู่ความฝ่ายที่ได้รับคำบอกกล่าวนั้นว่า ต้องตอบรับหรือปฏิเสธมาภายในระยะเวลาเท่าใด อันจะทำให้ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับพยานเอกสารไม่ได้ยุติไป ไม่ช่วยลดปริมาณพยานเอกสารในคดี และลดภาระของศาลได้อย่างแท้จริง ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มักเกิดขึ้นจากการที่คู่ความรับเอกสาร แล้วไม่ตอบรับหรือปฏิเสธใดๆให้คู่ความที่ร้องขอทราบ ทำให้คู่ความฝ่ายที่ร้องขอให้มีการยอมรับ ต้องแถลงต่อศาลในวันสืบพยานว่า ฝ่ายตรงข้ามจะยอมรับหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงอย่างไร หากได้มีการกำหนดระยะเวลาให้คู่ความตอบรับที่ชัดเจนแล้วโดยให้เวลาพอสมควร เช่น คู่ความอาจส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่า 30 วัน และให้คู่ความฝ่ายอื่นที่ได้รับคำบอกกล่าวตอบกลับมา ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับคำบอกกล่าวโดยชอบ โดยการกำหนดระยะเวลาดังกล่าวก็เพื่อให้สอดคล้องกันกับ ระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานตามข้อเสนอ ข้อที่ 1. ที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ ดังกล่าวข้างต้น และเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้กำหนดระยะเวลาในการส่งคำบอกกล่าวไว้ ซึ่งระยะเวลาที่ผู้เขียนได้เสนอไปนี้ก็เพื่อให้โอกาสคู่ความได้ตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าวโดยเฉพาะในคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นคดีที่มีพยานเอกสาร และผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ประเด็นข้อเท็จจริงแห่งคดีจึงมีมากเช่นกัน และเพื่อให้กระบวนพิจารณาคดียุติไปโดยเร็ว ทั้งนี้ เพื่อให้คู่ความสามารถนำคำตอบรับหรือปฏิเสธนั้นมาในวันชี้สองสถาน เพื่อที่ศาลจะได้นำมาใช้ประกอบในการกำหนดประเด็นข้อพิพาท ซึ่งหากว่าประเด็นดังกล่าวนั้นคู่ความรับกันแล้ว ศาลจักได้ถือว่าประเด็นข้อเท็จจริงนั้นได้ยุติแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องนำสืบในประเด็นดังกล่าวอีก และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ บทบัญญัติดังกล่าวนี้ที่เห็นได้ชัดในทางปฏิบัติ คือ ไม่ค่อยมีการนำไปใช้เท่าไหร่นัก ทำให้ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะช่วยลดภาระศาล ที่บัญญัติให้การยอมรับข้อเท็จจริงเป็นการลดปัญหาภาระการปฏิบัติที่ซ้ำซ้อนได้ในทางหนึ่ง เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่คู่ความสามารถทำกันเอง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก จึงควรที่จะ

นำมาใช้อย่างจริงจังและมีบทบังคับที่ชัดเจน อนึ่ง เนื่องจากในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.... เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ก็ไม่ได้มีการบัญญัติกำหนดไว้โดยเฉพาะแต่อย่างใด จึงต้องนำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าว มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม เมื่อปรากฏว่ากฎหมายดังกล่าวไม่มีการใช้อย่างจริงจัง หรือไม่มีข้อกำหนดให้คู่ความต้องปฏิบัติ ก็จะทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่สามารถนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีได้ ทั้งที่แท้จริงแล้วการยอมรับข้อเท็จจริงเป็นกระบวนการเปิดเผยพยานวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพเห็นผลได้อย่างชัดเจน ช่วยให้กระบวนพิจารณาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ในศาลภาษีอากรการยอมรับข้อเท็จจริงของคู่ความจะใช้วิธีการให้ศาลเป็นผู้บันทึกประเด็นข้อเท็จจริงที่รับกัน โดยเทียบจากคำฟ้องและคำให้การไว้ล่วงหน้า โดยไม่ต้องรอให้ถึงวันนัดชี้สองสถาน ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ก็ช่วยให้ลดข้อเท็จจริงในประเด็นที่ไม่ได้เป็นประเด็นโต้เถียงแท้จริงออกไปจากสำนวน ทำให้คู่ความไม่ต้องเสียเวลาในการนำสืบ และจากการประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ หัวข้อ “ โครงการพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครบองค์คณะ” เมื่อพฤหัสบดีที่ 11 มีนาคม 2553 ณ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง มีผู้เข้าร่วมสัมมนาซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมายโดยตรง คือ นายนทดล กิติกัมรา ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่า “การเปิดเผยพยานหลักฐานในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นขั้นตอนที่คู่ความทำกันเอง ไม่ใช่ทำกันในชั้นศาล เพื่อลดขั้นตอนการสืบพยานในชั้นศาล แต่ว่าปัจจุบันในประเทศไทยยังเป็นขั้นตอนของกระบวนพิจารณาในชั้นศาล ซึ่งไม่มีประโยชน์เพราะถึงอย่างไรก็สามารถที่จะสืบพยานในชั้นศาลได้อยู่แล้ว เพราะแท้ที่จริงแล้วการแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาก็ต้องการที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงอยู่แล้ว ถ้าได้ข้อเท็จจริงจากการที่คู่ความไปสืบพยานกันเองข้อเท็จจริงที่เป็นอันยุติ ก็น่าจะเป็นการประหยัดเวลา ทำให้คดีในชั้นศาลเร็วขึ้น” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้คู่ความแสวงหาข้อเท็จจริงกันเองในชั้นก่อนการพิจารณา จะทำให้คดีสามารถยุติลงได้รวดเร็ว และทำให้คู่ความไม่ต้องเสียเวลาในการนำสืบในชั้นพิจารณาอีก

ในประเทศอังกฤษ ให้ความสำคัญกับการยอมรับข้อเท็จจริง โดยเห็นว่า การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริง เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขอให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี (Motion for

Summary Judgment) ได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการพิจารณาคดีกันต่อไป ซึ่งปรากฏอยู่ในข้อ 36 ของ Federal Rules of Civil Procedure ที่กำหนดให้คู่ความอาจยื่นหนังสือบอกกล่าวให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อเท็จจริงได้ภายใน 21 วันนับแต่วันที่คดี หรือประเด็นที่คู่ความยื่นคำขอนั้นได้ถูกบันทึกลงในสารบบความ เพื่อให้เกิดการยอมรับกันในคดีหรือเนื้อหาสาระในคดี โดยคู่ความฝ่ายที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวอาจปฏิเสธการยอมรับข้อเท็จจริงนั้นได้ภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นต้องออกค่าใช้จ่ายในการที่จะต้องพิสูจน์ประเด็นข้อนั้นด้วย ทั้งนี้ หากคู่ความนั้นไม่ปฏิเสธมาภายในระยะเวลาที่กำหนดย่อมถือได้ว่าคู่ความนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นๆ แล้ว

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกานั้น การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงเป็นหลักที่มาจากประเทศอังกฤษในกฎหมาย Federal Equity Rules of 1912 และเมื่อสหรัฐอเมริกานำมาใช้ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย Field Code ของรัฐ New York ในปี 1848 ต่อมาเมื่อสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในปี 1938 หลักดังกล่าวก็ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 36 ตาม Rule 36 มีสาระสำคัญว่า การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงเป็นวิธีการที่บังคับให้มีการยอมรับเพื่อที่จะได้จำกัดประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลง และเหลือเฉพาะประเด็นที่เป็นข้อโต้เถียงอันจะนำมาพิสูจน์กันในวันพิจารณาคดี โดยวิธีนี้อนุญาตให้คู่ความมีสิทธิแจ้งเป็นหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายหนึ่งถามถึงข้อเท็จจริงใด หรือความสมบูรณ์ของเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่ง เพื่อให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามนั้นยอมรับ และเมื่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้รับหนังสือก็จะต้องตอบมาภายในเวลา 30 วัน ว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธหากไม่ปฏิเสธและไม่ตอบภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ก็ถือว่าข้อเท็จจริงนั้นเป็นอันยุติตามที่คู่ความฝ่ายแรกแจ้งไป กระบวนการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันกระบวนการที่ยากลำบากในการชี้ให้เห็นถึงความถูกต้องของเอกสาร หรือความแท้จริงของวัตถุพยาน ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันถึงความถูกต้องและแท้จริง บางครั้งกระบวนการขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงก็จะใช้เพื่อประโยชน์ในการจำกัดประเด็นแห่งคดีให้แคบลง แทนที่จะใช้กระบวนการอื่นตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คู่ความอาจจะถูก ขอให้ยอมรับถ้อยคำหรือความเห็นในข้อเท็จจริง หรือการปรับข้อกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง ทั้งในขณะอยู่ในกระบวนการทางศาลแล้ว หรือเวลาใด หลังจากที่ได้เริ่มการดำเนินคดี การยอมรับข้อเท็จจริงที่อีกฝ่ายร้องขอ จะถือว่าเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงนั้นภายใน 30 วัน เว้นแต่คู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอจะกระทำการดังนี้ 1. ให้การปฏิเสธเรื่องนั้น 2. ให้การ

โดยบรรยายเหตุผลว่า ทำไมคู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอให้ยอมรับไม่สามารถยอมรับความถูกต้องนั้นได้ หรือจำเป็นอย่างไรถึงปฏิเสธเรื่องนั้น 3. เขียนว่า “คัดค้าน” (objections) ลงในคำร้องขอ

แต่อย่างไรก็ตามคู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอให้ยืนยันข้อเท็จจริง จะไม่ได้รับอนุญาตให้ปฏิเสธคำร้องขอ โดยมีสาเหตุมาจากการที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น เว้นแต่ว่าจะแสดงให้เห็นว่ามีการตรวจสอบข้อมูลอย่างสมเหตุสมผลแล้ว แต่ก็ยังคงไม่สามารถยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องนั้นได้อยู่ดี ทั้งคู่ความฝ่ายที่ถูกร้องขอ ให้ยืนยันข้อเท็จจริงจะไม่ได้รับอนุญาตให้หลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถามเพียงเพราะว่าประเด็นนั้นเป็นหัวใจของเรื่องที่พิพาท หรือเป็นประเด็นสุดท้ายของการดำเนินคดี

เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ แล้วเห็นได้ว่า ประเทศไทยไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้ชัดเจนในการตอบกลับ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษได้มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างชัดเจน โดยในประเทศอังกฤษกำหนดระยะเวลายื่นหนังสือบอกกล่าวไว้ 21วัน นับแต่วันที่คดีหรือประเด็นที่คู่ความยื่นคำขอนั้นได้ถูกบันทึกลงในสารบบความ และให้ตอบกลับมาภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดระยะเวลาไว้ ภายใน 30 วัน ในการตอบกลับ อีกทั้งยังได้กำหนดวิธีการปฏิเสธไว้อย่างชัดเจนด้วย นอกจากนี้การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงมีประโยชน์ในการหลีกเลี่ยงการต่อสู้ในประเด็นซึ่งไม่มีข้อโต้แย้ง และเมื่อข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องถูกเปิดเผยออกมาแล้ว กระบวนวิธีพิจารณาจะสามารถใช้ต่อสู้ เพื่อควบคุมคู่ความอีกฝ่ายได้โดยง่าย ซึ่งหากประเทศไทยนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในคดีแบบกลุ่มอย่างจริงจังก็จะทำให้เกิดประโยชน์แก่การพิจารณาคดีเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จึงควรกำหนดระยะเวลาในการตอบกลับให้มีความเหมาะสมกับประเภทคดี และเนื่องจากคดีดังกล่าวเป็นคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ผู้เขียนเห็นว่าระยะเวลา 15 วันในการตอบกลับเป็นระยะเวลาที่เพียงพอในการตรวจสอบข้อเท็จจริง อีกทั้งไม่นานจนเกินไป อันเป็นเหตุให้คู่ความประวิงคดี โดยในการยอมรับข้อเท็จจริงในคดี หากคู่ความดำเนินการแล้วเสร็จก่อนวันชี้สองสถาน คู่ความทุกฝ่ายจะได้สามารถแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานและมีโอกาสในการตรวจสอบ เพื่อเตรียมคัดค้านในวันชี้สองสถาน และเพื่อที่ศาลจะได้ตรวจสอบถึงพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายในวันชี้สองสถาน คู่ความจะได้สามารถ

รับหรือปฏิเสธได้อย่างถูกต้อง คงเหลือแต่ประเด็นที่เป็นข้อสำคัญในคดีเท่านั้น จึงควรแก้ไขข้อความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยให้เพิ่มหมวดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีแบบกลุ่มโดยให้กำหนดระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นไว้ให้ชัดเจน และเพื่อให้สอดคล้องกันกับระยะเวลาส่งคำบอกกล่าวและระยะเวลายื่นบัญชีระบุพยานที่ผู้เขียนได้เสนอไปตามข้อ 1.นั้น ผู้เขียนจึงเห็นควรให้กำหนดระยะเวลาส่งคำบอกกล่าว ก่อนชี้สองสถานไม่น้อยกว่า 30 วัน และระยะเวลาตอบกลับภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำบอกกล่าวโดยชอบ

4.4 ข้อจำกัดในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา

ในประเทศไทยบทบาทของศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงที่ใช้อยู่ปัจจุบันมีไม่มากนัก โดยการค้นหาข้อเท็จจริงนั้น ให้เป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายในการนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อให้ศาลพิจารณา จะมีเพียงในศาลปกครองเท่านั้นที่ใช้การพิจารณาในระบบไต่สวน โดยศาลมีบทบาทในการสั่งแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่จำกัด ในการพิจารณาคดีแพ่งนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้จำกัดอำนาจผู้พิพากษาในการแสวงหาข้อเท็จจริง แต่ในประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการข้อ 3 ได้มีการบัญญัติให้ “ผู้พิพากษาจักต้องแสดงออกซึ่งความเป็นกลางในการพิจารณาคดี ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ปฏิบัติต่อคู่ความ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเสมอเหมือนกันทุกประการ จักต้องมิให้คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้องรู้สึกว่าตนได้รับการปฏิบัติที่ด้อยกว่าผู้อื่น” จากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ผู้พิพากษาไม่ค่อยมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริง ศาลจะวางตัวเป็นกลางทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินคดี ตามที่คู่ความได้มีการเสนอข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานต่างๆ โดยเห็นได้จากในวันนัดพร้อมนั้น ศาลจะกำหนดประเด็นข้อพิพาท และหน้าที่นำสืบ โดยให้เป็นภาระของคู่ความในการกำหนดทิศทางในการนำสืบ เว้นแต่บางกรณีที่คู่ความร้องขอให้ศาลแสวงหาข้อเท็จจริงให้ กรณีดังกล่าวทำให้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีส่วนใหญ่ดำเนินไปตามแนวทางของคู่ความ ดังนั้น หากศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยการตรวจสอบคัดเลือกและเรียกเอกสารที่จำเป็นและสำคัญเข้าสู่สำนวน ก็จะช่วยให้คดีแบบกลุ่มได้รับความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ในคดีคุ้มครองผู้บริโภคการค้นหาความจริงของผู้พิพากษาได้บัญญัติไว้แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ในบางคดีที่ต้องอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญประกอบการวินิจฉัย ซึ่งมักเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก เช่น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับส่วนผสมของสินค้า

หรืออันตรายของส่วนผสมอย่างใดในสินค้า หรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดแก่ผู้บริโภค หรือระยะเวลาในการรักษา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดบทบาทของศาลไว้เป็นการเฉพาะ ในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ และในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศก็เช่นกัน ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญจะทำหน้าที่ในลักษณะ “เพื่อนศาล” คือ ศาลจะเป็นผู้ขอให้มาให้ถ้อยคำซึ่งจะไม่มีการซักถามเหมือนกับการสืบผู้เชี่ยวชาญในคดีสามัญ บทบัญญัติดังกล่าวนี้ได้มีการนำมาบัญญัติไว้ในร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส มาตรา 232 ถึงมาตรา 284-1 ที่ให้อำนาจผู้พิพากษาไว้เช่นกันโดยมีการกำหนดบทบาทของผู้พิพากษาคนเดียว ให้สามารถทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงในชั้นก่อนสืบพยาน ในการรวบรวมกลั่นกรองข้อเท็จจริงต่างๆ รวมถึงกำหนดแนวทางในการพิจารณาคดีมากกว่าคดีแพ่งทั่วไป

ในประเทศฝรั่งเศส ไม่มีขั้นตอนที่เรียกว่า “Trial” เหมือนกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้พิพากษาในการควบคุมติดตามการดำเนินกระบวนพิจารณาเอาไว้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสอย่างชัดเจน และในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศฝรั่งเศสนั้น ก็ให้อำนาจอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแทน ซึ่งเป็นการดำเนินคดีโดยหน่วยงานของรัฐ จึงไม่ได้มีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานไปใช้กับคดีแบบกลุ่ม แต่กระบวนการเปิดเผยพยานในประเทศฝรั่งเศสที่กระทำโดยผู้พิพากษานายเดียว ซึ่งเรียกว่า ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน หรือที่เรียกว่า le judge de la mise en e’tat (JME) พบว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส มาตรา 758 และ 759 ซึ่งประเทศฝรั่งเศสจะเน้นการให้อำนาจและบทบาทของผู้พิพากษาในการเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานในคดี โดยมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและควรนำมาปรับใช้กับคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยดังนี้

1. อำนาจในการรวบรวมข้อมูล และเอกสารของคดี หรืออำนาจในการสืบสวน

โดยให้ผู้พิพากษามีอำนาจในการค้นหาความจริงได้ด้วยตัวเอง ในการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ไม่เฉพาะแต่พยานหลักฐานที่คู่ความได้นำเสนอเข้ามาในคดี อีกทั้งให้อำนาจในการสืบสวน เช่นไปเดินเผชิญสืบ ตรวจสอบวัตถุพยาน หรือสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น เพื่อจะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงในคดี

2. อำนาจในการสืบสวนส่วนบุคคล

ให้ผู้พิพากษาค้นหาข้อเท็จจริงโดยได้รับความรู้ด้วยตนเองในแง่มุมของคดี โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดความชัดเจน ในคดีที่ต้องมีการตรวจสอบวัตถุสิ่งของ และเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการสืบสวนผู้พิพากษาก็มีสิทธิที่จะพูดคุยกับบุคคลอื่นๆ

3. อำนาจเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญ

ในคดีที่ต้องอาศัยความรู้พิเศษของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้พิพากษาไม่มีความรู้ด้านนี้โดยตรง ให้ผู้พิพากษาออกคำสั่งเรียกผู้เชี่ยวชาญได้ โดยอยู่ภายใต้กำหนดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ข้อเท็จจริงและหลักฐานต่างๆที่ผู้พิพากษาต้องการนั้นมีความสมบูรณ์ขึ้น โดยผู้พิพากษามีอิสระที่จะยอมรับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดหรือบางส่วน อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาควรจะมีวิสัยทัศน์ในการคาดการณ์ล่วงหน้าก่อนที่จะสั่งดำเนินการ เพราะการเรียกผู้เชี่ยวชาญทำให้เกิดค่าใช้จ่าย จึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมแก่คดี

4. อำนาจในการสั่งให้คู่ความมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล

ผู้พิพากษามีอำนาจเรียกทนายความมาสอบถามเพิ่มเติมข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายที่สนับสนุนข้อต่อสู้หรือข้อกล่าวหาที่คู่ความไม่ได้ยกขึ้นอ้าง เพื่ออธิบายเพิ่มเติมในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่จำเป็นต่อการพิจารณาคดีหรือมีอำนาจเรียกคู่ความให้นำต้นฉบับ หรือส่งสำเนาเอกสารมาแสดง หรือมีอำนาจเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคู่ความ ถ้าเห็นว่าจำเป็นต่อการพิจารณาคดี โดยคำสั่งดังกล่าวจะกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติ ซึ่งอาจมีผลให้คู่ความไม่สามารถยื่นพยานเอกสารหรือข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้ได้อีก

เมื่อพิจารณาบทบาทของผู้พิพากษาดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า การทำหน้าที่ของผู้พิพากษาในการแสวงหาข้อเท็จจริงในประเทศฝรั่งเศสมีมากกว่าประเทศไทยและมีบทบาทในเชิงรุกอย่างชัดเจน โดยผู้พิพากษา JME ซึ่งเป็นเจ้าของสำนวนจะเป็นตัวแทนของผู้พิพากษาอื่นในองค์

คณะ จะทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงตั้งแต่ชั้นก่อนสืบพยานไปจนถึงชั้นพิจารณาและทำความเห็นเสนอผู้พิพากษาอื่นในองค์คณะเพื่อประกอบการชี้ขาดคดี การรวบรวมพยานหลักฐานนี้มีรูปแบบใกล้เคียงกับกระบวนการเปิดเผยพยานในประเทศไทย แต่บทบาทแตกต่างกันกับผู้พิพากษาในประเทศไทย ที่เพียงแต่ตรวจสอบเอกสารหลักฐานที่คู่ความนำเสนอเข้าสำนวนเท่านั้น กรณีดังกล่าวแม้ในร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะได้มีการบัญญัติเพิ่มข้อความให้ศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ แต่ทั้งนี้ก็เป็นการบัญญัติกรอบการใช้ดุลพินิจไว้กว้างๆในกฎหมาย ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปปรับใช้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ และมีลักษณะบังคับให้ศาลที่ดำเนินกระบวนพิจารณาต้องปฏิบัติตาม จึงเห็นสมควรว่า ถ้าได้กำหนดบทบาทของ ผู้พิพากษาให้ทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้เช่นเดียวกันกับผู้พิพากษา JME เช่น การรวบรวมข้อมูล และเอกสารของคดี ค้นหาความจริงได้ด้วยตนเอง และหน้าที่อื่นๆที่สำคัญซึ่งอาจหมายถึงการเดินเผชิญสืบในชั้นก่อนการพิจารณา เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้ รอบด้านและอย่างลงลึก เนื่องจากบางคดีข้อมูลจากเอกสารที่นำเสนออาจไม่ตรงกันกับสภาพที่เป็นจริง เช่น คดีพิพาทที่เกี่ยวกับที่ดินโดยรัฐอ้างว่าบุกรุกป่า แต่สภาพพื้นที่ตามความเป็นจริงก็ไม่ได้เป็นป่าแล้ว มีถนนตัดผ่านกลาง เป็นต้น การสืบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ ไม่เฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความส่งมาในคดี สอบถามหรือตั้งผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ในชั้นเริ่มต้นคดีก่อนที่จะมีการสืบพยาน เช่นเดียวกันกับที่ปฏิบัติกันในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ สั่งคู่ความให้มาปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อตอบคำถามหรือสอบสวนพยาน ซึ่งรวมถึงการจำกัดเวลาที่จะแล้วเสร็จ จะทำให้การดำเนินคดีมีความรวดเร็วยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในคดีแบบกลุ่ม นอกจากนั้นแล้ว ผู้พิพากษาที่จะมาทำหน้าที่ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแบบกลุ่ม ควรที่จะมีความชำนาญในคดีประเภทนั้นๆ จึงจะทำให้การพิจารณาคดีโดยระบบไต่สวนเกิดประสิทธิภาพ เพราะอาจมีส่วนช่วยให้ผู้พิพากษามองเห็นลู่ทางในการใช้อำนาจได้อย่างแม่นยำ ละเอียดกว่าผู้พิพากษาที่ไม่มีความเชี่ยวชาญ เนื่องจากพยานหลักฐานใดๆที่เรียกมาย่อมมีความสำคัญ และมีน้ำหนักมาก จนบางทีอาจทำให้สถานการณ์กลับจากแพ้เป็นชนะ หรือจากชนะเป็นแพ้ได้ ซึ่งความชำนาญในที่นี้หมายถึง การมีประสบการณ์ในการค้นหาข้อเท็จจริง โดยไม่ได้หมายถึงผู้พิพากษาที่ทำคดีมาเป็นจำนวนมากหรือทำคดีมานาน แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น การกำหนดคุณสมบัติของตัวบุคคลก่อนที่จะมาเป็นผู้พิพากษาในคดีแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้การพิจารณาคดี หรือการตัดสินคดีเป็นไปอย่างถูกต้อง และชอบ

ธรรมมากที่สุด การที่ศาลทำหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงในเชิงรุก จึงไม่ใช่เป็นเรื่องของการเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอีกต่อไป แต่เป็นการเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงที่มีอยู่เดิมเข้าสู่สำนวน

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรกำหนดบทบาท และอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไว้โดยเฉพาะ เนื่องจากคดีแบบกลุ่มเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในการทำหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษาในชั้นก่อนการพิจารณาในคดีแบบกลุ่มไว้ในข้อกำหนดประธานศาลฎีกาที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณา และการรับฟังพยานหลักฐาน ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อจะได้เป็นบทบังคับให้ผู้พิพากษาต้องปฏิบัติหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานต่างๆในเชิงรุก มิใช่เพียงแต่เป็นการกำหนดกรอบกว้างๆในการค้นหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ซึ่งข้อพิพาทในคดีแบบกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นการฟ้องคดีในเรื่องความเสียหายที่เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดกับผู้เสียหายจำนวนมาก หากได้มีการกำหนดให้อำนาจผู้พิพากษาสามารถใช้อำนาจเต็มที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยมีบทบัญญัติในเรื่องอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไว้โดยเฉพาะ ก็จะทำให้การดำเนินกระบวนพิจารณาในคดีแบบกลุ่ม มีการบริหารจัดการที่ดี เสริมสร้างประสิทธิภาพการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา ให้มีความถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ก็จะช่วยย่นระยะเวลาในการดำเนินคดีได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะเห็นได้ว่า กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดี มีวัตถุประสงค์ต้องการให้ใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน ซึ่งเป็นหลักการค้นหาความจริงในคดีแพ่ง ดังนั้น กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐาน จึงเป็นเครื่องมือในการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้กับกระบวนพิจารณาคดี โดยเฉพาะในคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก มีกระบวนพิจารณาหลายขั้นตอน และมีประเด็นที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากเรานำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะช่วยทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปด้วยความยุติธรรม สะดวก รวดเร็ว และยังเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความล่าช้าของการพิจารณาพิพากษาคดี เนื่องจากไม่ต้องใช้เวลาในการดำเนินคดีทั้งคดีมากเกินไป

สำหรับในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้น มองว่าการที่คู่ความแต่ละฝ่ายต่างฝ่ายต่างปกปิดพยานหลักฐาน จะทำให้คดีล่าช้า และเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งหากทำอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นได้ โดยหลักของการค้นหาข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนจะต้องมีการกำหนดระยะเวลาที่เพียงพอด้วย และการดำเนินกระบวนการดังกล่าวนั้น ก็เพื่อเป็นการตัดทอนประเด็นข้อพิพาทที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี คงเหลือแต่เพียงประเด็นที่เป็นสาระสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการนำสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีเท่านั้น

ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนได้ศึกษาประเทศฝรั่งเศส พบว่าแม้ในประเทศฝรั่งเศสจะไม่มีกระบวนการ “Trial” ก็ตามแต่ก็มีหลักการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษาซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับหลักการเปิดเผยพยานในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ ซึ่งแม้จะมีความแตกต่างจากประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่ก็มีวัตถุประสงค์เดียวกันโดยทั้งสองระบบมีความเห็นว่า กระบวนการเปิดเผยพยานนี้จะสามารถทำให้เร่งรัดกระบวนพิจารณาคดีได้จริงสำหรับคดีที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อนและมีพยานหลักฐานเป็นจำนวนมาก ถ้าหากว่าในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี ได้มีการทำอย่างเหมาะสม และปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งโดยรวมสามารถ

สรุปได้ว่าในประเทศฝรั่งเศส ในชั้นรวบรวมพยานหลักฐานนี้ ให้ความสำคัญกับบทบาทในเชิงรุกของผู้พิพากษา ในการค้นหาความจริง

สำหรับในประเทศไทยพบว่า ประเทศไทยมีกระบวนการสืบพยานค่อนข้างยาวนาน เนื่องจากประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญในชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณา แต่จะให้ความสำคัญในชั้นสืบพยานเป็นหลัก อันเป็นการขัดกับหลักการวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้ากระบวนการในชั้นก่อนสืบพยานสามารถขจัดพยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยไม่สำคัญ หรือไม่มีความจำเป็นเกี่ยวกับคดีออกไปได้เท่าไหร่ ก็ยิ่งทำให้ในชั้นสืบพยานการนำสืบพยานหลักฐานต่างๆตรงประเด็น ไม่หลงประเด็น และกระชับขึ้น ทั้งนี้ ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในชั้นนี้ก็ค่อนข้างสั้นและจำกัดจนเกินไป จึงทำให้กระบวนพิจารณาในชั้นนี้ต้องทำอย่างรวบรัด ซึ่งแตกต่างจากต่างประเทศอย่างสิ้นเชิงที่ให้ระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้โอกาสคู่ความที่ถูกกล่าวหาได้พิสูจน์ความผิดได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย เพราะหากว่ากฎหมายกำหนดระยะเวลาในชั้นนี้ให้ไม่เพียงพอ ก็เท่ากับว่าในชั้นพิจารณาคดีต้องยืดเยื้อออกไป และเมื่อพิจารณาถึงการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานของต่างประเทศมาปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยแล้วพบว่า ประเทศไทยมิได้พิจารณาถึงระยะเวลาที่กำหนดให้ดำเนินการในขั้นตอนดังกล่าวให้เหมาะสมเหมือนกับในต่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การร่างกฎหมายที่จะนำมาใช้กับประเทศไทยได้นั้น ต้องคำนึงถึงข้อมูลหลายอย่างประกอบกันด้วย มิใช่เพียงแค่ว่าเป็นการนำเอาหลักการมา แต่ระยะเวลาดำเนินการเท่าเดิม โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมในการนำไปใช้ ทั้งนี้เพราะหากว่ามีการบัญญัติหลักการที่ต้องการให้คดีรวบรัด เสร็จสิ้นไปจากศาลโดยเร็ว แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถกระทำได้จริง ฉะนั้นการบัญญัติกฎหมายลักษณะเช่นนี้ ก็ไม่สามารถบรรลุผลได้ตามความประสงค์ อีกทั้งไม่มีการปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ก็ยิ่งเท่ากับว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายที่ล้มเหลว เพราะมีบทบัญญัติแต่ไม่สามารถปฏิบัติและแก้ไขปัญหาต่างๆได้ จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ สามารถสรุปปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคต่างๆที่สมควรจะได้รับการแก้ไข เพื่อนำไปสู่การแก้ไข ดังต่อไปนี้

1. ข้อขัดข้องของระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน

การยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 ที่กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิง พยานหลักฐานหรือสนับสนุนข้ออ้าง หรือข้อเถียงของตนในคำฟ้อง หรือคำให้การจะต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน และในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ก็ได้กำหนดระยะเวลาให้ยื่นบัญชีระบุพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันนัดพร้อมและชี้สองสถาน ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้ว่าระยะเวลายื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งทั่วไป จะมีการ

กำหนดระยะเวลาที่แตกต่างจากในคดีแบบกลุ่มแล้วก็ตาม แต่ระยะเวลาเพียง 15 วันในการรวบรวมพยานหลักฐานก็ไม่เพียงพอแก่การรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีแบบกลุ่ม ซึ่งมีพยานหลักฐานเป็นจำนวนมาก และมีผู้เสียหายหลายคน ดังนั้น การที่ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ.....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กำหนดระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานเช่นนั้น จึงเป็นการกำหนดระยะเวลาที่ไม่น่าจะมีความเหมาะสมเท่าไหร่นักกับประเภทของคดีที่ต้องใช้เวลาในการเตรียมคดี ตรวจสอบเอกสารและพยานหลักฐานอื่นๆเป็นจำนวนมาก

ปัญหาในเรื่องนี้เคยเกิดขึ้นแล้ว เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535 กำหนดให้ คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานหรือวันสืบพยาน ไม่น้อยกว่า 15 วัน แต่ได้มีการยกเลิกในเวลาต่อมา ซึ่งเกิดจากการต่อต้านของผู้ใช้กฎหมาย เนื่องจากกฎหมายดังกล่าว เป็นการเพิ่มภาระให้แก่ทนายความอีกทั้งผู้ถูกฟ้องคดีต้องมีการเตรียมคดีมากกว่าโจทก์ ทำให้การเตรียมพยานหลักฐานไม่ทันภายในกำหนด ทั้งที่แท้จริงแล้วการเตรียมพยานหลักฐานไว้ล่วงหน้าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่การระงับข้อพิพาท ในศาลภาษีอากรได้เห็นถึงความสำคัญของระยะเวลาในการเตรียมคดีในชั้นก่อนสืบพยานของกระบวนการในชั้นนี้ จึงได้กำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2544 ข้อ 15 วรรคหนึ่งว่าให้ยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสามสิบวัน กรณีดังกล่าวจึงทำให้คดีภาษีอากรได้พยานหลักฐานมาพร้อมก่อนที่จะมีการสืบพยาน การสืบพยานจึงสามารถกระทำได้ต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งสร้างความชัดเจน ในการกำหนดทิศทางในคดีได้เป็นอย่างมาก

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นก็ได้มีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานไปใช้กับคดีแบบกลุ่ม ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นอย่างมากทำให้การพิจารณาคดีเสร็จไปจากศาลโดยเร็ว โดยกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแบบกลุ่มนั้น กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีการบัญญัติแยกไว้เป็นการเฉพาะ จึงให้นำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในประเทศสหรัฐอเมริกา จึงใช้วิธีการเดียวกันกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งส่วนในประเทศอังกฤษนั้น การแลกเปลี่ยนรายชื่อพยานเอกสารที่ต้องการเปิดเผยข้อมูล ต้องกระทำภายใน 14 วันหลังจากสิ้นสุดระยะเวลายื่นคำให้การ หากคู่ความฝ่ายใดต้องการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร คู่ความฝ่ายนั้นต้องทำเป็นหนังสือแจ้งไปยังคู่ความอีกฝ่ายเพื่อทำการขอตรวจเอกสาร โดยจะตรวจให้แล้วเสร็จภายใน 7 วัน ซึ่งรวมระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการแลกเปลี่ยนเพื่อเปิดเผยรายการเอกสารก็จะใช้ระยะเวลาประมาณ 21 วันในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริง

แห่งเอกสารทั้งหมด ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศอังกฤษ ได้ให้ความสำคัญกับการเปิดเผยพยานหลักฐาน โดยพิจารณาได้จากระยะเวลาที่กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้น แตกต่างจากประเทศไทยอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้น มีวัตถุประสงค์ต้องการให้คู่ความต่อสู้คดีกันโดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย ขจัดอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินคดี คือการดำเนินคดีในลักษณะจู่โจมอีกฝ่ายแบบคาดไม่ถึง จึงเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้คดีกันได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นแม้ว่าระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งจะได้มีการกำหนดไว้แตกต่างจากคดีแบบกลุ่มแล้วก็ตามแต่การดำเนินคดีแบบกลุ่มก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ระยะเวลาที่เหมาะสม และเพียงพอแก่การรวบรวมพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ

2. ความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี

การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เพราะจะทำให้คู่ความได้รับทราบถึงทิศทางของคดีว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร ดังนั้นจากการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาในบทที่ 4 ผู้เขียนเห็นว่า ในวันนัดพร้อมและวันชี้สองสถาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ได้บัญญัติกระบวนการที่ศาลจะต้องดำเนินการคือ พิจารณาตัดประเด็นที่ไม่สำคัญในคดี และสอบถามคู่ความให้ยอมรับข้อเท็จจริงที่สามารถยอมรับได้ในบางประเด็น ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้มีการกำหนดกรอบขั้นตอนของการปฏิบัติการประชุมก่อนการพิจารณาไว้อย่างชัดเจน ทำให้การกำหนดแนวทางการดำเนินคดีของผู้พิพากษาแต่ละคนแตกต่างกันไป ไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานที่มีจำนวนมากครบถ้วนได้ในคราวเดียว อีกทั้งยังไม่สามารถกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนว่าคดีจะสิ้นสุดเมื่อใด ทำให้เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากโดยไม่สามารถควบคุมได้

ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เห็นว่าการประชุมก่อนการพิจารณาคดี เป็นวิธีการบริหารจัดการคดีอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก จึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้มีกำหนดข้อกำหนดแนวทางไว้อย่างชัดเจนในข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 27 ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินการเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีจำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางเบื้องต้น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีการบริหารจัดการในการดำเนินคดีที่ดี มีประสิทธิภาพ ขจัดกระบวนการที่ไม่จำเป็น สร้างระบบการดำเนินคดีและควบคุมเพื่อไม่ให้คดีถูกประวิง ขั้นตอนที่จะต้องดำเนินการสอบถามในวันที่มีการประชุมก่อนการพิจารณาในเรื่องต่างๆ

เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วจึงเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกับกฎหมายของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดขั้นตอนไว้อย่างชัดเจนและครบถ้วน อีกทั้งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ....ที่จะนำมาใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ ก็มิได้มีการบัญญัติในเรื่องข้อกำหนดแนวทางไว้ให้ชัดเจน และครอบคลุม ทั้งๆที่คดีแบบกลุ่มมีจำนวนผู้เสียหายพยานหลักฐานเป็นจำนวนมาก และมีความซับซ้อนในข้อเท็จจริงของคดี เมื่อไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจน จึงเป็นเรื่องที่ผู้พิพากษาแต่ละคนต่างใช้ดุลพินิจในการบริหารจัดการคดีของตนตามที่ได้ปฏิบัติมาอย่างเคยชิน ดังนั้นอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการได้รับข้อเท็จจริงในคดีที่ไม่ครบถ้วนและเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งแนวปฏิบัติที่ใช้กันอยู่ ก็ไม่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกรณีดังกล่าว ทำให้เกิดเหตุขัดข้องและอุปสรรคในทางปฏิบัติ

3. อุปสรรคในการลดประเด็นข้อพิพาทในการดำเนินคดี

การยอมรับข้อเท็จจริงของคู่ความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในมาตรา 100 ได้บัญญัติโดยมีสาระสำคัญว่า เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์จะอ้างข้อเท็จจริงใด และต้องการให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ ก็ให้ส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่นทราบก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน คำบอกกล่าวนั้นต้องแจ้งรายละเอียดข้อเท็จจริงซึ่งตนประสงค์จะอ้างอิง ว่าข้อเท็จจริงนั้นๆคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะยอมรับว่าเป็นความจริงหรือไม่ ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายนั้นแล้วจดคำตอบไว้ในรายงานกระบวนพิจารณา และถ้าคู่ความฝ่ายนั้นไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง กฎหมายให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว กรณีการยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าว ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน ให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับข้อเท็จจริงนั้นว่าต้องตอบรับหรือปฏิเสธมาภายในระยะเวลาเท่าใด อันจะทำให้ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับพยานเอกสารไม่ได้ยุติไป ไม่ช่วยลดปริมาณพยานเอกสารในคดี และไม่สามารถลดภาระของศาลได้อย่างแท้จริง ทำให้คู่ความฝ่ายที่ร้องขอให้มีการยอมรับ ต้องแถลงต่อศาลในวันสืบพยานว่า ฝ่ายตรงข้ามจะยอมรับหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงอย่างไร

ในประเทศอังกฤษ กำหนดให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวอาจปฏิเสธการยอมรับข้อเท็จจริงนั้นได้ภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว ทั้งนี้ หากคู่ความนั้นไม่ปฏิเสธมาภายในระยะเวลาที่กำหนดย่อมถือได้ว่าคู่ความนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นๆ แล้ว สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกานั้น การขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงเป็นวิธีการที่บังคับให้มีการยอมรับเพื่อที่จะได้จำกัดประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลงและเหลือเฉพาะประเด็นที่เป็นข้อโต้เถียงอันจะนำมาพิสูจน์กันในวันพิจารณาคดี โดยวิธีนี้อนุญาตให้คู่ความมีสิทธิแจ้งเป็นหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายหนึ่งถามถึงข้อเท็จจริงใด หรือความสมบูรณ์ของเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่งเพื่อให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามนั้นยอมรับ และเมื่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้รับหนังสือก็จะต้องตอบไปภายในเวลา 30 วัน ว่า

จะยอมรับหรือปฏิเสธหากไม่ปฏิเสธและไม่ตอบมาภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ก็ถือว่าข้อเท็จจริงนั้น เป็นอันยุติตามที่คู่ความฝ่ายแรกแจ้งไป

กฎหมายของประเทศไทย ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการยอมรับให้ชัดเจนในการตอบกลับ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษได้มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างชัดเจน โดยในประเทศอังกฤษ กำหนดระยะเวลาส่งคำบอกกล่าวไว้ 21 วัน และให้ตอบกลับมาภายใน 14 วัน ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดระยะเวลาในการตอบกลับไว้ ภายในระยะเวลา 30 วัน อีกทั้งยังได้กำหนดวิธีการปฏิเสธไว้อย่างชัดเจนด้วย อันเป็นการยุติหรือระงับข้อพิพาทไปโดยคู่ความ

4. ข้อจำกัดในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา

ปัจจุบันบทบาทของผู้พิพากษาในการค้นหาข้อเท็จจริงมีอยู่น้อยมาก และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ไม่ได้จำกัดอำนาจผู้พิพากษาในการแสวงหาข้อเท็จจริงไว้แต่อย่างใด แต่ในประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการข้อ 3 ได้มีการบัญญัติให้ผู้พิพากษาจักต้องแสดงออกซึ่งความเป็นกลางในการพิจารณาคดี ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซึ่งจากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ผู้พิพากษาไม่ค่อยมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริง ทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินคดี ตามที่คู่ความได้มีการเสนอข้อเท็จจริง ในประเทศฝรั่งเศส ไม่มีขั้นตอนที่เรียกว่า “Trial”เหมือนกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้พิพากษาในการควบคุมติดตามการดำเนินกระบวนพิจารณาเอาไว้ และในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศฝรั่งเศสนั้น ได้ให้อำนาจอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแทน ซึ่งเป็นการดำเนินคดีโดยหน่วยงานของรัฐ และไม่ได้มีการบัญญัติไว้ว่าให้นำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานไปใช้กับคดีแบบกลุ่ม แต่กระบวนการที่มีลักษณะคล้ายกันกับกระบวนการเปิดเผยพยานในประเทศฝรั่งเศสที่กระทำโดยผู้พิพากษานายเดียวซึ่งเรียกว่า ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน หรือที่เรียกว่า le judge de la mise en e’tat (JME) พบว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการในชั้นรวบรวมข้อมูล และเอกสารของคดี ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส มาตรา 758 และ 759 ซึ่งกระบวนการรวบรวมข้อมูลในชั้นก่อนการพิจารณาในประเทศฝรั่งเศสจะเน้นการให้อำนาจและบทบาทของผู้พิพากษา และถึงแม้ในร่างการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมข้อความ ให้ศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ก็ตาม แต่เนื่องจากในการดำเนินกระบวนพิจารณา และการรับฟังพยานหลักฐาน ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ผู้พิพากษาควรจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานต่างๆในเชิงรุก มิใช่เพียงแต่เป็นการกำหนดกรอบกว้างๆในการค้นหาข้อเท็จจริงไว้เท่านั้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

เมื่อได้วิเคราะห์สภาพปัญหาในระบบกฎหมายไทยที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่ากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีให้สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้นำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้มีความเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อที่จะให้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาได้ทันท่วงที และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยมีแนวทางที่ขอเสนอดังนี้

1. ข้อขัดข้องของระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน

เนื่องจากในการกำหนดวันยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันนัดพร้อม เป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ของคู่ความ ในการเสนอประเด็นข้อพิพาท ผู้เขียนจึงเห็นควรให้เพิ่มกำหนดระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานจากเดิมที่บัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....) พ.ศ....เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

“ก่อนวันนัดพร้อม **ไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน** ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงที่จะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนกระบวนพิจารณาที่ต้องกระทำในวันนัดพร้อมเสร็จสิ้น....” โดยให้แก้ไขเป็น “ก่อนวันนัดพร้อม **ไม่น้อยกว่าสามสิบวัน** ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงที่จะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนกระบวนพิจารณาที่ต้องกระทำในวันนัดพร้อมเสร็จสิ้น....”

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นควรว่า ควรให้บัญญัติแก้ไขไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยให้เพิ่มหมวดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม

2. ความไม่ชัดเจนในการกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี

ควรให้มีการบัญญัติข้อสอบถามของผู้พิพากษาในวันประชุมก่อนการพิจารณาคดีเพิ่มเติมประเด็นที่สำคัญบางประเด็น เพื่อที่ศาลจะได้ทำการสอบถามในวันประชุมก่อนการพิจารณาคดีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยให้บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม โดยมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. คู่ความต้องเตรียมแผนในการเปิดเผยข้อมูล (Discovery plan) โดยแผนดังกล่าวจะมีเนื้อหาที่จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูล ระยะเวลาและรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลทั้งการเปิดเผยแบบบังคับ และการเปิดเผยโดยสมัครใจในขั้นตอนนี้

2. ตรวจสอบความพร้อมของคู่ความ พยานหลักฐานและสำนวนคดีก่อนวันนัดสืบพยาน

3. พิจารณาและสอบถามถึงการดำเนินกระบวนพิจารณาในการค้นหาข้อเท็จจริงของคู่ความว่ามีความเหมาะสมเรื่องค่าใช้จ่ายหรือไม่ และเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

4. กำหนดแนวทางต่างๆเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าคดีจะดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

3. อุปสรรคในการลดประเด็นข้อพิพาทในการดำเนินคดี

ควรแก้ไขระยะเวลาในการยอมรับข้อเท็จจริงให้มีความชัดเจน และเพื่อให้สอดคล้องกันกับระยะเวลาส่งคำบอกกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นควรให้กำหนดระยะเวลาส่งคำบอกกล่าว ก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่า 30 วัน และระยะเวลาตอบกลับ ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่คู่ความได้รับคำบอกกล่าว โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้เพิ่มหมวดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม โดยมีข้อความดังต่อไปนี้

“ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งประสงค์จะอ้างอิงข้อเท็จจริงใด และขอให้คู่ความฝ่ายอื่นตอบว่าจะรับรองข้อเท็จจริงนั้นถูกต้องหรือไม่ อาจส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่น **ก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสามสิบวัน**

เมื่อคู่ความฝ่ายอื่นได้รับคำบอกกล่าวโดยชอบแล้ว ให้ตอบกลับมา ภายในระยะเวลา **สิบห้าวัน** นับแต่วันที่คู่ความได้รับคำบอกกล่าว หากคู่ความไม่ตอบกลับมาภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ถือว่าเป็นการยอมรับโดยปริยาย และในวันชี้สองสถานให้คู่ความฝ่ายที่ส่งคำบอกกล่าวนำเอกสารหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายยอมรับ หรือถือว่ายอมรับในข้อเท็จจริงนั้นแล้วมาแสดงต่อศาล เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง ในขณะนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้”

4. ข้อจำกัดในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษา

ควรบัญญัติเรื่องอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาให้มีความชัดเจนไว้ในข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณา และการรับฟังพยานหลักฐาน ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อจะได้เป็นบทบังคับให้ผู้พิพากษาต้องปฏิบัติหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานต่างๆในเชิงรุกอย่างแท้จริง โดยอาจกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้เป็นการเฉพาะ ดังต่อไปนี้

1. อำนาจในการรวบรวมข้อมูล และเอกสารของคดี หรืออำนาจในการสืบสวน

ให้ผู้พิพากษามีอำนาจในการค้นหาความจริงได้ด้วยตัวเอง ในการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ไม่เฉพาะแต่พยานหลักฐานที่คู่ความได้นำเสนอเข้ามาในคดี และให้อำนาจในการสืบสวน

เช่นไปเดินเผชิญสืบ ตรวจสอบวัตถุพยาน หรือสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น เพื่อจะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงในคดี

2. อำนาจในการสืบสวนส่วนบุคคล

ให้ผู้พิพากษาค้นหาข้อเท็จจริงโดยได้รับความรู้ด้วยตนเองในแง่มุมของคดี โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดความชัดเจน ในคดีที่ต้องมีการตรวจสอบวัตถุสิ่งของ และเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการสืบสวนผู้พิพากษาก็มีสิทธิที่จะพูดคุยกับบุคคลอื่นๆ

3. อำนาจเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญ

ในคดีที่ต้องอาศัยความรู้พิเศษของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้พิพากษาไม่มีความรู้ด้านนี้โดยตรง ให้ผู้พิพากษาออกคำสั่งเรียกผู้เชี่ยวชาญได้ โดยอยู่ภายใต้กำหนดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ข้อเท็จจริงและหลักฐานต่างๆที่ผู้พิพากษาต้องการนั้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้พิพากษามีอิสระที่จะยอมรับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดหรือบางส่วน อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาควรจะมีวิสัยทัศน์ในการคาดการณ์ล่วงหน้าก่อนที่จะสั่งดำเนินการ เพราะการเรียกผู้เชี่ยวชาญทำให้เกิดค่าใช้จ่าย จึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมแก่คดี

4. อำนาจในการสั่งให้คู่ความมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล

ให้ผู้พิพากษามีอำนาจเรียกทนายความมาสอบถามเพิ่มเติมข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายที่สนับสนุนข้อต่อสู้หรือข้อกล่าวหาที่คู่ความไม่ได้ยกขึ้นอ้าง เพื่ออธิบายเพิ่มเติมในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่จำเป็นต่อการพิจารณาคดีหรือมีอำนาจเรียกคู่ความให้นำต้นฉบับ หรือส่งสำเนาเอกสารมาแสดง หรือมีอำนาจเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคู่ความ ถ้าเห็นว่าจำเป็นต่อการพิจารณาคดี โดยคำสั่งดังกล่าวจะกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติ ซึ่งการไม่ปฏิบัติภายในกำหนดระยะเวลาอาจมีผลให้คู่ความไม่สามารถยื่นพยานเอกสารหรือข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้ได้อีก

บรรณานุกรม

DPU

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

เข็มชัย ชุติวงศ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน.* กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ.

จรัญ ภักดีธนากุล. (2551). *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จิรรัชการพิมพ์.

จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. (2552). “ลักษณะพิเศษของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551” *หนังสือรวมบทความวันรพี*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม, ไพฤทธิ์ เศรษฐไกรกุล และปริญญา ดีผดุง. (2530). *คู่มือการดำเนินคดีภาษีอากร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ.

ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์. (2551). *คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

ธนกร วรปรัชญากูล. (2554). *การนำระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนไปใช้ในศาล : แนวคิดและวิธีปฏิบัติของศาลต่างประเทศและศาลไทย.* สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.

ธวัชชัย สุวรรณพานิช และคณะ. (2553). *โครงการพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีแพ่งมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ* (รายงานผลการวิจัย).

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2518). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2521). *การชี้สองสถาน*. กรุงเทพฯ: สหกรณ์ออมทรัพย์กระทรวงยุติธรรม.

ธานิศ เกศวพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : Pholsiam Printing and Publishing.

ธีรพันธ์ รัศมิทัต. (2508). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ประพนธ์ ศาตะมาน. (2515). *สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ : แสงทองการพิมพ์.

หลวงจำรูญเนติศาสตร์. (2518). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย.

เปี่ยมพร้อม สุขภิมนตรี. (2547). *ปัญหาการยื่นบัญชีระบุพยาน ในระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง*. สถาบันพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม.

ฝ่ายวิชาการ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ. *คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2543*.

พรพักตร์ สถิตเวโรจน์ และคณะ. (ม.ป.ป.). *การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแพ่ง : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำนักงานกิจการยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม.* (รายงานผลการวิจัย).

พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โกรว.

พระนิติการณ์ประสม. (2515). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่*ง. กรุงเทพฯ : แสงทองการพิมพ์.

ไพโรจน์ วายุภาพ. (2542). *คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

มาโนช จรมาศ. (2522). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 และ 2 ว่าด้วยบททั่วไปและวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นเล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อักษรสาสน์.

วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. *การดำเนินคดีของสมาคมแทนผู้เสียหายเป็นจำนวนมากในฝรั่งเศส* (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

วัส ติงสมิตร. (2540). *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : นิติธรรม.

วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ. (2549). *ร่างรายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action)*.(รายงานผลการวิจัย).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. *ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535* (เรื่องเสร็จที่ 529/2532).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. *ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2538* (เรื่องเสร็จที่ 262/2537).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. "*สรุปผลการประชุมร่วมกับผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)"*

สุธรรม ภัทราคม. (ม.ป.ป.). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : แสงทองการพิมพ์.

สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2544). *การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อินเตอร์บุ๊คส์.

โสภณ รัตนากร. (2536). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โสภณ รัตนากร. (2539). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ.

หลวงจำรูญเนติศาสตร์. (2518). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย.

อุดม เฟื่องฟุ้ง. (2541). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1*. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

บทความ

ณรงค์ วิทยไพศาล. (2535). “บทบาทของพนักงานอัยการกับการคุ้มครองผลประโยชน์มหาชนในระบบซีวิลลอว์ และระบบคอมมอนลอว์.” *วารสารอัยการ,*169(15). น.45.

ดวงทิพย์ บุญปลูก. (2555). “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศในสหภาพยุโรป : มุมมองความเป็นไปได้ในการร่างกฎหมาย เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในประเทศไทย.” *ดุลพาห*. น.85.

ธนกร วรปรัชญากูล. (2548). “การรับฟังพยานหลักฐานประเภทต่างๆ” *ดุลพาห,*1(52).น.109-110.

ธรรมนิตย์ วิชญเนตินัย. (2520). “ท้ากันในศาล.” *วารสารกฎหมาย,* 3(3). น.144.

ธรรมนูญ พิทยาภรณ์. (2544). “การบริหารจัดการคดีเพื่อรองรับการพิจารณาคดีครบองค์คณะและการพิจารณาคดีต่อเนื่อง.” *บทบัณฑิตย์*, 57(2). น.1-9.

ภานุ รังสีสหัส. (2542). “กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี.” *ดุลพาห*, 46(1). น. 135,140,144.

วรรณชัย บุญบำรุง. (2543). “การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส: ตัวอย่างของกระบวนพิจารณาที่ค่อนไปทางแบบไต่สวน.” *ดุลพาห*, 47(1). น.67.

วิชช์ จีระแพทย์. (2555). “มาทำความเข้าใจกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของประเทศไทย.” *อัยการนิเทศ*. น. 50.

วิชัย อริยะนันทกะ. (2544). “การปฏิรูประบบงานศาล.” *บทบัณฑิตย์*, 57(1). น. 52.

สุข เปรุนาวิน. (2526). *ระบบอัยการในต่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสวัสดิการศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, น. 47-48.

สุรินทร์ ถั่วทอง. (2524). “ความเป็นอิสระของอัยการ (อังกฤษ).” *วารสารอัยการ*, 44(4). น. 80.

James G. APPLE. “ Case Management in the courts of the United States.” *บทบัณฑิตย์*, 58(1). น. 67.

วิทยานิพนธ์

กรรวี สังวรวงศา. (2552). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในการเสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์. (2545). *ศาลกับการมีส่วนในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คนึงนิจ บุญบานเย็น. (2549). *ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จาตุรันท์ จันทะนะ. (2547). *กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี : ผลต่อการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยคู่ความ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฑามาศ วัฒนะศิริขจร. (2555). *ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีผู้บริโภค*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.

น้ำแท้ มีบุญสล้าง. (2550). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษรานี หงษาคำ. (2549). *ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งโดยผู้แทนกลุ่มผู้เสียหาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ปราณี สาโร. (2547). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พนมรัตน์ เรืองอำพัน. (2545). *การเร่งรัดกระบวนพิจารณาก่อนวันสืบพยาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิพัฒน์ นริจฉริยางกูร. (2541). *การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดีมลพิษ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาธิณี บูรณะกิจไพบูลย์. (2548). *บทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีแพ่งเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ : ศึกษากรณีการเรียกร้องค่าเสียหายแทนประชาชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รชฎ บุญสินสุข. (2545). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เลอภพอักขรา พรชัย. (2547). *กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี: ผลต่อการพิจารณา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วราภรณ์ มณีชื่น. (2542). *ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายโดยผู้ลงทุนจำนวนมากในคดีหลักทรัพย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วัลภา ละอองสุวรรณ. (2538). *กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี : ศึกษาปัญหาเปรียบเทียบกรณีการนำกระบวนการของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มาปรับใช้* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. *การดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก*. สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2557, จาก http: // www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/Ex-40701-9 pdf .

พงษ์เดช วานิชกิตติกูล. *แนวทางแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551*. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2557, จาก http://www.coj.go.th/jla/userfiles/doc/seminar52/vichakarn_trip/doc/presentation/consumer.

Christopher Hodges.“Multi-party Actions: A European Approach” *Duke journal of Comp. & International*. http://www.law.duke.edu/journals/djcil/article. อ้างถึงใน รชฎ บุญสินสุข. (2545). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์*. หน้า 78.

Vincent DiCarlo. *Practical Discovery Stwatagy*. California. สืบค้นเมื่อ 19 มีนาคม 2557, จาก http://www.dicarlolaw.com/DiscoveryTechniques.htm .

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Jack I.H JACOB,Sir. (1982).*The Reform of Civil Procedure Law*. In The Reform of Civil Procedure Law and Other Essays in Civil Procedure, edited by Lord Upjohn, London : Sweet and Maxwell. pp. 166-167.

Mark A. Dombroff. (1986). *Federal Civil Practice.* The Trial Lawyer's Guide 30. p.136.

Michelle Parsons, (n.d). *European Class Actions, South Carolina Journal of International Law and Business* (Volume 4, Issue 2 Spring).

Ngwasiri ,C.N. (1990). *The Role of Judge in French Civil Proceedings*, 9 Civil Justice Quarterly. pp.167,168 .

The Law Reform Commission of British Columbia. (1980). *Report on Civil Litigation in the Public Interest LRC 46* .

ARTICLES

Ngwasiri. C.N. (1991). "Pre-trial Civil Proceedings in England and Frence : A Comparative Study." *10 Civil Justice Quarterly*, pp. 289,292.

Lord Woolf. (1966). *Access to Final Report by Right Honorable the Lord Woolf*. p.2.

Paul Radich & Richard Best. (1997). *Class Action : Civil Procedure*, p.265.

Charles Alan Wright. (1983). *The Law of Federal Courts*. (Fourth edition) St.Paul Minn : West Publishing Co., p.576.

Delmar Karlen etat. *Civil procedure Case and Materials*, p. 269.

Robert H. Klonoff. (1999). *Class Action and Other Multi-Party Litigation in a Nutshell* , West Group, St. Paul, Minn, p. 33.

Antonio Gidi. (2003). " Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries,". *The American Journal of Comparative Law* (vol.51), p. 316.

Mauro Cappelletti & Bryant Garth. (1978). *Access to Justice*(Vol.I). Italy : Tipografia Mori & C.s.n.c. p. 488.

James Beardaley. (1986). "Proof of Fact in French Civil Procedure." *The American Journal of Comparative Law* (vol.34 number 3). p. 172.

R.J. Walker. *The English Legal System*. p. 290.

Charles Platto. *Pre-trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide*. London : Graham & Trotman. p. 226.

James JR Fleming. (n.d). *Civil Procedure* (fifth edition) . p. 287.

John C.Mccoid. (1974). *Civil Procedure Cases and Materials.* St.Paul Minn : West Publishing Co. p. 266.

Milton D.Green. (1972). *Basic Civil Procedure.* New York : The Foundation Press,lnc., p. 132.

Christian Dadomo and Susan Farran. (1996). *The French Legal System* (Second edition). London : Sweet & Maxwell. p. 172.

John Bell, Sophie Boyron & Simon Whittaker. (1998).*Principles of French Law*. Oxford University Press Inc. p. 93.

Jack I.H jacob,Sir. (1982). "The Reform of Civil Procedure Law ." In *The Reform of Civil Procedure Law and Other Essays in Civil Procedure,edited by Lord Upjohn*. London : Sweet and Maxwell. pp. 166-167.

Graham & Trotman . p. 112.

Mauro Cappelletti & J.A Jolowicz. (n.d.).

ภาคผนวก

DPU

ภาคผนวก ก

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....) พ.ศ.. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)

DPU

ร่าง

พระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่....)

พ.ศ.....

.....

.....

.....

.....

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับมาตรา ๔๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

.....

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่…..) พ.ศ.....”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นหมวด ๔ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา ๒๒๒/๑ถึงมาตรา ๒๒๒/๕๐ ในลักษณะ ๒ วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น ภาค ๒ วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

DPU

“หมวด ๔

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ส่วนที่๑

บททั่วไป

มาตรา ๒๒๒/๑ ในหมวดนี้

“กลุ่มบุคคล” หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม

“สมาชิกกลุ่ม” หมายความว่า บุคคลใด ๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคล

“การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

มาตรา ๒๒๒/๒ เพื่อความเหมาะสมสำหรับคดีบางประเภท หรือเพื่อให้การดำเนินกระบวนพิจารณาหรือการบังคับคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใดๆ ที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในหมวดนี้ได้ ดังนี้

(๑) กำหนดคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มของโจทก์ที่จะมีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มได้

(๒) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(๓) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการแจ้งเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบ

(๔) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการนัดพร้อม การดำเนินกระบวนพิจารณา และการรับฟังพยานหลักฐาน ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(๕) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบังคับคดีและเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์

(๖) ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับเรื่องที่จำเป็นอื่น ๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ข้อกำหนดนั้น เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๒๒๒/๓ ศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง เว้นแต่ศาลแขวง มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา ๒๒๒/๔ กระบวนพิจารณาส่วนใดที่มิได้บัญญัติไว้ในหมวดนี้โดยเฉพาะ ให้นำบททั่วไปแห่งประมวลกฎหมายนี้และบทบัญญัติในคดีสามัญมาใช้บังคับโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในหมวดนี้

ในกรณีที่มีการร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น ให้ศาลนั้นมีอำนาจสั่งให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และให้ใช้กระบวนพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งหมวดนี้สำหรับกระบวนพิจารณาส่วนใดที่มิได้บัญญัติไว้ในหมวดนี้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นมาใช้บังคับโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในหมวดนี้

ส่วนที่ ๒
การขออนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา ๒๒๒/๕ คดีที่มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมากดังต่อไปนี้ โจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

(๑) คดีละเมิด

(๒) คดีผิดสัญญา

(๓) คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ การแข่งขันทางการค้า

มาตรา ๒๒๒/๖ โจทก์อาจยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ตามบทบัญญัติแห่งหมวดนี้

คำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามวรรคหนึ่ง โจทก์ต้องแสดงเหตุตามสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา ๒๒๒/๗ คำฟ้องของโจทก์ต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกับโจทก์ด้วย และในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มบุคคลต้องระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้ แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับด้วย

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้โจทก์ผู้เริ่มคดีเสียค่าขึ้นศาลตามคำขอบังคับเฉพาในส่วนของโจทก์ผู้เริ่มคดีเท่านั้น

มาตรา ๒๒๒/๘ ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์ไม่มีข้อขัดข้องที่จะรับไว้ตามมาตรา ๑๘ หรือมีข้อขัดข้องแต่โจทก์ได้แก้ไขให้ถูกต้องแล้ว ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งรับคำฟ้อง ให้ศาลพิจารณาคำร้องของโจทก์ตามมาตรา ๒๒๒/๙ แล้วมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๒๒๒/๙ ในการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ศาลจัดส่งสำเนาคำฟ้องและคำร้องเช่นว่านั้นไปให้จำเลย เมื่อศาลได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายและทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้ว ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเป็นที่พอใจแก่ศาลว่า

(๑) สภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ และข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคล มีลักษณะตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๒/๓

(๒) โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด

(๓) กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก

(๔) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ

(๕) โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ถ้ามี และโจทก์รวมทั้งทนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นทนายความของกลุ่มสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในกำหนดเวลาเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง และให้งดการพิจารณาไว้จนกว่าคำสั่งนั้นจะถึงที่สุด ทั้งนี้ ให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดโดยเร็ว

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณาเมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในหนึ่งเดือนและให้ถือว่าทนายความของโจทก์เป็นทนายความของกลุ่มด้วย

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ

มาตรา ๒๒๒/๑๐ ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับสิทธิอย่างเดียวกันหลายรายในศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ให้ศาลรวมการพิจารณาคำร้องขอเหล่านั้นเข้าด้วยกัน และมีคำสั่งให้ผู้ร้องรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ ตาม

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา ๒๒๒/๒ คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด เว้นแต่จะเป็นกรณีตามมาตรา ๒๒๒/๙ วรรคสอง

ส่วนที่๓
การพิจารณาคดีแบบกลุ่ม

มาตรา ๒๒๒/๑๑ เมื่อคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มถึงที่สุดแล้ว ให้ศาลสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาวางต่อศาลตามจำนวนที่เห็นสมควรภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ

หากต่อมาปรากฏว่าค่าใช้จ่ายที่วางไว้มีจำนวนไม่เพียงพอ ศาลจะสั่งให้มีการวางเงินค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มเติมตามจำนวนที่เห็นสมควรก็ได้ ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง

มาตรา ๒๒๒/๑๒ ให้ศาลส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ และประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลาสามวันติดต่อกัน รวมทั้งทางสื่อมวลชนอื่นหรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร

คำบอกกล่าวและประกาศอย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อศาลและเลขคดี

(๒) ชื่อและที่อยู่ของคู่ความและทนายความฝ่ายโจทก์

(๓) ข้อความโดยย่อของคำฟ้องและลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจน

(๔) ข้อความที่แสดงว่าศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และวันเดือนปี ที่ศาลมีคำสั่ง

(๕) สิทธิของสมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๓ และมาตรา ๒๒๒/๑๔

(๖) กำหนดวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้ตามที่ศาลเห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวัน

(๗) ผลของการออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม

(๘) ผลของคำพิพากษาที่จะผูกพันสมาชิกกลุ่ม

(๙) ชื่อและตำแหน่งผู้พิพากษาผู้ออกคำบอกกล่าวและประกาศ

มาตรา ๒๒๒/๑๓ สมาชิกกลุ่มมีสิทธิออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้โดยแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา ๒๒๒/๑๒ (๖) และให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มดังกล่าวไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ได้แจ้งความประสงค์นั้นต่อศาล

เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง สมาชิกกลุ่มจะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล และคำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด

บุคคลที่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว จะร้องขอกลับเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มอีกไม่ได้

สมาชิกกลุ่มและบุคคลที่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มจะร้องสอดเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยอาศัยสิทธิตามมาตรา ๕๗ ไม่ได้

มาตรา ๒๒๒/๑๔ สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๓ ย่อมมีสิทธิดังต่อไปนี้

(๑) เข้าฟังการพิจารณาคดี

(๒) ร้องขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์มิได้มีคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๒๒/๙ (๕)

(๓) ขอตรวจเอกสารทั้งหมดหรือบางส่วนในสำนวนความหรือขอคัดสำเนาเอกสารเหล่านั้น

(๔) จัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนทนายความของกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๖ วรรคสอง

(๕) ร้องขอเข้าแทนที่โจทก์โดยอาศัยสิทธิตามบทบัญญัติในส่วนที่ ๓ แห่งหมวดนี้

(๖) คัดค้านการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ตามมาตรา ๒๒๒/๒๕ การที่โจทก์ขอถอนฟ้องตามมาตรา ๒๒๒/๒๘ การที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีตามมาตรา ๒๒๒/๒๙ และการที่คู่ความตกลงกันเสนอข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาดตามมาตรา ๒๒๒/๓๐

(๗) ตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา ๒๒๒/๔๐

สมาชิกกลุ่มอาจแต่งตั้งทนายความเพื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา ๒๒๒/๑๕ ห้ามมิให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๓ ยื่นฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันกับที่โจทก์ได้ยื่นฟ้อง

ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ยื่นฟ้องคดีไว้ก่อนสิ้นกำหนดระยะเวลาของการออกจากสมาชิกกลุ่ม ให้ศาลที่ได้รับฟ้องไว้นั้นมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

มาตรา ๒๒๒/๑๖ ในกรณีที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่คุ้มครองหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ หรือไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกต่อไปเมื่อความปรากฏต่อศาลเองหรือตามคำแถลงของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ โดยให้ถือว่ากระบวนพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วมีผลผูกพันการดำเนินคดีสามัญของโจทก์และจำเลยต่อไปด้วย

หากความปรากฏต่อศาลในระหว่างการพิจารณาว่าทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือทนายความฝ่ายโจทก์ขอถอนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากโจทก์และสมาชิกกลุ่มเพิกเฉยไม่ดำเนินการดังกล่าว ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด

มาตรา ๒๒๒/๑๗ เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและจำเลยได้ยื่นคำให้การแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพร้อมโดยสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาลเพื่อดำเนินการดังนี้

(๑) ไกล่เกลี่ยหรือนำวิธีอนุญาโตตุลาการมาใช้เพื่อให้คดีเสร็จไปทั้งหมดหรือบางส่วน

(๒) ให้คู่ความนำต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุทั้งหมดที่ประสงค์จะอ้างอิง และอยู่ในความครอบครองของตนที่สามารถนำมาศาลได้มาแสดงต่อศาล เพื่อให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจดู

ถ้าพยานหลักฐานดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่นหรือของบุคคลภายนอก คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะอ้างอิงต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานนั้นมาจากผู้ครอบครองโดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดพร้อม

ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องทำให้คู่ความไม่สามารถนำพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนมา หรือยังไม่ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ศาลออกคำสั่งเรียกจากคู่ความฝ่ายอื่นหรือบุคคลภายนอกหรือมีเหตุจำเป็นอื่นใด ถ้าศาลเห็นสมควร ก็ให้ศาลเลื่อนวันนัดพร้อมออกไปตามที่เห็นสมควร

หากคู่ความฝ่ายใดจงใจไม่ดำเนินการดังกล่าวในวันนัดพร้อมหรือวันอื่นที่ศาลได้เลื่อนไป คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาสืบในภายหลัง แต่ถ้าศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดีโดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งอนุมาตรานี้ ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่านั้นได้

(๓) ให้ศาลตรวจคำคู่ความแล้วนำข้ออ้าง ข้อเถียง ที่ปรากฏในคำคู่ความเทียบกันดู และสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาล ว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้าง ข้อเถียง นั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกัน ก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

ในการสอบถามคู่ความดังกล่าว คู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามที่ศาลถามเอง หรือถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่น เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายอื่นยกเป็นข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่คู่ความได้ยื่นต่อศาล ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง ให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้งได้ในขณะนั้นและเป็นข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการกำหนดประเด็นข้อพิพาท ศาลจะมีคำสั่งให้เลื่อนวันนัดพร้อมเฉพาะส่วนที่ยังไม่เสร็จสิ้นออกไป และให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

(๔) กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(๕) กำหนดวัน เวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่จำเป็น เช่น จำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยานที่จะนำมาเบิกความ บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ต้องการให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ การเดินเผชิญสืบ และการส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่น

ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันนัดพร้อมหรือวันอื่นที่ศาลได้เลื่อนไปให้ศาลดำเนินการตามมาตรานี้โดยให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลได้ทราบการดำเนินการในวันนั้นแล้ว และคู่ความที่ไม่มาศาลไม่มีสิทธิขอเลื่อนกำหนดนัดหรือคัดค้านประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนด เว้นแต่เป็นกรณีที่ไม่สามารถมาศาลได้ในวันนัดพร้อมหรือวันอื่นที่ศาลได้เลื่อนไปเพราะเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้หรือเป็นการคัดค้านประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

เมื่อศาลได้ดำเนินการตามมาตรานี้เสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันนับแต่วันนัดพร้อมวันสุดท้าย

ให้ถือว่าวันนัดพร้อมวันแรกตามมาตรานี้เป็นวันชี้สองสถานตามประมวลกฎหมายนี้

มาตรา ๒๒๒/๑๘ ก่อนวันนัดพร้อมตามมาตรา ๒๒๒/๑๗ ไม่น้อยกว่าสิบห้าวันให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนกระบวนพิจารณาที่ต้องกระทำในวันนัดพร้อมเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง จะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

มาตรา ๒๒๒/๑๙ ในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณามิได้ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ถ้าโจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามความในวรรคหนึ่งภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดหรือในกรณีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือโจทก์ขาดนัดพิจารณา ให้บังคับตามบทบัญญัติมาตรา ๒๒๒/๒๕

นอกจากที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาโดยขาดนัดมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒๒/๒๐ ในการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ ในการนี้ ศาลจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่ความก็ได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น เพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

บุคคลที่ศาลขอให้มาตามวรรคหนึ่งและวรรคสองมีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และการชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาโดยได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม และไม่ถือว่าเงินที่ศาลสั่งจ่าย ตามวรรคนี้เป็นค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่คู่ความจะต้องชำระ

มาตรา ๒๒๒/๒๑ เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควร ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ที่ตนประสงค์จะอ้างเป็นพยานแทนการซักถามต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้

คู่ความที่ประสงค์จะขอเสนอบันทึกถ้อยคำแทนการซักถามพยานตามวรรคหนึ่ง ต้องยื่นคำร้องแสดงความจำนงพร้อมเหตุผลต่อศาลก่อนหรือในวันนัดพร้อม หรือในวันอื่นใดที่ศาลเห็นสมควรอนุญาต ให้ศาลพิจารณากำหนดระยะเวลาที่คู่ความจะต้องยื่นบันทึกถ้อยคำดังกล่าวต่อศาลและส่งสำเนาบันทึกถ้อยคำนั้นให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันสืบพยานบุคคลนั้น เมื่อมีการยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาลแล้ว คู่ความที่ยื่นไม่อาจขอถอนบันทึกถ้อยคำนั้นและให้ถือว่าบันทึกถ้อยคำดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีแล้ว

ผู้ให้ถ้อยคำต้องมาศาลเพื่อเบิกความตอบคำถามค้านและคำถามติงของคู่ความ หากผู้ให้ถ้อยคำไม่มาศาล ให้ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังบันทึกถ้อยคำของผู้นั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี แต่ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะรับฟังบันทึกถ้อยคำที่ผู้ให้ถ้อยคำมิได้มาศาลนั้นประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้

ในกรณีที่คู่ความตกลงกันให้พยานไม่ต้องมาศาลหรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่ติดใจถามค้านพยาน ให้ศาลรับฟังบันทึกถ้อยคำดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดี

มาตรา ๒๒๒/๒๒ เมื่อคู่ความมีคำขอร่วมกันและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำ ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศต่อศาลแทนการนำพยานบุคคลมาเบิกความต่อหน้าศาลได้

มาตรา ๒๒๒/๒๓ บันทึกถ้อยคำตามมาตรา ๒๒๒/๒๑ และมาตรา ๒๒๒/๒๒ ให้มีรายการดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อศาลและเลขคดี

(๒) วัน เดือน ปี และสถานที่ที่ทำบันทึกถ้อยคำ

(๓) ชื่อของคู่ความ

(๔) ชื่อ อายุ ที่อยู่ อาชีพ และความเกี่ยวพันกับคู่ความของผู้ให้ถ้อยคำ

(๕) รายละเอียดแห่งข้อเท็จจริง และหรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำ

(๖) ลายมือชื่อของผู้ให้ถ้อยคำ

ห้ามมิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบันทึกถ้อยคำที่ได้ยื่นไว้แล้วต่อศาล เว้นแต่เป็นรายการใน (๑) ถึง (๓) หรือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อย

มาตรา ๒๒๒/๒๔ ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเนื่องจากมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลในกลุ่ม และใน

กรณีเช่นนี้ศาลอาจสั่งให้มีการนำสืบถึงความเสียหายของกลุ่มย่อยให้ชัดเจนด้วยก็ได้คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด

มาตรา ๒๒๒/๒๕ ในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ รวมทั้งกำหนดวันยื่นคำคัดค้านคำขอเข้าแทนที่โจทก์ วันนัดไต่สวนคำขอเข้าแทนที่โจทก์ และส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบกับประกาศโดยใช้วิธีการตามที่เห็นสมควร

(๑) เมื่อโจทก์มิได้มีคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๒๒/๙ (๕)

(๒) เมื่อโจทก์มรณะหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

(๓) เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์โจทก์

(๔) เมื่อโจทก์ทิ้งฟ้อง

(๕) เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายหรือโจทก์ขาดนัดพิจารณา

(๖) เมื่อโจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามมาตรา ๒๒๒/๑๙

(๗) เมื่อโจทก์ร้องขอต่อศาลว่าไม่ประสงค์ที่จะเป็นโจทก์ดำเนินคดีแทนกลุ่มอีกต่อไป

ในกรณีตาม (๒) นอกจากสมาชิกกลุ่มแล้ว บุคคลตามมาตรา ๔๒ หรือมาตรา ๔๕ แล้วแต่กรณีอาจร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ได้ด้วย โดยให้นำมาตรา ๒๒๒/๒๖ และมาตรา ๒๒๒/๒๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒๒/๒๖ ในการพิจารณาอนุญาตให้สมาชิกกลุ่มคนใดเข้าแทนที่โจทก์ ต้องเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าสมาชิกกลุ่มคนนั้นมีคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๒๒/๙ (๕)

ถ้าศาลอนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์ ให้โจทก์เดิมยังคงมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง และทนายความของโจทก์เดิมยังคงเป็นทนายความของกลุ่มต่อไป ในกรณีตามมาตรา ๒๒๒/๒๕ (๕) และ (๖) ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานใหม่โดยเร็ว ถ้าศาลไม่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์ หรือไม่มีการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ ให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และให้ดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ โดยให้ถือว่ากระบวนพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วมีผลผูกพันการดำเนินคดีสามัญของโจทก์ต่อไปด้วย

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด

มาตรา ๒๒๒/๒๗ ห้ามมิให้สมาชิกกลุ่มที่เข้าแทนที่โจทก์ตามมาตรา ๒๒๒/๒๕ ใช้สิทธิอย่างอื่นนอกจากสิทธิที่มีอยู่แก่โจทก์ในชั้นพิจารณาเมื่อตนร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ และห้ามมิให้ใช้สิทธิเช่นว่านั้นในทางที่ขัดกับสิทธิของโจทก์เดิม เว้นแต่เป็นที่พอใจแก่ศาลตามคำร้องของสมาชิกกลุ่มที่เข้าแทนที่โจทก์ว่าการดำเนินกระบวนพิจารณาของโจทก์ที่ได้ทำไปแล้วซึ่งก่อให้เกิดความ

เสียหายแก่สมาชิกกลุ่มนั้นเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของโจทก์ในกรณีเช่นว่านี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจมีคำสั่งอย่างใด ๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา ๒๒๒/๒๘ เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์จะถอนคำฟ้องไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องโดยมิได้ฟังจำเลยก่อน

ในกรณีที่ได้มีการส่งคำบอกกล่าวกับประกาศให้สมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๒ แล้ว หากศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนคำฟ้อง ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล รวมทั้งแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๒/๑๒ วรรคหนึ่ง

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคสามโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ถอนคำฟ้อง

มาตรา ๒๒๒/๒๙ เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา ๒๒๒/๑๒ (๖) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๒/๑๒ วรรคหนึ่ง

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้ว

ให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มรายที่แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและมิได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคหนึ่งโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี

มาตรา ๒๒๒/๓๐ เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา ๒๒๒/๑๒ (๖) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการเสนอข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการ

เป็นผู้ชี้ขาดตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ให้นำความในมาตรา ๒๒๒/๒๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒๒/๓๑ คำบอกกล่าวและประกาศตามมาตรา ๒๒๒/๒๘ มาตรา ๒๒๒/๒๙ และมาตรา ๒๒๒/๓๐ อย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อศาลและเลขคดี

(๒) ชื่อและที่อยู่ของคู่ความ

(๓) ข้อความโดยย่อของคำฟ้องและลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจน

(๔) ข้อความโดยย่อของการดำเนินกระบวนพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วและเหตุที่ต้องมีคำบอกกล่าวและประกาศ

(๕) สิทธิของสมาชิกกลุ่มและผลของคำสั่งอนุญาตของศาลตามมาตรา ๒๒๒/๒๘ มาตรา ๒๒๒/๒๙ หรือมาตรา ๒๒๒/๓๐ แล้วแต่กรณี

(๖) ผลของการออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๒๙ หรือมาตรา ๒๒๒/๓๐ แล้วแต่กรณี

(๗) ชื่อและตำแหน่งผู้พิพากษาผู้ออกคำบอกกล่าวและประกาศ

มาตรา ๒๒๒/๓๒ ในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา ๒๒๒/๒๘ มาตรา ๒๒๒/๒๙ หรือมาตรา ๒๒๒/๓๐ ให้ศาลคำนึงถึง

(๑) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป

(๒) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

(๓) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป

(๔) ความเป็นธรรมและความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป

(๕) จำนวนของสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน

(๖) ความสามารถของจำเลยในการชดใช้ค่าเสียหายในกรณีมีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี

(๗) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของคู่ความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

มาตรา ๒๒๒/๓๓ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้อายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มสะดุดหยุดลงนับแต่วันที่โจทก์ยื่นคำร้องขออนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากปรากฏว่าอายุความการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มครบกำหนดไปแล้วในระหว่างการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้มี

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือจะครบกำหนดภายในกำหนดเวลาหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุด ให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุด

มาตรา ๒๒๒/๓๔ ในกรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเพราะเหตุตามมาตรา ๒๒๒/๓๓ หากมีกรณีดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลง

(๑) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง

(๒) ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(๓) ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุถอนฟ้อง

(๔) ศาลยกคำฟ้องเพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลหรือโดยไม่ตัดสิทธิสมาชิกกลุ่มที่จะฟ้องคดีใหม่

(๕) สมาชิกกลุ่มออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๓ มาตรา ๒๒๒/๒๙ หรือมาตรา ๒๒๒/๓๐

ในกรณีตาม (๒) (๓) (๔) และ (๕) หากปรากฏว่าอายุความการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มครบกำหนดไปแล้วในระหว่างการพิจารณา หรือจะครบกำหนดภายในกำหนดเวลา หกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถึงที่สุด ให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่สมาชิกกลุ่มไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม แล้วแต่กรณี

ส่วนที่ ๔
คำพิพากษาและการบังคับคดี

มาตรา ๒๒๒/๓๕ คำพิพากษาของศาลมีผลเป็นการผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ให้โจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มมีสิทธิที่จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ แต่ไม่มีสิทธิที่จะดำเนินการบังคับคดีตามส่วนนี้ด้วยตนเอง

หากความปรากฏต่อศาลว่าทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินการบังคับคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินการบังคับคดีต่อไปได้

มาตรา ๒๒๒/๓๖ คำพิพากษาของศาลต้องกล่าวหรือแสดงรายการดังต่อไปนี้

(๑) รายการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๔๑

(๒) ลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มย่อยที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา

(๓) ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน ต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่โจทก์ รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้สมาชิกกลุ่ม

(๔) จำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ตามมาตรา ๒๒๒/๓๗

มาตรา ๒๒๒/๓๗ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สิน ให้ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดีประกอบกับระยะเวลา และการทำงานของทนายความฝ่ายโจทก์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งมิใช่ค่าฤชาธรรมเนียมที่ทนายความฝ่ายโจทก์ได้เสียไป และเพื่อประโยชน์แห่งการนี้เมื่อการพิจารณาสิ้นสุดลงให้ทนายความฝ่ายโจทก์ยื่นบัญชีค่าใช้จ่ายดังกล่าวต่อศาลโดยให้ส่งสำเนาแก่จำเลยด้วย

ถ้าคำพิพากษากำหนดให้จำเลยใช้เงิน นอกจากศาลต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ศาลคำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบด้วยโดยกำหนดเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนเงินดังกล่าว แต่จำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ดังกล่าวต้องไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินนั้น

ถ้าคำพิพากษากำหนดให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สินและให้ใช้เงินรวมอยู่ด้วย ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการกำหนดจำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ตามมาตรานี้ หากมีการเปลี่ยนทนายความฝ่ายโจทก์ ให้ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ ตามสัดส่วนของการทำงานและค่าใช้จ่ายที่ทนายความแต่ละคนเสียไป

ให้ถือว่าทนายความฝ่ายโจทก์เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและจำเลยเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาในส่วนของเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ด้วย และเงินรางวัลดังกล่าวมิใช่ค่าฤชาธรรมเนียม

มาตรา ๒๒๒/๓๘ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ให้ศาลมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยจะกำหนดไว้ในคำพิพากษาหรือโดยคำสั่งในภายหลังก็ได้ และในระหว่างการบังคับคดีให้ศาลมีอำนาจออกคำบังคับเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ตามที่เห็นสมควร

ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจพิจารณาสั่งคำร้องขอทุเลาการบังคับตามคำพิพากษา คำสั่งของศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด

มาตรา ๒๒๒/๓๙ ให้ศาลแจ้งคำพิพากษาให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๒/๑๒ วรรคหนึ่ง และให้แจ้งอธิบดีกรมบังคับคดีทราบด้วย

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินหรือชำระหนี้เป็นเงินรวมอยู่ด้วยให้ศาลตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการต่อไป รวมทั้งกำหนดวันตามที่เห็นสมควรในคำบอกกล่าว และประกาศตามวรรคหนึ่ง เพื่อให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่ถ้าเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้อย่างอื่นและจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์แก่การบังคับตามคำพิพากษา โจทก์อาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการได้

เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามวรรคสอง สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ไม่มีสิทธิขอเฉลี่ยทรัพย์สินหรือเงินในการบังคับคดีตามส่วนนี้ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดระยะเวลา อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันพ้นกำหนดระยะเวลา

มาตรา ๒๒๒/๔๐ คู่ความในคดีและสมาชิกกลุ่มรายอื่นอาจขอตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มผู้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ แต่ต้องกระทำภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย อาจขอขยายระยะเวลาออกไปอีกได้ไม่เกินสามสิบวัน

มาตรา ๒๒๒/๔๑ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจเรียกคู่ความในคดี สมาชิกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง มาสอบสวนในเรื่องคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มเพื่อพิจารณามีคำสั่งต่อไปได้

มาตรา ๒๒๒/๔๒ คำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มรายใด ถ้าคู่ความในคดีและสมาชิกกลุ่มรายอื่นไม่โต้แย้ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจสั่งอนุญาตให้รับชำระหนี้ได้ เว้นแต่มีเหตุอันสมควรสั่งเป็นอย่างอื่น โดยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ศาลทราบถึงการดำเนินการดังกล่าวด้วย

คำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มรายใด ถ้ามีผู้โต้แย้ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี มีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ยกคำขอรับชำระหนี้

(๒) อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน

(๓) อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้บางส่วน

สมาชิกกลุ่มที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้และไม่มีผู้โต้แย้งตามวรรคหนึ่ง สมาชิกกลุ่มที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้และมีผู้โต้แย้งตามวรรคสอง หรือผู้โต้แย้ง อาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อศาลได้ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี

คำสั่งของศาลตามวรรคสามให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง

มาตรา ๒๒๒/๔๓ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินอย่างใดของลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีอื่นไว้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ให้ทนายความฝ่ายโจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีอำนาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้น

เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้เฉลี่ยทรัพย์แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ โจทก์ และสมาชิกกลุ่มตามมาตรา ๒๙๐ ตามจำนวนที่มีสิทธิได้รับ

ในกรณีที่จำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา ๒๒๒/๔๒ยังไม่เป็นที่ยุติ ให้ศาลที่ได้รับคำร้องขอเฉลี่ยทรัพย์ตามวรรคหนึ่งรอการมีคำสั่งให้เฉลี่ยทรัพย์ไว้ก่อนและเมื่อได้ข้อยุติในจำนวนเงินดังกล่าวแล้ว ให้ทนายความฝ่ายโจทก์แจ้งให้ศาลนั้นทราบ เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้เฉลี่ยทรัพย์แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีในคดีนั้นส่งเงินให้เจ้าพนักงานบังคับคดีในคดีแบบกลุ่มเพื่อจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิตามมาตรา ๒๒๒/๔๔

มาตรา ๒๒๒/๔๔ เมื่อจำเลยนำเงินหรือทรัพย์สินมาวางต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี หรือเมื่อได้ขายทอดตลาดหรือจำหน่ายโดยวิธีอื่นซึ่งทรัพย์สินของจำเลย หรือเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รวบรวมทรัพย์สินอื่นใดของจำเลยเสร็จ และได้หักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินให้แก่ผู้มีสิทธิตามลำดับ ดังนี้

(๑) ผู้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนตามมาตรา ๒๘๗ และมาตรา ๒๘๙

(๒) เงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ตามมาตรา ๒๒๒/๓๗

(๓) ค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนโจทก์

(๔) โจทก์ สมาชิกกลุ่ม และเจ้าหนี้อื่นที่มีสิทธิได้รับเฉลี่ยทรัพย์ตามมาตรา ๒๙๐

ส่วนที่ ๕
อุทธรณ์

มาตรา ๒๒๒/๔๕ ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ในประมวลกฎหมายนี้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่มีในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหมวดนี้ ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

มาตรา ๒๒๒/๔๖ สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลยกเว้นในกรณีตามมาตรา ๒๒๒/๔๒

มาตรา ๒๒๒/๔๗ ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ให้ถือราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลย

ในกรณีที่จำเลยยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ตามมาตรา ๒๓๔ นั้น ให้จำเลยนำค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงมาวางศาลและนำเงินมาชำระตามคำพิพากษาหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลเฉพาะในส่วนที่จำเลยต้องรับผิดชำระหนี้ให้แก่โจทก์ แต่ไม่ต้องนำเงินมาชำระหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลสำหรับเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์

มาตรา ๒๒๒/๔๘ ในกรณีที่คู่ความเห็นว่าคดีต้องห้ามอุทธรณ์ คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาไปพร้อมกับอุทธรณ์ก็ได้ เมื่อศาลชั้นต้นตรวจอุทธรณ์แล้วเห็นว่าเป็นอุทธรณ์ที่ต้องห้ามก็ให้ส่งอุทธรณ์และคำขอดังกล่าวไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณา แต่ถ้าศาลชั้นต้นเห็นว่าอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ต้องห้ามก็ให้มีคำสั่งรับอุทธรณ์นั้นไว้ดำเนินการต่อไป

ในกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุอุทธรณ์ต้องห้าม คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งก็ได้ ถ้าคู่ความยื่นคำขอดังกล่าวแล้ว จะยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ไม่ได้

การยื่นคำขอและการพิจารณาคำขอของศาลฎีกาตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา ๒๒๒/๒

คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์ส่งมาให้ศาลฎีกา หากศาลฎีกาพิจารณาเห็นว่าอุทธรณ์นั้นต้องห้ามอุทธรณ์ ให้ยกอุทธรณ์ แต่ถ้าศาลฎีกาพิจารณาเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องแก้ไขข้อผิดพลาด จะรับพิจารณาพิพากษาคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ดังกล่าวนั้นก็ได้

คดีที่ไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ แต่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อที่อุทธรณ์นั้นไม่สมควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา ๒๒๒/๒ จะยกอุทธรณ์ดังกล่าวเสียก็ได้

มาตรา ๒๒๒/๔๙ ให้ประธานศาลฎีกาจัดตั้งแผนกคดีแบบกลุ่มขึ้นในศาลฎีกาเพื่อพิจารณาคดีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งอุทธรณ์ขึ้นมาและให้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว

ส่วนที่ ๖

ค่าธรรมเนียม

มาตรา ๒๒๒/๕๐ ให้คิดค่าธรรมเนียมตามอัตราดังต่อไปนี้

(๑) ค่ายื่นคำขอรับชำระหนี้สองร้อยบาท แต่การขอรับชำระหนี้ที่ไม่เกินสองหมื่นบาทไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

(๒) ค่าคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อศาลในเรื่องการขอรับชำระหนี้ เรื่องละสองร้อยบาท

(๓) ค่าขึ้นศาลในกรณีที่มีการอุทธรณ์เรื่องการขอรับชำระหนี้ หรือการอุทธรณ์ เรื่องเงินรางวัลของทนายความ เรื่องละสองร้อยบาท

(๔) ค่าธรรมเนียมอื่นนอกจาก (๑) (๒) และ (๓) ให้คิดอัตราเดียวกับค่าธรรมเนียมตามตารางท้ายประมวลกฎหมายนี้”

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

นายกรัฐมนตรี

DPU

ภาคผนวก ข

Text of rule 16 of the federal rules of civil procedure

DPU

TEXT OF RULE 16 OF THE FEDERAL RULES OF CIVIL PROCEDURE

Rule 16. pretrial conferences ; scheduling management

(a) PURPOSES OF A PRETRIAL CONFERENCE. In any action, the court may order the attorneys and any unrepresented parties to appear for one or more pretrial conferences for such purposes as:

(1) expediting disposition of the action;

(2) establishing early and continuing control so that the case will not be protracted because of lack of management;

(3) discouraging wasteful pretrial activities;

(4) improving the quality of the trial through more thorough preparation; and

(5) facilitating settlement.

(b) SCHEDULING.

(1) Scheduling Order. Except in categories of actions exempted by local rule, the district judge—or a magistrate judge when authorized by local rule—must issue a scheduling order:

(A) after receiving the parties' report under Rule 26(f); or

(B) after consulting with the parties' attorneys and any unrepresented parties at a scheduling conference or by telephone, mail, or other means.

(2) Time to Issue. The judge must issue the scheduling order as soon as practicable, but in any event within the earlier of 120 days after any defendant has been served with the complaint or 90 days after any defendant has appeared.

(3) Contents of the Order.

DRAFT

(A) Required Contents. The scheduling order must limit the time to join other parties, amend the pleadings, complete discovery, and file motions.

(B) Permitted Contents. The scheduling order may:

(i) modify the timing of disclosures under Rules 26(a) and 26(e)(1);

(ii) modify the extent of discovery;

(iii) provide for disclosure or discovery of electronically stored information;

(iv) include any agreements the parties reach for asserting claims of privilege or of protection as trial-preparation material after information is produced;

(v) set dates for pretrial conferences and for trial; and

(vi) include other appropriate matters.

(4) Modifying a Schedule. A schedule may be modified only for good cause and with the judge's consent.

(c) ATTENDANCE AND MATTERS FOR CONSIDERATION AT A PRETRIAL CONFERENCE.

(1) Attendance. A represented party must authorize at least one of its attorneys to make stipulations and admissions about all matters that can reasonably be anticipated for discussion at a pretrial conference. If appropriate, the court may require that a party or its representative be present or reasonably available by other means to consider possible settlement.

(2) Matters for Consideration. At any pretrial conference, the court may consider and take appropriate action on the following matters:

(A) formulating and simplifying the issues, and eliminating frivolous claims or defenses;

DRAFT

(B) amending the pleadings if necessary or desirable;

(C) obtaining admissions and stipulations about facts and documents to avoid unnecessary proof, and ruling in advance on the admissibility of evidence;

(D) avoiding unnecessary proof and cumulative evidence, and limiting the use of testimony under Federal Rule of Evidence 702;

(E) determining the appropriateness and timing of summary adjudication under Rule 56;

(F) controlling and scheduling discovery, including orders affecting disclosures and discovery under Rule 26 and Rules 29 through 37;

(G) identifying witnesses and documents, scheduling the filing and exchange of any pretrial briefs, and setting dates for further conferences and for trial;

(H) referring matters to a magistrate judge or a master;

(I) settling the case and using special procedures to assist in resolving the dispute when authorized by statute or local rule;

(J) determining the form and content of the pretrial order;

(K) disposing of pending motions;

(L) adopting special procedures for managing potentially difficult or protracted actions that may involve complex issues, multiple parties, difficult legal questions, or unusual proof problems;

(M) ordering a separate trial under Rule 42(b) of a claim, counterclaim, crossclaim, third-party claim, or particular issue;

DRAFT

(N) ordering the presentation of evidence early in the trial on a manageable issue that might, on the evidence, be the basis for a judgment as a matter of law under Rule 50(a) or a judgment on partial findings under Rule 52(c);

(O) establishing a reasonable limit on the time allowed to present evidence; and

(P) facilitating in other ways the just, speedy, and inexpensive disposition of the action.

(d) PRETRIAL ORDERS. After any conference under this rule, the court should issue an order reciting the action taken. This order controls the course of the action unless the court modifies it.

(e) FINAL PRETRIAL CONFERENCE AND ORDERS. The court may hold a final pretrial conference to formulate a trial plan, including a plan to facilitate the admission of evidence. The conference must be held as close to the start of trial as is reasonable, and must be attended by at least one attorney who will conduct the trial for each party and by any unrepresented party. The court may modify the order issued after a final pretrial conference only to prevent manifest injustice.

(f) SANCTIONS.

(1) In General. On motion or on its own, the court may issue any just orders, including those authorized by Rule 37(b)(2)(A)(ii)–(vii), if a party or its attorney:

(A) fails to appear at a scheduling or other pretrial conference;

(B) is substantially unprepared to participate—or does not participate in good faith—in the conference; or

(C) fails to obey a scheduling or other pretrial order.

(2) Imposing Fees and Costs. Instead of or in addition to any other sanction, the court must order the party, its attorney, or both to pay the reasonable expenses—including attorney's fees—incurred because of any noncompliance with this rule, unless the noncompliance was substantially justified or other circumstances make an award of expenses unjust.

DRAFT

ภาคผนวก ค
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535

DPU

พระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๑๓)

พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๓๕”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เว้นแต่มาตรา ๙ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๘๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๙๙ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๘๘ ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน เมื่อคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงที่จะอ้างอิงเอกสารฉบับใดหรือคำเบิกความของพยานคนใด หรือมีความจำนงที่จะให้ศาลตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือ

อ้างอิงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้ง เพื่อเป็นพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นยื่นต่อศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ซึ่งบัญชีระบุพยานโดยแสดงเอกสารหรือสภาพของเอกสารที่จะอ้างและรายชื่อ ที่อยู่ ของบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นระบุอ้างเป็นพยาน หรือขอให้ศาลไปตรวจ หรือขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญ แล้วแต่กรณี พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

ในกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน ให้ยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมทั้งสำเนาตามวรรคหนึ่งก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

ก่อนระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วแต่กรณีสิ้นสุดลง ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นคำแถลงขอระบุพยานเพิ่มเติมต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมและสำเนาบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมดังกล่าว

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้แล้ว มีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่า ตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตน หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุอันสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นว่านั้นต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานและสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดี และถ้าศาลเห็นว่า เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็น เป็นไปโดยเที่ยงธรรม จำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานเช่นว่านั้น ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้อง”

มาตรา ๔ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๘๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๘๐ ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน ให้คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงเอกสารเป็นพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนตามมาตรา ๘๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม ยื่นต่อศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ซึ่งสำเนาเอกสารนั้นในจำนวนที่เพียงพอสำหรับศาลหนึ่งชุด และเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

ในกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน ให้คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงเอกสารเป็นพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนตามมาตรา ๘๘ วรรคสองและวรรคสาม ยื่นสำเนาเอกสารนั้นต่อศาลก่อน

วันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน สำหรับศาลหนึ่งชุด และสำหรับคู่ความฝ่ายอื่นอีกฝ่ายละหนึ่งชุดเพื่อให้มารับไปจากเจ้าพนักงานศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าสามวัน

ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างอิงเอกสารเป็นพยานหลักฐานตามมาตรา ๘๘ วรรคสี่ ให้ยื่นสำเนาเอกสารนั้นพร้อมกับการยื่นคำร้องดังกล่าว เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้ยื่นสำเนาเอกสารภายหลังเมื่อมีเหตุอันสมควร

คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงพยานหลักฐานไม่ต้องยื่นสำเนาเอกสารต่อศาลในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อคู่ความฝ่ายใดอ้างอิงเอกสารเป็นชุดซึ่งคู่ความฝ่ายอื่นทราบดีอยู่แล้ว หรือสามารถตรวจตราให้ทราบได้โดยง่ายถึงความมีอยู่และความแท้จริงแห่งเอกสารนั้น เช่น จดหมายโต้ตอบระหว่างคู่ความในคดี หรือสมุดบัญชีการค้า และสมุดบัญชีของธนาคารหรือเอกสารในสำนวนคดีเรื่องอื่น

(๒) เมื่อคู่ความฝ่ายใดอ้างอิงเอกสารฉบับเดียวหรือหลายฉบับที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่นหรือของบุคคลภายนอก

(๓) ถ้าการคัดสำเนาเอกสารจะทำให้กระบวนพิจารณาล่าช้าเป็นที่เสื่อมเสียแก่คู่ความซึ่งอ้างอิงเอกสารนั้น หรือมีเหตุผลแสดงว่าไม่อาจคัดสำเนาเอกสารให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่ให้ยื่นสำเนาเอกสารนั้น

กรณีตาม (๑) หรือ (๓) คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงเอกสารอาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล ขออนุญาตงดการยื่นสำเนาเอกสารนั้นและขอยื่นต้นฉบับเอกสารแทนเพื่อให้ศาลหรือคู่ความฝ่ายอื่นตรวจดูตามเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด”

มาตรา ๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๐๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๐๐ ในกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งประสงค์จะอ้างอิงข้อเท็จจริงใดและขอให้คู่ความฝ่ายอื่นตอบว่าจะรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ อาจส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

ถ้าคู่ความฝ่ายอื่นได้รับคำบอกกล่าวโดยชอบแล้ว เมื่อคู่ความฝ่ายที่ส่งคำบอกกล่าวร้องขอต่อศาลในวันสืบพยาน ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายอื่นว่าจะยอมรับข้อเท็จจริงตามที่ได้รับคำบอกกล่าวนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำตอบไว้ในรายงานกระบวนพิจารณา ถ้าคู่ความฝ่ายนั้นไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง ให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่ง

การปฏิเสธโดยชัดแจ้งในขณะนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ให้ใช้บังคับแก่เรื่องเอกสารทั้งหมดหรือฉบับใดฉบับหนึ่งที่คู่ความแสดงความจำนงจะอ้างอิงด้วยโดยอนุโลม แต่ต้องส่งสำเนาเอกสารนั้นไปพร้อมกับคำบอกกล่าวและต้องมีต้นฉบับเอกสารนั้นให้คู่ความฝ่ายอื่นตรวจดูได้เมื่อต้องการ เว้นแต่ต้นฉบับเอกสารนั้นอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่นหรือของบุคคลภายนอก"

มาตรา ๖ ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา ๑๒๒ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๒๒ ในกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน เมื่อคู่ความฝ่ายใดอ้างอิงเอกสารฉบับใดเป็นพยานหลักฐาน ถ้าต้นฉบับเอกสารอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสาร ให้คู่ความฝ่ายนั้นนำต้นฉบับเอกสารมาแสดงต่อศาลในวันสืบพยาน"

มาตรา ๗ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๒๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๒๕ ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน คู่ความฝ่ายที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันตน อาจคัดค้านการนำเอกสารนั้นมาสืบโดยเหตุที่ว่าไม่มีต้นฉบับหรือต้นฉบับนั้นปลอมทั้งฉบับหรือบางส่วนหรือสำเนานั้นไม่ถูกต้องกับต้นฉบับโดยคัดค้านต่อศาลก่อนการชี้สองสถานได้สิ้นสุดลง

ในกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน หรือในกรณีตามมาตรา ๑๘๓ ตรี วรรคสอง การคัดค้านตามวรรคหนึ่งให้คัดค้านต่อศาลไม่ช้ากว่าวันสืบพยาน

ในกรณีตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ถ้าคู่ความซึ่งประสงค์จะคัดค้านมีเหตุผลอันสมควรที่ไม่อาจทราบได้ก่อนการชี้สองสถานได้สิ้นสุดลงหรือภายในวันสืบพยาน แล้วแต่กรณี ว่าต้นฉบับเอกสารนั้นไม่มีหรือเอกสารนั้นปลอมหรือสำเนาไม่ถูกต้อง คู่ความนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตคัดค้านการอ้างเอกสารมาสืบดังกล่าวข้างต้นต่อศาลไม่ว่าเวลาใดก่อนศาลพิพากษา ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความนั้นไม่อาจยกข้อคัดค้านได้ก่อนนั้น และคำขอนั้นมีเหตุผลฟังได้ ก็ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ

ถ้าคู่ความซึ่งประสงค์จะคัดค้านไม่คัดค้านการอ้างเอกสารเสียก่อน การชี้สองสถานได้สิ้นสุดลงหรือภายในวันสืบพยาน แล้วแต่กรณี หรือศาลไม่อนุญาตให้คัดค้านภายหลังวันนั้น ห้ามมิให้คู่ความนั้นคัดค้านการมีอยู่และความแท้จริงของเอกสารนั้น หรือความถูกต้องแห่งสำเนาเอกสารนั้น แต่ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของศาลในอันที่จะไต่สวนและชี้ขาดในเรื่องการมีอยู่ ความแท้จริง หรือความถูกต้อง

เช่นว่านั้น ในเมื่อศาลเห็นสมควรและไม่ตัดสิทธิของคู่ความนั้นที่จะอ้างว่าสัญญาหรือหนี้ที่ระบุไว้ในเอกสารนั้นไม่สมบูรณ์หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตีความหมายผิด"

มาตรา ๘ ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา ๑๒๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๒๘ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๘๓ ถ้าพยานหลักฐานที่ศาลจะทำการตรวจนั้นเป็นบุคคลหรือสังหาริมทรัพย์ซึ่งอาจนำมาศาลได้ ให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับอนุญาตให้นำสืบพยานหลักฐานเช่นว่านั้นนำบุคคลหรือทรัพย์นั้นมาในวันสืบพยานหรือวันอื่นใดที่ศาลจะได้กำหนดให้นำมา"

มาตรา ๙ ให้ยกเลิกความในวรรคสองของ (๒) ของมาตรา ๑๔๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๘๙ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"ในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณีเห็นสมควร จะให้มีการวินิจฉัยปัญหาใดในคดีเรื่องใด โดยที่ประชุมใหญ่ก็ได้ หรือถ้ามีกฎหมายกำหนดให้วินิจฉัยปัญหาใดหรือคดีเรื่องใด โดยที่ประชุมใหญ่ ก็ให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่"

มาตรา ๑๐ ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา ๑๗๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๗๗ เมื่อได้ส่งหมายเรียกและคำฟ้องให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในสิบห้าวัน"

มาตรา ๑๑ ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา ๑๗๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๗๘ ถ้าจำเลยฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การ ให้โจทก์ทำคำให้การแก้ฟ้องแย้งยื่นต่อศาลภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ส่งคำให้การถึงโจทก์"

มาตรา ๑๒ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๘๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๘๐ การแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การที่คู่ความเสนอต่อศาลไว้แล้ว ให้ทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่ายี่สิบเอ็ดวัน หรือก่อนวันสืบพยาน แล้วแต่กรณี เว้นแต่มีเหตุอันสมควรที่ไม่อาจยื่นคำร้องได้ก่อนนั้น หรือเป็นการขอแก้ไขในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อย หรือข้อผิดหลงเล็กน้อย"

มาตรา ๑๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๘๒ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และ

ให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๘๒ เมื่อได้ยื่นคำฟ้อง คำให้การ และคำให้การแก้ฟ้องแย้งถ้าหากมี แล้วให้ศาลทำการชี้สองสถานโดยแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน เว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) จำเลยทุกคนขาดนัดยื่นคำให้การ

(๒) คำให้การของจำเลยเป็นการยอมรับโดยชัดแจ้งตามคำฟ้องโจทก์ทั้งสิ้น

(๓) คำให้การของจำเลยเป็นคำให้การปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ ซึ่งศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน

(๔) ศาลเห็นสมควรวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้เสร็จไปทั้งเรื่องโดยไม่ต้องสืบพยาน

(๕) คดีมีโนสาเร่ตามมาตรา ๑๘๙ หรือคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามมาตรา ๑๙๖

(๖) คดีที่เห็นได้โดยชัดแจ้งว่ามีประเด็นข้อพิพาทไม่ยุ่งยากและไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องสอบถามคู่ความ

ในกรณีที่ไม่ต้องมีการชี้สองสถาน ให้ศาลมีคำสั่งงดการชี้สองสถานและกำหนดวันสืบพยานถ้าหากมี แล้วให้ส่งคำสั่งดังกล่าวให้คู่ความทราบ เว้นแต่คู่ความฝ่ายใดจะได้ทราบหรือถือว่าได้ทราบคำสั่งดังกล่าวแล้ว

ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน ถ้ามีการขอแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การหรือยังไม่ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ศาลออกคำสั่งเรียกจากคู่ความฝ่ายอื่นหรือบุคคลภายนอกหรือมีเหตุจำเป็นอื่นใด ถ้าศาลเห็นสมควร ก็ให้ศาลเลื่อนวันชี้สองสถานออกไป แต่ถ้าพยานหลักฐานดังกล่าวอยู่ในต่างประเทศหรือศาลเห็นว่าการรอพยานหลักฐานดังกล่าวอาจทำให้การพิจารณาคดีนั้นล่าช้าเกินสมควร ศาลจะชี้สองสถานไปโดยอนุญาตให้นำพยานหลักฐานเช่นว่านั้นมาสืบในภายหลังก็ได้"

มาตรา ๑๔ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๑๘๒ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

"มาตรา ๑๘๒ ทวิ ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน ให้คู่ความทุกฝ่ายยื่นต่อศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ซึ่งคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทพร้อมทั้งสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และให้คู่ความทุกฝ่ายยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมทั้งสำเนาตามมาตรา ๘๘ และสำเนาพยานเอกสารที่ต้องยื่นตามมาตรา ๘๐ ต่อศาลด้วย ถ้าพยานหลักฐานอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายอื่นหรือของบุคคลภายนอก ก็ให้คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ครอบครอง โดย

ยื่นคำขอต่อศาลก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน และให้คู่ความฝ่ายนั้นมีหน้าที่ติดตามเพื่อให้ได้พยานหลักฐานดังกล่าวมาภายในเวลาที่ศาลกำหนด ถ้ามีเหตุขัดข้องก็ให้แถลงให้ศาลทราบก่อนเวลาที่ศาลกำหนดนั้น

คำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทที่คู่ความยื่นต่อศาลตามวรรคหนึ่ง ไม่ก่อให้เกิดประเด็นข้อพิพาทขึ้นใหม่นอกเหนือไปจากที่ปรากฏอยู่แล้วในคำคู่ความ

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว คู่ความอาจตกลงกันกะประเด็นข้อพิพาทโดยยื่นคำแถลงร่วมกันต่อศาล ในกรณีเช่นว่านี้ ให้กำหนดประเด็นข้อพิพาทไปตามนั้น แต่ถ้าศาลเห็นว่าคำแถลงนั้นไม่ถูกต้อง ก็ให้ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งยกคำแถลงนั้น แล้วดำเนินการชี้สองสถานไปตามมาตรา ๑๘๓"

มาตรา ๑๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๘๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๒๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๘๓ ในวันชี้สองสถาน ให้คู่ความมาศาลและยื่นต่อศาล ซึ่งต้นฉบับพยานเอกสารทั้งหมดที่ได้อ้างอิงและอยู่ในความครอบครองของตน และพยานวัตถุอันเป็นพยานหลักฐานสำคัญในประเด็นข้อพิพาทที่อยู่ในความครอบครองของตน และสามารถนำมาศาลได้ เว้นแต่คู่ความฝ่ายอื่นจะได้ยินยอมให้นำพยานวัตถุมาแสดงต่อศาลในภายหลังศาลจะชี้สองสถานไปโดยอนุญาตให้นำพยานวัตถุนั้นมาสืบในภายหลังก็ได้

ให้ศาลตรวจคำคู่ความและคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาท แล้วนำข้ออ้าง ข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาท เทียบกันดูและสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาล ว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้าง ข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกัน ก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

ในการสอบถามคู่ความตามวรรคสอง คู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามที่ศาลถามเองหรือถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่น เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายอื่นยกขึ้นเป็นข้ออ้าง ข้อเถียงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่คู่ความได้เสนอไว้ในบัญชีระบุพยาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง ให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้น ไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการ

ปฏิเสธโดยชัดแจ้งได้ในขณะนั้น และเป็นข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการกำหนดประเด็นข้อพิพาท ศาลจะมีคำสั่งให้เลื่อนการชี้สองสถานเฉพาะส่วนที่ยังไม่เสร็จสิ้นออกไปและให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

คู่ความมีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนดไว้นั้นไม่ถูกต้อง โดยแถลงด้วยวาจาต่อศาลในขณะนั้นหรือยื่นคำร้องต่อศาลภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลสั่งกำหนดประเด็น ให้ศาลชี้ขาดคำคัดค้านนั้นก่อนวันสืบพยาน คำชี้ขาดคำคัดค้านดังกล่าวให้อยู่ภายใต้บังคับมาตรา ๒๒๖

ต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุอันสำคัญที่คู่ความได้ยื่นต่อศาลตามวรรคหนึ่ง หรือที่บุคคลภายนอกได้ยื่นต่อศาลตามมาตรา ๑๘๒ ทวิ วรรคหนึ่ง ในกรณีที่ผู้ที่ยื่นต้องใช้เป็นประจำหรือตามความจำเป็นหรือมีความสำคัญในการเก็บรักษา ศาลจะอนุญาตให้ผู้ที่ยื่นรับคืนไป โดยให้คู่ความตรวจดูและให้ผู้ที่ยื่นส่งสำเนาหรือภาพถ่ายไว้แทนหรือจะมีคำสั่งอย่างใดตามที่เห็นสมควรก็ได้

กระบวนพิจารณาตามมาตรานี้ ให้ศาลจดไว้ในรายงานกระบวนพิจารณาแล้วอ่านให้คู่ความฟังและให้คู่ความลงลายมือชื่อตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๙ และมาตรา ๕๐”

มาตรา ๑๖ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๑๘๓ ทวิ มาตรา ๑๘๓ ตรี และมาตรา ๑๘๓ จัตวา แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

“มาตรา ๑๘๓ ทวิ ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดมิได้ยื่นคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทต่อศาลตามมาตรา ๑๘๒ ทวิ วรรคหนึ่ง คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิคัดค้านประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนด เว้นแต่ในกรณีที่ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบโดยขัดต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้

ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน คู่ความฝ่ายใดมิได้ยื่นบัญชีระบุพยาน หรือยื่นบัญชีระบุพยานไม่ถูกต้องตามมาตรา ๘๘ วรรคหนึ่งหรือวรรคสาม หรือมิได้ยื่นสำเนาพยานเอกสารต่อศาลตามมาตรา ๘๐ วรรคหนึ่ง หรือมิได้ขอให้ศาลออกคำสั่งเรียกพยานหลักฐานมาจากคู่ความฝ่ายอื่นหรือบุคคลภายนอกตามมาตรา ๑๘๒ ทวิ วรรคหนึ่ง หรือในกรณีที่คู่ความทุกฝ่ายมาศาลในวันชี้สองสถานแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ยื่นพยานหลักฐานต่อศาลตามมาตรา ๑๘๓ วรรคหนึ่ง คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาสืบในภายหลัง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาลเมื่อคู่ความฝ่ายนั้นสามารถแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลถึงเหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งมาตราดังกล่าวได้เพราะเหตุสุดวิสัย หรือเมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดีและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาสืบ

มาตรา ๑๘๓ ตรี ในกรณีที่คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ให้ศาลทำการชี้สองสถานโดยให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลได้ทราบกระบวนพิจารณาในวันนั้นแล้ว และคู่ความที่ไม่มาศาลนั้นไม่มีสิทธิคัดค้านประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนด เว้นแต่ในกรณีที่ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบโดยขัดต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ทั้งไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำขอตามมาตรา ๔๐ ขอเลื่อนวันสืบพยานที่ศาลกำหนดไว้ด้วย เว้นแต่คู่ความนั้นยื่นคำร้องต่อศาลก่อนเริ่มต้นสืบพยานแสดงว่าการที่ตนไม่ได้มาศาลในวันชี้สองสถานหรือไม่สามารถมาศาลในวันสืบพยานได้นั้น เป็นเพราะเหตุสุดวิสัยและมีเหตุจำเป็นที่จะต้องขอเลื่อนวันสืบพยาน ศาลจะอนุญาตให้เลื่อนวันสืบพยานออกไปก็ได้ แต่ถ้าการยื่นคำร้องเช่นว่านั้นเป็นเหตุให้ศาลต้องสั่งเลื่อนวันสืบพยานออกไป และปรากฏต่อมาว่าคู่ความนั้นไม่สามารถแสดงเหตุสุดวิสัยตามที่กล่าวอ้างได้ไม่ว่าคู่ความนั้นจะมาศาลในวันสืบพยานที่ศาลสั่งเลื่อนไปหรือไม่ก็ตาม ให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปโดยคู่ความนั้นไม่มีสิทธิเรียกหรือนำพยานของตนเข้าสืบ แต่อาจสาบานตนให้การเป็นพยานเองกับถามค้านพยานของคู่ความฝ่ายอื่นได้

ในกรณีที่คู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถานตามวรรคหนึ่ง ให้เลื่อนการยื่นพยานหลักฐานของคู่ความทุกฝ่ายตามมาตรา ๑๘๓ วรรคหนึ่ง และการสอบถามคู่ความถึงข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานตามมาตรา ๑๘๓ วรรคสองและวรรคสาม ในประเด็นข้อพิพาทที่ศาลกำหนดไว้ตามวรรคหนึ่งไปดำเนินการในวันสืบพยานแทน ถ้าคู่ความทุกฝ่ายหรือแต่ละฝ่ายเพียงบางคนมาศาลในวันสืบพยาน หากศาลทำการสอบถามคู่ความตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว เห็นว่าประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบที่กำหนดไว้เดิมควรจะต้องเปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบเสียใหม่ และถ้าศาลเห็นสมควร จะมีคำสั่งให้เลื่อนการสืบพยานออกไปก็ได้ แต่ให้ถือว่าวันสืบพยานที่ศาลกำหนดไว้เดิมตามวรรคนี้ยังคงเป็นวันสืบพยานตามความหมายแห่งมาตรา ๑ (๑๐)

ในกรณีตามวรรคสอง ถ้าคู่ความฝ่ายใดมิได้ยื่นพยานหลักฐานตามมาตรา ๑๘๓ วรรคหนึ่ง ให้นำมาตรา ๑๘๓ ทวิ วรรคสอง มาใช้บังคับแก่คู่ความฝ่ายนั้นโดยอนุโลม ถ้าคู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาล ให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาโดยขาดนัด

มาตรา ๑๘๓ จัตวา ในกรณีที่คู่ความจะคัดค้านว่าศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบโดยขัดต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๘๓ ทวิ วรรคหนึ่ง หรือมาตรา ๑๘๓ ตรี วรรคหนึ่ง ให้นำมาตรา ๑๘๓ วรรคสี่ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

มาตรา ๑๗ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๘๔ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๑๘๔ ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันนับแต่วันชี้สองสถาน

ในกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน ให้ศาลออกหมายกำหนดวันสืบพยานส่งให้แก่คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน"

มาตรา ๑๘ พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่บรรดาคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และให้ใช้กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในวันที่ยื่นฟ้องนั้นบังคับแก่คดีดังกล่าวจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เว้นแต่มาตรา ๙ ให้ใช้บังคับแก่บรรดาคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้แล้ว ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับด้วย

มาตรา ๑๙ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
อานันท์ ปันยารชุน
นายกรัฐมนตรี

DPU

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้กำหนดให้มีกระบวนพิจารณาชั้นชี้สองสถานเพื่อประโยชน์ในการทำให้การพิจารณาคดีสะดวกและรวดเร็วขึ้น แต่บทบัญญัติดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติให้สมประโยชน์ได้เพราะกำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะทำการชี้สองสถานหรือไม่ก็ได้ และไม่มีสภาพบังคับให้คู่ความต้องมาศาลในวันชี้สองสถาน หากไม่มา คู่ความก็ไม่เสียสิทธิในการดำเนินกระบวนพิจารณาแต่อย่างใด นอกจากนี้ บทบัญญัติเกี่ยวกับการอ้างพยานหลักฐานและการส่งพยานหลักฐานไม่รัดกุมและเอื้ออำนวยแก่การชี้สองสถาน กล่าวคือ เปิดโอกาสให้มีการอ้างพยานหลักฐานกันอย่างฟุ่มเฟือย หรืออ้างพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก หรือระบุอ้างพยานที่จะต้องส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่นไว้มากเกินความจำเป็น หรือระบุอ้างในลักษณะเป็นการประวิงคดี ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า และไม่ให้โอกาสศาลได้ทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความก่อนวันชี้สองสถาน เพื่อให้ศาลสามารถสอบถามให้คู่ความรับกันได้ในบางประเด็นหรือทุกประเด็น อันจะทำให้สามารถตัดประเด็นที่ไม่จำเป็นออกและกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบได้อย่างถูกต้องครบถ้วนทำให้คดีเสร็จไปโดยรวดเร็ว อีกทั้งบทบัญญัติว่าด้วยการประชุมใหญ่ของศาลฎีกายังไม่คลุมถึงกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้มีการวินิจฉัยปัญหาโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา สมควรกำหนดให้ศาลทำการชี้สองสถานทุกคดี เว้นแต่คดีที่ไม่มีความจำเป็น และกำหนดให้คู่ความทุกฝ่ายยื่นคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาท ยื่นบัญชีระบุพยาน และส่งสำเนาพยานเอกสารที่ได้อ้างอิงไว้ต่อศาลก่อนวันชี้สองสถาน เพื่อให้ศาลทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความและสามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบได้อย่างถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งกำหนดให้มีการยื่นต้นฉบับพยานเอกสารและพยานวัตถุที่สำคัญต่อศาลในวันชี้สองสถาน เพื่อให้คู่ความสามารถแสดงพยานหลักฐานหักล้างกันในประเด็นข้อพิพาท สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการประชุมใหญ่ของศาลฎีกาให้คลุมถึงกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้มีการวินิจฉัยปัญหาโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาและสมควรแก้ไขบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกันด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวจารุณี ศิริวัฒน์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2547 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
	พ.ศ. 2549 กฎหมายวิชาชีพชั้นสูง สภาทนายความ
	พ.ศ. 2550 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ สำนักอบรมวิชาว่าความ สภาทนายความ
ตำแหน่งงานปัจจุบัน	ทนายความ

DPU